

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 10–11 OCTOMBRIE-NOIEMBRIE 2019

Anul XXIX • 348–349

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018 –

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Victor VOICU
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Alexandru BOBOC
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Alexandru SURDU
Acad. Maria ZAHARESCU

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:

Mihaela-Dora Necula
Aurora Popa
Dr. Narcis Zărnescu

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

NICOLAE BĂLCESCU – 200 DE ANI DE LA NAȘTERE	
Ioan-Aurel Pop, Nicolae Bălcescu – patriotul european	6
Dan Berindei, Nicolae Bălcescu, demn de nemurirea istorică	8
Victor Spinei, Nicolae Bălcescu – editor de izvoare istorice	10
Alexandru Mamina, Realismul vizionar: Nicolae Bălcescu, tactician politic	18
Eugen Simion, Despre iubire și prieteșug	21
DISCURSURI DE RECEPȚIE	
Nicolae Panin, Cuvânt de deschidere	25
Nicolae Anastasiu, Memoria pietrelor	26
Dan Rădulescu, Cuvânt de răspuns	41
Dan Dubină, Școala de cercetare și ingineria construcțiilor metalice de la Timișoara .	45
Dorel Banabic, Cuvânt de răspuns	59
OMAGIU ACADEMICIANULUI NICOLAE CAJAL	
Victor Voicu, Academicianul Nicolae Cajal, reper moral și profesional	64
Răzvan Theodorescu, Nevoia de Cajal	66
Costin Cernescu, 100 de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal (1919–2004) .	67
Irina Cajal-Marin, Cuvânt de mulțumire	75
APĂRAREA FRONTIERELOR MARII UNIRI	
Cătălin Zisu, Armata – instituție fundamentală a statului român	78
Răzvan Theodorescu, Apărarea românității în discursurile de recepție în Academia Română (1916–1923)	82
Mihail E. Ionescu, De la apărarea frontierelor Marii Uniri la sistemul de alianțe românesc interbelic	84
MANIFEST AL ACADEMIEI ROMÂNE	
Impactul revoluției digitale asupra omului și societății. Măsuri necesare pentru România. Un manifest pentru adaptarea la Era digitală	89
ROMÂNIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ	
Valeriu Ioan-Franc, Napoleon Pop, Euro după 20 de ani: între teorie și pragmatism (I)	94
PERSONALITĂȚI ACADEMICE	
Nicoleta Stan-Țurcanu, Rolul lui Dimitrie A. Sturdza la dezvoltarea Academiei Române (II)	98

VEȘNICIA S-A NĂSCUT LA SAT	
Spațiul mioritic, satul și sufletul românesc	105
CRONICA VIETII ACADEMICE	108
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	111
GHID PENTRU AUTORI	113

Nicolae Bălcescu 1819–1852

Nicolae Bălcescu – patriotul european*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

La două secole de la naștere, Nicolae Bălcescu este aproape uitat de opinia publică românească, aceea care aniversează acum trei decenii de la „revoluția din 1989”. Poate că revoluțiile s-au uzat ori s-au demodat, iar revoluționarii sunt degradați ca statut. Nicolae Bălcescu a avut și neșansa să fie suprasolicitat de elita politică comunistă, fapt pentru care – în chip paradoxal – a ajuns în postura de a fi neglijat după 1989 și chiar blamat, ca și cum el însuși ar fi fost de vină pentru excesiva reclamă din perioada lui Ceaușescu și chiar de dinainte. Dar Academia Română are menirea de a evita aceste derapaje și de a susține valorile, dincolo de conjuncturi. Nicolae Bălcescu face parte dintre personalitățile românești de excepție, devenite modele și situate deasupra subiectivismului oamenilor și epocilor.

Mă bucur că, alături de conducerea Academiei Române și de dumneavoastră, doamnelor și domnilor, se află împreună cu noi, în această venerabilă aulă, decanul de vârstă și de meserie, ca și exegetul marii personalități a lui Bălcescu, academicianul Dan Berindei.

Marea Revoluție Franceză, începută în 1789, și apoi mișcările succesive, mai ales Revoluția de la 1848 de la Paris, au trasat principalele direcții de democratizare a continentului european și de așezare a națiunilor europene pe traiectoria modernității. Principatele Române, românii din imperiile multinaționale vecine și apoi România au profitat din plin de această iradiere de modele, pe care liderii români le-au luat adesea chiar de la sursă, adică din Franța sau de la anumiți francezi veniți în regiunea carpato-danubiană.

Revoluția de la 1848 a cuprins aproape toate popoarele Europei, cu excepția notabilă, între altele, a multora dintre cele înglobate în Rusia țaristă. Tinerii români erau prezenți la studii în Franța încă din jurul anilor 1800 și, prin urmare, participau la mișcarea de idei din Hexagon. Mai ales studenții din deceniul al IV-lea al secolului al XIX-lea s-au implicat în acțiunile cu aspect național, după modelul emigrației poloneze, conduse de prințul Czartoryski. După 1840, numărul studenților români de la Paris a crescut continuu. Ei sunt faimoșii bonjuriști care se întorc în țara lor cu idei progresiste, revoluționare și chiar radicale, spre disperarea părinților și bunicilor lor. În 1845, se organiza în capitala Franței „Societatea Studenților Români”, sub patronajul lui Lamartine. Nicolae Bălcescu, un animator al acestei societăți, îi scria lui Ion Ghica, prietenul său: „Cauza noastră a făcut progrese marcante în Franța. Este, într-adevăr, surprinzător de a vedea cu ce inimă s-au ocupat de noi aproape toate jurnalele. Nu este zi să nu poți vedea ceva referitor la noi în jurnale”.

La 1 ianuarie 1847, Bălcescu, într-un discurs ținut înaintea conaționalilor săi la Biblioteca Română, formula deviza de regenerare a națiunii române: „Unitate mai întâi în idei și simțiminte, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică, care să facă din valahi, moldoveni, basarabeni, ardeleni, bănățeni [...] un singur corp politic, o națiune română, un stat de șapte milioane de români [...]. Românismul dar e steagul nostru, subț dânsul trebuie să chemăm pe toți românii”. Bălcescu visa și o reformă socială pentru poporul său (bazată pe dreptate și egalitate), iar Dimitrie Brătianu (în

*Cuvânt rostit la sesiunea aniversară „Nicolae Bălcescu – 200 de ani de la naștere” (8 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

toamna anului 1847) le cerea compatrioților să se grăbească, fiindcă ora României sunase și ziua încoronării voinței naționale sosise.

Nicolae Bălcescu a luat parte la evenimentele din februarie de la Paris, i-a scris lui Vasile Alecsandri (în 24 februarie) despre „prima zi a republicii” și despre experiența sa de a fi petrecut ultimele trei zile pe străzi, trimițându-i și o bucățică din catifeaua care acoperise tronul regelui Ludovic Filip și pe care o rupsesse cu propriile mâini. Tânărul Bălcescu (avea 28 de ani) era convins că fuga regelui, proclamarea republicii și noile principii de guvernare aveau să schimbe fața lumii. Românul care avea să facă revoluție în Valahia era convins că trăia „clișeele cele mai mari și mai solemne” din viața sa de până atunci, exclamând: „Trăiască Republica!” Astfel, Bălcescu, frații Brătianu, C.A. Rosetti, Costache Negri, Vasile Mălinescu, Ioan Alecsandri și alții se prezentau ca autentici revoluționari, mulți dintre ei acționând direct pe baricade.

În primăvara anului 1848, tinerii români de la Paris s-au reîntors în patrie spre a face revoluția. Parisul fusese pentru ei o școală de democrație modernă și un îndreptar pentru organizarea revoluției române. Cristalizarea programului revoluției române, dar și formarea României moderne s-au datorat în mare măsură uceniciei făcute de tinerii români la Paris, ca și sprijinului, în diferitele etape următoare, de anumite puteri europene, în frunte cu Franța. Prin programul Revoluției de la 1848–1849, națiunea română s-a așezat pe principiile libertății, egalității și fraternității, pretinzându-și independența națională, egalitatea în drepturi a cetățenilor, contribuție generală, adunare națională formată din reprezentanții tuturor stărilor sociale, prinț domnitor responsabil, ales și constituțional, responsabilitatea miniștrilor, gardă națională, libertatea presei și a tiparului, emanciparea și împroprietărirea țăranilor, instrucțiune

egală și completă pentru toți românii de ambele sexe, abolirea rangurilor nobiliare, desființarea pedepsei cu moartea, convocarea adunării constituante, unirea provinciilor românești într-un stat numit România etc.

Nicolae Bălcescu – cel care învățase așa de bine lecția pariziană – avea să scrie ulterior că revoluția europeană nu a fost cauza, ci doar ocazia revoluției române, a cărei cauză se pierde în vremurile vechi, în secolele lungi de lucrare a poporului român asupra lui însuși. Când s-a produs coliziunea gravă cu revoluția ungară, au fost organizate tratative de conciliere, al căror artizan a fost Nicolae Bălcescu, cel pregătit pe baricadele de la Paris. Revoluționarii români nu au izbutit în 1848–1849 să preia puterea statornic, din cauza intervenției, prin forța armată, a imperiilor vecine conservatoare (otoman, rus și habsburgic), dar și din cauza neînțelegerilor dintre liderii unor revoluții din regiune. Pe de altă parte, nicio revoluție din Europa de la 1848 nu a reușit pe deplin atunci, dar „primăvara popoarelor” a rămas ca un „memento” și a rodit treptat. Bălcescu a fost un om, cu defecte și calități, dar un om pe care ideile și faptele sale l-au proiectat în universalitate, într-o vreme în care progresul însemna emanciparea popoarelor și edificarea statelor naționale.

Nicolae Bălcescu a ars ca o flacără pe altarul revoluției. El a transmis generațiilor viitoare un adevărat testament, canalizat pe două direcții: construirea unei noi Europe, bazate pe principiile democratice ale libertății, egalității și frăției și formarea unei Românie europene, moderne și democratice, în care toți fiii săi să poată trăi între fruntariile statului național unitar. Toate soluțiile preconizate de Nicolae Bălcescu în anii scurtei sale vieți au fost puse în practică ulterior, între 1848 și 1918, ceea ce demonstrează că marele istoric, literat și om politic a fost un spirit realist, cu privirea ațintită spre viitor și cu înalta calitate de patriot european.

Nicolae Bălcescu, demn de nemurirea istorică*

Acad. Dan Berindei

Președintele de onoare al Secției de științe istorice și arheologie

Stimați confrați și onorați participanți,

Nu puteam lipsi de la această ședință, deoarece Bălcescu a fost unul dintre obiectivele activității mele istoriografice. Am avut un model și-un concurent, ba chiar doi: Cornelia Bodea, și ea pasionată de Bălcescu, dar cel care era mai în vârstă decât noi și un model pentru mine a fost profesorul Zane. Cu el am format la timpul cuvenit un tandem. Am lucrat împreună foarte bine, am creat și o societate, efemeră, cum sunt toate lucrurile pe lumea aceasta. Cu profesorul Zane colaborarea a fost foarte strânsă, până la sfârșit, cu el și cu soția sa, doamna Zane, deosebit de înzestrată, și ea un om de litere.

Nicolae Bălcescu este un caz singular. Domnul academician Eugen Simion a înfățișat multe dintre trăsăturile sale care merită a fi luate în considerație și evidențiate. Bălcescu a fost un om deosebit, considerat ca atare de contemporanii săi. Trebuie să-l vedem ca pe un om al secolului lui, în care, din punct de vedere al ierarhiei sociale, a avut un loc ceva mai aparte. A avut nenorocirea pierderii tatălui încă din fragedă tinerețe, chiar din copilărie. În această situație, totuși, ascensiunea lui a fost izbitoare și aproape neașteptată.

M-a atras Bălcescu mai ales prin faptul că se deosebea de ceilalți, de contemporanii săi. Deosebirea funcționează până astăzi. Deschideți operele lui, așa frumos editate de academicianul Eugen Simion, și veți vedea că orice pagină pe care o citiți parcă ar fi fost scrisă ieri. Are o manieră de a se adresa cititorului, care trece peste timp. A străbătut două secole, impresionând multe generații și atrăgând, în același timp.

Bălcescu a intrat ca un marginal în viața publică. Însă a datorat foarte mult unei mame de excepție. Cu tatăl pierdut, mama a trebuit să facă față unor situații financiare moștenite și foarte complicate, mai ales pentru o văduvă în vremea aceea, ce aparținea unei pături sociale de tranziție, care încă nu era bine așezată la locul ei.

Bălcescu a știut să se impună de foarte tânăr. Cei din generația sa și mulți dintre vârstnici l-au acceptat, nu numai ca pe unul dintre oamenii care merită o prețuire deosebită, dar chiar ca pe o excepție, ca pe un om aparte. Și a fost un om aparte. Luați astăzi orice pagină din Bălcescu și rămâneți cu impresia că a fost scrisă ieri, nu în urmă cu 150, 160, 170 de ani.

Deși aparține epocii sale, el iese din rând și se numără printre cei puțini rămași până în zilele noastre, demni de nemurirea istorică. Citindu-l, ai impresia că autorul este lângă noi, viu, capabil de a judeca la nivelul zilelor noastre, iar noi, la rândul nostru, îl înțelegem ca pe un confrate mai vârstnic, dar în viață. Mărturisesc că este al nostru, mai mult decât alți cărturari ai veacului său. Deosebite sunt aria problematică și sfera interesului său. Problemele națiunii și ale țării, în viziunea lor integrală, l-au preocupat dominant. Interesul personal este integrat armonios în cel general.

România există la Nicolae Bălcescu din vremea când ea nu era decât un vis patriotic. Citindu-l și răsцитindu-l trăim procesele prin care a trecut și-l vedem ca pe un profet al națiunii; dezinteresat personal, dar în același timp vizionarul unei desfășurări implacabile pe care el o slujește, fără să ezite,

**Alocuțiune rostită la sesiunea aniversară „Nicolae Bălcescu – 200 de ani de la naștere” (8 octombrie 2019, Aula Academiei Române)*

gata de jertfe pentru țară și națiune, dar mai ales nepreocupat de interese personale și cu atât mai puțin dominat de ele. Sacrificiul său a fost să-și pună interesele sale directe la dispoziția confrăților săi. Revoluția l-a propulsat printre cei dintâi, în ciuda tinereții sale. El s-a impus în această poziție. Exilul revoluționar de care n-a scăpat, deși a revenit la hotarul țării, l-a apropiat și mai mult de temerurile României, mai ales în timpul său de sfârșit, consacrat lui Mihai Viteazul, marea pildă a unificării. A luptat fără să șovăie pentru realizarea unei Români Mari și drepte. Scrierile sale constituie în această privință un adevărat îndreptar pe care el l-a urmat cel dintâi.

Nicolae Bălcescu, în ciuda tinereții și precarei stări de sănătate, a avut energia și puterea de a fi în plutonul fruntaș, de comandă, mai ales în vremea revoluției și în timpul exilului. N-a pus arma jos, nici chiar în zilele de sfârșit, când singur, lipsit de prezența unui prieten, și-a dedicat ultimele puteri voievodului, simbol al unificării. Este semnificativă neconținută stăruință ca scrierile sale să fie arme de luptă dedicate cauzei supreme, dar totodată ele să respecte adevărul istoric.

Bălcescu are și meritul de a fi un om model și un european, cetățean al lumii în vremea sa, ce s-a bucurat de aprecierea unor distincte personalități ale epocii, în primul rând Jules Michelet. Trebuie evidențiat faptul că a înfruntat viața cu o stare materială precară, trecând obstacole ce păreau de netrecut. Între altele a trebuit să amâne cu trei săptămâni o întrevedere cu Palmerston, conducătorul guvernului Marii Britanii, fiind nevoit să găsească resursele materiale care să-i îngăduie să plece și să efectueze călătoria.

Lipsit de mijloace, măcinat de boală, departe de ai săi, Bălcescu a trăit un sfârșit trist și implacabil, păstrându-și crezul și tăria patriotică.

A crezut în România, a luptat pentru ea și a rămas neclintit în credința sa. Mort în îndepărtatul Palermo, Nicolae Bălcescu a dobândit treptat dimensiuni istorice, mai ales când România a devenit o realitate.

În ciuda vremurilor care ne despart, Bălcescu ne este contemporan. Îi datorăm respect și recunoștință și, în orice caz, neuitare și nemurire.

Mă bucur că am putut totuși să spun câteva cuvinte despre un om adevărat și un mare român.

Nicolae Bălcescu – editor de izvoare istorice*

Acad. Victor Spinei

Vicepreședinte al Academiei Române

Relevanța surselor documentare pentru toate construcțiile istoriografice a întrunit *consensus omnium* al slujitorilor muzei Clio încă din cele mai vechi timpuri, profesioniștii autentici conștientizând că accesarea spre reconstituirea complexă și riguroasă a faptelor și fenomenelor vremurilor revolute nu este posibilă fără o armătură informativă vastă și consistentă. Credibilitatea și prestigiul unui autor sunt strict dependente de capacitatea sa de a colecta un număr cât mai mare de izvoare veridice, dublată de disponibilitatea de a le interpreta și explica judicios. Între acțiunea de depistare și cea de prelucrare a surselor se interpune un traseu adesea anevoios de străbătut, acesta fiind dependent de conținutul lor, dar și de experiența și acuitatea reprezentantului scrisului istoric.

În legătură cu aspectele schițate lapidar în rândurile de mai sus, considerăm util să evocăm selectiv opiniile unor corifei ai disciplinei, care au întrunit și adeziunea confrăților. Revelatoare în acest sens sunt reflecțiile profesorului de la Sorbona Charles-Victor Langlois (1863–1929), expuse într-un volum semnat împreună cu Charles Seignobos, apărut în ultimii ani ai secolului al XIX-lea: „Istoria se face cu documente. Documentele sunt urmele lăsate de gândurile și faptele oamenilor de odinioară. Dintre gândurile și faptele oamenilor foarte puține au lăsat urme vizibile, iar când aceste urme s-au produs ele sunt rareori durabile [...] În lipsa documentelor, istoria unor imense perioade din trecutul umanității va rămâne pentru totdeauna necunoscută. Căci nimic nu poate înlocui documentele: dacă lipsesc documentele, nu există istorie” („L’histoire se fait avec des documents. Les documents sont les traces qu’ont laissées les pensées et

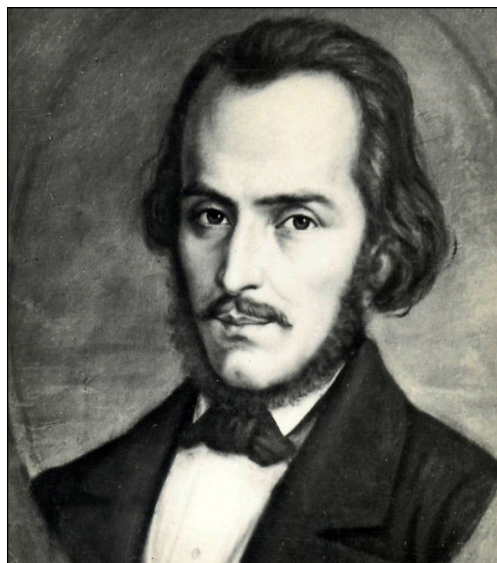
les actes des hommes d’autrefois. Parmi les pensées et les actes des hommes, il en est très peu qui laissent des traces visibles, et ces traces, lorsqu’il s’en produit, sont rarement durables [...] Faute de documents, l’histoire d’immenses périodes du passé de l’humanité est à jamais inconnaisable. Car rien ne supplée aux documents: pas de documents, pas d’histoire”¹. Poate nu întâmplător, exact în același an cu Charles-Victor Langlois, compatriotul său nu mai puțin prestigios, Camille Jullian (1859–1933), profesor la Collège de France și viitor academician, sublinia faptul că: „Prima temelie a lucrării istorice este lectura documentului” („La première base du travail historique est la lecture du document”)². Plină de sugestie pentru aspectul la care ne referim este și sentința unui alt reprezentant de seamă al istoriografiei franceze, mai apropiat de zilele noastre, Henri-Irénée Marrou (1904–1977), de asemenea profesor la Universitatea Sorbona, potrivit căruia „istoria se face cu documente, așa după cum motorul cu explozie funcționează cu carburant” („l’histoire se fait avec des documents comme le moteur à explosion fonctionne avec du carburant”)³.

La răsărit de cursul Rinului, se exprima la fel de tranșant în privința imperativului familiarizării depline cu conținutul izvorului Leo Santifaller (1890–1974), într-o lucrare elaborată pe când profesia în perioada interbelică la Universitatea Friedrich-Wilhelm de la Breslau/Wrocław (ulterior a devenit director la Institut für Österreichische Geschichtsforschung din capitala Austriei): „Baza întregii cercetări istorice și a tuturor scrierilor istorice constă în cunoașterea izvoarelor istorice. O scriere istorică, ce nu se întemeiază pe izvoare, nu este știință” („Die Grundlage aller Geschichtsforschung

*Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Nicolae Bălcescu – 200 de ani de la naștere” (8 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

und Geschichtsschreibung ist die Kenntnis der Geschichtsquellen. Eine Geschichtsschreibung, die nicht auf den Quellen beruht, ist keine Wissenschaft⁴.

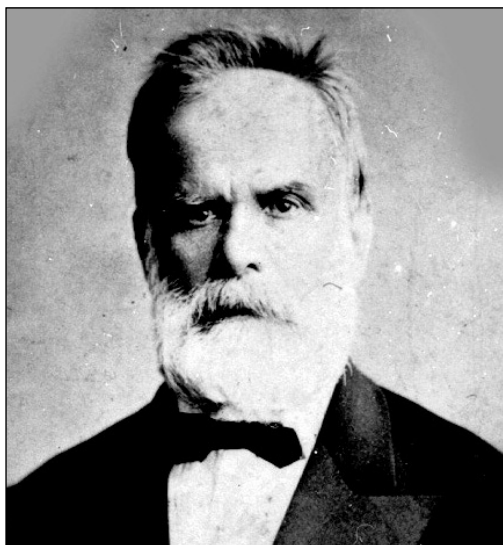
Cu mult înainte de coagularea conceptelor teoretizante asupra evoluției și metodologiei cercetării istorice moderne, lumea cărțurărească din marile centre culturale ale Europei epocii renașcentiste a manifestat inițiative vizând valorificarea izvoarelor narative, diplomatice, epigrafice și de altă factură. Eficientizarea și coerența acestor demersuri au devenit posibile de-abia odată cu invenția providențială a presei tipografice de către Johannes Gutenberg la mijlocul secolului al XV-lea, proliferată cu celeritate în deceniile următoare la nivelul întregului continent. Cele dintâi preocupări de a publica volume inserând acte puse în circulație de instituțiile cancelariale ecleziastice și laice s-au datorat reprezentanților cinului monahal din cadrul Bisericii romano-catolice, care vegheau la păstrarea în bună ordine a loturilor de documente ale instituțiilor în slujba cărora se aflau. Înaltele foruri ecleziastice occidentale erau interesate ca respectivele acte să devină cunoscute pentru a se promova preceptele și rânduielile duhovnicești și a le spori prestigiul. Pe lângă documentele emise de Curie, păstrate în arhivele pontificale, au fost editate și actele privitoare la structurile organizatorice și acțiunile prozelitice ale principalelor ordine călugărești și ale unor episcopii sufragane Sfântului Scaun. Între aceste colecții publicate în secolele XVI–XVIII sunt de menționat cele pregătite cu multă migală și profesionalism de Matthias Flacius Illyricus, Cesare Baronius, Abraham Bzovius, Lucas Waddingus, William Dugdale, Odorico Raynaldus, Jean Mabillon, Thomas Ripoll etc. și tipărite la Basel, Roma, Veneția, Lyon, Paris, Londra, Lucca, Florența etc. Demersurile editoriale ale slujbașilor Bisericii au fost reiterate și de exponenții cercurilor laice, care s-au preocupat de publicarea materialelor din arhivele imperiale, regale, princiare și orășenești, dar și a analelor și cronicilor medievale și renașcentiste din Italia, Franța, Anglia, Germania, Țările de Jos, Spania etc. Între cele mai faimoase colecții de izvoare editate în secolul al XVIII-lea se remarcă *Scriptores rerum Germanicarum*, coordonată de Johannes Hervagius, Johannes Pistorius și alți cărțurari, *Histoire littéraire de la France*, inițiată în 1733 de benedictinul Antoine Rivet de La Grange (1683–1749), *Recueil des historiens des Gaules et de la France*, coordonată de un

Nicolae Bălcescu

alt reprezentant al Ordinului benedictin, Martin Bouquet (1685–1754), *Rerum Italicarum Scriptores*, îngrijită de Ludovico Antonio Muratori (1672–1750) etc. Odată cu profesionalizarea continuă a domeniului istoriei, dinamica aparițiilor colecțiilor de izvoare s-a accelerat la nivelul întregii Europe, paralel cu o exigență sporită a normelor editoriale⁵.

Realizarea unor astfel de opere era percepută mai cu seamă începând din secolul al XIX-lea drept o ilustrare a prestigiului național. Cumularea de asemenea atribute era râvnită atât de imperii și regate puternice, cât și de state și regiuni care nu își dobândiseră unitatea națională. În această din urmă postură se aflau, în primul rând, Germania și Italia, dar și anumite ținuturi din componența Imperiului Habsburgic și Imperiului Rus, precum Ungaria, Croația, Boemia, Polonia Mică, Galiția, Transilvania și, respectiv, Polonia, Țările Baltice, Finlanda. Toate aceste teritorii avuseseră într-un trecut mai îndepărtat sau mai apropiat statutul de unități statale independente, conservând tradiții care le individualizau din punct de vedere lingvistic și cultural, astfel că intelectualitatea proprie milita prin mijloace diverse pentru emanciparea lor administrativă și politică. Dat fiind faptul că anele, cronicile și actele de cancelarie medievale ofereau mărturii incontestabile asupra realităților etnicopolitice, culturale și confesionale din trecut, punerea lor în circulație, spre a fi la îndemâna tuturor celor interesați, nu se făcea numai din rațiuni strict epistemologice, deși acestea rămâneau preponderente. Semnificativă pentru aceste circumstanțe este

Istoricul și filologul August Treboniu Laurian, coeditorul Magazinului istoric pentru Dacia, alături de Nicolae Bălcescu

inscripționarea latină de pe frontispiciul volumelor din colecția *Monumenta Germaniae Historica*, care are următorul conținut: „Sanctus amor patriae dat animum” („Sfânta dragoste de patrie ne însuflețește”), adoptată de la Societas Aperiendis Fontibus Rerum Germanicarum Medii Aevi de la Frankfurt am Main, unde în 1819 s-a decis inițierea respectivei colecții, model de rigoare și competență în editarea tuturor categoriilor de izvoare scrise începând din Antichitate și până către etapa crepusculară a Evului Mediu, cu continuitate biseculară extinsă până în zilele noastre⁶.

*

Începutul secolului al XIX-lea găsea regiunile carpato-dunărene vlăguite de confruntările militare endemice purtate de imperiile din proximitate și de rapturile teritoriale săvârșite de acestea pe seama principatelor românești, care antrenaseră un prelung cortegiu de urmări nefaste pentru rânduielile vieții economice, sociale și culturale autohtone. În pofida abolirii iobăgiei și cu tot programul reformist patronat de Curtea imperială de la Viena – contorsionat și fără coerență de implementare –, precaritatea regimului economic și social aplicat românilor transilvăneni prejudicia drastic posibilitățile lor de afirmare pe plan cultural. Din acest punct de vedere, situația în cele două Principate prezenta, de asemenea, disfuncționalități ce aduceau grave impedimente reliefării culturii naționale. Elita administrativă fanariotă a sprijinit persuasiv învățământul și cultura grecească în defavoarea împlinirilor intelectuale ale populației majoritare. Desincroniza-

rea pregnantă în raport cu civilizația occidentală explică și decăderea nivelului scrierilor cu profil istoric, într-o vreme când în multe din țările din jur se elaborau lucrări de o ținută profesională elevată.

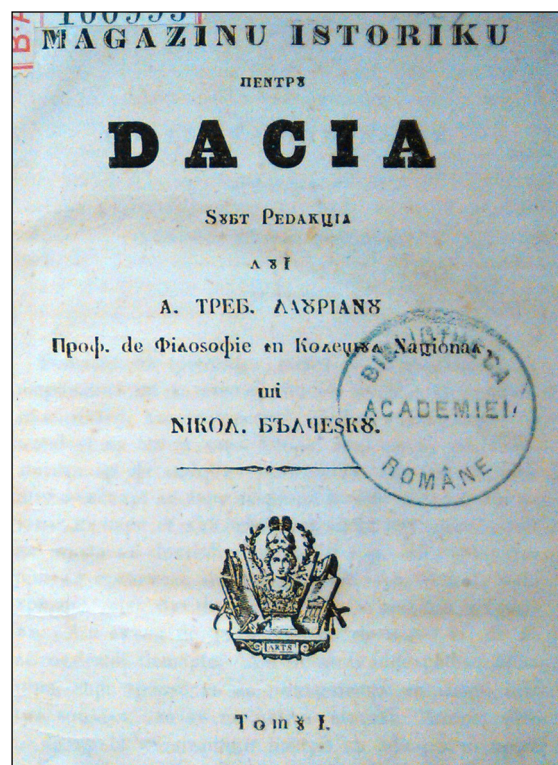
A revenit generației pașoptiste misiunea de a denunța gravele deficiențe moștenite în sfera resorțurilor intelectuale și de a se angaja cu responsabilitate în inițiative menite să conducă la remedierea lor. Un rol de pionierat în această privință a fost asumat de Mihail Kogălniceanu (1817–1891), care, după întoarcerea de la studiile făcute la Berlin, unde l-a avut profesor pe Leopold von Ranke, a ținut la 24 noiembrie 1843 un eclatant *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană* din Iași, în care expunea seniorial, pentru prima dată în știința românească, un program vizionar, coerent și lucid, ce configura traseul evolutiv al istoriografiei naționale. Tânărul savant și viitorul politician deplângea lipsa unui tratat de istorie al românilor amplu și sistematizat, pentru alcătuirea căruia preconiza valorificarea imperativă a tuturor categoriilor de izvoare⁷.

În același diapazon conceptual avea să se exprime doi ani mai târziu Nicolae Bălcescu, comilitonul său muntean de aceeași anvergură intelectuală, numai cu doi ani mai tânăr. Animat de statornice sentimente patriotice și deplin conștient de multitudinea misiunilor pe care trebuia să și le asume generația sa pentru împlinirea marilor idealuri naționale, Bălcescu s-a angajat cu ferveoare în diverse acțiuni menite să ducă la asanarea moștenirilor vetuste și să paveze căi care să asigure modernizarea și prosperitatea țării. Cu toate că era lipsit de studii riguroase într-un așezământ de învățământ superior⁸, în esență fiind în multe privințe autodidact, a depășit cu brio acest handicap prin lectura unor loturi bibliografice de mare diversitate, prospectate cu discernământ și spirit eclectic. Pasiunea ardentă pentru trecutul națiunii sale i-a drenat preocupările prioritare spre domeniul istoriei, realizând că lucrările dedicate istoriei românilor până în acel moment prezentau mari carențe.

Apelul său înflăcărat, cu răbufniri patetice, privind necesitatea imperioasă a elaborării unor lucrări consistente în acest domeniu, inclus în proiectul editării unei noi colecții de izvoare – așa-numitul *Prospect pentru Magazinul istoric*, publicat cvasiconcomitent în ianuarie 1845 în revistele *Curierul românesc* și *Foaie pentru minte, inimă și literatură* –, este revelator pentru programul științific preconizat a fi materializat în anii următori. Chiar dacă a fost

adeseori republicat și citat, poate chiar abuziv, de către exegeți, nu putem rezista imboldului de a-i reproduce partea incipientă, renunțând însă la comentarii complezente: „Istoria este cea dintâi carte a unei nații. Într-nsa ea își vede trecutul, prezentul și viitorul. O nație fără istorie este un popol [popor] încă barbar, și vai de acel popor care și-a pierdut religia suvenirilor. Într-o asemenea stare ne aflăm noi românii din câte trele provincii ale Daciei. Căci deși mulți, atât străini cât și pământeni, s-au ocupat cu scrierea istoriei noastre, noi însă putem zice, în conștiință, că până acum n-avem deloc istorie”⁹. Aceste neîmpliniri nu erau reproșate autorilor, ci erau puse pe seama lipsei documentelor. Pornind de la respectiva constatare negativă, tânărul istoric, aflat atunci când o așternea pe hârtie la vârsta de numai 26 de ani, propunea pentru ieșirea din impas, în consonanță cu Kogălniceanu, soluția pragmatică de a se încerca sporirea arsenalului informațional: „Tot ce putem și tot ce trebuie dar să facem acum este a ne aduna documentele, care sunt materialele istoriei, pentru ca să putem compune odată o adevărată istorie”¹⁰. *Prospectul* poartă nu numai semnătura lui Nicolae Bălcescu, ci și pe cea a lui August Treboniu Laurian, dar, precum s-a făcut dovada peremptorie, formulările privitoare la obiectul și scopul istoriei îi aparțin incontestabil celui dintâi, în vreme ce titulatura segmentelor cuprinsului *Magazinului istoric pentru Dacia* reprezintă aportul cărturarului ardelean¹¹.

Pentru structura periodicului se preconizau șase diviziuni: I. „Cronicul românesc”, ce urma să cuprindă anale și cronici românești; II. „Diplomaticul românesc”, aferent actelor oficiale ale cancelariilor; III. „Memoratoriul dacian”, menit să reunească texte grecești, romane, bizantine, traduse în românește; IV. „Inscriptoriul dacian”, unde se preconiza inserarea materialelor epigrafice latine, grecești, românești și din alte limbi moderne, însoțite de traduceri în română și comentarii; V. „Disertatoriul istoric”, care se dorea un tabel cronologic al evenimentelor majore; VI. „Buletinul bibliografic”, conținând repere privitoare la literatura istorică națională și străină asupra teritoriul Daciei. Totodată se făcea apel la „toți patrioții români din deosebite părți ale Daciei, din România, Moldavia, Trasilvania și Ungaria”, posesori de documente să le remită spre publicare în periodicul din București¹². În altă ordine de idei, ar fi de remarcat folosirea termenului arhaizant *Dacia* pentru toate regiunile locuite de români – așa cum procedaseră numeroși învățați

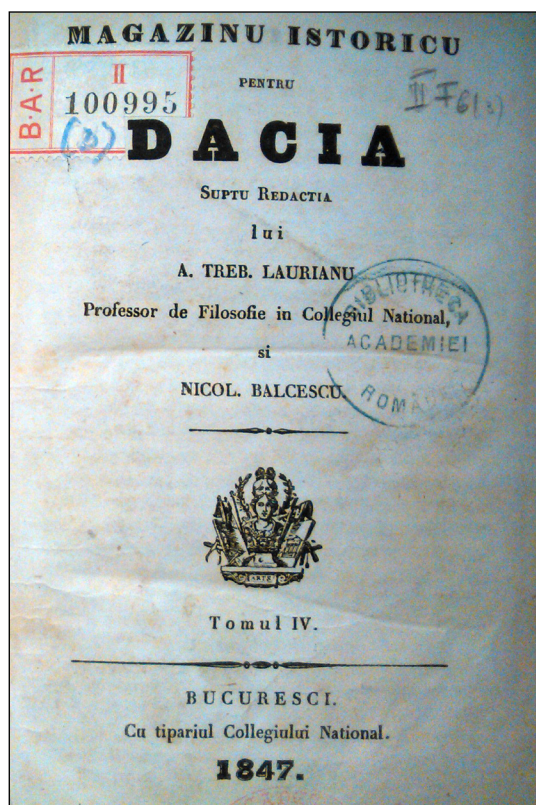

Foaia de titlu
a *Magazinului istoric pentru Dacia* din 1845

străini din epoca renescentistă –, ca și a coronimului *România* cu două decenii înainte de oficializarea sa, dar care în epocă începuse să câștige din ce în ce mai multă audiență.

Precum și-au propus cei doi inițiatori ai publicației periodice, August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu, proiectul s-a materializat cu relativă promptitudine, primul fascicol din *Magazin istoric pentru Dacia* a ieșit de sub tipar în iulie 1845, succedat de următoarele cinci până la sfârșitul anului, ele fiind ulterior grupate în copertile unui singur tom¹³. Din cele șase diviziuni programate inițial, în acest prim tom lipsea doar „Inscriptoriul dacian”, deoarece editorii nu reușiseră să procure texte epigrafice. În cea dintâi diviziune, consacrată cronicilor naționale, a fost distribuit în cinci numere opusul „Istoriile domnilor Țării Românești, scrise de Constantin Căpitanul”, care, datorită extensiei sale, a fost repartizat și în tomul ulterior al publicației (II, 1846). Paternitatea cronicii a provocat controverse între specialiști, o bună parte dintre ei atribuind-o lui Radu Popescu (c. 1655–1729)¹⁴.

Primul număr din cadrul tomului I debutează cu un *Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, purtând semnătura lui N. Bălcescu¹⁵, desemnat întrucâtva cam pretențios drept „cel dintâi studiu de metodologie istorică din literatura

Foia de titlu
a Magazinului istoric pentru Dacia din 1847

română”¹⁶. În tendința de a reliefa valențele operei de istorie națională, autorul îi atribuie într-o efuziune specifică epocii romantice rolul major de călăuză morală și spirituală pentru compatrioții săi: „Românii au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să câștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s-ar dobândi când ei ar avea o bună istorie națională și când aceasta ar fi îndestul răspândită”. Faptul că românii au dăinuit ca popor și nu au fost deznaționalizați în vâltoarea dezlănțuită de invaziile terifiante în valuri succesive ale nenumăratelor etnii barbare era pus pe seama unei mâini providențiale și îi insufla încrederea în viitor, care nu trebuia așteptat într-o atitudine letargică, ci pretindea mobilizare pentru înlăturarea reformelor politice și sociale. Istoria se cuvenea cultivată nu doar pentru a servi drept stimulent patriotic; ea impunea o tratare potrivit criteriilor științifice, de natură să reliefeze structurile interne ale societății, nu numai sfera evenimentială: „Dar ca o istorie să poată aduce aceste foloase nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nicio culoare, fără niciun adevăr local; nu trebuie să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu

instituțiile, ideile, simțimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri”¹⁷. Aceste concepții nu aveau o tentă strict personală, ele regăsindu-se colportate în lucrările autorilor contemporani, fiind reiterate ulterior la amplitudine mult sporită în programul laborios al școlii de la *Annales*. Poate de aceea, verdictul neconvențional, dar nu detractor, al lui George Călinescu își păstrează credibilitatea: „Gândirea lui Bălcescu, deși fără originalitate, e poate latura cea mai viabilă a operei, în stare oricând de a păstra pe istoric în galeria doctrinarilor nației”¹⁸. În clasică sa sinteză asupra literaturii române același mare critic îl integrează pe Bălcescu alături de Kogălniceanu în așa-numita categorie a „mesianicilor pozitivi”, în vreme ce mai vârstnicul Ion Heliade-Rădulescu era cotate drept „mesianic cețos și egotist”¹⁹, aprecieri agreate și de Eugen Simion²⁰.

În *Cuvânt preliminaru* Nicolae Bălcescu propune o tipologie a izvoarelor istorice parțial diferită față de cea indicată în *Prospect pentru Magazinul istoric*, motiv în plus pentru a considera că aceasta din urmă a fost concepută de August Treboniu Laurian. În opinia istoricului muntean, în cadrul documentelor istorice s-ar diferenția cinci categorii: 1. „Poeziile și tradițiile populare”; 2. „Legile și actele oficiale”; 3. „Cronicile”; 4. „Inscripțiile și monumentele”; 5. „Scrierile care zugrăvesc obiceiurile”²¹. Nu toate categoriile sunt clar definite, desigur pentru că și experiența profesională a celui care le-a conceput era limitată. Pe de altă parte, supralicitarea relevanței poeziilor populare ca izvor istoric, mai ales pentru spațiul românesc, unde creațiile folclorice au început să fie înregistrate de abia în epoca modernă, nu era justificată. Bălcescu dă însă dovadă de realism atunci când postulează necesitatea constituirii unei „Soțietăți istorice”, prevăzută cu resurse financiare „trebuincioase” din partea celor două „guverne române”, pentru a depista și colecta documente în mănăstiri, biblioteci și arhive publice și private atât din țară, cât și din străinătate, din Transilvania, Ungaria, Polonia, Viena, Moscova, Petersburg și Stockholm²². Contribuția sa la sumarul primului tom al revistei nu s-a limitat numai la *Cuvânt preliminaru*, el semnând – cu inițiale (N.B.) – un număr de cinci articole, incluse în cadrul diviziunii „Disertatoriul istoric”: *Românii și fanarioții*, *Ioan Tăutul mare logofăt al Moldaviei*, *Logofătul Miron Costin istoricul Moldaviei*, *Spătarul Ioan Cantacuzino*, *Postelnicu Constantin Cantacuzino*²³. Totodată, i se mai datorează editarea câtorva

documente în cadrul palierului „Diplomaticul românesc”²⁴, la care s-a implicat și Laurian.

Prima serie din *Magazin istoric pentru Dacia* a continuat să fie editată cu regularitate și în următorii doi ani, când au mai fost tipărite încă patru tomuri (II–III în 1846 și IV–V în 1847), fiecare cuprinzând șase broșuri, care grupau șase (II) sau cinci (III, IV și V) diviziuni. Mai bine reprezentate erau primele două, denumite „Cronicul românesc” și „Diplomaticul românesc”. Bine-venită a fost includerea în cea dintâi diviziune – în afară de „Istoriile domnilor Țării Românești”, atribuită de editori lui Constantin Căpitanul” (I, p. 83–114, 147–186, 211–250, 279–326, 343–379; II, p. 3–35) – a încă cinci cronici locale, și anume: „Istoria Țării Românești de la 1689–1700” de marele logofăt Radul Greceanu (II, p. 129–176, 193–228, 321–354), „Cronica Țării Moldovei de la 1662–1730” (III, p. 3–94, 331–372), „Cronica Țerei Românești” de Radu Popescu (IV, p. 21–62, 93–178), „Istoria Țerei Românești de când au descălecat românii” (IV, p. 231–372; V, p. 3–32) și „Istoria Țerei Românești de la anul 1689 încoace, continuată de un anonimu” (V, p. 93–184). Cei doi editori au cooperat la editarea lor, fiind greu de stabilit ponderea exactă a aportului fiecăruia dintre ei la transcrierea manuscriselor. După toate probabilitățile, Bălcescu a avut o contribuție mai mare la pregătirea pentru tipar a „Cronicii Țării Moldovei de la 1662–1730”, atribuită la un moment dat lui Nicolae Muste²⁵, care s-a dovedit a fi nu autorul, ci doar copistul letopisețului, astfel că exegeții ulteriori l-au redenumit „Letopisețul lui Pseudo-Muste” sau „Cronica anonimă Racovițeană”. Aceasta este una din lucrările cronicărești care continuă letopisețul lui Miron Costin, fiind compilată de doi autori anonimi²⁶.

*

Gestionarea problemelor administrative, inclusiv a celor legate de distribuirea publicației a fost asumată de August Treboniu Laurian (1810–1881), un spirit mai organizat decât Bălcescu și în mai mică măsură implicat în problemele arzătoare de ordin politic precum colegul său de redacție. Fără să aibă dinamismul și sagacitatea lui Bălcescu, Laurian beneficiase de o pregătire profesională mai riguroasă, dobândită în cadrul studiilor universitare urmate la Viena și Hanovra, unde își susținuse doctoratul în filologie, astfel că datorită cunoștințelor de latină și paleografie a fost în măsură să traducă și să editeze loturi importante de documente medievale de mare interes pentru istoria românilor, inserate în

diviziunea „Diplomaticul românesc”. Cooptarea celor doi coeditori în Asociația literară, preocupată activ de reforma ortografiei românești, s-a repercutat în decizia abandonării treptate a grafiei chirilice în favoarea celei cu litere latine²⁷, oglindită comprehensibil în cuprinsul celor cinci volume ale *Magazinului istoric pentru Dacia*. De la alfabetul de tranziție adoptat în primele volume s-a trecut operativ la cel latin, utilizat în cel de-al cincilea tom.

Începând cu al doilea an de la inițierea *Magazinului istoric*, participarea directă a lui Bălcescu la travaliul redacțional al publicației s-a diminuat, dat fiind că nu s-a mai aflat în București, dar cu toate acestea a continuat să remită materiale cu valențe savante pentru includerea în sumarul ei. În primăvara lui 1846 a poposit circa două luni și jumătate în Moldova, iar la începutul verii a plecat în stăinătate, documentându-se cu asiduitate în biblioteci și arhive din Franța și Italia. În februarie 1848, preocupările erudite trecuseră în plan secund și nu pregeta să se avânte în luptele de pe baricadele din Paris, pentru ca în aprilie să revină la București, în vederea pregătirii declanșării revoluției în țară, trăind momente de extaz și agonie. În prelunga și convulsiva pribegie, curmată tragic la 29 noiembrie 1852, când de abia depășise vârsta de 33 de ani, nu a avut alte preocupări majore decât cele dedicate cauzei naționale și finalizării unui florilegiu de diverse lucrări de istorie.

Aceste circumstanțe explică sistarea publicării *Magazinului istoric pentru Dacia*, pe care August Treboniu Laurian a încercat să-l rescute în 1851, fără a-l mai asocia pe Bălcescu printre redactori, dar rezultatele au fost minimale, întrucât tirajul fascicolelor tipărite a fost confidențial, iar difuzarea precară²⁸. Lipsit de suportul material al guvernărilor, într-un climat general nebulos, marcat de incertitudini și angrenat în diverse activități didactice și administrative, cărturarul ardelean nu a mai stăruit în direcția editării izvoarelor, dirijându-și energia și competențele spre întocmirea și traducerea unor manuale de istorie și filosofie, ca și spre elaborarea mai multor lucrări docte de lingvistică și istorie, concomitent cu concretizarea câtorva relevante proiecte de organizare a învățământului și modernizare instituțională. Avea să se alăture demersurilor destinate înființării Universității din București și a Societății Academice Române, în cadrul căreia a fost investit cu responsabilități de prim ordin, precum cea de secretar general și președinte, ca și de președinte al Secțiunii Literare²⁹.

În penuria de izvoare istorice aflate la îndemâna cercetătorilor istoriei românilor în perioada prepașoptistă, *Magazinul istoric pentru Dacia* deține un rol de pionierat. Acesta a apărut la numai cinci ani după ce Mihail Kogălniceanu a inițiat în 1840 editarea la Iași a periodicului *Arhiva Românească*, care urma să găzduiască scrieri și acte inedite privitoare la istoria românilor. Tot lui Kogălniceanu i se datorează publicarea a trei volume de vechi cronici, editate în capitala Moldovei în 1845 și 1852³⁰. Pe drumul deschis de Kogălniceanu, Laurian și Bălcescu – fapt semnificativ: o triadă de personalități reprezentând cele trei mari regiuni românești – s-au înscris demersurile editoriale ale lui Theodor Codreanu (coordonatorul colecției *Uricariul*, însumând 25 de volume, tipărite de-a lungul anilor 1852–1897), Alexandru Papiu-Ilarian (editorul colecției *Tezaur de monumente istorice pentru România*, grupată în trei volume, între 1862 și 1864), Bogdan Petriceicu Hasdeu (inițiatorul periodicului *Archiva istorică a României*, din 1864, 1865, 1867) și Ștefan Moldovan (care a remis lui Timotei Cipariu și George Barițiu un lung șir de acte obținute de la contele József Kemény, incluse în revista *Transilvania* în 1868–1869 și 1871–1874). Din păcate, toate aceste roditoare inițiative, exceptând-o pe cea patronată de Theodor Codreanu, nu au avut perenitate, dar ele au susceptibilizat lumea științifică românească în legătură cu necesitatea stringentă a elaborării unui corpus cuprinzător al izvoarelor istorice. O împlinire notabilă a acestui deziderat s-a materializat de-abia cu începere din 1876, prin asumarea de către forurile academice a editării consistentului fond de documente adunat prin truda neostoită a bucovineanului Eudoxiu de Hurmuzaki într-o prestigioasă colecție, ce avea să-i preia numele³¹.

Dacă această realizare s-a concretizat cu incertă întârziere, iar majoritatea inițiativelor vizând alcătuirea corpusurilor de izvoare istorice a sucombat prematur, cauzalitatea trebuie căutată în realitățile contorsionate din societatea locală, pregnant înrăurite de cursul evenimentelor de pe eșichierul politic internațional. În condițiile în care atât înainte de Unirea Principatelor, cât și în anii de după acest moment crucial al istoriei naționale, românitatea dispunea de o pătură intelectuală puțin numeroasă, aceasta a fost determinată să-și asume responsabilități multiple pe palierul politic, administrativ, cultural etc., ceea ce a silit-o să renunțe la exercitarea profesiunilor pentru care dispunea de

studii de specialitate sau de care îi lega aptitudinile ori pasiunile. Conștiente că numai propria angajare în misiuni capitale pentru destinul națiunii – și anume dobândirea unității, independenței, democratizării, modernizării, ceea ce presupunea abandonarea propriilor interese, – elitele românești din generația pașoptistă s-au evidențiat prin responsabilitate, tenacitate și nu rareori prin spirit de sacrificiu. Traseul biografic al lui Bălcescu s-a împletit cu cel al exponenților de seamă ai acestei generații emblematice și, mai mult chiar, cu un segment esențial din trecutul românilor, pe care l-a marcat prin incandescența atașamentului imprescriptibil față de aspirațiile sale cruciale, ceea ce îndreptățește aprecierile lui Ion Negoïtescu inserate în sinteza sa de istorie a literaturii române, concepută în exil: „Prin destinul său tragic și prin aureola morală a personalității, Nicolae Bălcescu este, alături de Eminescu, cea mai impresionantă apariție în cultura română din secolul al 19-lea”³².

Note

¹ Ch.-V. Langlois, Ch. Seignobos, *Introduction aux études historiques*, ed. a 2-a, Paris, 1899, p. 1–2 (Ch.-V. Langlois).

² C. Jullian, *Extraits des historiens français du XIXe siècle*, Paris, 1897, p. CXXVI.

³ H.-I. Marrou, *De la connaissance historique*, ed. a 6-a, Paris, 1975, p. 65.

⁴ L. Santifaller, *Urkundenforschung. Methoden, Ziele, Ergebnisse*, Weimar, 1937, p. 4.

⁵ W. Wattenbach, *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter*, I-II, ed. a 5-a, Berlin, 1885; A. Potthast, *Bibliotheca Historica Medii Aevi. Wegweiser durch die Geschichtswerke des europäischen Mittelalters bis 1500*, I-II, ed. a 2-a, Berlin, 1896; A. Molinier, *Les sources de l'histoire de France des origines aux guerres d'Italie*, I–VI, Paris, 1901–1906; Ch.-V. Langlois, *Manuel de bibliographie historique*, 2, Paris, 1904, p. 339–559; R. C. van Caenegem, în colab. cu F.L. Ganshof, *Guide to the Sources of Medieval History*, Amsterdam-New York-Oxford, 1978, p. 206–240; P. Delogu, *Introduzione allo studio della storia medievale*, Bologna, 1994, p. 277–316; V. Spinei, *The Editing of Historical Sources. The Hurmuzaki Collection of Documents/Edi-tarea izvoarelor istorice. Colecția de documente Hurmuzaki*, București-Brăila, 2018, p. 63–89, 221–247.

⁶ H. Bresslau, *Geschichte der Monumenta Germaniae historica im Auftrage ihrer Zentralkommission*, Hannover, 1921; H. Fuhrmann, în colab. cu M. Wesche, «Sind eben alles Menschen gewesen». *Gelehrtenleben im 19. und 20. Jahrhundert. Dargestellt am Beispiel der Monumenta Germaniae Historica und ihrer Mitarbeiter*, München, 1996.

⁷ M. Kogălniceanu, *Cuvânt introductiv la cursul de istorie națională*, în Idem, *Opere*, II, *Scrieri culturale*.

Articole. Cuvântări, ed. D. Simonescu și A. Nestorescu, București, 2017, p. 473.

⁸ Audierea aleatorie a cursurilor libere susținute de Jules Michelet, Adam Mickiewicz și Edgar Quinet la Collège de France în 1846–1847 (cf. H. Nistorescu-Bălcești, *Cronologie*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice, politice și economice, 1844–1852*, ed. Gh. Zane și E.G. Zane, reactualizare D.N. Rusu, București, 2017, p. XCIV) nu poate fi considerată ca intrând în această categorie.

⁹ A.T. Laurian și N. Bălcescu, *Prospect pentru Magazinul istoric*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice...*, p. 72.

¹⁰ *Ibidem*, p. 73.

¹¹ Gh. Zane și E.G. Zane, *Note*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice...*, p. 667–668.

¹² A. T. Laurian și N. Bălcescu, *Prospect ...*, p. 74–75.

¹³ *Magazinu istoriku pentru Dacia*, subt redacția lui A. Treb. Laurianu și Nikol. Bălcescu, I, București, 1845.

¹⁴ D.H. M.[azilu], *Radu Popescu*, în *Enciclopedia literaturii române vechi*, coord. general E. Simion, București, 2018, p. 762–766.

¹⁵ N. Bălcescu, *Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, în *Magazinu istoriku pentru Dacia*, I, 1845, p. 1–14; *Ibidem*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice...*, p. 77–90.

¹⁶ Gh. Zane și E. G. Zane, *Note*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice...*, p. 682.

¹⁷ N. Bălcescu, *Cuvânt preliminaru...*, în *Magazinu istoriku pentru Dacia*, I, 1845, p. 2; *Ibidem*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice ...*, p. 78.

¹⁸ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a 2-a Al. Piru, București, 1982, p. 188.

¹⁹ *Ibidem*, p. 173.

²⁰ E. Simion, *Introducere*, în M. Kogălniceanu, *Opere, I, Scrieri literare*, ed. D. Simonescu și A. Nestorescu, București, 2017, p. XV.

²¹ N. Bălcescu, *Cuvânt preliminaru...*, în *Magazinu istoriku pentru Dacia*, I, 1845, p. 3–13; *Ibidem*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice ...*, p. 78–89.

²² N. Bălcescu, *Cuvânt preliminaru...*, în *Magazinu istoriku pentru Dacia*, I, 1845, p. 14; *Ibidem*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice ...*, p. 89–90.

²³ N.B.[ălcescu], în *Magazinu istoriku pentru Dacia*, I, 1845, p. 115–121, 135–137, 138–143, 187–205, 380–393; N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice...*, p. 91–97, 98–100, 101–118, 119–133, 202–214.

²⁴ N. B.[ălcescu], în *Magazinu istoriku pentru Dacia*, I, 1845, p. 122–134, 394–409.

²⁵ Gh. Zane și E.G. Zane, *Note*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice...*, p. 691, 692, 697.

²⁶ *Istoria literaturii române, I, Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400–1780)*, coord. Al. Rosetti, M. Pop, I. Pervain, Al. Piru, București, 1964, 640–645; L. K.[övary], *Cronica anonimă Racovițeană*, în *Enciclopedia literaturii române vechi*, p. 281–283.

²⁷ E. Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, București, 1968, p. 226–227. Pentru scrierea de tranziție și înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, cf. și N. Edroiu, *Scrierea chirilică românească*, Cluj-Napoca, 2013, p. 214–224.

²⁸ Gh. Zane și E.G. Zane, *Note*, în N. Bălcescu, *Opere, I, Scrieri istorice ...*, p. 670–671.

²⁹ D.N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române, 1866–2010*, ed. a 4-a, București, 2010, p. 575–576.

³⁰ Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, ed. a 2-a, Iași, 2012, p. 451–471.

³¹ A. Sacerdoțeanu, *Colecția „Hurmuzaki”*, în *Revista arhivelor*, XII, 1969, 2, p. 31–57; D. Berindei, *Eudoxiu Hurmuzaki et l’historiographie roumaine*, în *Revue Roumaine d’Histoire*, XIII, 1974, 5–6, p. 755–763; *Idem*, *Dezvoltarea culturală în perioada 1848–1878*, în *Istoria românilor*, VII, 1, *Constituirea României moderne (1821–1878)*, coord. D. Berindei, București, 2003, p. 831–838; V. Spinei, *The Editing of Historical Sources...*, p. 95–101, 119–131, 252–257, 276–288.

³² I. Negoïtescu, *Istoria literaturii române (1800–1945)*, București, 1991, p. 46.

Realismul vizionar: Nicolae Bălcescu, tactician politic*

*Alexandru Mamina***

A discuta despre Nicolae Bălcescu, la 200 de ani de la nașterea lui, reprezintă fără îndoială, din partea Academiei Române, o inițiativă de salut. Din păcate, în ultimele trei decenii personalitatea lui Nicolae Bălcescu a intrat într-un con de umbră, probabil și ca reacție la supraexpunerea sa în timpul comunismului, când s-a insistat asupra lui Nicolae Bălcescu, pentru a estompa rolul pe care l-a jucat în aceeași perioadă Ion C. Brătianu. În plus, de ceva timp revoluțiile și revoluționarii în general au încetat să mai intereseze cercetarea istoriografică la fel de mult ca înainte. După știința noastră, cu excepția conferinței desfășurate în data de 11 iunie anul acesta la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, în București nu s-a mai organizat vreo manifestare consacrată împlinirii a 230 de ani de la începutul Revoluției franceze, poate că nici în alte centre academice și universitare. Fenomenul își are desigur explicațiile sale, dar nu face obiectul expunerii de față.

Nicolae Bălcescu merită însă mai multă atenție, nu numai pe terenul activității sale de istoric sau de analist social, ci și din punctul de vedere al gândirii și acțiunii revoluționare, sau altfel spus – ca tactician politic, pentru că, în această privință, concepția lui s-a dovedit de un realism exemplar la nivel european. Într-o vreme în care mulți scriitori, juriști, profesori, așadar „oameni de litere”, mai credeau încă posibilă schimbarea în sens liberal sau democratic în manieră idealistă, sau mai degrabă abstractă, adică prin proclamații și discuții teoretice despre cele mai bune instituții, ignorând în fond forța brută de reacție a contrarevoluției (și este suficient să ne amintim Parlamentul de la Frankfurt), Nicolae

Bălcescu, deși a fost el însuși un doctrinar, a propus o tactică adaptată contextului concret, singura susceptibilă să conducă la rezultatele urmărite. Să mai remarcăm de asemenea că mijloacele sale tactice nu contraveneau nici măcar relativ obiectivelor strategice, nu presupuneau o prorogare a lor până la schimbarea circumstanțelor, așa cum s-a întâmplat în timpul dictaturii iacobine din 1793–1794, ci veneau tocmai să le susțină, să le dea consistența practicii curente.

Obiectivele generației pașoptiste erau edificarea unui stat modern cu regim reprezentativ, respectiv unirea și ulterior independența principatelor Țara Românească și Moldova, fiindcă, așa cum observa Gheorghe Platon, reformele structurale nu erau posibile decât într-un stat capabil să reziste în fața opoziției și a ingerințelor puterilor străine¹. Este convingerea proclamată altminteri foarte explicit de Mihail Kogălniceanu în *Dorințele partidei naționale*, textul-program din 1849, unirea fiind numită acolo „cheia bolții fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național”. Ca să rezumăm, era vorba despre formarea statului-națiune având drept conținut social și totodată sursă de legitimare națiunea civică – situație caracteristică pe un plan mai larg statelor omogene sub aspect etnic, în care cetățenia și naționalitatea coincideau natural. În Transilvania, din contra, clivajele etnice, adăugate conflictelor sociale, au făcut imposibil proiectul kossuthist al unei națiuni civice de limbă maghiară. În raport cu aceste obiective și-au precizat opțiunile tactice liderii vremii, potrivit firii, afilierilor și, nu în ultimul rând, ambițiilor fiecăruia.

*Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Nicolae Bălcescu – 200 de ani de la naștere” (8 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

**Dr., Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

Demarcația comună care se face în registrul tactic este aceea între radicali și moderați, primii dorind să implice activ masele în schimbarea politică, ceilalți rezervându-le condiția de beneficiare ale schimbării sub conducerea „capacităților” – cum se zicea în epocă. Într-o formulare mai bine precizată conceptual, distincția survine între democrați și liberalii clasici. Nicolae Bălcescu s-a numărat printre democrați, întrucât a susținut realizarea statului-națiune prin intermediul emancipării politice și sociale a țăranilor clăcași, care constituiau imensa majoritate a populației și care, pentru a conferi consistență regimului reprezentativ, trebuia să devină din supuși cetățeni, așadar participanți de sine stătători la viața publică. Din această perspectivă, scopul și mijloacele se conțineau reciproc, tactica revoluționară a lui Nicolae Bălcescu fiind centrată pe trei idei sau revendicări a căror materializare echivala tocmai cu emanciparea țăranilor. Acestea au fost mobilizarea maselor, organizarea armatei naționale prin conscripție și împrumutarea clăcașilor, în așa fel ca țăranul să reunească finalmente cele trei atribute ale cetățeniei moștenite din experiența Greciei antice: dreptul de vot, locul în armată și lotul de pământ. Sunt idei recognoscibile în gândirea și acțiunea lui cel puțin din 1840, cu ocazia conspirației lui Dimitrie Filipescu, reluate la scara politicii de stat în timpul Revoluției de la 1848.

Realismul tactic al lui Nicolae Bălcescu transpare clar dintr-o scrisoare către Alexandru G. Golescu, datată 22 iunie 1848, cu atât mai relevantă cu cât nu era un text oficial, obligat la concesii față de cine știe ce interese ori susceptibilități. „Măsurile noastre pentru proprietate – se arăta în aceasta –, lăsând lucrurile în starea veche, sunt cam vătămătoare, căci țăranii nu cred făgăduielile și zic di ce nu li se dă acum. Noi am făcut greșală, căci trebuia a ne folosi de biruință ca să scădem deocamdată măcar obăgia. [...] Socotesc că de o parte să se dea afară cât mai în grabă proclamația aceea dintâi ce se dedese la tipar ștergându-se obăgia, ca încai să se dea afară împregiurările ce ne-a silit, sau alta mai deslușită în care țăranii să vază că noi am fost oarecum siliți a le face acea concesie proprietarilor. Dintr-altă parte, să se revoluționeze țăranii, astfel încât, chiar dacă Obșteasca Adunare ar fi retrogradă, să se vază silită a nu fi, aducând pe țăranii în stare a nu mai priimi de atunci a mai împlini îndatoririle lor și reclamându-și drepturile. Altminterea revoluția noastră, care este politică și soțială, se perde pe

jumătate, poate și toată. [...] Aș dori ca acolo să umbrați mai cu energie. Căutați să vă folosiți de victoria dobândită, care ne va da putere de vom ști a trage prin energia și activitatea noastră încrederea popoului. Faceți mai curând judecată arestuiților. Cercetați și ispitiți ca să se afle toți complotiștii și arestuiți-i. Acum avem mijloc a ne scăpa de toți reacționarii. Trebuie ca judecata să fie foarte expeditivă. O comisie ostășească ar fi fost de trebuință pentru aceasta, mai cu seamă de veți simți că complotiștii tot lucrează cum auzisem eri; atunci nu trebuie a ne feri d-a proclama chiar legea marțială pentru dânșii. În împregiurările grele și estraordinare trebuie măsuri estraordinare. Nu faceți poezie și simtinalism, ci dreptate strașnică. [...] Scoateți mai curând un regulament pentru gvardia națională și cea mobilă. [...] Ado aminte lui Eliade aceea ce i-am zis d-a face: circulare la profesori ca să adune în capitalele județelor profesorii satelor și a-i pregăti pentru propagandă la sate”². Tocmai realismul tactic l-a condus pe Nicolae Bălcescu la convingerea că succesul revoluției era condiționat de sprijinul, inclusiv militar, al țăranimii, și că acest sprijin depindea în mod esențial de satisfacerea intereselor ei materiale, în speță de abolirea clăcii (a „boierescului”) și de reforma funciară. În sensul propunerilor lui, împărțite bineînțeleș și de alți revoluționari, guvernul provizoriu a înființat corpul comisarilor de propagandă, a decis mobilizarea gărzii naționale și a trupelor de panduri și dorobanți, concentrate la Râureni sub comanda lui Gheorghe Magheru, și a convocat Comisia proprietății, în componența căreia intrau, în număr egal, reprezentanții boierilor și ai țăranilor.

Accentul pus de Nicolae Bălcescu pe constituirea unei armate naționale a decurs, într-o anumită măsură, din studiile sale istorice, în care s-a ocupat de organizarea militară la români și de legătura dintre capacitatea de luptă a țării și posibilitatea unei politici independente. În lucrarea *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei până acum*, din 1844, el avansa explicit ideea că Țara Românească nu-și putea relua vreodată rangul între statele europene decât cu condiția regenerării vechilor ei instituții ostășești³. O influență nu este exclus să fi avut și experiența directă a revoluției pariziene din februarie 1848, când a fost martorul victoriei popoului în arme, precum și precedentul Marii revoluții declanșate în 1789, care s-a impus nu datorită votării Declarației drepturilor omului și cetățeanului, ci ridicării în masă și transferului de

proprietate către țărani. Pentru analistul social aplicat care a fost Nicolae Bălcescu, este plauzibil ca astfel de considerente concrete să nu fi trecut neobservate.

Condiția ca măsurile preconizate să-și fi produs efectele era timpul, ceea ce, în planul relațiilor internaționale, presupunea mai întâi ca Marea Britanie să rețină măcar Imperiul otoman de la o acțiune armată, iar după septembrie 1848, în speranța inversării situației din țară, ca Ungaria să înfrângă intervenția militară a Rusiei, deschizând calea unei contraofensive din direcția Transilvaniei sau eventual a Banatului. Din acest motiv a mediat Nicolae Bălcescu acordul de pacificare semnat la Seghedin între Lajos Kossuth și Avram Iancu. Eșecul în ambele privințe poate sugera tocmai contrariul a ceea ce am remarcat înainte, și anume o lipsă de realism. Poate sugera că o abordare mai moderată, mai concesivă și mai dispusă la negocieri cu adversarii politici ar fi avut mai multe șanse de reușită, numai că o asemenea ipoteză pierde din vedere cât de limitată era marja de negociere în interior și în exterior deopotrivă, indiferent de tentativele întreprinse pe lângă boierii proprietari și pe lângă reprezentantul Porții, Suleyman pașa. Prin chiar programul ei de emancipare socială și națională, de natură a stârni adversități fundamentale, revoluția excludea posibilitatea unui acord reciproc între părți.

Politica nu este o știință exactă, prin urmare nu este obligatoriu ca soluțiile cele mai bune să conducă

întotdeauna la rezultatele scontate. Nici realismul tactic al lui Nicolae Bălcescu nu a fost așadar o garanție a succesului, într-un context în care succesul revoluției nu depindea numai de români. Soluțiile propuse de el au fost însă corecte, am zice viziune, în măsura în care au fost confirmate peste circa un deceniu și jumătate, sub conducerea lui Alexandru Ioan Cuza structurarea statului modern având la bază consensul majorității rurale a populației, obținut după reforma agrară din 1864. Esența și totodată finalitatea reformei le-a surprins foarte sugestiv domnitorul, atunci când a spus că prin împrumutarea le-a dat țăranilor o patrie de iubit și de apărut. Confrunțați cu riscul dispariției statului însuși, aceiași lucru aveau să-l facă și conducătorii politici din Primul Război Mondial, încheind practic procesul revoluționar început de generația pașoptistă.

Note

¹ Gheorghe Platon, *Unitatea românească – de la stare de conștiință la realitatea politică*, în Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. I, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1995, p. 60, 69.

² *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, de Cornelia Bodea, II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 689–691.

³ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 45–46.

Despre iubire și prieteșug*

Acad. Eugen Simion

Președintele Secției de filologie și literatură

S-a pus problema austerității lui Bălcescu, a incapacității lui de simțire, a absenței sensibilității. Sunt istorici, i-am citat în altă parte a studiului de față, care gândesc în acest chip. Îi recunosc pasiunea ideologică, dar nu și sensibilitatea din sfera existențială. Șerban Cioculescu rediscută chestiunea, pornind de la ideea că „a deduce din afirmarea unei mari pasiuni intelectuale, orientate politic (practic), absența sensibilității, este o eroare”. Ceea ce este adevărat. Dar tot el observă că în biografia lui Bălcescu nicio femeie nu a jucat un rol esențial. Criticul este și mai categoric: „Este adevărat că nu i se cunoaște nicio iubire”. Referindu-se, apoi, la recomandarea pe care Bălcescu i-o face lui Alecsandri (să transforme iubirea pierdută în iubirea de patrie!), la moartea Elenei Negri, criticul conchide aceste propoziții: „Ar îngădui încheieri sceptice asupra propriei sale capacități de iubire [este vorba, desigur, de Bălcescu], dar este tot atât de plauzibil că, cu temperamentul său pasional, dacă ar fi întâlnit iubirea, Bălcescu ar fi fost un cu totul alt îndrăgostit decât Alecsandri. Necunoscând iubirea, afirma o preferință pur teoretică pentru femeile revoluționare, de tipul dnei Roland”...¹

În romanul *Un om între oameni* (1953, 1955), Camil Petrescu a dat altă interpretare acestei teme. Aici este vorba, desigur, de ficțiune și, într-o ficțiune epică, imaginația creatorului este slobodă. În viața iuncherului Bălcescu apare o Frusinica Băl-Bălcescu, actriță bucureșteană și viitoare stea europeană. Promovată de Aristia, ea primește omagiile boierimii în fostele grajduri în care fusese alungată mama ei, soție de mare boier. Inocentă și cinică, în același timp, Frusinica se supune la probe barbare: se dezbracă în fața boierilor concupiscenti pentru a i se

măsura mărimea și tăria sânilor cu o cupă de șampanie. Un unchi, Băl-Ceăureanu, aspiră și el la grațiile nepoatei. În roman apare și Luxița Florescu, care se consolează, în iubirea ei nefericită pentru Bălcescu (îndrăgostit de România), în a-i iubi ideile și fantasmalele.

Când citim cu atenție corespondența, vedem că în viața tânărului Bălcescu este un moment în care pasiunea ideologică trece pe planul doi și o altă pasiune, sentimentală, îi domină sufletul și spiritul. Sunt câteva dovezi în acest sens: scrisorile către Luxița (Alexandrina, Luțița, Lița, aproximativ 1814–1899, fiica marelui logofăt Iordache Florescu și a Anicăi, n. Șuțu; căsătorită cu ofițerul Filip Krijanovschi, s-a despărțit de el în 1833 și a divorțat în 1836²). Numele Luxiței apare, în corespondența lui Bălcescu către Ghica în 1843, trimițând la o întâmplare anterioară („când eram la țară”). Când era, deci, la țară, la o Mme Călinescu, a întâlnit pe prietena ei, Luțița Florescu, care, împreună, l-au însărcinat să-i transmită, din partea lor, numitului Ion Ghica, complimente. Mme Călinescu este „entuziastă” de Ghica și, observând acest fapt, Bălcescu, amic devotat, întărește entuziasmul doamnei, inventând o vizită imaginară. Are o filosofie care-i scuză minciuna în folosul amicului Ghica: „Muierile vor să fie înșălate”. Filosofie comună, nu prea potrivită cu firea romantică a tânărului istoric. Ea nu distonează, totuși, prea mult, într-o misivă către un june confrate.

Patru ani mai târziu (la 7 iunie 1847), Bălcescu se află la Paris și scrie Luxiței Florescu într-un stil complet diferit. Este o confesiune aproape disperată, fără echivoc. A căutat-o, acolo unde locuise, și n-a găsit-o. Deși sunt unele formule de adresare

*Alocuțiune susținută la sesiunea aniversară „Nicolae Bălcescu – 200 de ani de la naștere” (8 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

(„sora mea, prietena mea”) și textul este semnat „al tău frate”, mărturisirea este gravă, profund sentimentală, scrisă „cu un fer pătruns în inimă”. „Sunt amețit, sunt nebun”, țipă el, anunțând mari suferințe. Este un mic discurs amoros, în stil wertherian, cu sugestia de a converti o mare iubire părăsită de femeia adorată într-o prietenie amoroasă, salvatoare:

„Astăzi la 3 mă dusei la tine sigur că te voi găsi. Intrați în casă, casa pustie. O bătrână îmi spuse c-ai plecat. Un fer îmi pătrunse inima. Pentru ce să pleci fără să mă aștepți, fără să-mi spui? M-ai făcut tare să sufer. Alergai la Papa, îl întâlneai pe uliță și el nu știa nimica de plecarea-ți. Intrând acasă m-ai găsit, găsii răvașul tău. Pentru ce să te grăbești Luțico, simț cu durere plecarea ta. Parisul mi se pare pustiu. Perzându-te, simț cât îmi ești trebuincioasă. Astăzi veneam la tine cu hotărâre să te rog să rămâi. Sunt amețit, sunt nebun. Iartă Luțico de te-am făcut să suferi cum și eu ți-am ertat multe suferințe. Oprește-te Luțico unde te-i afla. Păstrează-te, păstrează-ți sănătatea pentru mine, nu pentru tine. Îți mărturisesc Luțico, și-o mărturisesc din inimă. Ești singura prietena mea, singura femeie ce iubesc acum, dar te iubesc. Nu uita că liniștirea și viața mea atârnă de liniștirea și viața ta. Aceea ce îți zic este curatul adevăr. Zici că mă poți întoarce în țară. Ți-o spui în credință că nu mă voi întoarce în țară decât când voi avea nădejde că te voi găsi; când aș fi putut să alerg după tine, te-aș fi întors îndărăt. Nu știu încotro ai apucat, că o făceam negreșit. Am căutat eri de două ori pe grec ce șade cu Suțu ca să întreb de tine și nu l-am găsit. Și [!] scriu această scrisoare fără să știu unde s-o trimiț. Uneori îmi închipuesc că poate vei fi avut fericita idee de a te așeza lângă Paris, undeva. O, ce fericit aș fi când aceasta ar fi! Te doresc, Luțico, puternic! Poate nu-ți vine să crezi aceasta, dar adevărat singurul adevăr. De la plecarea ta n-am odihnă. Prietena mea, îți făgăduiesc că vei fi mulțumită d-aci înainte de prietenul tău, de fratele tău. Trimite-m o binecuvântare, trimite-m o sărutare prietenească în scrisoarea ta care să mă mângâie. Trimite-m de poți un portret al tău. Scrisoarea ta o voi păstra cum și toate câte îmi vei mai scri. De ce să crezi că pui comparație între tine și celelalte! Care a avut un suflet mai nobil și mai mare decât al tău! Dacă am fost adesea aspru către tine, a fost singur numai cu ideea că aceasta-ți va aduce liniștire. Îmi ziceam, lasă să mă blesteme, să mă afurisească, numai să fie liniștită. Acum văz că în zadar, aceasta. Îmi des-

chiz dar inima la prieteșugul tău, Luțico, sora mea, prietena mea, scrie-m cât mai des și gândește-te la mine.”

Micul discurs îndrăgostit cuprinde cam toate schemele genului: întâi surpriza dureroasă (casa pustie, femeia iubită îl părăsise), apoi sentimentul disperării (caută să afle ce s-a întâmplat și nu reușește) și, drept urmare, îndrăgostitul își pierde firea, uzul rațiunii („sunt amețit, sunt nebun”), urmează o nouă, sfâșietoare declarație, în scopul, poate, cu speranța că, ajungând la femeia fugitivă, declarația poate s-o înduplece să se întoarcă („ești, Luțico, singura femeie ce iubesc acum, dar te iubesc”, „oprește-te, Luțico, oriunde te-i afla”). În fine, îndrăgostitul părăsit caută o soluție; cere iertare, dacă a fost aspru, și-i propune, în disperare de cauză, *prieteșugul* și frățietatea îndrăgostită. Acceptă chiar și blestemele femeii iubite, acceptă orice, numai femeia să se întoarcă... Un scenariu, repet, cunoscut în epica romantică. Bălcescu îl pune într-o scrisoare de o sinceritate pe care n-o poate avea un om fără sensibilitate, împătimit doar de idei și revoluție. Soluția lui de salvare (*prieteșugul* și *frăția*) pare a fi provizorie, o tactică incipientă.

Discursul continuă în decembrie 1847, în același ton înalt romantic, la care se adaugă, lângă rațiunea inimii, luciditatea spiritului nu împăcat, dar înțelegător cu situația în care a intrat. Este bolnav, nu are bani, lucrează cât poate și are nevoie de cărți. Audiază vreo patru cursuri de filosofie, literatură și istorie, nu iese în lume și evită teatrul, din lipsă de timp. Este un om serios, nu umblă după frivolități, nu cultivă galanteria față de femei, dar nici nu se arată sălbatic, refractar, nesimțitor față de ele.

Câteva propoziții sunt de reținut: „Dta mai bine decât toți știi că ținta vieții mele nu a fost niciodată galanteria către femei, dar cu totul alta, fără a mă arăta sălbatic către secul frumos, când ocazia s-a înfățișat ca să poci a-l sluji, dar și fără a căuta mereu acele ocazii, dimpotrivă am căutat și caut și mai mult a mă feri de această dulce pierdere de vreme”. Ele lămuresc, am impresia, această delicată chestiune. Istoricul, decis să schimbe lumea românească și să scrie, în același timp, istoria nației sale, nu este și nici nu vrea să fie un vânător de fuste, dar nici nu este ostil sexului frumos. Așteaptă marea iubire, femeia simbolică și, găsind-o, a și pierdut-o sau este pe cale s-o piardă. Și această *figură* intră în scenariul discursului amoros. Luțica, înțelegem din text, a schimbat natura relațiilor dintre ei, nu-i mulțumit, dar nu are încotro. Salvează ceea ce se mai poate

salva. Din imensă iubire, îndrăgostitul acceptă, aşadar, nu absolutul în iubirea pe care o doreşte cu ardoare, ci puţinele fragmente ce au rămas din el: *prieteşugul* şi *frăţia*. Prieteşugul este o cheazăşie, totuşi, a dragostei (o ştim din poezia lui Conachi şi a primilor Văcăreşti), frăţia este un sentiment nou, cultivat politic şi sentimental de scriitorii din generaţia lui Bălcescu. El are şi o conotaţie, se ştie, iniţiatică (masonică). Werther-ul valah, aflat în singurătatea Parisului, plânge ca un copil şi, cu portretul iubitei Luţica în braţe, acceptă prietenia amoroasă ce i se propune, ca o soluţie, repet, de salvare. Viaţa lui, fără iubirea Luţicăi, este o *moarte târăgănată*. Imagine splendidă, fantezie de erou romantic care, cuprins de disperare, face elogiul femeii care îl părăseşte:

„N-aş vrea să viu asupra trecutului ca să nu desciz rane încă sângeroase. Dar crez că dacă tu mă stimezi este cel mai mare cuvânt, că inima ta nu mă osândeşte, nu mă găseşte vinovat şi îmi dă dreptate. Tu ai fost cea dintâi care ai cerut schimbarea relaţiilor noastre. Mi-ai cerut prieteşugul şi frăţia şi am priimit-o ca recunoştinţă şi am fost mândru d-a te numi sora mea, d-a fi pentru tine un bun şi adevărat frate. Simtiment care singur poate fi trăitor şi vecinic între două inimi aşa de cumplit muncite de suferinţe. Te iubesc şi te stimez atâta, încât de te-aş putea vedea mulţămătită cu pierderea vieţii mele, crede că aş face-o bucuros. Nădăjduesc că peste puţin vei fi mai liniştită şi vei vedea că o frăţie curată şi sinceră poate îndestula frumosul tău suflet şi a-l face mulţămătit. Aceasta am nădăjduit-o şi aceasta mă rog la D[umne]zeu necurmat căci tu ştii cât sufletele noastre ţin unul la altul, cât e peste putinţă a trăi fără legătură împreună. De n-aş fi simţit aşa totdeauna m-aş fi depărtat de tine din minutul ce am simţit inima mea prea mult ostenită de trude ca să mai poată ţine altă legătură decât a prieteniei. Nu-mi voi surioara mea dacă mai adusei aminte acestea sfâşietoare suvenire pentru amândoi. Iubeşte-mă cum te iubesc. Fii prietena mea, sora mea mult iubită. Şi fie

că aceasta să îndestuleze inima ta şi să facă fericirea ta, dupe cum o face pe a mea! Pentru ce D[umne]zeu nu mi-a ertat a împlini toate dorinţele inimei tale?... Pentru ce au trudit şi au secăt astfel inima mea? Iartă-mă iubita mea prietenă că nu poci a urma, sufer tare în acest minut. Viaţa-mi trecută se desfăşură înaintea mea. Câte visări sublime! Câte dorinţi de fericire căutate puternic şi neînfiinţate, pierdute. Viaţa mea e toată în trecut. Viaţa-mi prezentă e o descolorată, o moarte tregănată. Sufer puternic acum ca să urmez scrisoarea. Plâng ca un copil şi lacrimile mele udă portretul tău ce ţin în mâna mea şi această foae.” Este acesta discursul unui *frate* care aspiră doar la un *amor-prietenesc* sau discursul unui îndrăgostit disperat care caută să salveze ceea ce se mai poate salva dintr-o dragoste puternică, esenţială pentru el, curmată brutal (prin fuga femeii adorate)?

În aprilie 1842, Bălcescu este la Bucureşti şi, fără Luţica, îi este urât de moarte. Romanul de dragoste continuă, aşadar, şi în scenariul lui sunt, se pare, numai fugi, întâlniri scurte şi multe ratări. Eroul ajunge la Bucureşti când Luţica tocmai îl părăsise. Suferinţă morală enormă, singurătăţi decimante, o puternică senzaţie de urât, provocate, toate, de o fugă misterioasă:

„Aici mi-e urât de moarte. Nu poci nici ceti, nici lucra. Ce folos că sunt sănătos când moraliceşte sufer şi nu poci să am viaţă. De ai fi fost tu aci mi-ar fi rămas mulţămirea în d-a petrece unele din lungile mele ceasuri lângă tine, dar nu ştiu ce fatalitate mă goni ca să viu tocmai la plecarea ta. Nu poci să-ţi închipuieşti cât m-a turburat astă plecare, pricina căria nu ştiu pentru ce mi-o ţii un mister.”

Note

¹ *Istoria literaturii române*, ed. 1975, p. 61–62.

² Cf. G. Zane, Elena Zane, ed. cit., *Note*, p. 489.

Academician Nicolae Anastasiu

Cuvânt de deschidere*

Acad. Nicolae Panin

Președintele Secției de științe geonomice

Domnule președinte al Academiei Române,
Domnilor vicepreședinți,
Domnule secretar general,
Doamnelor și domnilor academicieni,
Onorată asistență,

Astăzi, 25 septembrie 2019, este o zi importantă pentru domnul academician Nicolae Anastasiu, dar și pentru Secția noastră de științe geonomice. Domnul Anastasiu va susține discursul de recepție în Academia Română. A fost ales membru corespondent în anul 2001, iar în 2016 a devenit membru titular. Astăzi vom asista la consfințirea poziției domnului Anastasiu de membru titular al Academiei Române. Sunt convins că vom afla multe detalii privind activitatea științifică și didactică a domnului Anastasiu. Totuși vă voi prezenta foarte pe scurt principalele aspecte ale activității Domniei Sale.

Cu o vechime de aproape 50 de ani în învățământul superior, a parcurs toate treptele carierei universitare, de la asistent (1967) la profesor universitar (din 1993) la Universitatea din București. Din anul 2011 este profesor emerit. A ales ca domeniu de studiu petrologia sedimentară, s-a ocupat și de combustibilii fosili (cărbuni, petrol, gaze naturale) și resursele minerale. A descoperit legătura dintre geologie și problemele mediului înconjurător și rolul pe care mecanismele generatoare de sedimente și roci sedimentare îl au în formarea și evoluția mediilor naturale de sedimentare; a introdus și a predat, în ultimii 20 de ani, discipline noi, precum sedimentologie ambientală, sisteme depoziționale, metalofaciesuri sedimentare, stratigrafie secvențială pe care le-a introdus în programele de licență, masterat, doctorat sau postdoctorat.

A efectuat cercetări aplicative în domeniul resurselor minerale și al celor energetice (hidrocarburi, cărbuni) în Carpații Orientali, Carpații Meridionali, Munții Apuseni și Dobrogea, materializate în numeroase articole științifice, monografii, ghiduri de teren, rapoarte geologice (granturi), pentru societăți comerciale și companii naționale. A susținut comunicări la simpozioane și congrese internaționale, publicate atât în țară, cât și peste hotare.

Pe parcursul activității profesionale a fost șeful Catedrei de mineralogie (1992–1996, 2004–2006) din cadrul Universității București, Facultatea de Geologie și Geofizică, directorul Școlii doctorale de geologie (2005–2008), președintele Societății Geologice a României (noiembrie 2001, reales în noiembrie 2003–2006), vicepreședinte al Asociației Geologilor de Petrol din România (2000–2005) și membru în Comitetul Național al Geologilor din România din cadrul Academiei Române.

Este conducător științific de doctorat din anul 1992, la Universitatea din București. În domeniul său de îndrumare, petrologie-sedimentologie, a acordat 18 titluri de doctor în Științele Pământului – geologie.

Domnul Anastasiu este membru a numeroase asociații profesionale internaționale de prestigiu, este laureat al Premiului „Grigore Cobălcescu” al Academiei Române (1976) și al Ordinului Național „Steaua României” în grad de ofițer (1 decembrie 2000).

Mă voi opri aici și vă propun să-l ascultăm pe domnul academician Nicolae Anastasiu prezentând discursul său de recepție și sunt convins ca veți fi de acord că avem în față o personalitate de primă mărime în domeniul Științelor Pământului.

*Cuvânt rostit la susținerea discursului de recepție al domnului academician Nicolae Anastasiu (25 septembrie 2019, Aula Academiei Române)

Memoria pietrelor*

Acad. Nicolae Anastasiu

Stimate domnule președinte al Academiei Române,

Doamnelor și domnilor academicieni,

Doamnelor și domnilor invitați,

Onorată asistență,

Am așteptat cu emoție momentul acesta, un moment al împlinirii depline, în care, prezentându-mă în fața dumneavoastră, am ocazia să arunc o punte între domeniul Științelor Pământului, al geologiei, în care am activat mai bine de 50 de ani, și domeniul numeroaselor secțiuni cu profil umanist-cultural și științific, ce formează împreună Academia Română. Mai buna noastră cunoaștere reciprocă, directa comunicare, unitatea dintre noi rămân câteva dintre condițiile prin care instituția noastră, de elită și de elite, își impune locul în societate.

Pentru mine este desigur un moment festiv în care, conform tradiției, discursul de recepție ar trebui să includă atât momente retrospective, cât și deschideri spre cerințele pe care societatea le așteaptă de la geologie.

M-am gândit mult la o temă care să capteze interesul colegilor și invitaților mei prezenți în această aulă, conștient fiind de standardele impuse de cei care ne-au impresionat cu spusele lor de la acest pupitru.

Gândindu-mă adesea la numeroasele ipostaze în care poate fi privită o *piatră* – temelia de credință a geologului – și la mesajele pe care le transmite ea în timp și spațiu, m-am hotărât să vă vorbesc despre *Memoria pietrelor – o incursiune în geodiversitate*, pentru valorile pe care le au pietrele: științifice, estetice, economice, culturale, educative, ecologice.

Vă invit să mă însoțiți într-o călătorie în care vom trece de la rocile lunare la pietrele care ne-au unit și la cele care ne-au dezbinat, voi străbate pietrele pentru eternitate și voi ajunge, cu trecerea timpului, la schimbările climatice. Voi continua să merg pe drumul pietrelor cu oamenii din spatele lor, cu pietrele de la Universitate și cu cele ale viitorului, aruncând, în final, o ultimă privire spre valorile instituției noastre.

Începuturile

Geologii au o vorbă: pietrele țin minte.
(Neil Armstrong)

Prima provocare

Eram în vara anului 1969, acum 50 de ani, pe 20 iulie, când Televiziunea Română transmitea, în alb-negru, aselenizarea primilor oameni și dorința lor de a recolta pietre lunare, de a le aduce pe Pământ și de a le supune unor analize, care să ne confirme gradul de rudenie dintre Pământ și Lună. O aventură umană fantastică ce avea să deschidă o cercetare aprofundată, pe termen lung, a spațiului cosmic, cu scopul de a desluși și originea Terrei.

Tânăr asistent fiind, am simțit o mare emoție când am văzut urmele pașilor lui Neil Armstrong pe detritusul lunar și când am știut că parte din pietrele din jur vor ajunge pe Pământ (Fig. 1).

O mulțime de cercetători atașați Științelor Pământului, mineralogi, petrografi, paleontologi, chimiști și geochimiști, fizicieni, biologi etc., s-au aplecat asupra pietrelor lunare și au încercat să le descifreze tainele.

După ce NASA a publicat imaginea microscopică a bazaltului lunar, eu am trecut la secționarea unor bazalte terestre pentru a urmări, de

*Discurs de recepție

(25 septembrie 2019, Aula Academiei Române)

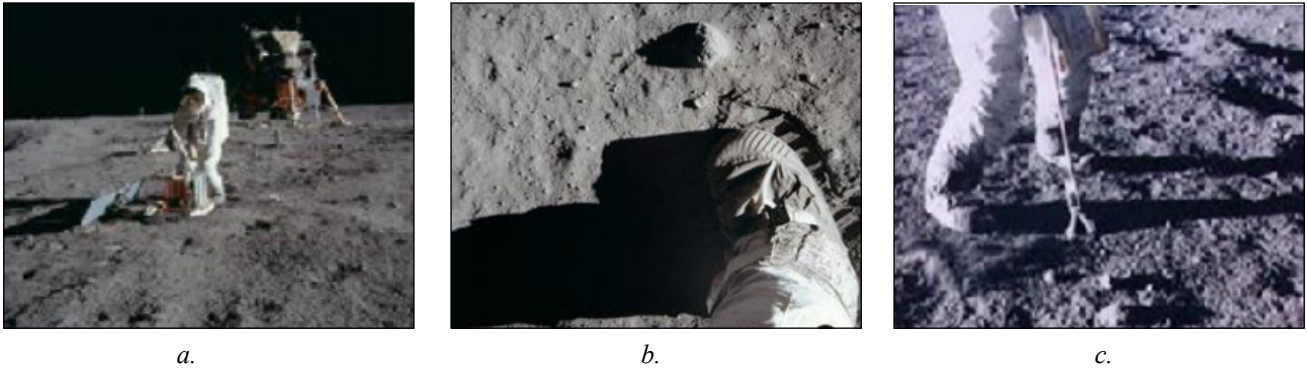

Fig. 1. a. Misiunea Apollo 11, primii oameni pe Lună; b. pasul lui N. Armstrong pe praful lunar; c. recoltare de probe lunare (sursa: www.Apollo 11)

asemenea, imagini microscopice și a face comparații (Fig. 2).

Prima concluzie a conturat numitorul comun dintre bazaltele lunare și bazaltele terestre. Amprenta lor mineralogică era aceeași: feldspați plagioclazi, piroxeni, olivină, rutil, ilmenit. Elementele lor chimice erau identice: Al, Si, Fe, Mg, Ti. Unitatea de origine a putut fi, astfel, demonstrată. Termenii de comparație rămân mereu necesari.

Studiul optic al rocilor – cu microscopul polarizant – a devenit o primă condiție în analizele comparative și în emiterea unor ipoteze petrogenetice.

Acest episod din trecut este un punct de plecare pentru o trecere în revistă a importanței istorice, culturale și utilitare pe care o au pietrele, mult dincolo de un interes pur geologic.

Calitățile fizice, chimice, mecanice, ornamentale, decorative ale rocilor au fost sesizate începând cu *Homo sapiens* și continuând secole de-a rândul până astăzi, trecând prin epoca primitivă (a pietrei), epoca bronzului, a fierului, prin Antichitate și Renaștere, prin perioada revoluțiilor industriale, ajungând, în prezent, la societatea cunoașterii.

Am acum în minte vorbele diplomatului Gheorghe Crutzescu (în 1943, referitor la Podul Mogoșoaiei): „*Vom merge încet, plecând urechea la poveștile de ieri sau de demult, pe care zidurile vechi și locurile bătătorite de veacuri le mai șoptesc, încă, celor ce vor să asculte*”.

Iar eu vă propun: *Ce-și pot aduce aminte pietrele? Ce ne șoptesc ele?*

Să începem prin a privi în urmă.

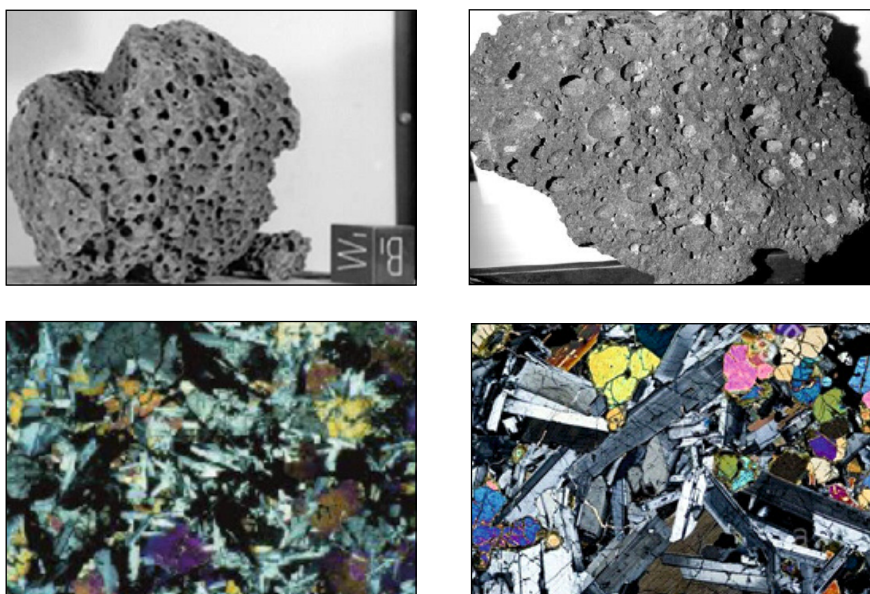

Fig. 2. În stânga, probă de bazalt lunar și imaginea sa microscopice (Apollo 11); în dreapta, probă de bazalt terestru și imaginea sa microscopice (Sardinia, foto N. Anastasiu).

Pietrele care ne-au unit, pietrele care ne-au dezbinat

*Trecutul nu poate pieri,
căci viitorul se va naște din el.*
(Anatole France)

Obiectele din silex – piatră silicioasă cu o mare duritate – descoperite de arheologi în multe locuri din lume au fost prima dovadă palpabilă a legăturii dintre om și natură, a științei lui de a găsi și a utiliza materiile și materialele necesare existenței și dezvoltării lui¹. Ne-au apărut, astfel, primele semne ale globalizării: același obiect, aceeași calitate și aceeași utilitate pe diverse continente (Fig. 3). *Silexurile au devenit pietrele care ne-au unit.*

După descoperirea focului și a primelor metale – Cu, Sn, Fe – găsite în pietre, numite și *minereuri*, triburile au început să se diferențieze, să fie mai bogate, pentru că au învățat mai repede să prelucereze metalul, să vâneze mai mult, să fie mai puternice. Arheologii au început să se întrebe de unde au fost procurate metalele și să descopere căi de migrare a omului spre centrele metalifere. Au apărut concurența și lupta pentru materiile prime. Au avut loc primele războaie. A început să se scrie istorie.

Febra aurului din mileniul trecut, cu toate consecințele obținerii și valorificării lui, a generat noi conflicte (Fig. 4). *Minereurile au devenit pietrele care ne-au dezbinat.*

Pietre pentru eternitate. Cultura pietrei în istoria omenirii

*Pietrele sunt arhiva
ce conține istoria planetei.*
(D. Boia, 2018)

Când omul nu a mai putut sta în peșteri, pentru că apa l-a dat afară, a fost nevoit să-și construiască prima colibă, iar mai apoi, primul palat. Când a

învățat să topească metalele, au apărut primele arme... și odată cu ele, primele războaie. Un alt fel de globalizare. Unde să-și îngroape morții? Și așa au apărut *pietrele pentru eternitate*: primele necropole, piramidele.

Cât a stat în peșteri, omul și-a folosit talentul artistic, înnăscut, pentru a transpune pe pereți sau pe tavanul lor scene cu animalele pe care le folosea sau alături de care ieșea la vânătoare. Fondul pietros le-a putut conserva și ne poate spune, acum, istoria lor.

Cele mai vechi desene rupestre din lume se află în peștera Coliboaia din Munții Bihor din România (vechi de peste 30 000 de ani), în peștera Tadrart Acacus din Libia (14 000 de ani vechime) și în peștera Cueva de las Manos din Patagonia din Argentina (13 000–9000 de ani vechime) și în multe altele, de pe toate continentele (Fig. 5).

Când mă gândesc la toate acestea, de pe poziția geologului, am întrezărit rolul pe care l-ar putea avea și ar trebui să-l aibă *cultura pietrei în istoria omenirii*.

Pentru că cei ce au construit edificii, care formează în prezent un patrimoniu universal, au știut de unde și-au procurat materia primă, dar noi, astăzi, emitem ipoteze, scriem mitologii, încropim legende sau spunem povești frumoase. Geologul deține toate metodele și tehnicile prin care să compare piatra din vechile edificii cu cea din deschiderile naturale din care ar fi putut proveni. Vechile societăți s-au dezvoltat în apropierea zonelor bogate în piatră și și-au însușit tehnicile de prelucrare a ei. Știm ce a rămas din vechile palate, temple, amfiteatre, necropole etc., dar vrem să nuanțăm și să înțelegem mai bine unde s-au aflat locurile din care a fost extrasă piatra ce le-a înălțat, cum a fost ea deplasată și ridicată, cum s-a dezvoltat comerțul, care au fost furnizorii și care au fost beneficiarii.

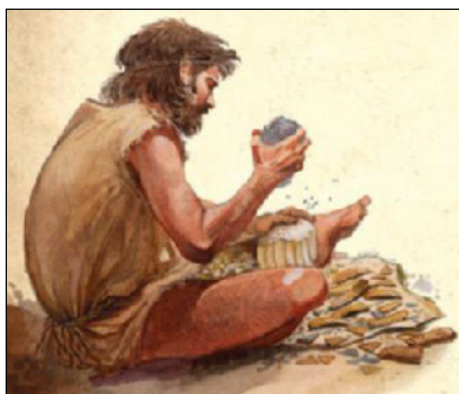

Fig. 3. Prelucrarea silexului în epoca de piatră și exemple de artefacte (keraunii¹) obținute

Fig. 4. *Transmutarea aurului de la Roșia Montană la Roma în timpul ocupației romane (115 d.Hr).*

a.

b.

c.

Fig. 5. *Desene rupestre: a. peștera Coliboaia; b. peștera Tadrart Acacus; c. peștera Cueva de las Manos (selecție Wikipedia)*

Dacă știm cum să le întrebăm, pietrele știu cum să ne răspundă.

Câteva exemple

- Inscripții despre aceste lucruri găsim pe multe *rune*, în diferite locuri din lume, din diferite timpuri; memoria pietrelor lor ne luminează. Pentru că Omul a simțit nevoia să transmită mesaje generațiilor care i-au urmat. Ca și astăzi, de altfel.

- Printre cele mai tulburătoare artefacte lăsate de civilizațiile preistorice se înscriu cele peste 10 000 de pietre gravate de la Ica în Peru și, odată cu ele, cele 300 de geogliffe din Platoul Nazca – Peru, înscrise, astăzi, în Patrimoniul UNESCO (Fig. 6). La origine, pietrele gravate sunt galeți, acumulați în albiile de râu și proveniți din obsidiane, porfire, andezite mezozoice.

Marea diversitate a simbolurilor, măiestria artistică, legătura neexplicată, încă, între petroglifele decimetrice cu vârste preistorice (C^{14}), descoperite de J. Cabrera² și geogliffele metrice și kilometrice (650–400 î.Hr.), descoperite de Toribio Mejia Xesse³, în 1927, stau mărturie a unor

performanțe tehnice și artistice greu de imaginat. Interpretări de tip SF nu s-au lăsat mult așteptate.

- O vizită în Egipt, la Ghiza, oferă ochiului unui geolog posibilitatea să admire numuliții din blocurile de calcar din care a fost ridicată piramida lui Khafre/Chephren (2500 î.Hr.) și să recunoască plăcile de granite roșii (Fig. 7) provenite din megacarierile de la Assuan (la 700 km în amonte pe Nil). Este singura dintre cele trei piramide care conservă în vârf câteva resturi de astfel de plăci. Cele de pe flancuri s-au prăbușit în timp și se află la baza piramidei. Calcările cu numuliți din care au fost construite piramidele au avut surse apropiate. Într-o imensă carieră se păstrează un relict, un martor de eroziune asimetric, în care a fost tăiat și placat Sfînxul. Stratificația sedimentară ce-l însoțește este argumentul poziției sale în loc.

- Tot în Egipt, la Luxor și Edfu, găsim martori fideli ai oscilațiilor de nivel ale Nilului și urmele inundațiilor produse de acesta. În albia Nilului, la Cataracte, memoria granitelor dezvelite deasupra nivelului apei în perioadele de uscăciune conservă

Fig. 6. Imagini de petroglife (a și b) și geoglife (c) din Peru, de la Ica și din platoul Nazca (selecție Wikipedia)

oscilațiile de nivel prin dăre paralele, vizibile pe suprafața corpurilor de roci (Fig. 8).

Privind cu atenție coloanele de **granit** și **diorit** de la Karnak (Luxor), vom găsi, în baza lor, exfolieri specifice alterării feldspaților în perioadele de revărsare a apelor Nilului. Ele sunt îngrămadite undeva lângă coloana *vădುವă* rămasă pe pedestalul din fața Templului lui Amun după campania în Egipt a lui Napoleon Bonaparte (1798–1801). Cel de-al doilea obelisc poate fi admirat, astăzi, la Paris, în Place de la Concorde (Fig. 9).

Coloanele de **calcar** din același templu au fost afectate și ele de aceleași procese (Fig. 10).

La Edfu, în apropierea Templului lui Horus, putem identifica ruine inundate și colmatate cu aluviuni (debrite stratificate).

Ne întrebăm, de multe ori, cum au putut oamenii care au trăit cu 3000–4000 de ani în urmă să ridice edificii megalitice de o astfel de amploare (Piramidele, Machu Picchu...), în lipsa tehnicilor de astăzi. Întrebarea nu are, încă, un răspuns clar.

• Am vizitat în India minunile Patrimoniului Universal⁴ UNESCO de la Ellora (630–700 d.Hr.) și Ajanta (230 î.Hr., 460 d.Hr.) și m-am aflat în fața unor excavații de mare amploare și rafinament, care au lăsat temple budiste, hinduiste și jainiste, capele,

animale, locuri de rugăciune, încăperi ornate, toate săpate în curgerile de bazalte din Platoul Deccan, groase de zeci de metri (Fig. 11).

Un ochi atent observă fisurile și joint-urile cu zeoliți albi (alumosilicați de Na), care trec nederanjat de pe un perete pe altul, din corpul unui elefant într-o coloană de sprijin sau într-o nișă de rugăciune. Realizezi repede că edificiile nu au fost înălțate prin procedurile clasice, cărămidă cu cărămidă.

Formele care aveau să devină se găseau doar în mintea constructorului, a artistului, precum spunea Michelangelo, cel care a cioplit Pieta și pe Moise din blocurile marmurei de Carrara: „În fiecare bloc de marmură se află o statuie și e treaba sculptorului să o descopere”. Complexele indiene se întind pe sute de metri lungime și intră în structura bazaltelor pe zeci de metri adâncime. O cantitate imensă de piatră neagră a fost dăltuită (1 mil. mc, numai în spațiul Templului Kailasa) centimetru cu centimetru, pentru a rămâne în urmă minunea pe care am explorat-o. Aici, doar credința, răbdarea, perseverența și talentul au dus la crearea lor.

• Dezbateri prelungite au avut și au loc în legătură cu originea megalitilor din complexul de pietre de la Stonehenge, Anglia (circa 3000 î.Hr.), ridicat pe o suprafață plană a Câmpiei Salisbury și alcătuit din blocuri de dimensiuni impresionante (4 m înălțime și 2,1 m lățime), cu fețele ușor șlefuite, tăiate în dolerite (*bluestones*), ce nu se găsesc în vecinătatea monumentului (Fig. 12).

De unde provin pietrele, menționate încă de la începutul secolului al XII-lea (în 1130 de către *Henry Huntingdon*), cum au fost ele deplasate, cum au fost ridicate? Răspunsurile au fost diferite și fiecare răspuns a avut propriile sale argumente.

În vara anului 2015, descoperirea lui *Michael Parker Pearson*⁵ (de la Institute of Archaeology, London University) se pare că a deslușit enigma. Analize cu radiocarbon precizează vârsta

Fig. 7. a. Plăci de granit roșu la baza piramidei lui Cephren; b. Sfinxul de la Ghiza (sursa: Colecția NA).

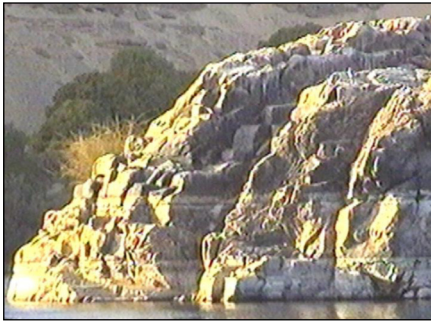

Fig. 8. Granitoidele de la Cataracte cu urme ale oscilațiilor de nivel ale Nilului (sursa: Colecția NA)

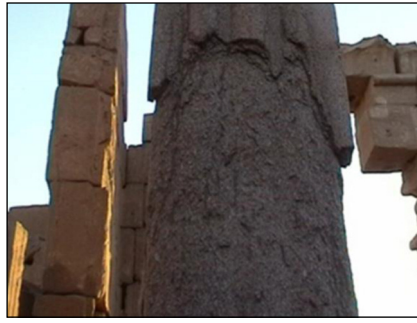

Fig. 9. Baza obeliscului din granit de la Karnak, aproape de intrarea în Templul lui Amun de la Luxor (sursa: Colecția NA)

Fig. 10. Coloanele templului de la Karnak (sursa: Colecția NA)

a

b

c

Fig. 11. Templele din Platoul Deccan, de la Ellora (a și b) și Ajanta (c)
Foto: Wikipedia (a și c) și Colecția NA (b)

osemintelor descoperite în siturile arheologice din vecinătate, iar studii petrografice determină astfel de roci în Preseli Hills, Țara Galilor (Wales), la 220 km vest de Stonehenge. În carierele de aici s-au descoperit și blocuri cu morfologii, compoziții și structuri geologice asemănătoare celor din monumentul de la Stonehenge.

- În România, o descoperire recentă în comuna Titești (Gruiul Plăcintei, Țara Loviștei, județul Vâlcea) scoate la lumină piatra de mormânt – un **șist cristalin** – care vorbește despre eroul de la Posada (1330), Basarab I, și despre tatăl său, Tihomir. Câteva idiograme și pictograme au fost descifrate, iar textul inscripționat... Viteazul Tihomir... are alături un coif roman (Fig. 13). Mulțumesc domnului academician Gheorghe Păun pentru observațiile legate de datele referitoare la eroii de la Posada (Fig. 13).

În istoria milenară a omenirii, pietrele apar și ca spații de reculegere în marile catedrale, le regăsim, mereu, în zidurile de apărare, în mari redute și vechi cetăți. De sub cenușa de la poalele Vezuviului, Pompeii avea străzile pavate cu dale mari de piatră calcaroasă. Primele abecedare au fost găsite pe tăblițe făcute din ardezie.

Ce alte mesaje ne trimit pietrele, succesiunile de pietre (secvențele) pe care le putem observa,

dezbrăcate de cuvertura lor de sol și vegetație, așa cum se găsesc în aflorimente sau în cariere? Pe baza lor, rememorăm trecerea timpului în geologie și reconstituim evoluția climei.

Pietrele, trecerea timpului și schimbările climatice

Știința e formată numai din afirmații și negații, dar trăirea unei științe e formată din întrebări și răspunsuri, din bănuieli și îndoieli.

(Grigore Moisil)

Când structuri geologice stratificate se succed pe zeci sau sute de metri, ele formează o *secvență* temporală, un ceas al timpului geologic, o *lunetă a timpului* – cum ne spunea, mai zilele trecute, academicianul Nicolae Breban –, care s-a scurs din momentul depunerii termenului litologic aflat în baza secvenței până în momentul acumulării termenului final, care încheie secvența. Întreaga succesiune de pietre, în coloana pe care o studiem, înregistrează, pas cu pas, condițiile procesului de sedimentare: în ape calde sau în ape reci, în ape dulci sau ape sărate, în ape adânci sau puțin adânci etc. Tehnicile de astăzi ne permit, cu exactitate, să construim curbele sau ciclurile de temperatură și salinitate, de variație a oxigenului și CO₂ pe

Fig 12. *Complexul de la Stonehenge (stânga) și blocurile din deschiderea naturală de la Preseli Hills (dreapta) (sursa: Wikipedia)*

întreaga coloană de apă în care sedimentele s-au depus. Coloana de roci devine, astfel, un calendar

multiple, dar mulți specialiști leagă aceste schimbări și de un hazard cosmic.

Fig. 13. *Crucea eroului de la Posada (https://ionitescucostica.files.wordpress.com)*

al evenimentelor geologice care s-au succedat în mii, sute sau milioane de ani (Fig. 14).

Pe baza unor astfel de studii, am aflat de glaciațiunile din Precambrian (800 mil. ani) (tillitele morenice au memorat astfel de evenimente), din Oligocen (30 mil. ani) și din Cuaternar prin varvele aferente perioadelor Günz, Mindel, Riss și Würm, sau de criza messiniană, când apele Mării Tethys, ale Mediteranei de astăzi, și-au redus nivelul cu peste 1000 m și au devenit un lac sărat⁷.

Dacă urmărești scara timpului geologic din Paleozoic până în Cuaternar și evenimentele care l-au acoperit, vei observa schimbări majore în evoluția vieții pe Pământ, precum și ale climatei, oscilațiilor de nivel al mărilor și oceanelor. Cauzele au putut fi

La Gubbio, în Italia, formațiunile argiloase de la sfârșitul Cretacicului (65 mil. ani) sunt foarte bogate în iridium (de 1000 de ori mai mult decât clarkul acestui element în scoarța terestră) și, de asemenea, în carbon vegetal (Fig. 15). Or, iridiumul este unul din elementele prezente în compoziția pietrelor meteoritice. După ce au apărut aceste rezultate, conexiunea dintre anomalia iridiumului de la Gubbio (și nu numai), reducerea vegetației prin incendiere, modificarea reliefului prin schimbarea raportului uscat/apă și dispariția dinozaurilor, a ceratiților, a numeroase specii animale și vegetale de uscat și de apă au putut fi puse pe seama unui impact meteoritic (de exemplu, asteroidul Chicxulub, cu 14 km în diametru, menționat de Antonio Camargo, 1970, 2016). Identificarea, în paralel, pe suprafața reliefului actual a unor cratere (nu de natură vulcanică) la nivelul formațiunilor cretacice a constituit un argument suplimentar care să susțină rolul hazardului cosmic în extincțiile organismelor animale și vegetale.

Pietrele și oamenii din spatele lor

Treptele devenirii

*Dacă găsești un drum fără obstacole,
probabil că drumul acela nu duce nicăieri.*

(J.F. Kennedy)

Aș începe cu **Treptele devenirii** pe care le-am străbătut, nu fără obstacole, dar alături de oameni care au contribuit la formarea mea profesională. Primul contact cu terenul – locul din care un geolog își culege datele și-și alege probele – rămâne și prima provocare în încercarea sa de a descifra evoluția proceselor care au așezat rocile într-o ordine subtilă. Este locul în care-ți pui numeroase întrebări și în care răspunsul la ele poate veni mult mai târziu. Ești conștient că munca ce urmează te va

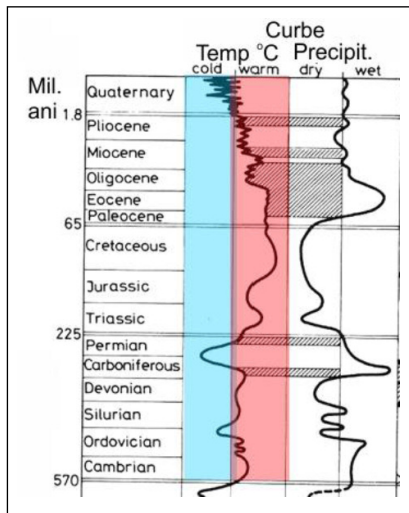

Fig. 14. Secvență litologică cu ritmite (Bryce Canyon, Utah, SUA) și curbele lui Bilal Haq (2008) pentru variațiile de temperatură și umiditate din timpul Fanerozoicului⁶

ține treaz în laboaratoarele în care vei descifra imaginile microscopice, vei interpreta rezultatele analizelor chimice, vei descifra semnificațiile pikurilor generate de bombardamentul cu raze X al probelor din sistem sau vei rămâne nedumerit când va trebui să citești curbele analizelor termice diferențiale (ATD). Și, mai nou, să înțelegi mesajele izotopilor.

Acest lucru s-a întâmplat la poalele culmilor de la Greci, în Munții Măcinului din Dobrogea de Nord, unde aflorează granitoide bogate în xenolite (enclave) de diorite și gabbrouri și unde poți surprinde ușor aureola lor de contact în argilele de Carapelit, alături de filoane de aplice și pegmatite. Impresionantă deschidere și multe semne de

întrebare care și-au așteptat răspunsul. Tot aici, în orașul Măcin din imediata apropiere, aveam să aflu că mă găsesc în locul de naștere al savantului Gheorghe Munteanu Murgoci, iar alături de Culmea Pricopanului, în locul în care academicianul Dan Giușcă, mentorul meu de mai târziu, și-a efectuat primele cercetări.

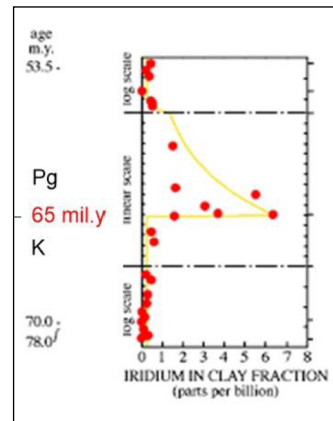
A fost locul uceniciei mele și al inițierii în teoria diferențierii magmatice, a intruziunilor repetate și a proceselor de metamorfism termic al unor roci sedimentare.

În anii facultății, cu experiențele câștigate, apetitul pentru studiul complexelor magmatice a crescut, iar interesul meu pentru intruziunile cu terminații metalogenetice din Banat și Apusenii Centrali, denumite de von Cota (1866) *banatite*, devenise incitant. Profesorul Grațian Cioflica m-a convins și mi-am ales ca temă de licență *Studiul petrografic al Masivului granitoid de la Pietroasa*. Carierele de piatră din masiv, din care se exploatau granite și granodiorite cenușii și roșii, bogate în ortoză, mi-au oferit deschideri excelente, dar și satisfacții pe măsură, după ce am putut evidenția structura corpului intrusiv și, mai ales, compozițiile modale și microstructurile acestor roci.

Condiția reușitei în învățământul superior, odată ce te-ai alăturat ca asistent corpului profesoral, este aprofundarea studiilor analitice și declanșarea cercetărilor de teren și de laborator. Obligația implicită a acestor studii a fost și a rămas publicarea rezultatelor în reviste de specialitate. Aceste cutume devin provocări, iar provocările sunt legate de promovarea doctoratului. Alegerea temei și a conducătorului științific, intuind ce te așteaptă, te angajează într-o muncă continuă timp de mai mulți ani. Nu

a.

b.

Fig. 15. a. Nivelul cu argile bogate în Ir și cel bogat în Carbon (Gubbio, Italia) și b. diagrama cu anomalia Ir de acum 65 mil. ani, limita K/Pg

am vrut să mă despart de domeniul rocilor endogene și am acceptat oferta din partea academicianului Dan Giușcă, profesorul meu de petrologia rocilor endogene. O personalitate inconfundabilă prin cultura sa profesională, prin atracția spre latura aplicativă, experimentală a petrologiei, prin intuițiile sale din fața unui puzzle de probleme care-și așteptau ipotezele de lucru și elaborarea modelelor genetice. Îi rămân mereu recunoscător. M-a convins repede să merg în Banatul de Sud, acolo unde lucraseră Albert Streckeisen, MOAR, și academicianul Alexandru Codarcea. Și așa am început *Studiul petrografic și geochemic al Masivului granitoid de la Ogradena*⁸, pentru că nu existau cercetări anterioare performante, nu existau nici analize mineralogice, nici cunoștințe despre metamorfitele de la periferia masivului sau despre natura anclavelor de șisturi cristaline din masiv etc. și nu fusese elaborat un model petrogenetic bine argumentat. O grea misiune, dar și un *challenge* adevărat. Pentru că o astfel de lucrare, dincolo de pregătirea teoretică necesară, de stăpânirea conceptelor, implica și studiul optic, utilizarea măsuței universale Fedorov, prelucrări microtectonice, analize chimice și spectrale, interpretarea difractogramelor etc.

Concluziile lucrării s-au înscris în spiritul vremii și completau cunoștințele despre masivele granitice din domeniul danubian al Carpaților Meridionali. Harta masivului pe care am ridicat-o, cu o legendă extinsă, reținea numeroase categorii petrogenetice, structurale și microstructurale și era însoțită de poziția corpurilor alcaline de la Strineac și Cărbunăria (Fig. 16).

Rememorez emoția cu care am citit în volumul *Istoria Științelor în România*, din 1977, cele câteva cuvinte scrise de academicianul Dan Giușcă: „*Nicolae Anastasiu a argumentat caracterul parautohton și cinematic al granitoidelor de Ogradena și a evidențiat rolul deformării și al transformărilor subsolidus în geneza acestora. A descris și structurile zonare ale corpurilor de sienite localizate în șisturile cristaline ale Seriei de Neamțu*”.

În sfârșit, eliberat de stresul tezei de doctorat, drumul pe care l-am urmat în cercetare corespunde subtitlului pe care l-am ales pentru acest discurs, *O incursiune în geodiversitate*. Începusem să înțeleg că cercetarea te extrage din atmosfera amfiteatrului, dar îți creează confortul exprimării argumentate, al limbajului liber, al improvizației constructive, îți facilitează deducțiile, îți deschide cartea referințelor trăite.

Dacă ar fi acum să simplific direcțiile în care am acționat și rezultatele pe care mi le-am dorit a fi în

pas cu tendințele și preocupările colegilor mei din Occident, aș reține, într-un *Top ten*, deliberat trunchiat, contribuțiile în domeniul mineralogiei feldspaților, redescoperirea Masivului alcalin de la Ditrău, secvențele flișului din Carpații Orientali și cordiliera cumană, evaporitele clastice din molasa carpatică, șisturile verzi din Dobrogea Centrală și gazele de șist. Toate, *pietre* a căror memorie îmi ține trează nostalgia generată de zilele lungi de vară când culegeam probe dintr-un loc sau altul.

Studiile pe care le-am întreprins au vizat două domenii distincte: unul **al complexelor endogene**, magmato-metamorifice, și celălalt, **al complexelor exogene**, sedimentare. Concluziile trase au permis fie schițarea unor noi modele petrogenetice, aprecieri ale geometriei 3D a corpurilor de granitoide și ale condițiilor de îngropare a acestora, fie elaborarea unor noi modele de facies de tip 3D, în exprimări volumetrice. Și, odată stabilit volumul de roci, rezervele geologice ar putea fi calculate, iar valoarea zăcămintului ar putea fi apreciată.

Am să dezvolt aceste două direcții.

Studiul complexelor endogene

În comunitatea geologică, corpurile de roci cu alcalinitate ridicată (bogate în alumosilicați de Na și K, respectiv în feldspați și feldspatoizi – foide) sunt urmărite cu mare interes, fie datorită rarității lor, a poziției într-un context tectonic particular (în zone de joncțiune a plăcilor crustale), a condițiilor speciale de formare, a bogăției în terre rare (Ce, Th, U), fie datorită valorii economice pe care o pot avea.

În Europa sunt puține astfel de corpuri, iar în Carpați ele au atras atenția cercetătorilor de multă vreme. Este vorba de Masivul alcalin de la Ditrău (15/15 km) din Carpații Orientali și de corpurile mai mici de la Strineac și Cărbunăria din Carpații Meridionali, din Seria de Neamțu. Să-l amintesc și pe Haralambie Savu care a studiat corpul de la Mălaia din Carpații Meridionali.

Sienitele foidice (cu nefelin) din corpul magmatic de la Ditrău au fost descrise pentru prima oară de *Herbich* (1859), dar primele hărți ale masivului, alături de o serie de considerații petrogenetice au fost schițate și publicate de *Albert Streckeisen*⁹, între 1931–1935, când profesorul, venit din Elveția, a lucrat în România. Studiile s-au reluat sistematic și ele au beneficiat de datele forajelor de explorare (peste 1000) și de metodele de investigație din ce în ce mai noi. Academicianul *Virgil Ianovici*¹⁰, în 1931, și-a publicat teza de doctorat și, apoi,

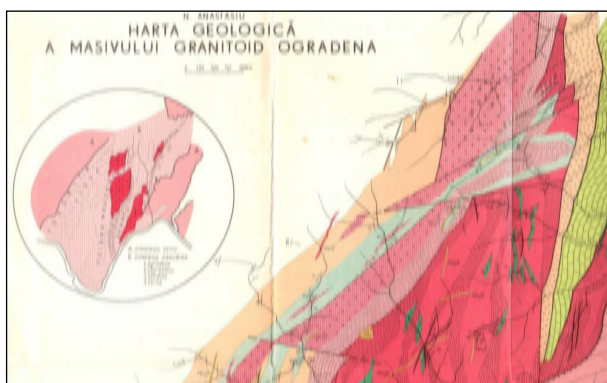

Fig 16. Segment din Harta geologică a Masivului granitoid de la Ogradena (N. Anastasiu, 1976)

academicianul Al. Codarcea și V. Ianovici au scris o importantă monografie (1957)¹¹ (Fig. 17).

În 1974, academicianul Dan Rădulescu, pe atunci ministru adjunct la MMPG, ne-a oferit posibilitatea, profesorului Emil Constantinescu și mie, să reluăm cercetarea masivului, după ce chiar Domnia Sa, în 1956, atrăgea atenția și descria pentru prima dată monazitul (fosfatul de ceriu) de la Jolotca (din nordul masivului)¹².

La început de carieră și entuziaști, curioși din cale afară și conștienți de răspunderea care ne revenea, am lucrat la acest proiect timp de zece ani (1974–1984). Descoperirile și lucrările noastre au întregit și au dezvoltat teoriile despre originea Masivului.

Studiul feldspaților, al foidelor, lamprofirelor, filoanelor, al mineralizațiilor de la Jolotca și Aurora, confirmarea zonalităților petrografice, a intruziunilor polistadiale și, spre final, realizarea hărții Masivului alcalin de la Ditrău la scara 1:10 000 ne-au adus multe satisfacții.

Petrologia endogenă a fost, inițial, o primă dragoste, o experiență trecută, care avea să-mi fie zestre pentru preocupările ce au urmat legate de complexe exogene.

Studiul complexelor exogene

Formațiunile sedimentare din Carpații Orientali au făcut obiectul de studiu continuu al unor numeroși geologi din generații succesive (vezi *Istoria Geoștiințelor în România – Științele geologice*, 2018, Editura Academiei Române, 455 p.). Provocările lor au fost generate de potențialul energetic al rezervoarelor de hidrocarburi (petrol și gaze naturale), localizate în zona flișului și în pânda subcarpatică (zona molasei), și de prezența a

numeroase resurse nemetalifere găzduite de aceste formațiuni (în special, sare și calcare).

După studii complexe și foarte pertinente de paleontologie, stratigrafie, geologie structurală, geologia petrolului și odată cu apariția tectonicii globale (anii '70), se cereau studii noi de sedimentologie, de stratigrafie secvențială, pentru a se putea ajunge la analize de bazin, modele de *facies*, reconstituiri paleoambientale și de arii sursă etc.

Mi-a revenit rolul (alături de colegi, masteranzi și doctoranzi) să răspund unor astfel de provocări când am reușit să dezvolt conceptul de *petrologie comparată*, prin analize care să ne precizeze sursa clastelor din formațiunile geologice cu potențial de rezervor de fluide și gaze.

În acest scop, am plecat de la ipoteza academicianului Gh. Murgeanu despre existența Cordilerei cumane¹³, care ar fi funcționat ca una dintre sursele posibile pentru depozitele flișului carpatic. Apoi, m-am aliniat la campania din anii '80 a colegilor italieni (prof. Zuffa et al.) privind *sandstone provenance* (reconstituiri de paleosurse prin analiza microscopică a clastelor din gresiile care formează rezervoare de hidrocarburi).

Rezultatele studiilor noastre (1984, 1985, 1986, 2000, 2005) pe această temă și, apoi, dublarea lor de elaborarea unor noi modele de facies, în spiritul stratigrafiei secvențiale, au îmbogățit băncile de date existente și au devenit un suport pentru noi abordări în stabilirea perspectivelor de explorare a noi zone cu potențial energetic (treptele II și III cu rezervoare clastice și carbonatice).

Studiul gazelor de șist

După anii 2000 o temă mult mediatizată a fost cea a gazelor de șist. Când tehnicile de foraj au

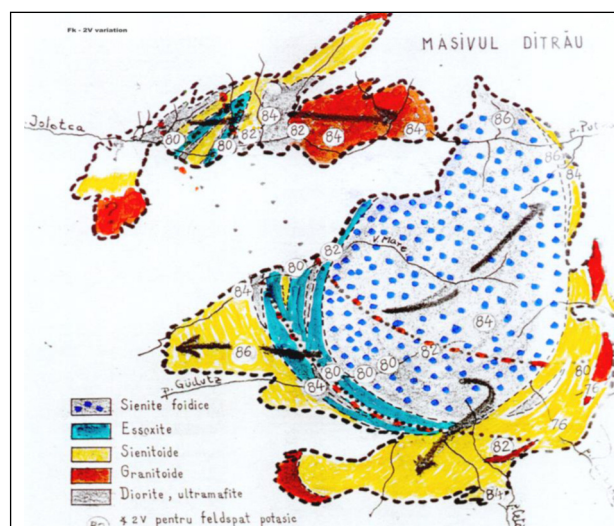

Fig. 17. Faciesuri petrografice în Masivul alcalin de la Ditrău (Anastasiu și Constantinescu, 1976)

progresat și s-au putut vedea avantajele forajului orizontal și ale fracturării hidraulice, spre sfârșitul anilor '90, în SUA a luat avânt explorarea câmpurilor petrolifere mature, abandonate, și a celor bogate în gaze naturale captive în argilele bituminoase (*gas shales*) de tip Barnett (Texas) și Marcellus (Pennsylvania). În anii 2000, producția de gaze naturale din astfel de surse (*shale gas* sau *gaze de șist*) a reprezentat mai mult de 20% din producția totală de gaze naturale a SUA.

Pentru Europa, aceste descoperiri au devenit de mare interes, mai ales că nevoia de gaze a unor state ca Germania, Marea Britanie, Franța etc. era foarte mare, în pofida faptului că Rusia, care deținea monopolul de gaz metan, era și ea interesată să livreze această resursă. Într-un astfel de context geopolitic s-au lansat și în Europa programe de explorare a gazelor de șist, o resursă neconvențională și o alternativă reală la procesul de epuizare previzibilă a hidrocarburilor convenționale.

În România există câteva unități geologice cu un astfel de potențial: Depresiunea Bârladului (Platforma Scitică), Dobrogea de Sud și Moesia (sud-estul Câmpiei Române). Implicarea în studii și analize care să constate potențialul argilitelor bituminoase (*gas shales*) siluriene din formațiunile de Rădăuți, Naslavcea și, respectiv, Țândărei a început în 2012 și a durat patru ani. Rezultatele obținute, parțial publicate¹⁴ au fost comunicate în această aulă în 2013, având ca moderator al conferinței pe academicianul Cristian Hera. Ele indică valori însemnate pentru carbonul organic total (TOC% = 2–4), pentru reflectanța vitrinitului (Ro% = 1–1,5) și precizează prezența kerogenului II-III; trei para-

metri obligatorii când vrem să testăm existența gazelor de șist în formațiuni vechi, casante și cu diageneză avansată.

România trebuia să cunoască până la capăt acest potențial (Fig. 18) (și prin lucrări de seismică 3D, carotaj geofizic performant) și să permită un calcul de rezerve abilitat, chiar dacă speranțele noastre legate de existența gazului natural liber, convențional, din zona Mării Negre începe să prindă viață. Din păcate, companiile petroliere angajate au fost nevoite să se retragă înainte de a-și încheia programele propuse și de a evalua rezervele geologice existente.

Mulți ani am stat departe de contactul fizic cu Occidentul, dar după anul 1990 preocupările m-au adus alături de profesori erudiți de la care am avut mereu ce învăța. Le aduc și acum un omagiu și-mi exprim prețuirea ce o am pentru ei: prof. J. Zemann din Austria, prof. Robert și Paul Weimer din SUA, prof. W.A. Deer din Marea Britanie, prof. G. Ferraris din Italia, prof. Nick Lemon din Australia etc.

Pietrele de la Universitate

Profesori, doctoranzi, masteranzi, studenți

*Țelul suprem al educației
este să preschimbe oglinzile în ferestre.*

(Sydney J. Harris)

Pentru un geolog, colecția sa de probe studiate în timpul vieții și, mai ales, acelea care au făcut obiectul analizelor mineralogice, chimice, geochimice, spectrale, care au stat la baza elaborării tezei de doctorat sau a unei descoperiri științifice validate la un congres internațional, reprezintă un tezaur de neprețuit. La Universitatea din București, în spațiul Catedrei de mineralogie (astăzi, al Departamentului) din bd. Nicolae Bălcescu, de un mare interes sunt colecțiile Ludovic Mrazec, Gh. Munteanu Murgoci, Nicolae Petruțian, Dan Giușcă (colecție de secțiuni), Dan Rădulescu, Emil Constantinescu, precum și colecțiile foștilor doctoranzi, începând cu cei de pe timpul lui Ludovic Mrazec și până astăzi (Fig. 19).

Apropiindu-te de geamul vitrinelor, vei descoperi pietre unice, rarități, semnalate pentru prima oară în lume sau în România, cum sunt chihlimbarul (*ambra* sau *succinul*) din Colecția Gh. Munteanu Murgoci sau aurul de la Cavnic, din Colecția Nicolae Petruțian etc. Actualizarea și ordonarea colecțiilor din România (de vulcanite, banatite, granitoide etc.) și din străinătate a fost, de câteva ori, făcută cu pasiune de academicianul Dan Rădulescu, șef de Catedră înainte de 1989 și imediat după acest an.

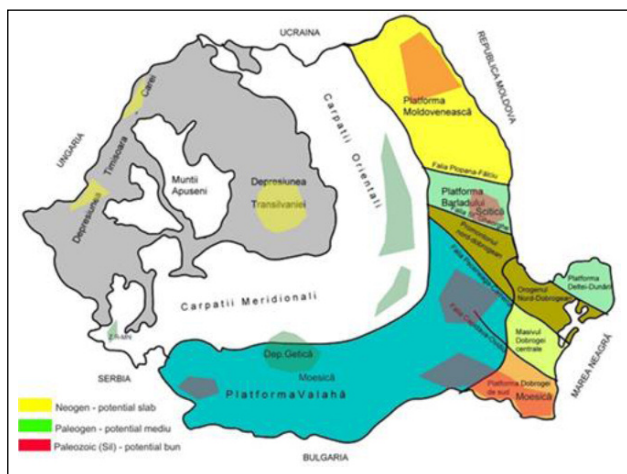

Fig. 18. Poziția pe harta României a zonelor cu potențial în gaze de șist (Anastasiu, 2015)

Fig. 19. Din colecțiile lui Ludovic Mrazec și Dan Rădulescu (Universitatea din București)

În studiile noastre, am apelat de multe ori, pentru analize comparative sau etaloane bine localizate, la probe din aceste colecții. Au rămas pentru noi pietre cu o memorie incontestabilă.

O pleiadă de savanți – mulți foști membri ai Academiei Române, creatori de școală, nume cu renume în geologia României – și-a lăsat zestrea petrografică la Universitate. Acum, pietrele din vitrine ne vorbesc despre truda lor.

Statutul de profesor

Dar cercetarea în sine, pentru un profesor universitar, reprezintă una dintre fețele în care ambiția lui este pusă la încercare. Un fel de egoism natural în competiția cu provocările științifice și indicii Hirsch controlează travaliul lui duplicitar. Pentru că el, profesorul, fiind un formator de specialiști, trebuie să poarte aura generozității. Să știe să se dăruiască, să transmită și să lase mesaje. Poate doar viziunea îl scoate din duplicitate și-l apropie de cercetător (Fig. 20).

Dar, din nou dar, cu experiența cercetătorului, un profesor iese din rutină, părăsește eticheta

didactică și poate folosi pupitrul din amfiteatru pentru a pune și a dezbate probleme de actualitate din domeniul care-l reprezintă, pentru a-i învăța pe studenți să se întrebe și să te întrebe, să-și argumenteze răspunsurile, să se îndoiască de ipoteze vag formulate, să descopere conexiunile dintre disciplinele pe care le urmează. Pentru că profesorul ar dori ca absolventul cursului pe care-l predă să devină o persoană interesată de ce aude, să fie dinamică și activă, să-și fundamenteze propriile păreri și să poată să și le susțină. Studentul de ieri va fi un discipol care să aspire la mai mult decât a învățat în școală, iar profesorul lui va fi mândru de realizările sale.

Astfel de profesori am avut eu și trebuie să le aduc un omagiu și să le mulțumesc că mă aflu în această aulă, la un astfel de eveniment.

Despre doctoranzi și viitori absolvenți

Plecând de la astfel de aspirații și privind în urmă, nu pot să nu-i amintesc pe câțiva absolvenți de doctorat dintre cei 18 pe care i-am avut și care,

Fig. 20. Dialog între generații (foto N. Anastasiu – stânga; Viorela Anastasiu– mijloc; C. Cosovanu – dreapta)

astăzi, ocupă poziții onorabile în universități și companii din străinătate: Mihaela Reyer, Daniela Vlad (Czobuka), Dumitru Frunzescu, Ștefan Andrei Szobotka, Emilia Cristina Panaiotu, Marius Popa, Eugenia Nicolae, Lopez Carlos Guzman, Viorel Horoi, Adriana Răileanu, Bogdan Lucian Vârban, Georgeta Susanu, Relu-Dumitru Roban, Valentina Ceteanu, Victor Răducă, Cristian Munteanu, Luiza Man, Izabela Mariș, Lidia Nuțu (Fig. 21).

Organizarea universitară, prin programele de învățământ pe care le include și prin specializările pe care le oferă, este de multe ori depășită prin lipsă de viziune și conservatorism; astăzi, poate mai mult ca oricând, deoarece cerințele societății sunt mari și virajele au devenit foarte rapide.

Planurile de învățământ și programele de studiu ar trebui modificate mai des și înnoite continuu, în acord cu cerințele societății mereu în schimbare, pentru ca absolvenții să se poată adapta repede la solicitările manageriatului. Viitorii absolvenți din sfera Științelor Pământului (geologie-geofizică, în special) vor trebui să răspundă problemelor legate de încălzirea globală, de stocarea CO₂, de cauzele hazardelor naturale (seisme, alunecări de teren, valuri tsunami etc.) și de posibilitățile de predicție a lor, de locurile în care se pot găsi pământuri rare și la ce costuri le putem extrage. Arheologii, de exemplu, ne vor întreba care au fost carierele din care s-au scos pietrele și s-au ridicat cetățile dacice de la Sarmizegetusa Regia sau de la Histria.

Care sunt cursurile ce vor aborda astfel de probleme și care vor fi titularii lor? Pe ce criterii îi selectăm? Astfel de progrese, dorite cât mai repede, necesită infuzii de specialiști, dar și legiuitori care să înțeleagă fondul acestor probleme. Un învățământ modern nu poate fi decât unul dinamic și responsabil. Drumul nostru pe care am pornit împreună ne conduce, acum, spre final la...

Pietrele viitorului (comoara de lângă noi)

Viitorul a început ieri, dar se decide azi.

(James Joyce)

Pentru buna funcționare a unei societăți și pentru progresul ei, una dintre condițiile impuse este ca diriguitorii ei să aibă viziune. Oamenii cu viziune pregătesc viitorul, bazându-se pe tradiție, evaluând zestrea pe care au moștenit-o și gândind, motivat, strategia pe care o au de urmat și pe care trebuie să o respecte. În drumul de urmat trebuie să cunoaștem legile cererii și ofertei și în aplicarea acestor legi să nu invocăm forțele majore. Deci, trebuie să ne întrebăm *ce avem și cum valorificăm*.

Într-un astfel de context, răspunsul la întrebarea „Ce avem?” are nevoie de o precizare, anume categoria de resurse naturale existente la noi, pentru că ele sunt baza dezvoltării societății: resurse ale solului, ale subsolului, resurse minerale (sare, aur, calcar, granit... *pietre* de toate felurile) sau resurse energetice (petrol, gaze naturale, cărbuni, biomasă), resurse epuizabile sau resurse regenerabile, resurse utilizate de noi sau resurse cerute de alții. Ponderea pe care fiecare dintre aceste categorii de resurse o are în limitele unui stat impune strategia pe care acesta o adoptă.

O sinteză a acestor categorii de resurse se găsește în trilogia *Resursele minerale ale României*, o lucrare pe care recent am încheiat-o, publicată de Editura Academiei Române și lansată în această aulă (Fig. 22).

Academia Română a acționat și și-a asumat rolul de evaluator al resurselor naturale (pe lângă multe alte domenii) și a trasat direcțiile care trebuie urmate pentru o valorificare benefică societății. Astfel, pentru membrii Academiei Române a sosit momentul sintezelor, al bilanțurilor, al identificării temelor care pot genera progres.

În cadrul Strategiei pentru următorii 20 de ani¹⁵, academicianul *Bogdan Simionescu* a coordonat proiectul 2 al Academiei Române, iar mie mi-a revenit rolul să deslușesc starea resurselor minerale și energetice, să stabilesc poziția lor într-o strategie de dezvoltare, să le găsesc cadrul instituțional cel mai adecvat, să identific cererea lor și beneficiarii potențiali (onorantă sarcină, dar cu o mare încărcătură).

Iată câteva concluzii care privesc viitorul și pietrele de care avem nevoie:

Fig. 21 *Campanie de teren cu studenți, masteranzi și doctoranzi, Masivul Bucegi, 2000*

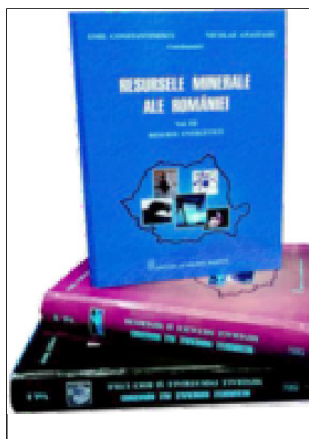

Fig. 22. *Trilogia Resursele minerale ale României a fost lansată în Aula Magna, 5 iunie 2019*
(foto Alina Bianca Bălan)

• România are resurse minerale și energetice care pot fi valorificate economic.

• România trebuie să țină cont de recomandările UE, atunci când vine vorba de exploatarea resurselor și posibilul impact asupra mediului înconjurător.

• Deșeurile miniere – pietre părăsite, haldele (peste 550) și sterilul iazurilor de decantare (peste 70) – rezultate din exploatare pot constitui resurse secundare și pot fi valorificate sau revalorificate.

• România trebuie să-și cunoască rezervele de *minerale critice* – resursele viitorului – și să le coreleze cu nevoile europene; principalii lor consumatori vor fi industria IT, industria de apărare și securitate națională, industria aerospațială, sănătatea, agricultura, telecomunicațiile etc.

La întrebarea dacă avem pietrele viitorului – *grafit* pentru *grafen*, *telur* și *silice* pentru smart-phone, *fosfați* și *rutil-anatas-brookit* (oxizi de titan) pentru nanomateriale etc. – răspunsul va putea fi

DA, dacă cercetarea pentru localizarea lor și, apoi, explorarea pentru evaluarea rezervelor va continua. Contextul geologic ne este favorabil.

Valori în Academia Română

*Pentru viața spirituală a omului,
cultura este oglinda măritoare.*

(Constantin Noica)

Înainte să închei, aș vrea să ne mai uităm o dată în urmă și să privim pietrele care ne judecă.

La Museum of Modern Art din New York, am stat multe minute în șir să admir *Pasărea Măiastră* – prima variantă din marmură albă, așezată pe un soclu din piatră de calcar (Fig. 22).

Mi-au venit atunci în minte cuvintele creatorului ei, *Constantin Brâncuși*: „*Trebuie să urci sus, dacă vrei să vezi departe*”; „sus” și „departe”, două simboluri pentru cei ce au urmat o carieră cu multe, foarte multe, obligații și pentru care pasiunea nu este

Fig.22. *Constantin Brâncuși și Pasărea Măiastră*

Fig. 23. *Galeria președinților Academiei Române din clădirea principală, Calea Victoriei (Podul Mogoșoaiei) 125*

suficientă. Comunitatea în care te afli și în care îți consumi energia este cea care te recomandă pentru mai sus și mai departe (Fig. 23). În cazul meu, Aula Magna în care ne aflăm a devenit din anul 2001 locul plin de valori, plin de simboluri și de semnificații, deoarece a fost anul în care am făcut primul pas. Apoi, 2016 a fost anul în care am îndeplinit condițiile să pot susține acest discurs. Iată-mă într-o lume în care cred că ai datorii, obligații și răspunderi față de cei ce te-au recunoscut și speranța că istoria te va așeza acolo unde de fapt meriți.

Personal, nu trebuie să uit că de câte ori am intrat în amfiteatrul de la parter – PA – al clădirii Universității din București, în cei 50 de ani de carieră universitară, mă întâmpina și mă urmărea chipul săpat în piatră albă calcaroasă al lui Ludovic Mrazec, întemeietorul Catedrei de mineralogie (în 1894), fondatorul Institutului Geologic al României (în 1906), membru titular al Academiei Române din 1905 și președinte al ei între anii 1932 și 1935.

Se poate mai mult? Și dacă s-a putut atunci... astfel de motivații au primit urmașii Dan Giușcă, Albert Streckeisen, precum și urmașul urmașilor – Dan Rădulescu, care ne-au învățat și pe noi să gândim și să ne comportăm în spiritul și faptele lui Ludovic Mrazec. Și atunci, trebuie să înțeleg că niciun efort nu este prea mare, pentru a răspunde chemării lui Ludovic Mrazec. El ne-a spus: „Dintre toate instituțiunile culturale pe care le-a creat neamul românesc – oriunde s-ar găsi el răspândit – cea mai înaltă și mai importantă este Academia Română. Și ea este nevoită acum să-și facă acest examen de conștiință și să-și pregătească calea pe care poate ajunge la rezolvarea noilor probleme în fața cărora au pus-o, în mod brusc, timpurile de astăzi” (Anuarul Academiei Române, t. LV, p. 53–64).

Iar astăzi, când mă îndrept spre Adunările generale, când în această aulă se strâng personalități de excepție ale științei și culturii românești, trebuie să mă simt motivat, să fiu mândru că mă aflu aici alături de colegii mei și să nu uit că din spatele Aulei și de pe simezele acestor ziduri mă privesc și ne privesc mult mai mulți ochi. Nu am să enumăr, acum, numeroasele personalități academice, pentru că Academia este o instituție transparentă și oricine poate păși treptele ei pentru a ajunge sus, în Aula Magna, să-i vadă și să privească cât mai departe în timp.

Vă mulțumesc pentru atenția cu care m-ați urmat pe drumul pietrelor și ați explorat memoria lor!

Mulțumesc Viorelei și lui Vlad, care au fost și sunt, mereu, alături de mine.

Note

¹ Vechii greci le-au denumit *kerania*, iar românii, *ceraunia sau pietrele-tunet* (în *Liber Lapidum*, autor Marbodius din Rennes, 1035–1123).

² Cabrera, Javier. *El mensaje de las piedras grabadas de Ica*. Ica, Peru. Archivado desde el original el 2 de diciembre de 2011. Consultado el 12-05-10.

³ Tauro del Pino, Alberto: *Enciclopedia Ilustrada del Perú*. Tercera Edición. Tomo 11. MEM/OJE. Lima, PEISA, 2001.

⁴ World Heritage Sites – Ellora Caves. Locuri din Patrimoniul Universal UNESCO.

⁵ Parker Pearson Michael; Pollard Josh (2006), *Materializing Stonehenge – The Stonehenge Riverside Project and New Discoveries*, „Journal of Material Culture”, **11** (1–2):p.227–261.

⁶ Haq B.U., Schutter S.R. (2008), *A chronology of Phanerozoic Sea-Level Changes*. Science, 322, p. 64–68.

⁷ Prima teorie (ipoteză) a lui Hsu și Cita (1973), legată de *deep desiccated* de acum 5,6 milioane de ani, este încă în dezbatere, dar argumentele care se strâng în favoarea unui astfel de proces sunt din ce în ce mai numeroase.

⁸ Anastasiu N. (1976), *Masivul granitoid Ogradena. Studiu petrografic și geochimic* (teză de doctorat). Anuarul IGO. XLIX., 151 p.

⁹ Streckeisen A. (1938), *Das Nephelinsyenit-Massiv von Ditró (Rumänien) als Beispiel einer kombinierten Differentiation und Assimilation*, *Verhandlungen der Schweizerischen Naturforschenden Gesellschaft*, 119, p. 159–161.

¹⁰ Ianovici V. (1933), *Étude sur le massif syénitique de Ditrău, Région Jolotca, District Ciuc (Transylvanie)*, „Rev. Muz. Geol. Mineral.”, Univ. Cluj, 4/2, p. 1–53.

¹¹ Codarcea A., Codarcea D.M., Ianovici V. (1957), *Structura geologică a masivului de roci alcaline de la Ditrău (Geological structure of alkaline rocks from the Ditrău Massif)*, „Bul. Șt. al Academiei Române”, Secția geologie și geografie, II/3–4, p. 385–446.

¹² Rădulescu D. (1956), *Monazitul de la Ditrău*. Manuscriptum. Arch. Mineralogy Dept. University of Bucharest.

¹³ Gh. Murgeanu (1937), *Sur une cordillère anteséno-niënne dans le géosinclinal du flysch Carpatique*. C.R. Inst. Geol. Rom. XXI, p. 69–85 (1932–1935).

¹⁴ N. Anastasiu, M. Brânzilă, Antoneta Seghedi, D. Tabără. *Shale Gas Potential of the Romanian Platform Units*. 1. Proc. Rom. Acad., Series B, 2015, 17(2), p. 179–189.

¹⁵ *Resursele naturale – Rezerve strategice, ce folosim și ce lăsăm generațiilor viitoare* (coord.: acad. Bogdan C. Simionescu); Anastasiu N., coord. și autor la Subdomeniul 6 – *Resursele subsolului* și Subdomeniul 7 – *Deșeuri miniere*, din mai 2015, pentru *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani* (coord. Vlad I.V., 2015).

Cuvânt de răspuns*

Acad. Dan Rădulescu

Domnule președinte,
Doamnelor și domnilor colegi,
Doamnelor și domnilor,

Sper să am înțelegerea dumneavoastră dacă încep prin a afirma că răspunsul la discursul de recepție al unui coleg din Academie nu este deloc o sarcină ușoară. Nu este o întreprindere ușoară, pentru că ți se cere, în fond, să convingi un mare număr de specialiști, din cele mai diverse domenii, că au în față o persoană cu realizări științifice remarcabile, într-un domeniu care le este, în majoritatea cazurilor, complet străin. Trebuie să-i convingi, adeseori, de acest adevăr că poate lor le scapă semnificația a ceea ce li se prezintă drept o descoperire remarcabilă. Sigur că în comunitatea noastră, atât de diversă în preocupări, ne-am învățat să fim „larg înțelegători”; și, totuși, într-un domeniu cum este cel al „științelor despre Pământ”, cu relații atât de diverse și de numeroase cu viața de toate zilele, este greu să nu-ți pui adesea o întrebare gen „și ce importanță are că ai identificat acolo prezența mineralului X, care nici măcar nu poate fi folosit la ceva – de exemplu la extragerea fierului sau în construcții?”

Vă asigur că atât datorită poziției de profesor, cât și unei înclinări personale, o întrebare de acest gen nu rămâne niciodată fără răspuns din partea colegului nostru, oferit în vreuna dintre lucrările sale științifice.

Discursul de recepție a fost totdeauna la Academia Română un moment cu totul deosebit atât pentru cel care îl susținea, cât și pentru auditoriu. Referitor la discursul de astăzi, „Memoria pietrelor”, nu vreau să mă lansez în comentarii ample, care ar fi ori prea generalizatoare ori ar

cădea într-un specific greu accesibil unei bune părți din cei prezenți. Aș încerca să descifrez eu însumi ce a vrut colegul nostru să ne arate și să ne transmită astăzi și să fac comentarii, cel puțin din punctul de vedere al celui de aceeași specialitate cu vorbitorul.

„Piatra” este un element care a atras mai puțin atenția omului, în ciuda influenței pe care aceasta a avut-o în dezvoltarea lui. De vină au fost și cercetătorii, care au lăsat ca diverși componenți ai Pământului – solizi, lichizi, gaze – să fie tratați independent, fără a se arăta în mod suficient și rolul lor în construcția sa. Sigur, „piatra” propriu-zisă i-a îngăduit omului să ne lase cele mai vechi semne ale existenței sale, dar a trecut multă vreme până când el a ajuns să aprecieze chiar „pământul” căruia îi datora o bună parte din hrana sa și să-și dea seama că *piatra* propriu-zisă este bună și la altceva decât a ridica ceea ce noi am numit „monumente”.

Discursul de recepție la Academia Română este – oricum ar fi acesta alcătuit – și o prezentare a personalității noului academician, o profesiune de credință a acestuia. Deși nu o spune în mod explicit, un discurs de recepție este totdeauna și o autoprezentare a vorbitorului în fața comunității în care a intrat.

Trebuie să recunoaștem cu toții că nu e simplu de făcut și, mai ales, de judecat. De exemplu, curiozitatea este un factor important pentru un cercetător, dar în exces, poate conduce la împrăștierea efortului; insistența este laudabilă, dar dusă la extrem, devine încăpățănare.

Discursul de recepție pe care l-ați ascultat v-a arătat, sper, că ne aflăm în fața unui cercetător care și-a privit totdeauna activitatea cu multă

*Cuvânt de răspuns la discursul de recepție susținut de academicianul Nicolae Anastasiu (25 septembrie 2019, Aula Academiei Române)

responsabilitate. Aș vrea să mă opresc o clipă asupra uneia dintre trăsăturile cele mai interesante – pentru mine cel puțin – ale activității colegului nostru, și anume *diversitatea* în ceea ce privește interesul manifestat pentru cercetare.

Un observator grăbit ar putea să tragă concluzia: împrăștiere a activității, a obiectivelor autopropuse despre care vorbeam mai înainte. Realitatea, însă, în cazul de față, este cu totul alta, și anume: competența foarte variată și folosirea ei cu înțelepciune. Ceea ce pentru un observator ori cercetător grăbit poate să însemne simplă „descoperire” a unui nou mineral într-o formațiune geologică, pentru un geolog competent poate să fie semnul hotărâtor pentru o nouă interpretare geologică ori pentru o nouă viziune în ceea ce privește posibilitatea existenței unei acumulări de substanțe minerale utile. Privind lucrurile în acest fel, nu se poate să nu remarcăm în mod pozitiv diversitatea preocupărilor colegului nostru; el a știut să facă totdeauna legăturile cele mai inspirate, firești, ale noutății, pe care o aducea, cu domeniile înrudite ori chiar cu necesitățile obișnuite ale societății.

O altă trăsătură definitorie a colegului nostru – din punctul meu de vedere, care este evidentă în prezentarea pe care ne-a făcut-o, a apărut și s-a dezvoltat datorită activității sale didactice; este vorba de urmărirea cu insistență a *implicațiilor* pe care fiecare noutate descoperită o are, ori o poate avea, în ansamblul vieții sociale. În fond, aceasta este și o trăsătură fundamentală a cercetării științifice: să examineze toate posibilele implicații ale oricărei noutăți descoperite, oricât de neînsemnată poate părea aceasta la prima vedere. Un adevărat cercetător științific nu se teme de un calificativ gen „împrăștiat”, atâta vreme cât el urmărește cum poate fi valorificat științific, și nu numai, elementul nou descoperit.

Examinând cu atenție activitatea științifică, așa cum ne-a fost ea prezentată de colegul nostru, nu se poate să nu remarci o trăsătură esențială a acesteia, o trăsătură care are, cu siguranță, o relație definitorie cu activitatea didactică: este vorba de tendința de *generalizare*, de încadrare a particularului nou descoperit în „general”, în „întregul” în care se integrează acesta în mod natural prin „ipoteză” ori „previziune”. Așa au apărut – la inițiativa sau cu participarea sa – câteva lucrări fundamentale pentru cunoașterea posibilităților de valorificare a

formațiunilor minerale ale țării. Colegul nostru nu s-a temut niciodată de „colaborări”.

Colegul Anastasiu constituie un exemplu concludent al efectului stimulator și benefic pe care *relația învățământ-cercetare* îl are. Pentru cel care cunoaște suficient de multe detalii din activitatea sa, sunt evidente cazurile în care cele două domenii s-au influențat reciproc, au beneficiat reciproc de idei și rezultate în momente și în moduri neașteptate, cu rezultate totdeauna pozitive. Pe această linie se plasează, în primul rând, realizarea în colaborare sau prin îndrumarea sa a unor lucrări de largă anvergură privind resursele minerale ale subsolului țării. Efectele acestei relații cercetare-învățământ au fost și sunt benefice în întreaga sa activitate; ele pot fi surprinzătoare, dar au apărut în mod natural și repetat.

Prezentarea pe care ați ascultat-o v-a convins, sper, de cel puțin două lucruri: pe de o parte că *aria de interes* a colegului nostru este foarte largă în domeniul științelor despre Pământ, iar pe de altă parte că în activitatea sa a dat o atenție deosebită *relațiilor* acestora cu toate celelalte arii ale activității umane.

Persoanele din afara zonelor de cercetare științifică au tendința, în cele mai multe cazuri, să vadă în omul de știință un cercetător, o persoană care se izolează – mental și fizic – de viața obișnuită, pentru a se dedica total cercetării; de aici nu mai este decât un pas până la a-l considera pe acesta chiar „ciudat”. Din fericire, de foarte multe ori, omul de știință este implicat și în învățământ, în acțiunea plină de satisfacții de a îndruma tinerii, fie spre cercetare, fie spre valorificarea rezultatelor acesteia. Așa s-a întâmplat și cu colegul Anastasiu. Eu cred că o mare parte din considerația care i se cuvine pornește de la constatarea că foști studenți au ajuns să-i fie coautori în lucrări științifice. Iar dacă urmărim, în timp și spațiu, realizările foștilor lui masteranzi și doctoranzi, o să le regăsim în birourile unor mari companii din domeniul hidrocarburilor sau al resurselor minerale, în care aceștia au ocupat poziții de vicepreședinți, directori, șefi de compartiment, sau în catedre universitare; toți, excelenți profesioniști apreciați de comunitatea din care fac parte.

Dar, prin prisma acestui discurs de recepție, cred că ar trebui să reținem și o altă latură a conferențiarului de astăzi: *deschiderea* sa către cultură, cu accent pe fenomenul artistic, și interesul său pentru creațiile vechi, pentru vestigiile

arheologice relevante pentru istoricii moderni. Îmi pare că Domnia Sa ne sugerează nevoia unei legături mai strânse între geologi și arheologi, în special.

De asemenea, cred că trebuie să apreciem prezența domnului Anastasiu prin articole în revistele Academiei, ca editor și autor la *Istoria Geștiințelor în România 2018* (unul dintre volumele seriei „Civilizația românească”; inițiator și coordonator academicianul Victor Spinei), ca autor al capitolului *Resurse naturale* din *Proiectul 2 al Strategiei de dezvoltare a României în următorii 20 de ani – 2016* (coordonator academicianul Bogdan Simionescu), ca expert pentru Proiectul SIPOCA 3 –

2017 (coordonator academicianul Victor Voicu), ca vicepreședinte al Comitetului Național al Geologilor din România și inițiator al unor foarte urmărite conferințe de geologie și geofizică. La sfârșitul acestei primăveri era preocupat și de redactarea noului Cod de etică al Academiei Române. Nu vin toate acestea să întărească aprecierile pe care le făceam la început vorbind despre diversitate?

Colegul Anastasiu este în mijlocul nostru, în calitate de membru titular din anul 2016; Domnia Sa a confirmat, astăzi, întregii noastre comunități că își merită cu prisosință acest loc.

Bun venit în rândul membrilor titulari ai Academiei Române!

Academician Dan Dubină

Școala de cercetare și ingineria construcțiilor metalice de la Timișoara*

Motto: *Labor omnia vincit improbus*
(Vergiliu, *Georgica*, 1, 145–146)

Acad. Dan Dubină

Președintele Filialei Timișoara a Academiei Române

Stimate domnule președinte al Academiei Române,

Doamnelor și domnilor academicieni,

Doamnelor și domnilor,

Este o mare onoare, un privilegiu pentru mine, să prezint în fața Domniilor Voastre discursul meu de recepție în Academia Română, în această Aulă în care atâtea personalități de seamă ale culturii și științei românești au rostit memorabile discursuri.

M-am gândit mult dacă, nu cumva, demersul este o prea mare îndrăzneală, o lipsă de modestie față de acești înaintași iluștri, fiindcă, până la urmă, nu toți membrii titulari ai Academiei prezintă discursuri de recepție!

Apoi, m-am gândit că sunt dator Școlii care m-a format, magistrului care a fondat-o, al cărui discipol mă consider și fără de care nu cred că aș fi ajuns aici, să îndrăznesc acest demers. De aceea titlul discursului meu este *Școala de cercetare și ingineria construcțiilor metalice de la Timișoara*, al cărei personaj principal este *academicianul Dan Mateescu!*

Ingineri constructori în Academia Română

Construcțiile, în diversele lor forme și aplicații, marchează și ilustrează dezvoltarea societății umane, în evoluția sa. În principiu, până în secolul al XIX-lea, profesia de inginer constructor era, practic, nedisociată de aceea de arhitect. În momentul în care revoluția industrială a impus, pe de o parte, realizarea unor construcții – clădiri, lucrări de artă, instalații industriale – de o complexitate din ce în ce mai mare, creând, pe de altă parte, tehnologia și materialele necesare realizării acestora, ingineria s-a desprins de arhitectură. Este o profesiune interdisciplinară, întrucât realizarea unei construcții implică integrarea și corelarea unor specializări diverse, despre care Herbert Clarck Hoover, cel de-al 31-lea președinte american (1929–1933), el însuși inginer minier, supranumit Marele Inginer, în articolul *Engineering as a Profession* („Engineer’s

Week”, 1954) spunea: „Ingineria este o mare profesiune. Este fascinația de a vedea cum o plăsmuire a imaginației se transformă, cu ajutorul științei, într-un plan pe hârtie; ca apoi să se materializeze în piatră, metal sau energie; ca apoi să creeze locuri de muncă și locuințe pentru oameni; ca apoi să ducă la creșterea standardului de viață și la sporirea confortului. Marea responsabilitate a inginerului, în comparație cu a celor de altă profesie, este că operele lui se află sub văzul tuturor”.

Dintre toate profesiunile ingineresti, cea ale cărei opere sunt într-adevăr vizibile și dăinuie peste timp este aceea de constructor.

Academicienii de profesie constructori, profesori universitari fiind, dascăli, cercetători, autori de cărți fundamentale și de tratate ale profesiunii, au fost, concomitent, mari ingineri. Au deținut înalte funcții în administrația publică, în profesiune, în

*Discurs de recepție

(26 septembrie 2019, Aula Academiei Române)

structurile academice și în forurile științifice; unii dintre ei au creat adevărate *Școli de cercetare* în specialitățile lor.

Mai mult de **150** de ingineri au trecut pragul Academiei Române de la înființarea ei, dintre care **17** au avut ca profesie de bază ingineria construcțiilor, incluzându-l și pe cel care vă vorbește astăzi. Doi dintre aceștia, *Anghel Saligny* și *Radu Voinea*, au deținut cea mai înaltă funcție în Academie, aceea de președinte. Îi prezentăm succint pe cei **16** – excluzându-l pe cel de față –, menționând profesiunea de bază și școala la care au obținut diploma, anul intrării în Academie, pozițiile ocupate, domeniile specifice de activitate (d.s.a.)¹:

• **Anghel Saligny** – inginer, Școala Tehnică Superioară Charlottenburg (1874); membru corespondent – 1882; membru titular – 1897; președinte al Academiei Române între anii 1907–1910; d.s.a.: căi ferate, drumuri, poduri, construcții hidroedilitare, instalații portuare, silozuri, clădiri, management; profesor universitar, promotor al *Școlii românești de inginerie*.

• **Elie Radu** – inginer, Școala Politehnică din Bruxelles (1877); membru de onoare al Academiei Române în 1927; președinte al Societății Politehnice în anii 1898, 1903 și 1904; d.s.a.: inginer de poduri, șosele și căi ferate, construcții edilitare, profesor la Școala Națională de Poduri și Șosele și Școala Politehnică din București.

• **Ion Ionescu-Bizeț** – inginer, Școala Națională de Poduri și Șosele, București (1894); membru corespondent – 1919; colaborator al lui Anghel Saligny; d.s.a.: beton armat, poduri, matematică; profesor universitar.

• **George (Gogu) Constantinescu** – inginer, Școala Națională de Poduri și Șosele, București (1908); membru corespondent – 1920; membru de onoare – 1965; d.s.a.: structuri din beton armat, vibrații, acustică (inventatorul sonicității), conversia energiei, mașini cu ardere, construcții ingineresti, inventator de geniu cu peste 120 de brevete internaționale.

• **Gheorghe Balș** – inginer, ETH Zürich (1891); membru titular – 1923; vicepreședinte al Academiei Române între anii 1928–1931; colaborator al lui Anghel Saligny; d.s.a.: poduri, construcții portuare, construcții spitalicești, istoria arhitecturii.

• **Gheorghe Filipescu** – inginer, Școala Națională de Poduri și Șosele, București (1907); membru corespondent – 1936; d.s.a.: rezistența materialelor, teoria elasticității, statica construcțiilor; profesor universitar.

• **Dionisie Germani** – inginer, Școala Națională de Poduri și Șosele, București (1900); Școala Superioară de Electricitate, Paris (1919); membru de onoare – 1945; d.s.a.: hidraulică și mecanica fluidelor, construcții hidroedilitare, instalații hidro-electrice, hidraulică, electrotehnică, teoria similitudinii; profesor universitar.

• **Nicolae Profiri** – inginer, Școala Națională de Poduri și Șosele, București (1911); Școala Tehnică Superioară Charlottenburg (1914); membru corespondent – 1948; membru titular – august 1948; președinte al Secției de științe tehnice și agricole a Academiei Române între anii 1948–1959; d.s.a.: infrastructură rutieră, drumuri și poduri, mecanică aplicată, rezistență; profesor universitar.

• **Aurel Beleş** – inginer, Școala Națională de Poduri și Șosele, București (1914); membru corespondent – 1955; membru titular – 1963; d.s.a.: poduri, clădiri multietajate, construcții industriale, plăci curbe subțiri, mecanică teoretică și aplicată, seismologie inginerescă, profesor universitar. Este considerat fondator al *Școlii românești de inginerie seismică*.

• **Ștefan Bălan** – inginer, Școala Politehnică, București (1945); membru corespondent – 1955; membru titular – 1963; președinte al Secției de științe tehnice a Academiei Române între anii 1984–1991; d.s.a.: mecanică teoretică și aplicată, calculul structurilor în domeniul plastic; profesor universitar.

• **Cristea Mateescu** – inginer, Școala Națională de Poduri și Șosele, București (1918); membru corespondent – 1955; membru titular – 1974; d.s.a.: hidraulică, construcții hidrotehnice, hidrografie, construcții hidroenergetice, siguranța structurilor; profesor universitar. Este considerat creator al *Școlii românești de hidrotehnică*.

• **Radu Voinea** – inginer, Institutul Politehnic București, Construcții civile (1946); membru corespondent – 1963; membru titular – 1974; președinte al Academiei Române între anii 1984–1990; secretar general între anii 1967–1974; președinte al Secției de științe tehnice între anii 1983–1984, 1991–1993, 1998–2008; d.s.a.: mecanică teoretică, mecanica mediilor deformabile, rezistența materialelor și teoria elasticității, vibrații și dinamică.

• **Constantin Avram** – inginer, Școala Militară de Geniu, Versailles (1935); Școala Politehnică București, Facultatea de Construcții Civile 1940; membru corespondent – 1963; Școala Politehnică București, Construcții civile (1940); d.s.a.: calculul

structurilor, teoria și calculul construcțiilor din beton și beton armat; profesor universitar. Dacă Elie Radu a fost un promotor inventiv al ingineriei betonului armat în România, profesorul Avram este considerat creatorul *Școlii de cercetare* în acest domeniu.

• **Dan Mateescu** – inginer, Școala Tehnică Superioară Charlottenburg (1934); membru titular, 1974; director al Bazei de cercetări științifice (1976–1989), apoi președinte (1990–1994) al Filialei din Timișoara a Academiei; d.s.a.: construcții metalice speciale, poduri metalice, clădiri multietajate cu structură metalică, stabilitatea structurilor; profesor universitar. Este considerat fondatorul *Școlii timișorene de cercetare în ingineria construcțiilor metalice*.

• **Panaite Mazilu** – inginer constructor, Institutul Politehnic București, Construcții civile și industriale (1938); membru de onoare – 1993; d.s.a.: rezistența materialelor, teoria elasticității, statica structurilor, teoria și calculul plăcilor curbe subțiri; profesor universitar, recunoscut în comunitatea inginerilor constructori ca mentor al unei *Școli de proiectanți de structuri* de înaltă clasă.

• **Dan-Mircea Frangopol** – inginer constructor, Institutul de Construcții București (1969), autor al tezei de doctorat cu titlul *Studiul probabilistic pentru siguranța structurală* la Universitatea din Liège (1976); membru de onoare din străinătate (SUA) – 2017; d.s.a.: ingineria structurilor, siguranța și reziliența construcțiilor inginerești, recunoscut ca fondator și promotor la nivel mondial al unor reputeate asociații profesional-științifice în aceste domenii.

Cu respect, recunoștință și admirație pentru toți acești mari ingineri, profesori și academicieni de excepție, acest discurs aduce un omagiu memoriei academicianului Dan Mateescu, al cărui discipol mă consider, cu modestie și mândrie, deopotrivă!

Înainte însă de a vorbi despre *școala* pe care Dan Mateescu a creat-o, este necesar să clarificăm sintagma „școală de cercetare în inginerie”.

Școli de gândire.

Școli de știință sau cercetare.

Școli de cercetare-dezvoltare în inginerie

Vorbim despre școli și curente de gândire de câteva mii de ani, încă din Antichitate. Ca *instituție*, școala însemna un om sau o pleiadă de oameni învățați și dedicați – dascălii sau magiștrii – a căror principală îndelnicire și răspundere era de a-i învăța pe alții: învățăceii sau discipolii. În cultura

popoarelor antice, preoții diferitelor religii au fost primii profesori. Pe lângă temple erau organizate școli în care sacerdoții – oamenii cei mai învățați din comunitățile respective – le predau învățăcelilor nu numai precepte religioase și etică, dar și scrierea, cititul, matematica, precum și unele noțiuni științifice, pe măsura nivelului de cunoaștere din acea vreme. Egiptul faraonilor, civilizațiile antice din China și India, vechea civilizație ebraică au cunoscut asemenea focare de educație, în care preoții predau religia, gramatica, științele, filosofia, noțiuni juridice, etica.

Cultura Greciei antice este considerată una dintre sursele fundamentale ale educației în civilizația europeană. Grecia a avut marii ei profesori, *magiștrii*, întemeietori ai unor *școli* în care *discipolii* învățau filosofia, logica, retorica, gramatica, instruindu-se în poezie, proză, matematică și științele naturii. Aceste *școli* au rămas în istorie până în zilele noastre, identificându-se prin numele întemeietorilor ca *școli de gândire* sau *școli filosofice* ale Greciei antice².

Filosofia se considera a fi treapta supremă a cunoașterii, care prin ascensiune continuă tinde asimptotic către „ordinea infinită a cunoștințelor și a științelor”. În epoca de maximă înflorire a gândirii grecești, cele mai cunoscute școli filosofice au fost *Academia lui Platon* (discipol al lui Socrate), întemeiată în 384 î. Hr. și *Liceul (Lykeion) lui Aristotel* (discipol al lui Platon), înființat în 335 î.Hr. Acestea au produs opere nemuritoare care constituie și astăzi fundamente ale curentelor filosofice. Trăsătura caracteristică a unei asemenea școli consta în aceea că în jurul unui *Magistru* se strâng un număr de *Discipoli*. Pilonul de bază al activității desfășurate în școală îl constituia relația nemijlocită dintre *Magistru* și *Discipoli*. *Magistrul* avea autoritate absolută în școală; *Discipolii* mai întâi ascultau, iar ascultând, învățau; apoi se exprimau opinii și păreri, apreciate fiind cele originale. În final, *nivelul superior al cunoașterii* îl dețin *adevărurile*, în timp ce opiniile și părerile au, în general, o *valoare de cunoaștere* mai redusă, parțială, fiind mai degrabă etape premergătoare care conduc la afirmarea adevărului³.

În timp, noțiunea de *școală de gândire*, în sensul de *școală filosofică*, filosofia fiind văzută ca *știință a științelor*, singura care poate deține adevărul, s-a nuanțat, chiar dacă asupra relației *filosofie-știință-artă-religie* dezbaterile continuă. În acest context și noțiunea de *școală de gândire* s-a extins față de cea

inițială, filosofică: în arte vorbim despre *școli de creație*, iar în științe despre *școli de știință*, mai bine zis *de cercetare* sau *de excelență*, calate pe domenii științifice specifice.

Asociată unui domeniu științific, *școala de cercetare științifică*, în principiu de sorginte academică, înseamnă deopotrivă un set de principii și metodologia folosită în abordarea aceluși domeniu, asigurând baza și motivația pentru creație și pentru aplicare a științei, coordonarea și interacțiunea între *magistru* și *discipoli*. Când vorbim despre *inginerie* ne gândim, desigur, la *tehnică*. Între *știință* și *tehnică* este o deosebire de obiect: știința se ocupă de legile generale ale fenomenelor, iar tehnica elaborează instrumente și proceduri pentru aplicarea și valorificarea acestor legi. În fapt, relația dintre *știință* și *tehnică* este *interactivă*, în sensul că acestea se condiționează, potențează și sprijină reciproc⁴. Cu această argumentație, îmi exprim speranța că titlul acestui discurs, care conține sintagma „școala de cercetare și inginerie”, prin raportare la noțiunea fundamentală de *școală de gândire*, nu va fi privit ca o *erezie!*

Școlile de cercetare se nasc, se dezvoltă și se afirmă în cadrul universităților. Marile universități se caracterizează și prin aceea că generează și susțin *școli de cercetare* – le numim acum *centre de excelență* în cercetarea pe anumite domenii. O universitate care se respectă va crea premise, va motiva și va susține *excelența și formarea unor școli de cercetare*; iar aceasta implică, desigur, educația pentru cunoaștere și cercetare avansată, pentru performanță și creativitate.

Misiunea universității

În *Misiunea universității*⁵, Ortega y Gasset distinge trei funcții ale universității – *transmiterea culturii, formarea profesioniștilor, cercetarea științifică*.

Cele trei funcții formează o unitate, fiind vitale și indispensabile pentru îndeplinirea rolului universității în societate. În viziunea autorului, *transmiterea culturii* tinerilor în formare, viitori profesioniști și cercetători, înseamnă conștientizarea și asumarea conceptelor fundamentale, perene și generatoare de progres, așezarea lor în *spațiul ideatic* în care „trăiește” societatea într-un anumit stadiu de dezvoltare, fiind esențială pentru ca aceștia să o înțeleagă și să poată să decidă cum să-și gestioneze cunoștințele în folosul acesteia.

Prin urmare, în condițiile actuale, ale unei lumi globalizate și marcate de complexitate, în care „sis-

temul de idei vii” este tot mai puțin transparent pentru tinerii profesioniști și cercetători, este important ca universitatea să continue să-și asume funcția sa culturală⁶. Dacă se asimilează noțiunea de profesionist cu aceea de *specialist*, iar cercetarea o vom interpreta prin *creativitate* și *inovare*, atunci funcțiunile care definesc **misiunea universității**, în accepțiunea lui Ortega y Gasset, exprimate cu terminologia și semnificația actuală, se pot defini astfel:

- *asimilarea fundamentelor culturale*
- *formarea specialiștilor*
- *creativitate și inovare*.

Să precizăm că sursa ideilor inovatoare este creativitatea, inovarea fiind procesul de implementare, aplicarea acestora, iar *aceasta este, cu precădere, apanajul profesiunilor ingineresti*.

Universitatea actuală, acum, la începutul secolului XXI, este și *trebuie să fie* un organism viu al complexului social-economic, dinamic și adaptiv. În consecință, *misiunea* acestei universități trebuie să conțină, pe lângă cele trei funcțiuni formulate de către Ortega y Gasset în urmă cu 90 de ani, o a patra, aceea prin care se realizează *transferul cunoștințelor, al rezultatelor creativității și inovării către societate*.

Creatorul de școală de cercetare, magistrul

Vorbind în acest context despre „Școli de cercetare-dezvoltare în inginerie”, în sens științific și tehnic, ne referim la personalități – *magiștri* și la colective de cercetare – *discipoli*, care au creat sau creează știință, care au inovat și au dezvoltat soluții tehnice și metodele de aplicare ale acestora în domeniul profesional-științifice specifice, care au format și afirmat specialiști în aceste domenii.

Un mare profesor, un adevărat maestru al *științei și ingineriei structurilor*, Charles Massonnet (1914–1996), de la Facultatea de Științe Aplicate a Universității din Liège, considera că misiunea profesorului universitar – *magistrul* – are trei componente: să *creeze știința*, să *transmită știința* și, în fiecare zi, să se preocupe de a-și *asigura continuitatea*, formând discipoli capabili să-i continue și să-i dezvolte opera. Când s-a pensionat, în 1989, profesorul Massonnet a lăsat în urma sa patru profesori, *discipolii* săi, care, la acea dată, își câștigaseră deja notorietatea în comunitatea internațională.

Academicianul Alexandru T. Balaban, în discursul de recepție prezentat la Academia Română, în 11 decembrie 1995, intitulat *Chimia ca știință și*

artă; cum se creează o școală de cercetare în știință; exemplul lui Costin D. Nenițescu, conturează profilul creatorului de școală, al Magistrului, prin următoarele trăsături:

- *Educația corespunzătoare*, care să-i permită să devină un exemplu de urmat pentru discipoli și colaboratori.

- *Pasiunea de a cerceta* și dorința de a transmite această pasiune altora.

- *Munca îndârjită* și capacitatea de auto-perfecționare și de a birui greutățile.

- *Creativitatea*, considerând că *piatra de boltă* pentru a crea o școală de cercetare este să ai *idei noi și să știi să le pui în aplicare*.

- *Alegerea echipei de colaboratori*, întrucât, spre deosebire de artist (a se vedea titlul discursului, n.a.), *creatorul în științele experimentale trebuie să lucreze în echipă*.

- *Calitățile manageriale*. Echipa de cercetare va fi alcătuită și calibrată (în parametri de *competență și capacitate*, n.a.) – pentru a se realiza o *masă critică* adecvată naturii domeniului de cercetare, pentru care eficiența lucrului în echipă este maximă.

- *Eficiența științifică*, în sensul capacității de a promova și a valorifica rezultatele acesteia (n.a.).

- *Generozitatea maestrului*, conducătorul școlii, ilustrată printr-un proverb indian care spune că „*învățând pe altul, îl faci pe el mai bogat, fără ca tu să devii mai sărac*”.

- *Modestia Magistrului după obținerea succesului* (satisfacția și bucuria succesului motivează, dar nu schimbă caracterul și relația cu colaboratorii, n.a.).

- *Curajul în fața adversităților* (drumul succesului, de cele mai multe ori, nu este neted! n.a.)

Să observăm că modelul *creatorului de școală – magistrul*, personalizat de către academicianul Balaban prin *întemeietorul școlii românești de cercetare în chimia organică*, este coerent cu cel propus, esențializat, de către profesorul Massonnet.

Revenind la *Școala timișoreană de cercetare și ingineria construcțiilor metalice*, putem afirma, fără rezerve, că academicianul Dan Mateescu și-a îndeplinit pe deplin *misiunea de magistrul*, așa cum a definit-o Charles Massonnet, preocupându-se de-a lungul întregii sale cariere de realizarea, într-un cadru armonios, a celor trei componente. A creat, a transmis și a aplicat știința profesiei sale, a format o *școală*, pe care apoi a consolidat-o și a afirmat-o în timpul vieții sale, lăsând-o în plină dezvoltare prin discipolii pe care i-a ales și i-a îndrumat, inoculându-le pasiunea pentru cercetare, credința că

rezultatele științifice trebuie să fie validate prin aplicare, cu responsabilitate și rigoare pentru lucrul bine făcut.

Profesorul Mateescu, magistrul, obișnuia să spună: „Pentru un inginer, nu trebuie să existe lucrare mare sau lucrare mică, ci doar bine sau rău făcută!”

De ce o „Școală de cercetare și ingineria construcțiilor metalice la Timișoara”?

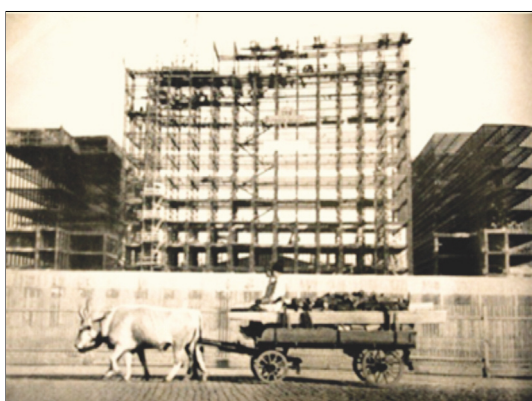
Această întrebare are sens dacă ne gândim la realizările extraordinare ale lui Anghel Saligny, absolvent și el al Școlii Tehnice Superioare de la Charlottenburg, în 1874, cu 60 de ani înaintea lui Dan Mateescu.

Anghel Saligny, profesor, șeful Catedrei de poduri, la Școala Națională de Poduri și Șosele din București, academician și președinte al Academiei Române, este cunoscut de către specialiști, dar și de publicul larg, în primul rând ca autor al podului cu structură metalică de la Cernavodă, inaugurat în 1895, acesta fiind cel mai lung pod din Europa la acea vreme și al treilea din lume. Dar acesta nu a fost singurul pod metalic și nici singura construcție metalică remarcabilă dintre cele proiectate de către Anghel Saligny în România! Și totuși, în legătură cu *prima școală universitară pentru ingineri din România, Școala de Poduri și Șosele, Mine și Arhitectură din București (1864)*, (care a devenit apoi Școala Națională de Poduri și Șosele din care, ulterior, s-a format Școala Politehnică din București, iar mai târziu s-a desprins Universitatea Tehnică de Construcții București), se poate vorbi despre o *Școală a construcțiilor de beton*, despre o *Școală a marilor baraje*, despre *Școala românească de inginerie seismică*, dar nu și despre una a construcțiilor metalice sau, în orice caz, nu în termenii în care se vorbește despre cea de la Timișoara, chiar dacă *Școala Politehnică din Timișoara* s-a înființat în 1920, iar Facultatea de Construcții în 1941!

Explicația nu poate fi decât una singură: fabricile de „fier” au apărut mult mai târziu în Țara Românească, în comparație cu cele din zona Banatului. Apariția și dezvoltarea construcțiilor metalice în partea de sud-vest a României și în special pe teritoriul istoric al provinciei Banat au fost stimulate și influențate de apariția și dezvoltarea industriei metalurgice în această zonă, la începutul secolului al XVII-lea. Prima uzină înființată aici, în 1771, de către autoritățile austriece, a fost Uzina Metalurgică de la Reșița. În anul 1884 au fost înființate uzinele metalurgice de la Hunedoara. În cadrul Uzinei de la

Inginerul Dan Mateescu, directorul fabricii de construcții și poduri metalice UFDR în 1939 și biroul de proiectare în care a intrat în 1935

Structura metalică a Palatului CFR în construcție (stânga); inginerul Dan Mateescu pe șantier (dreapta). La acea dată, această structură din oțel (4800 t) cu îmbinări sudate era prima construcție de mare anvergură din Europa la care se aplica această tehnologie.

Reșița funcționa și o hală pentru construcții și poduri metalice, căreia îi era asociat un Birou de proiectare. Între 1870–1916, Uzinele de Fier și Domeniile Reșița (UFDR) construiesc circa 80 de poduri, majoritatea pentru calea ferată, în Austria, Ungaria, Serbia, Bosnia, România. În domeniul căilor ferate, uzinele reșițene sunt primele în Austro-Ungaria și Europa de Sud-Est. Primele și cele mai înalte clădiri multietajate cu structura din oțel din București – Palatul Telefoanelor (1929–1932), Blocul Adriatică SOCOMET (1936–1937), Palatul CFR (structura realizată în 1937–1940; dar clădirea finalizată după război, în 1948) – au fost executate de către UFDR. UFDR a construit peste 180 de poduri feroviare și o sută de poduri rutiere pe întreaga suprafață a țării.

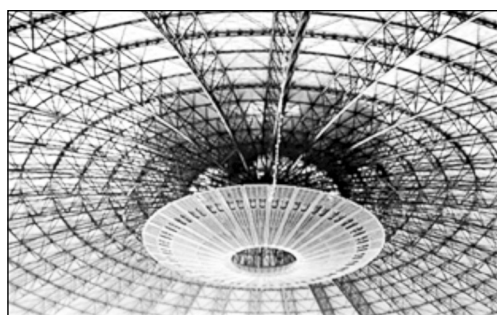
În 1920, constructorii de poduri reșițeni au refăcut podul de la Fetești peste brațul stâng al Dunării, distrus în timpul Primului Război Mondial. La începutul perioadei interbelice, industria metalurgică din România era concentrată în Banat (Reșița, Bocșa, Ohaba-Ferdinand – azi Oțelul Roșu, Nădrag și Țara Hațegului – Hunedoara, Teliuc).

În 1935, în Biroul de proiectare al fabricii de construcții și poduri metalice, la UFDR, sosește tânărul Dan Mateescu, proaspăt absolvent al Școlii Politehnice din Berlin, Charlottenburg; în 1934, studentul Dan Mateescu făcuse stagiul de practică aici. Este integrat imediat, iar din 1937 se va ocupa de proiectarea structurii palatului CFR din București.

În anul 1940, Fabrica de construcții și poduri metalice a fost mutată la Bocșa Română, avându-l pe Dan Mateescu drept conducător. În anul 1941, în cadrul Școlii Politehnice din Timișoara a fost înființată Facultatea de Construcții. În 1944, când prima serie de studenți ajungea în anul IV, Dan Mateescu a fost invitat și încadrat aici pe post de conferențiar, pentru a preda disciplina de poduri metalice. În anul 1948, a fost numit profesor universitar. În același an, sub coordonarea profesorului, s-a înființat un centru de studii și proiectare a construcțiilor metalice, în scopul realizării proiectelor de dezvoltare ale Combinatului Siderurgic din Hunedoara; în 1951 acest centru a devenit filiala IPROMET, care a funcționat până în 1956. Sinergia între activitatea de proiectare, cea de cercetare și de

Pavilionul central ROMEXPO și structura metalică a acoperișului în soluția Mateescu, cu o deschidere de 90 de metri și astăzi încă cea mai mare din țară.

Sala mașinilor de la CHE PF I, cu structura reticulată a acoperișului, sistem care se aplica în premieră în România și podul rulant de 400 t, cel mai mare din țară.

Sala mașinilor de la CHE PF I, cu structura reticulată a acoperișului, sistem care se aplica în premieră în România și podul rulant de 400 t, cel mai mare din țară.

formare a viitorilor ingineri a continuat, devenind o marcă a Școlii timișorene. Între cele peste o sută de mari proiecte pentru construcții cu structură metalică unicat, care au făcut și încă fac faima colectivului condus de către profesorul Mateescu, se evidențiază cupola pavilionului RomExpo de la București (1964) și structura sălii mașinilor de la CHE Porțile de Fier I (1972).

Profesorul Dan Mateescu a devenit primul șef al Catedrei de construcții metalice de la Timișoara, înființată în anul 1952. Sub îndrumarea și la inițiativa sa a fost construit, în anul 1959, Laboratorul pentru structuri metalice, primul de acest fel din România. Multe dintre soluțiile aplicate în proiectele Catedrei au fost testate și validate în acest laborator.

În anul 1951, la 1 septembrie, s-a înființat la Timișoara Baza de Cercetări a Academiei Române. În perioada 1952–1954, în cadrul Bazei s-au înființat Secția de sudură, Secția de rezistența materialelor și Secția de materiale de construcții. În 1956 s-a înființat Filiala Institutului de Cercetări în Construcții (INCERC). Toate aceste structuri aveau competențe și desfășurau activități de cercetare în domeniul mecanicii structurilor și al construcțiilor

metalice. După alegerea profesorului Dan Mateescu membru titular al Academiei Române, în anul 1974, preocupările de cercetare au abordat problematica *stabilității structurilor*, importantă pentru construcțiile din oțel care sunt zvelte și sensibile la imperfecțiuni. În acest context, în anul 1984, în perioada în care academicianul Mateescu era directorul Bazei de Cercetări din Timișoara a Academiei, s-a înființat Comisia de stabilitate a structurilor metalice. *De facto*, această comisie funcționa la Timișoara, în componența ei intrând specialiștii în stabilitatea și calculul nelinier al structurilor de la Catedră și INCERC, dar și reprezentanți ai colectivelor de cercetare de la facultățile de profil de la București, Iași și Cluj-Napoca. *De jure*, comisia era arondată Secției de științe tehnice a Academiei Române.

Direcțiile de cercetare, abordate și dezvoltate în cadrul Școlii de la Timișoara în perioada anilor '80, erau axate pe *stabilitatea structurilor, calculul plastic, structuri cu deschideri mari, fenomenul de oboseală a metalului, comportarea structurilor la acțiuni extreme, cu accent pe comportarea la cutremur*. În același timp, aceeași echipă a desfășurat o importantă activitate de consultanță și proiectare a unor construcții remarcabile. În acest cadru tematic

s-au desfășurat cercetări teoretice și experimentale, s-au făcut teze de doctorat, s-au scris lucrări științifice și cărți, s-au elaborat norme de calcul și de proiectare.

Din colectivul *Școlii* – coordonate de profesorul academician, *Magistrul* –, îi menționăm pe cei care au activat, în perioada la care ne referim, ca responsabili de teme de cercetare și/sau șefi de proiecte: profesorii Iosif Appeltauer, Ionel și Eugen Fleșeriu, Marin Ivan, Eugen Cuteanu, Gheorghe Mercea, Ioan Caraba, Liviu Gădeanu. La aceștia se adaugă colectivul de la INCERC Timișoara, compus din: Victor Gioncu, Dorin Porumb, Nicolae Băluț și Nicolae Rennon. Cu excepția lui Victor Gioncu care și-a făcut doctoratul sub îndrumarea profesorului Constantin Avram, membru corespondent al Academiei Române, toți ceilalți, *Discipolii*, și-au făcut doctoratul cu *Magistrul*.

Cu începere din anul 1973, s-a organizat la Timișoara Conferința Națională de Construcții Metalice, eveniment științific cu participare internațională, constituit ca un forum menit să facă sinergia între *învățămant, cercetare, proiectare și execuție*. Această conferință, cu participare internațională, a ajuns în acest an la a 16-a ediție.

În anul 1980, membri ai *Școlii* și *Magistrul* au participat la realizarea unui important document, coordonat de către American Institute of Steel Construction – AISC, intitulat *Stability of Metal Structures – A World View*⁸. Acest document, la redactarea căruia și-au adus contribuția experți din Europa, America de Nord, Japonia și Australia, s-a publicat în 1981 sub egida Institutului American pentru Structuri din Oțel, AISC. Echipa timișoreană (Mateescu, Gioncu, Caraba) a participat la redactarea a trei capitole. Prin această participare, *Scoala timișoreană* și-a marcat intrarea în arena mondială a acestui domeniu tematic, consecința imediată fiind invitația pentru a organiza în octombrie 1982, la Timișoara, *prima sesiune* a celui de-al 3-lea Colocviu Internațional de Stabilitate, sub egida Structural Stability Research Council – SSRC, din SUA și a Convenției Europene de Construcții Metalice (ECCS-CMMC-EKS); sesiunile a doua și a treia ale colocviului s-au desfășurat în 1983, în mai la Toronto și, respectiv, în noiembrie la Paris⁹.

Academicianul Dan Mateescu, unic autor sau împreună cu colaboratorii săi, în tematica domeniilor de cercetare menționate anterior, a publicat peste 200 de lucrări, studii și articole, apărute în reviste de prestigiu din țară și din străinătate; la acestea se

Acad. Dan Mateescu

adaugă 18 volume de cursuri și tratate, dintre care, unele, în premieră sau cu caracter de unicat în România.

Dan Mateescu a condus și a format 39 de doctori ingineri în domeniul construcțiilor metalice. Cu foarte puține excepții, toate cadrele didactice ale Catedrei de construcții metalice de la Facultatea de Construcții din Timișoara i-au fost doctoranzi, formându-se ca dascăli și cercetători sub îndrumarea sa. Academicianul Dan Mateescu, *profesor emerit, doctor honoris causa* al universităților tehnice cu școli de construcții de nivel național din România (de la București, Cluj-Napoca și Timișoara), cetățean de onoare al orașelor Hunedoara, Timișoara și Călărași, a fondat și a dezvoltat, într-o carieră extraordinară, de-a lungul a aproape 80 de ani, ceea ce, cu recunoștință și mândrie, numim astăzi *Scoala de cercetare și ingineria construcțiilor metalice de la Timișoara*, cunoscută și recunoscută peste tot în lume.

Repere ale contribuțiilor științifice ale Școlii de cercetare și ingineria construcțiilor metalice de la Timișoara

Începând cu anii 1980, se putea deja vorbi despre o „Școală” de construcții metalice la Timișoara. Realizările acestei școli sunt numeroase și diverse, de la concepte fundamentale, modele teoretice cu contribuții la perfecționarea metodelor și a normelor de calcul și proiectare, la soluții tehnice inovative care au condus la realizarea unor construcții remarcabile. În cele ce urmează se prezintă succint câteva repere ale realizărilor acestei „Școli”^{10,11,12}.

În prima parte a acestei treceri în revistă ne vom referi la perioada de până în 1990, iar în a doua, la cea de după 1990.

Perioada până în 1990

Stabilitatea structurilor din bare

Stabilitatea structurilor din bare, în special flambajul barelor mono-simetrice, a fost mereu unul dintre subiectele tradiționale ale grupului de cercetare din Timișoara. Unele dintre contribuțiile aduse în domeniul menționat au fost publicate într-un tratat, publicat la Editura Academiei în anul 1980 de Mateescu, Appeltauer și Cutanu și intitulat *Stabilitatea barelor comprimate ale structurilor metalice*. O atenție specială s-a acordat structurilor realizate din profile cu secțiune U și T, unde se cupleză flambajul prin încovoiere cu flambajul prin încovoieră-răsucire (D. Mateescu, V. Gioncu, M. Ivan, N. Băluț, D. Dubină).

Stabilitatea structurilor în cadre

Cercetarea efectuată de echipă pe acest subiect a fost stimulată de preocupările legate de activitatea de consultanță și de proiectare a structurilor metalice industriale cu poduri rulante (D. Mateescu, I. Appeltauer, E. Căteanu).

În ceea ce privește structurile metalice multietajate, este de menționat volumul publicat în 1997 de academicianul Dan Mateescu la Editura Academiei, intitulat *Clădiri înalte cu schelet din oțel*, prima lucrare din România pe acest subiect.

Stabilitatea structurilor din plăci plane și curbe.

Stabilitatea plăcilor curbe subțiri

Acest subiect a fost inițiat și dezvoltat de Dan Mateescu, rezultatele fiind incluse în cele două ediții ale cărții *Structuri metalice speciale*, Editura Tehnică, 1956 și 1962. Aceasta a fost prima carte publicată în România care prezenta metodele de proiectare a rezervoarelor, conductelor, silozurilor și a altor tipuri de structuri realizate din plăci curbe, precum și a structurilor din bare pentru piloni LEA și telecomunicații. Rezultatele lucrărilor de cercetare reprezentative pentru această tematică, abordate în cadrul Școlii timișorene și integrate în cercetările în domeniu pe plan internațional, au fost prezentate de către Victor Gioncu și Marin Ivan în cartea intitulată *Flambajul plăcilor curbe*, publicată la Editura Academiei, în 1978. Această carte care a primit Premiul Academiei Române era prima lucrare la nivel mondial în care se analizează din punct de vedere al stabilității toate tipurile de plăci curbe.

Stabilitatea plăcilor curbe reticulate

Activitatea de cercetare în domeniul stabilității plăcilor curbe reticulate a fost stimulată de colapsul

cupolei pavilionului RomExpo din București (1963) și, apoi, reconstruirea acestuia într-o nouă soluție, după proiectul lui Dan Mateescu, în 1964. Ca rezultat al cărții lui Gioncu și Ivan, deja menționate, la care s-au adăugat o serie de cercetări desfășurate de colectivul de la INCERC Timișoara (N. Băluț, D. Porumb, N. Rennon), precum și mai multe proiecte soluționate în anii '80, *școala timișoreană* a dobândit recunoașterea internațională în acest domeniu. Drept consecință, profesorul Victor Gioncu a devenit copreședinte al grupului de lucru WG8 al IASS (*International Association of Spatial Structures*) consacrat structurilor metalice spațiale.

Profile din oțel cu pereți subțiri formate la rece

Activitatea de cercetare desfășurată la Timișoara în domeniul stabilității barelor din profile din oțel cu pereți subțiri formate la rece a fost și continuă să fie axată pe trei domenii:

- (1) evaluarea caracteristicilor geometrice eficiente ale secțiunilor cu pereți subțiri;
- (2) interacțiunea dintre flambajul general și cel local – voalarea de perete și distorsiunea secțiunii;
- (3) determinarea pe cale experimentală a capacității portante a barelor supuse la compresiune centrică sau excentrică.

Colectivul de la Timișoara, *Școala*, Catedra de construcții metalice împreună cu filiala INCERC (D. Mateescu, E. Fleșeriu, P. Lorincz, D. Dubină) s-au implicat major în normarea reglementărilor pentru calcul și proiectare a *structurilor din oțel cu pereți subțiri formate la rece*. Această tematică împreună cu stabilitatea structurilor au devenit în anii '80 domenii de excelență ale Școlii, fiind o *carte de vizită* apreciată în comunitatea profesională.

Concepte fundamentale

În plan teoretic, *școala timișoreană* a adus contribuții importante la dezvoltarea și înțelegerea stabilității și instabilității structurilor. Între cele mai semnificative se menționează *Teoria comportării postcritice a structurilor elastice*. Principalele rezultate au fost obținute și comunicate de către Victor Gioncu și Marin Ivan prin două cărți publicate în limba română: *Bazele analizei de stabilitate a structurilor* (Editura Facla, Timișoara, 1983) și *Teoria comportamentului critic și postcritic al structurilor elastice* (Editura Academiei, 1984). În aceste cărți, problemele de instabilitate sunt interpretate prin teoria catastrofelor în scopul integrării acestor fenomene într-un cadru mai general. Aici trebuie

evidențiate câteva dintre contribuțiile remarcabile ale *Școlii timișorene* și anume:

- Componentele stabile și instabile ale încărcării critice;

- Clasele de eroziune ale încărcării critice;
- Instabilități cuplate.

Metode avansate de calcul

în analiza structurilor

În cadrul *Școlii*, s-a acordat o atenție deosebită studiului și dezvoltării metodelor avansate de calcul și analiză a structurilor. Prima carte în România care a prezentat explicit *metoda elementului finit*, particularizată pentru analiza structurilor, însoțită de aplicații numerice cu un program de calcul propriu, având ca autori pe E. Cuteanu și R. Marinov, s-a publicat la Timișoara¹³; o a doua carte, realizată de asemenea în cadrul colectivului, intitulată *Metode moderne în mecanica structurilor*, s-a publicat în 1988, fiind apreciată de către comunitatea profesional-științifică din domeniu printre cele mai bune dintre cele publicate pe această tematică în țară¹⁴.

Perioada după 1990

Recunoașterea *Școlii timișorene* de către comunitatea internațională la începutul anilor 1990 a permis integrarea activă a acesteia în circuitul internațional, deschizându-i-se multiple oportunități pentru participarea în proiecte și programe internaționale științifice și academice.

Colectivul de cercetare care constituia componenta activă a *Școlii* a fost alcătuit din cadre didactice, doctoranzi și ingineri de la Departamentul de Construcții Metalice și Mecanica Construcțiilor (CMMC) din cadrul Universității Politehnica Timișoara. Din 1996, o parte dintre aceștia au fost integrați în Secția de Construcții Metalice și Sudură a Centrului de Cercetări Tehnice Fundamentale și Avansate – CCTFA din cadrul Filialei Academiei Române de la Timișoara. În 1999, în cadrul CMMC, s-a constituit Centrul de Cercetare pentru Mecanica Materialelor și Siguranța Structurilor – CEMSIG, care, în 2001, a fost evaluat și acreditat *centru de excelență* de CNCISIS, unul dintre cele două din țară în domeniul științelor tehnice; este reacreditat în 2006, după care nu se mai continuă procedura. Temele de cercetare, abordate în această perioadă în cadrul *Școlii*, le continuă, în bună măsură, pe cele promovate de către academicianul Dan Mateescu în anii '80, dar completate și adaptate nivelului de

cunoaștere și tendințelor actuale^{11,12}. Acestea pot fi integrate în trei programe tematice, după cum urmează:

1. *Studiul formelor de instabilitate ale elementelor realizate din profile de oțel cu pereți subțiri formate la rece*

Utilizarea profilelor de oțel cu pereți subțiri formate la rece a cunoscut o dezvoltare remarcabilă în ultimele decenii. Aceste elemente pot fi folosite atât ca elemente structurale principale, cât și ca sisteme secundare sau la realizarea învelitorilor. Problemele principale care apar în cazul acestor aplicații depind de modurile de pierdere a stabilității și de interacțiunea acestora. Contribuțiile majore, de referință în acest domeniu, au la bază metoda ECBL (Erosion of Critical Bifurcation Load), propusă la începutul anilor '90 și dezvoltată apoi de către profesorul Dan Dubină, care, în 1992, a fost recompensat cu Premiul „Anghel Saligny” al Academiei Române pe anul 1990 pentru un grup de lucrări în domeniul *stabilității structurilor metalice*. În 2001, a apărut prezentarea *in extenso* a ECBL, într-o publicație din fluxul principal de reviste¹⁵. A urmat apoi un *curs avansat* susținut la CISM Udine, într-un parteneriat internațional prestigios¹⁶, precum și o serie de lucrări care au aprofundat și au dezvoltat metoda ECBL, între care *Instability mode interaction: from Van Der Neut model to ECBL approach*¹⁷, de referință în această problematică. În parte, rezultatele cercetărilor în domeniul structurilor din profile de oțel cu pereți subțiri, a căror comportare este dominată de calitatea soluției tehnice și problemele de stabilitate, sunt sintetizate în două tratate^{18,19}, dintre care ultimul a obținut Premiul „Anghel Saligny” al Academiei Române pentru anul 2012.

2. *Studiul performanțelor globale (rezistență, stabilitate și ductilitate) ale structurilor metalice sollicitate la acțiuni extreme*

Această direcție de cercetare este de mare actualitate, atât pe plan național, cât și internațional, ca urmare a creșterii riscului asociat dezastrelor naturale (cutremure, furtuni, inundații), precum și celor artificiale (incendii, explozii, impact, erori de proiectare, execuție, exploatare).

Cercetările desfășurate de către colectivul *Școlii timișorene* au urmărit următoarele categorii de probleme:

- evaluarea comportării elementelor și structurilor în cadre din oțel în condiții de sollicitare extremă;

• criterii de ductilitate locală și globală pentru elemente structurale și îmbinări;

• exploatarea eficientă a sistemelor de amortizare și a celor de disipare a energiei pentru creșterea siguranței structurilor sub acțiuni seismice puternice.

În parte, pe lângă numeroasele articole publicate în reviste de prestigiu din fluxul principal, precum și în rapoarte ale unor proiecte de cercetare majore (Banca Mondială, Comisia Europeană, UEFISCDI), publicate *in extenso* și sinteze cuprinzătoare se găsesc în două tratate realizate cu contribuția Școlii^{20,21}.

O contribuție majoră în ceea ce privește studiul comportării structurilor la acțiuni seismice este cea adusă de profesorul Victor Gioncu, membru titular al Academiei de Științe Tehnice. Viziunea și profunzimea înțelegerii de către profesorul Gioncu a acestui domeniu complex și multidisciplinar, care este ingineria seismică, sunt reflectate în trei tratate de referință, scrise în perioada 2000–2013, împreună cu profesorul Federico Mazzolani, de la Universitatea „Federico II” din Napoli^{22,23,24}.

Hazardurile naturale nu sunt singurele care pot pune în pericol integritatea construcțiilor și siguranța ocupanților. Accidentele cauzate de exploziile de gaz sau atacurile intenționate (explozii, impact) pot de asemenea să producă avarii însemnate și victime. Robustețea este o proprietate importantă a structurilor, deoarece permite limitarea avariilor și evitarea colapsului global. Cercetările întreprinse au condus la punerea la punct a unor modele de calcul avansat, care permit simularea numerică a comportării structurilor supuse la scenarii cu acțiuni extreme virtuale și, pe această bază, proiectarea unor sisteme structurale cu reziliență ridicată. Un grup de lucrări din această arie tematică cu titlul generic *Robustness of Steel Building Structures* (F. Dinu, I. Mărginean), publicate în reviste din fluxul principal, au fost laureate cu Premiul „Anghel Saligny” al Academiei Române pentru anul 2016.

3. *Recunoașterea de către comunitățile profesionale și științifice*

Participarea în echipe internaționale la proiecte de cercetare de anvergură, câștigate prin competiție în cadrul programelor europene, precum și vizibilitatea obținută prin publicații de referință, cărți și articole în edituri de prestigiu, certificate prin parametrii scientometrici, probează *de jure* recunoașterea de către comunitățile profesionale și

științifice de profil a producției științifice a Școlii timișorene. Această recunoaștere a devenit *de facto*, însă, în momentul când membrii Școlii au intrat în componența grupurilor de lucru și a echipelor de redactare a normelor europene. La nivel național, Școala începuse să participe la elaborarea normelor tehnice pentru calculul și proiectarea construcțiilor metalice încă din anii '70; să mai adăugăm aici că, în anii '80, academicianul Mateescu era coordonatorul normelor de calcul și proiectare ale structurilor metale pentru țările integrate în CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc).

Un pas decisiv în atingerea acestui scop a fost făcut în 1996, când Universitatea Politehnica Timișoara (UPT), prin Departamentul de Construcții Metalice și Mecanica Construcțiilor (CMMC), a fost acceptată ca membru instituțional, reprezentant al României, în Convenția Europeană de Construcții Metalice (ECCS-CECM-EKS), cu poziție în Biroul Executiv și membri în comisiile tehnice implicate în normarea tehnică. Să amintim că, în 1951, a luat ființă Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului – CECO (Franța, Germania, Italia, Belgia, Luxemburg, Olanda), din care, ulterior, s-a generat Uniunea Europeană; CECM s-a format ca structură profesională asociativă a structurilor naționale de profil. În 1955, la aniversarea a 50 de ani de la înființare, la Nisa, în septembrie 2005, „România” a preluat președinția CECM pentru 2005/2006 (președinte Dan Dubină). România va intra în Uniunea Europeană în ianuarie 2007!

Pregătirea acestei mișcări a început, însă, cu mulți ani înainte, de către academicianul Dan Mateescu, odată cu lansarea ciclului de conferințe naționale de construcții metalice cu participare internațională, continuată cu „World View”⁸, în 1981, organizarea sesiunii colocviului SSRC, în 1982, acordul de cooperare cu Universitatea din Liège, în 1987, iar imediat, începând din 1990, inițierea într-o succesiune concertată a unei serii de acțiuni de cooperare internațională cu centrele de excelență europene din domeniu.

Participarea la elaborarea normelor de proiectare naționale și europene

Echipa CMMC/CEMSIG a participat intens în perioada de referință la elaborarea de norme tehnice și documentații suport în domeniul construcțiilor metalice, activități finanțate de către ministerul de resort, MLPAT, MDRAP etc. A participat apoi la implementarea în România a Eurocodurilor

structurale și a Euronormelor și a documentelor-suport, manuale și ghiduri de proiectare, cu precădere în domeniul structurilor metalice, în perioada 2000–2015, în total 28 de repere, însumând peste 2500 de pagini, care au ajuns pe masa de lucru a sute, poate mii, de ingineri proiectanți. În prezent, colectivul este angrenat în activitățile privind elaborarea noilor versiuni ale Eurocodurilor Structurale (acțiunea a demarat în 2015), membrii săi fiind prezenți în șapte grupuri de lucru CEN/TC 250/SC3; SC4; SC8 și patru comitete de redactare pentru Eurocodurile 3, 4 și 8 (structuri din oțel, structuri compuse oțel-beton și structuri rezistente la cutremur).

Extinderea cooperării prin organizarea unor manifestări științifice naționale și internaționale

Pe lângă activitatea de cercetare propriu-zisă, colectivul CMMC/CEMSIG de la UPT, împreună cu CCTFA, Laboratorul de construcții metalice, Școala, a inițiat și/sau a organizat numeroase manifestări științifice naționale și internaționale, care, prin nivelul științific, calitatea participării și publicațiilor, s-au afirmat în comunitatea internațională ca evenimente științifice de notorietate. În sinteză, se menționează:

- Continuarea organizării la Timișoara a Conferințelor Naționale de Construcții Metalice, accentuând caracterul internațional: 1994, 1997, 2000, 2003, 2006 și 2010. Edițiile din 2013, 2015 și 2017 s-au organizat la București, Cluj-Napoca și Iași, Timișoara fiind coorganizator. Ediția din 2019, a XVI-a, a revenit la Timișoara.

Școala timișoreană a inițiat, în ariile tematice ale domeniilor sale de excelență, două serii de conferințe internaționale care se bucură, în prezent, de un mare prestigiu în lume, fiind integrate în circuitul unor conferințe internaționale itinerante, de referință în domeniul construcțiilor metalice. Le prezentăm succint mai jos:

- *Seria de conferințe CIMS* (Coupled Instabilities in Metal Structures) inițiată la Timișoara de J. Rondal, V. Gioncu și D. Dubină, în octombrie 1992, urmată de edițiile de la Liège (1996), Lisabona (2000), Roma (2004), Sydney (2008), Glasgow (2012), Baltimore (2016); urmează Łódź, în Polonia, în 2020.

- *Seria de conferințe STESSA* (Behavior of Steel Structures in Seismic Areas), care s-a inițiat în 1994 la Timișoara, coordonarea științifică fiind asigurată de V. Gioncu și F. Mazzolani, iar organizarea de către CMMC (Școala); au urmat edițiile Tokyo (1997),

Montreal (2000), Napoli (2003), Yokohama (2006), Philadelphia (2009), Santiago de Chile (2012), Shanghai (2015) și Christchurch (2018), ediția a X-a, jubiliară, va reveni la Timișoara, în 2021.

De asemenea, mai menționăm organizarea la Timișoara a următoarelor manifestări:

- ICTWS „International Conference of Thin-Walled Structures”, ediția a 5-a 2011.

- *Seria de conferințe SDSS* (Stability and Ductility of Steel Structures), edițiile 1999 și 2016 (reverberații peste ani ale participării în „World View...”) și Colocviul de stabilitate din 1982, precum și activitatea în Comisia Tehnică pentru Stabilitatea Structurilor Metalice (TC8) a ECCS-CEMC-EKS).

- *Workshop-ul Europa-America* „Connections in Steel Structures”, ediția a 7-a, în 2012, manifestare sub egida comisiilor tehnice de profil ale AISC și CECM.

La acestea se adaugă ședințele comisiilor tehnice ale CECM, ședințele de lucru în cadrul proiectelor de cercetare în derulare, *workshop*-urile de diseminare a rezultatelor proiectelor Uniunii Europene de cercetare, ședințele de lucru ale grupurilor de lucru și ale echipelor de redactare ale eurocodurilor structurale, la care participă membri ai Școlii timișorene.

Prin toate acestea, precum și prin participarea la manifestări științifice, comunicarea și implicarea directă, proiecte de cercetare și academice, în diverse organisme științifice și profesionale, lucrările științifice, cărțile realizate și publicate împreună cu partenerii din străinătate, vizibilitatea internațională a Școlii se susține și se afirmă fără întrerupere.

Imaginea materială a Școlii de cercetare și ingineria construcțiilor metalice de la Timișoara

Profesiunea de inginer constructor este vizibilă, în primul rând, prin construcțiile realizate. Inginerul constructor, fie el executant, proiectant, manager de lucrări, autor de norme tehnice sau cercetător și inovator, căutând soluții noi în ceea ce am putea numi știința construcțiilor, sau teorii și metode de calcul, materiale și tehnologii noi, sisteme structurale noi, mai eficiente și mai sigure, se exprimă ca profesionist competent prin realizările sale *materiale*, prin construcțiile pe care le-a conceput și le-a executat, prin care și-a aplicat și validat știința și ideile. O teorie, o metodă, o soluție, teoretică în prima fază, tehnică apoi, dacă nu se poate aplica sau,

Clădirea Tower Center International, vedere de ansamblu (stânga) și structura în timpul montajului (dreapta)²⁵

dacă aplicată fiind, nu satisface cerințele de siguranță, economie și utilizare, nu se califică sau, pur și simplu, nu are valoare de întrebuințare!

Profesorul Dan Mateescu, academicianul, conducătorul nostru de doctorat, *Magistrul*, ne-a învățat aceasta, fiindu-ne el însuși model. S-a format ca inginer la o școală de inginerie de mare prestigiu, în care competența, munca și responsabilitatea erau la mare preț. A fost proiectant, manager, profesor, om de știință care a dezvoltat teorii, modele de calcul, soluții ingenioase, a scris articole științifice și cărți, a făcut norme tehnice, iar toate acestea se regăsesc în noi, *discipolii* Domniei Sale și în cele peste o sută de lucrări remarcabile realizate cu soluțiile, după proiectele și sub îndrumarea sa; cele mai multe dintre acestea cu caracter de pionierat sau unicat în România.

Noi i-am urmat exemplul, am studiat, am cercetat și am inovat, am scris articole și cărți, am elaborat norme, am aplicat toate acestea în proiecte importante, având mereu în minte *crezul Magistrului*, care a devenit și al nostru, al *Școlii* pe care a creat-o și pe care noi o continuăm:

„Pentru un inginer, nu trebuie să existe lucrare mare sau lucrare mică, ci, doar bine sau rău făcută”.

În încheiere, prezentăm, ca mărturie pentru toate acestea, o lucrare în care este înglobată multă știință a ingineriei structurilor metalice, o imagine materială a *Școlii* despre care am vorbit în acest discurs.

Cu o înălțime de 106 metri și 26 de nivele, clădirea a deținut în perioada 2006–2013 recordul de înălțime pentru acest gen de lucrări în România. Proiectarea structurii a fost realizată de către o echipă a *Școlii* timișorene în perioada 2004–2005,

aplicând un concept nou, *dual-steel*, și soluții constructive în premieră în România, care au făcut *școală* pentru proiectanții și executanții din țară. În 1997, la Luxemburg a fost premiată, cu trofeul *European Steel Design Award*, de către ECCS-CECM-EKS, fiind de asemenea prezentată în numeroase articole și cărți, la conferințe și *workshop*-uri din Europa, America și Japonia.

Note

¹ Dan Dubină, *Academicieni, ingineri constructori în Academia Română „făuritori de școală”*. Academicianul Dan Mateescu, fondator al „Școlii de construcții metalice și stabilitatea structurilor de la Timișoara”, „Academica”, Nr. 6, 8–11, 2016.

² M. Stănescu, *Școli, Maeștri și Discipoli*, <https://www.descopera.ro/cultura/2631550-scoli-maestri-si-discipoli>, 2008.

³ Vasile Muscă, *Magiștri și discipoli. Lui François Breda la a 60-a aniversare*, „Tribuna”, nr. 325, 16–31 martie 2016, p. 18.

⁴ Solomon Marcus, *Invenție și Descoperire*, București, Cartea Românească, 1989, p. 25.

⁵ Ortega y Gasset, *Mission of the University*, London: Routledge, 1963 (volumul inițial *Misión de la Universidad*, „Revista de Occidente”, Madrid 1930).

⁶ A. Marga, *Universitatea și valorile sociale*, în *Calitate și Leadership pentru Învățământul Superior Românesc*, UEFISCDI/POSDRU 2/1.2/3, 2008–2011.

⁷ Perianu D. Gh., *Istoria uzinelor din Reșița 1771–1996*, Reșița, Editura Timpul, 1996.

⁸ SSRC, ECCS, LRCJ, CMEA, *Stability of Metal Structures – A World View*, Part. I, „Engineering Journal”, AISC Vol.18, 90–118; Part. II, 161–190, 1881.

⁹ Dubină D., Ivany M., *Foreword, Special Issue on Stability of Steel and Ductility of Steel Structures*, SDSS’99,

„J.of Constructional Steel Research”, Elsevier , Vol. 55, Nos. 1–3, 2, 2000.

¹⁰ Mateescu, D.; Gioncu, V.; Dubină, D., *Timișoara Steel Structures Stability Research School: relevant contributions*, „Journal of Constructional Steel Research”, Special Issue on Stability and Ductility of Steel Structures SDSS’99 (Guest Ed. D. Dubină), Vol. 55, Nos. 1–3, 343–354, 2000.

¹¹ Dubină D. (2011), *Academicianul Dan Mateescu, fondator al Școlii de construcții metalice de la Timișoara, „Coloana Infinitului”*, Anul XIV, 2011, nr. 77, p. 20–27, ediție specială dedicată academicienilor bănățeni, Timișoara: Asociația culturală „Constantin Brâncuși”.

¹² Dubină D. (coordonator), Dinu F., Văcăreanu R., *Istoria Construcțiilor, în Istoria Tehnicii și Industriei Românești*, Vol, I, Cap. 12 (editor Banabic D.), Editura Academiei Române, 2019.

¹³ Cuteanu E., Marinov, R., *Metoda elementelor finite în proiectarea structurilor*, Editura Facla, Timișoara, 1980.

¹⁴ Pacoste, C., Stoian, V. Dubină, D., *Metode moderne în mecanica structurilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

¹⁵ D. Dubină, *The ECBL approach for interactive buckling of thin-walled steel members*, Steel & Composite Structures, Vol 1 (1), 75–96, Techno-Press, 2001.

¹⁶ J. Rondal, D. Dubină (editori și coautori), *Light Gauge Metal structures: Recent Advances*, International Centre for Mechanical Sciences, International Centre For Mechanical Sciences CISM), Udine – Courses and Lectures No. 455, Springer Verlag, Berlin Wien, New York, 2005.

¹⁷ Dubină D., Ungureanu V., *Instability mode interaction: from Van Der Neut model to ECBL approach*, Thin-Walled Structures, 81, 39–49, Elsevier, 2014.

¹⁸ I. Vayas, D. Dubină (2004): *Cold-formed Steel Design (în lb. greacă)*, Klidarithmos, Atena.

¹⁹ Dubină D., Ungureanu V., Landolfo R.: *Design of Cold-formed Steel Structures.*, Wiley-Blackwell, Ernst & Sohn, A Wiley Company, 2012 – Premiul „Anghel Saligny” AR, 2012.

²⁰ D. Dubină, D. Lungu (coordonatorii lucrării) et.al., *Construcții amplasate în zone cu mișcări seismice puternice*, Editura Orizonturi Universitare, Timișoara, 2003 – Premiul AGIR, 2004.

²¹ Landolfo R., Mazzolani M., F., Dubina D., da Silva S.L., D’Aniello M., *Design of steel structures for buildings in seismic areas*, ECCS-CMMC-EKS, Wiley, Ernst&Sohn, a Wiley Brand, ECCS – European Convention for Constructional Steelwork; Premiul „Henry Coandă”, MLNM, 2018.

²² Gioncu V. Mazzolani M.,F., *Ductility of Seismic-Resistant Steel Structures*, CRC Press, 2003.

²³ Gioncu V., Mazzolani M., F., *Earthquake Engineering for Structural Design* CRC Press, 2010.

²⁴ Cioncu V., Mazzolani M., F., *Seismic Design of Steel Structures*, CRC Press, 2013.

²⁵ D. Dubină, A. Stratan and F. Dinu (2009): *Design and Performance based Evaluation of Tower Centre International building in Bucharest; Part I, Structural Design; Part II, Performance-based seismic evaluation and robustness*, Steel Construction, vol. 2, no. 4/2009, 256–263, and vol. 3, no. 1/2010, 4–19.

Cuvânt de răspuns*

Acad. Dorel Banabic

Președintele Secției de științe tehnice

Stimate domnule președinte al Academiei Române,

Stimate coleg Dan Dubină,

Doamnelor și domnilor academicieni,

Stimați invitați,

Îmi revine plăcuta și onorabila misiune de a da un răspuns la admirabilul discurs prezentat de colegul nostru, Dan Dubină. Este în tradiția Academiei Române ca discursurile de recepție să evoce un înaintaș al celui care susține discursul. Dumneavoastră, în discursul de astăzi, ați adus un elogiu atât Magistrului care v-a format, academicianul Dan Mateescu, cât și Școlii de construcții din Timișoara.

Profesia de inginer este foarte veche, apărând cu peste cinci milenii în urmă. Primele informații despre existența unor specialiști cu experiență și dedicați activităților specifice ingineriei apar în câteva texte care prezintă rezultate ale măsurării zidurilor Babilonului și o reprezentare a canalelor Eufratului, datând din mileniul al treilea înainte de Hristos. Nu ne putem închipui marile construcții din Antichitate (orașele Mesopotamiei, piramidele din Egipt, Farul din Alexandria, apeductele, drumurile și podurile romane, Colosseum-ul din Roma, Marele Zid Chinezesc, Acropole din Atena etc.) fără existența unui corp de specialiști în proiectarea și construcția acestora. Numele unora dintre ei au rămas până astăzi (Imhotep – constructorul celei mai vechi piramide, Phidias – constructorul Acropolei, Sostratus – constructorul Farului din Alexandria, Apolodor din Damasc – constructorul podului peste Dunăre etc.), dar mulți alții au fost uitați în negura vremurilor. Prin aceste lucrări monumentale, care impresionează prin dimensiunile lor (Piramida lui Kheops, cu o înălțime de 146 de m, care a fost

timp de peste 43 de secole cea mai înaltă construcție realizată de om; Farul din Alexandria, cu o înălțime de 120 de m; Marele Zid Chinezesc, cea mai mare construcție a omenirii, cu o lungime de peste 21 000 de km) sau soluțiile tehnice ingenioase (cupola Pantheonului din Roma, cu o deschidere de 43 m; apeductele romane, impresionante fiind cele din Segovia din Spania sau Pont du Gard din Franța, rămase în picioare după 2000 de ani de la construcția lor), putem spune că ingineria construcțiilor este „regina ingineriei”. De altfel, toate cele șapte minuni ale lumii antice sunt din domeniul construcțiilor. Ca de altfel și cele șapte minuni ale lumii moderne. Toate acestea au fost realizate de ingineri, care învățau meseria prin ucenicie, ingineria fiind considerată, în mare parte, o meserie empirică.

Formarea inginerilor prin învățătură, în școli tehnice speciale sau în universități, există începând cu secolul al XVIII-lea. Urmând exemplul școlilor de ingineri din țările avansate tehnologic ale Europei (Franța, Germania, Anglia), pregătirea inginerescă în România și-a afirmat mai întâi preocupările în domeniile infrastructurii – poduri, șosele, căi ferate, edificii publice –, necesarul stringent pentru demarajul modern al dezvoltării economico-sociale. Multă vreme, majoritatea inginerilor și conducătorilor tehnici s-au pregătit pentru proiectarea și realizarea unor astfel de lucrări de construcții, iar instituțiile de învățământ tehnic au oglindit această orientare. Până la apariția primelor universități românești care au format ingineri, aceștia au fost formați în universități din Europa, în special din Austria, Germania, Franța și Ungaria.

**Cuvânt de răspuns la discursul de recepție susținut de academicianul Dan Dubină (26 septembrie 2019, Aula Academiei Române)*

În anul 1852 se creează pe teritoriul României prima școală de ingineri cu scopul pregătirii de conducători de lucrări publice. După Unire, în anul 1864, învățământul ingineresc se face la „Școala de punți, șosele, mine și arhitectură”. În anul 1867, Școala de poduri și șosele își începe activitatea cu două secțiuni – de poduri și șosele și de arhitectură –, dar funcționează numai prima. Vechea școală românească de poduri și șosele suferă modificări până la începutul secolului XX, asupra duratei – patru-cinci ani –, asupra programei și mai ales din punct de vedere administrativ, trecând de la Ministerul Instrucțiunii la Ministerul de Lucrări Publice. După 1918, învățământul tehnic superior se extinde în mod semnificativ. Școala Națională de Poduri și Șosele din București se transformă în anul 1920 în Școală Politehnică cu mai multe facultăți. În același an se creează Școala Politehnică din Timișoara.

La Adunarea generală a Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), de la Abrud din anul 1865, George Barițiu prezintă o prelegere intitulată *Științele tehnice*, foarte actuală și astăzi. În cuvântul său, acesta subliniază nevoia de cadre ingineresti pentru industria din Transilvania și, ca urmare, necesitatea cultivării științelor tehnice. El îi îndeamnă pe români să își orienteze copiii să urmeze cursuri tehnice, deoarece „tehnicienii sunt aceia care au început a domni peste tot, pentru că lor le este deschisă lumea întregă”. Asta spunea Barițiu acum mai mult de 150 de ani! Urmare a acestui îndemn, la Adunarea generală a ASTREI din anul 1872, se preconizează înființarea în Transilvania a unei Școli reale și a unei Politehnici. Acest deziderat al românilor se va îndeplini după Marea Unire. Făurirea României Mari a determinat mutații semnificative, nu doar în domeniul vieții politice, economice și sociale, ci și în cel al vieții culturale. Urmare a acestui eveniment crucial, necesitatea reorganizării și dezvoltării învățământului superior tehnic se pune cu multă acuitate, determinată îndeosebi de avântul puternic al tehnicii și industriei, de sporirea considerabilă a teritoriului și a populației țării.

Decretul-Lege nr. 2521 din 10 iunie 1920 al Guvernului României stabilește organizarea învățământului școlilor politehnice din România. La solicitarea primarului Timișoarei, Stan Vidrighin, Consiliul Dirigent al Transilvaniei aprobă, prin Decretul nr. 4822 din 15 octombrie 1920, înființarea Școlii Politehnice din Timișoara, decret contrasem-

nat de Regele Ferdinand, la 11 noiembrie 1920. Acesta este actul de naștere a Politehnicii Timișorene. Prin decretul menționat se aprobă înființarea Politehnicii din Timișoara începând cu data de 15 noiembrie 1920. Printre personalitățile științifice care au contribuit la fondarea și dezvoltarea ulterioară a acesteia îi amintim pe: Traian Lalescu (primul rector al Politehnicii), Victor Vâlcovici (al doilea rector al Politehnicii), Victor Vlad, Constantin C. Teodorescu, Cornel Micloși, Plauțius Andronescu, Koloman Bakony, Remus Răduleț etc. O caracteristică a fondatorilor Politehnicii din Timișoara este aceea că au fost formați, în marea lor majoritate, la marile universități din Europa: Lalescu, absolvent al Școlii Superioare de Electricitate din Paris și doctor în matematici la Sorbona; Vâlcovici doctor în mecanică la Göttingen; Vlad și Bakony, absolvenți ai Politehnicii din Budapesta; Micloși, doctor în mecanică la Politehnica din Budapesta; Plauțius Andronescu și Remus Răduleț, doctori în inginerie la ETH Zürich. Alături de aceștia trebuie menționați aici și absolvenții Politehnicii Timișorene, fondatori de Școli în cadrul acesteia: Ștefan Nădășan, fondator al Școlii de Rezistența Materialelor, Remus Răduleț, continuator al lui Plauțius Andronescu; Aurel Bărglăzan, fondatorul Școlii de Mașini Hidraulice.

Un rol aparte l-a avut în acest ansamblu Școala de construcții fondată de Victor Vlad și continuată de Constantin Avram și Dan Mateescu.

Dan Mateescu, absolvent al Școlii Politehnice din Berlin – Charlottenburg, este fondatorul Școlii de Construcții Metalice de la Politehnica Timișoreană și magistrul academicianului Dan Dubină. Cele mai importante contribuții ale acestuia au fost prezentate în discursul audiat astăzi. Cu toate că prima Școală de construcții metalice s-a înființat la Școala de Drumuri și Poduri din București, școală strălucit reprezentată de Anghel Saligny, ulterior cea mai cunoscută Școală devine cea de la Politehnica din Timișoara. Cauzele acestei schimbări sunt următoarele:

– Prima cauză este puternica dezvoltare a industriei metalurgice și de construcții metalice din Banat în secolul XIX (Fabrica de la Bocșa și Fabrica de poduri din cadrul Uzinelor de Fier și Domeniile Reșița).

– A doua cauză este specializarea unor ingineri în construcții și metalurgie la mari universități tehnice din Europa (Berlin – Charlottenburg, München, Viena, Budapesta) care se reîntorc în Transilvania și

aplică cunoștințele dobândite în aceste centre de cultură tehnică.

Așa cum am prezentat anterior, fondatorul Școlii de Construcții Metalice a Politehnicii Timișorene este academicianul Dan Mateescu. Urmașul lui la conducerea acestei Școli este cel care ne-a prezentat azi discursul de recepție, academicianul Dan Dubină.

În continuare vă voi prezenta, pe scurt, câteva repere biografice și principalele realizări profesionale ale acestuia.

*

Dan Dubină s-a născut la 28 iulie 1950, în localitatea Fierbinți, județul Dâmbovița. Tatăl, Petru Dubină, basarabean, refugiat cu școala în 1944, a fost licențiat în inginerie silvică la Brașov, iar mama, bănățeană, era din localitatea Izvin, de lângă Timișoara. După peregrinări cauzate de slujba tatălui, în anul 1958, familia se așază definitiv la Timișoara, unde acesta continuă școala primară (începută la Făget), apoi gimnaziul și Liceul nr. 7, actualul Liceu de Informatică. Datorită faptului că în perioada preșcolară și-a petrecut o mare parte din timp la Izvin, Dan Dubină se consideră bănățean, fără a-și uita însă originile dinspre tată, ai cărui părinți au dispărut deportați în Siberia. În perioada 1969–1974, urmează cursurile Facultății de Construcții la Institutul Politehnic „Traian Vuia”, la Secția de construcții hidrotehnice. A fost unul dintre primii laureați ai Concursului „Traian Lalescu”, la prima ediție din anul 1970 luând Premiul I la mecanică. Termină facultatea în anul 1974, cu media 9,94, ca șef de promoție pe țară. Face parte din prima promoție care urma să efectueze un stagiul de minimum trei ani în producție. La repartiția centralizată alege să plece pe șantierul Cerna din cadrul grupului de șantiere TCH Porțile de Fier I, după ce se căsătorește cu Lucia (născută Benoagă), absolventă a Facultății de Medicină din Timișoara. După un stagiul pe șantierul de la Porțile de Fier, în aprilie 1978, obține, prin concurs, un post de asistent la Catedra de construcții metalice a Facultății de Construcții, condusă la vremea respectivă de către academicianul Dan Mateescu. Între timp, se înscrie la doctorat, sub îndrumarea academicianului, susținându-și, în anul 1986, teza cu titlul *Contribuții la perfecționarea metodelor de calcul ale construcțiilor metalice hidrotehnice: Stavile*. În anul 1985, este numit șef de lucrări suplinitor, titularizat în anul 1987, apoi devine conferențiar în 1990, pentru ca în toamna anului 1992 să ocupe postul de

profesor. Obține conducere de doctorat în anul 1996, iar după doi ani, înființează și coordonează Cursul de master *Structuri și tehnologii noi în construcții*. În perioada 1991–1999, a inițiat și a coordonat cinci proiecte „Tempus” majore, care au avut un impact deosebit în modernizarea învățământului de construcții din România și au creat premisele racordării colectivului pe care îl reprezintă la circuitul mondial de valori academice. Din 2001, după evaluare, devine directorul Centrului de Excelență pentru Mecanica Materialelor și Siguranța Structurilor – CEMSIG, din cadrul departamentului CMMC –, care devine unul dintre cele două centre de excelență recunoscute de către CNCSIS în cadrul științelor ingineresti din România. În anul 2004 este ales director al Departamentului de Construcții Metalice și Mecanica Construcțiilor la Facultatea de Construcții, funcție pe care o deține trei mandate, până în 2016. Din anul 2005 până în 2015, ocupă și funcția de șef al Laboratorului de construcții metalice din cadrul CCTFA, iar din anul 2015, pe cea de președinte al Secției de construcții metalice și sudură. În martie 2010 este ales membru corespondent al Academiei Române, în Secția de științe tehnice, iar în iunie 2015, membru titular. În septembrie 2018, a fost ales președintele Filialei din Timișoara a Academiei Române.

Principalele contribuții științifice ale academicianului Dan Dubină, care au avut un impact asupra domeniilor de activitate ale Domniei Sale, sunt prezentate succint în cele ce urmează.

În domeniul *stabilității profilelor cu pereți subțiri formate la rece*, cele mai relevante contribuții au fost:

Propunerea unei formule pentru determinarea lățimii eficiente, luând în considerare efectul imperfecțiunilor locale (voalarea pereților); dezvoltarea metodei *Erosion of Critical Bifurcation Load*; propunerea unei formule și a unei metode pentru verificarea flambajului local și interactiv al profilelor cu pereți perforați; studiul efectului imperfecțiunilor asupra comportării la stabilitate a profilelor cu pereți subțiri.

În domeniul *comportării structurilor metalice sub acțiuni seismice*, contribuțiile cele mai importante au fost:

Caracterizarea și modelarea comportării îmbinărilor riglă-stâlp sub acțiuni seismice; propunerea unor criterii de performanță pentru structuri metalice solicitate seismic (randament seismic, factori parțiali de comportare); dezvoltarea de sisteme

structurale inovative (soluții structurale Dual – Steel).

Totodată, a avut contribuții relevante în:

– caracterizarea și modelarea efectului de diafragmă al pereților și învelitorilor cu schelet din profile de oțel cu pereți subțiri solicitați la acțiuni ciclice;

– propuneri de modele originale de calcul al îmbinărilor structurilor din profile de oțel formate la rece;

– analiza robusteții structurilor metalice multietajate solicitați la acțiuni extreme (impact, explozii);

– propunerea de soluții inovative pentru noduri și sisteme de structuri reticulate, materializate prin șapte brevete de invenții, pentru sisteme structurale și soluții de îmbinare pentru structuri reticulate și pentru sisteme de schele metalice.

Activitatea științifică a academicianului Dan Dubină l-a recomandat în diferite consilii și organizații naționale și internaționale, dintre care le enumăr doar pe cele mai semnificative:

- președinte al Comisiei de inginerie civilă și instalații a CNATDCU (2010–2011);

- membru CNATDCU – Comisia de inginerie civilă (2012–2016);

- vicepreședinte (2013–2017) al Comisiei naționale de inginerie seismică;

- vicepreședinte (2004–2005) și președinte (2005–2006) al Convenției Europene de Construcții Metalice;

- membru al International Association for Bridges and Structures (2001–2009);

- membru al Asociației franceze pentru promovarea construcțiilor metalice;

- *Fellow* al British Institution of Structural Engineers;

- membru în Asociația Europeană pentru construcții metalice ușoare – LSK, din 2007;

- membru al Institutului Internațional de Sudură – IIW, din 2010.

Pentru contribuții științifice deosebite în domeniul stabilității structurilor metalice a primit, în anul 1992, Premiul Academiei „Anghel Saligny”, pentru seria de 16 lucrări în domeniul structurilor din profile de oțel formate la rece. A fost distins cu titlul *doctor honoris causa* de către Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, în anul 2005, iar în anul 2012 cu cel de *honorary professor* al Universității din Pécs, Ungaria.

Mă opresc aici cu prezentarea colegului Dan Dubină, inginer, cercetător și profesor, strălucit continuator al Școlii de construcții de la Politehnica din Timișoara, adresându-i, conform tradiției noastre, urarea: „Fiți bine venit în rândurile membrilor titulari ai Academiei Române!”

SIMPOZIONUL

Centenar Academician Nicolae Cajal

Academicianul Nicolae Cajal, reper moral și profesional*

Acad. Victor Voicu

Vicepreședinte al Academiei Române

Stimată doamnă Irina Cajal-Marin,
Excelență, domnule ambasador David Saranga,
Domnule vicepreședinte al Academiei Române,
academician Răzvan Theodorescu,

Domnule secretar general, academician Ioan Dumitrache,

Doamnelor și domnilor academicieni,

Domnule președinte Aurel Vainer,

Comemorăm astăzi în Aula Academiei Române o sută de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal, distinsă personalitate a științei și culturii românești, membru titular și vicepreședinte al Academiei Române și președinte al Secției de științe medicale a prestigioasei noastre instituții.

Viața sa a fost marcată de o activitate importantă în medicina românească, fiind unul dintre reperele morale și profesionale alături de mentorul său academicianul Ștefan S. Nicolau, în edificarea Catedrei de inframicrobiologie a Facultății de Medicină din București, nucleul viitorului Institut de Virusologie al Academiei Române, înființat în 1949. După decesul academicianului Ștefan S. Nicolau, academicianul Cajal a preluat conducerea institutului. Academicianul Nicolae Cajal s-a format ca om de știință, în esență, în cadrul Școlii medicale românești. Nu întâmplător, la recomandarea profesorului Ștefan S. Nicolau, a lucrat un timp la Institutul Pasteur din Paris în laboratorul marelui virusolog român Constantin Levaditi.

A avut contribuții de excepție în cercetarea fundamentală de virusologie, remarcându-se prin contribuțiile de valoare, alături de maestrul său, în domeniul hepatitei virale, încă din 1960 aducând dovezi pentru cele două forme de hepatită A și B.

S-a implicat major, cu rezultate remarcabile în medicina preventivă, respectiv în vaccinarea

poliomelitică, dar și în alte programe de acest tip, inițierea și perfecționarea producției de vaccinuri (gripal, rujeolos) etc.

Institutul de Virusologie a devenit astfel, în context, un centru relevant și prestigios în producția, controlul și administrarea vaccinurilor.

Academicianul Nicolae Cajal este o personalitate care a marcat nu numai medicina și cultura românească ci, mai mult, a contribuit într-un stil inconfundabil la edificarea unor instituții, a reușit să aplaneze conflicte, să facă o politică de promovare a valorilor umane, să edifice un stil și un comportament într-o lume adesea contradictorie și greu de perceput.

Academicianul Nicolae Cajal era căutat și consultat în probleme delicate, bucurându-se de respect deosebit atât în lumea românească, cât și în diferite medii internaționale.

A slujit cu devotament cultura și știința românească, fiind un lider de neînlocuit, în domenii pe care le coordona cu eleganță. A fost un lider prețuit și iubit al Comunității evreilor din România. A fost un exemplu strălucit de înțelepciune și capacitate de integrare a valorilor evreilor și românilor în progresul științei românești, pe baze de meritocrație.

L-am cunoscut în 1959, fiind student în anul III la Facultatea de Medicină din București. Profesorul Cajal susținea Cursul de virusologie, care, atunci, se desfășura în amfiteatrul Institutului „Victor Babeș”. Mă așezam în rândurile din față, fiind marcat de elocința profesorului Cajal, care făcea din curs o demonstrație de cultură științifică și oratorie. Ulterior, fiind cercetător științific la Centrul de radiobiologie și biologie moleculară condus de profesorul Claude Nicolau, am avut prilejul să-l cunosc mai

**Alocuțiune susținută în cadrul simpozionului „100 de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal” (17 octombrie 2019, Aula Academiei Române)*

Aula Academiei Române, 17 octombrie 2019

bine pe profesorul Nicolae Cajal și să interacționăm în plan uman și științific. După anul 1989, fiind primit în Academia Română (membru corespondent în 1990) și în Academia de Științe Medicale (membru titular 1990), am avut privilegiul să-l cunosc bine, să-i apreciez corectitudinea și eleganța în evaluarea unor situații, adesea delicate, echilibrul și sensibilitatea sa, dublate de un simț diplomatic remarcabil. A fost un om al bune înțelegeri, al omeniei și echilibrului, al cumpănirii și respectului față de interlocutor, față de oameni, în general. O personalitate copleșitoare definită de omenie. Cred că face parte din galeria personalităților evocate de Winston Churchill: „Istoria cunoaște puține cazuri în care atât de mulți oameni datorează atât de mult unui singur om”.

Iată câteva motive ale modestului omagiu de astăzi pentru această distinsă personalitate, pentru

omul, savantul, fondatorul, liderul, colegul și prietenul nostru, reper și referință pentru valorile culturii noastre – academicianul Nicolae Cajal.

Marele filosof evreu al Evului Mediu, Moise Maimonide, medic, filosof, scriitor, astronom și rabin, era citat frecvent de academicianul Nicolae Cajal. Maimonide a scris și un jurământ care este comparat cu jurământul lui Hipocrate. Astfel, nu întâmplător, textul acestui jurământ poate fi regăsit pe coperta a patra a volumului omagial *Cajal '80*, primit de mine în 20 februarie 2000 cu dedicația „Colegului prof. Voicu, cu multă prietenie”; pentru mine, desigur, un mesaj, puternic emoționant. Volumul are ca *motto* o frază din jurământul lui Maimonide: „Pune-mi în inimă, Doamne, iubirea de știință și de faptele Tale”. Pot să cred că aceste cuvinte reprezintă o uimitoare sinteză a reperelor majore ale Omului Nicolae Cajal!

Nevoia de Cajal*

Acad. Răzvan Theodorescu
Vicepreședinte al Academiei Române

A trecut mai bine de o jumătate de veac de când, cercetător stagiar într-un institut al Academiei, am avut privilegiul de a intra în casa din strada Anton Pann a celei mai armonioase perechi de oameni pe care i-am știut într-o viață de om: Nicușor și Bibi Cajal.

Cu o blândețe seniorială pe care nu o pot uita, profesorul, savantul Nicolae Cajal, purtând mereu pe reverul hainei insigna cu lauri a Academiei Române, instituție pe care a slujit-o cu constanță și abnegație, m-a tratat de la început ca pe un prieten – eu eram unul dintre numeroșii prieteni ai inimoasei Irina –, iar foarte curând casa Cajalilor a devenit locul unde puteai vorbi liber despre orice (este drept, eram la începutul unei liberalizări pe care nu trebuie să o uităm), puteai afla mereu câte ceva nou sau oameni interesanți, puteai cere un sfat în chestiuni mai sensibile și puteai mânca cele mai bune prăjituri din București, pregătite de adorabila doamnă Cajal.

Nu am cunoscut un povestitor mai hâtru și ironist, mai persuasiv decât era Profesorul. Și a rămas în memoria cercurilor științifice și literare din Capitală acea șarjă dramatică fermecătoare intitulată „Alogic 14 și virusurile”, o scilpitoare parodie concepută de Cajal, spre a-i potoli pe snobii autohtoni care descopereau teatrul supraréalist. Iar atunci când scurtul intermezzo liberal s-a încheiat, când totul a început să se năruie, poate chiar și casa Cajal era în pericol de a fi dărâmată, nu voi uita scurtele dar frecvente întâlniri din Piața Amzei, unde amândoi târguiam – el cu minuscula broscuță „Volks-wagen” alb-verde – și când concluzia sa amărâtă,

dar tonică, de atunci era: „Ce o să ne facem, măi, nu știu, dar mergem înainte”. Și am mers.

Au venit vremurile cele noi, Nicolae Cajal a intrat în conducerea reformatei Academii într-o echipă de neuitat cu Zoe Dumitrescu-Bușulenga și cu Mihai Drăgănescu, între alții, iar rolul său de sfătuitor înțelept l-am simțit fiecare dintre noi, după cum prietenii evrei au știut să prețuiască pe nobilul descendent al unei familii sefarde ajuns în fruntea Federației Comunității Mozaice, cumpănit, tolerant, deschis.

A teoretizat aici în chip fericit „Realsemitismul”, a făcut față senin atacurilor antisemite și pot depune mărturie – din afara comunității, dar implicat la un moment dat în viața sa, ca ministru al Culturii și Cultelor – pentru rolul lui Nicolae Cajal în momente vitale care au ținut chiar de integrarea noastră euroatlantică.

L-am văzut și l-am auzit în intervenții delicate în Israel sau la întâlniri precum aceea esențială care s-a numit „The Spring of the New Allies” din 2003, când echilibrul și patriotismul acestui cel mai român dintre evrei și cel mai evreu dintre români a avut câștig de cauză.

Da, de acest echilibru, de acest patriotism de tip Cajal avem astăzi nevoie, într-o Românie zdrențuită politic și precară economic, unde Academia poate încă juca, ea singură, un rol pozitiv. Una în care moștenirea blândului senior ce m-a primit prietenește în casa sa acum 55 de ani rămâne un reper fundamental.

*Alocuțiune susținută în cadrul simpozionului „100 de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal” (17 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

100 de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal (1919 - 2004)*

*Acad. Costin Cernescu***

Academia Română comemorează, în octombrie 2019, o sută ani de la nașterea unuia dintre cei mai respectați membri ai săi, profesorul Nicolae Cajal.

Nicolae Cajal a fost ales membru corespondent în 1963 și membru titular în 1990. A fost vicepreședinte al Academiei Române (1990–1994), președinte al Secției de științe medicale și președinte al Fundației „Menachem H. Elias”. A fost președintele Academiei de Științe Medicale (1994), membru al Academiei de Științe din New York; *doctor honoris causa* al Universităților din Oradea (1994), Timișoara (1995), Cluj (1995), Iași (1996).

Academicianul Nicolae Cajal a fost președinte al Federației Comunităților Evreiești din România, ales la 13 iunie 1994. În această înaltă funcție, Cajal a demonstrat că „evreii români s-au integrat cu demnitate în poporul român, păstrându-și, totodată, identitatea”. Activitatea sa a fost unanim apreciată în țară și străinătate, contribuind la realizarea unor colaborări benefice pe plan național și internațional.

Prestigiul internațional al lui Cajal s-a concretizat prin participarea sa ca expert la acțiuni inițiate de OMS, la activitatea ca membru în comitetul de redacție al unor reviste de specialitate, precum „Acta Virologica”, „Vaprosî Virusologii”, „Romanian Journal of Virology” sau în Comitetul Internațional pentru Nomenclatura Virusurilor. A fost membru al Societății Regale de Medicină din Londra, al Societății Internaționale de Patologie Comparată, al Asociației Europene pentru Studiul Poliovirusurilor, al Societății Franceze de Microbiologie etc.

Printre personalitățile științifice care și-au exprimat aprecierea pentru opera sa științifică,

menționăm pe profesorii Albert Sabin, Benyesh Melnik (SUA), Ciumakov, A. Smorodintev (URSS), Emil Palade, Maya și Nicolae Simionescu. A fost un participant activ la viața artistică și culturală a capitalei, interlocutor apropiat al unor intelectuali de marcă, precum regretații președinți ai Academiei Radu Voinea, Mihai Corneliu Drăgănescu, Virgiliu N. Constantinescu, sau figuri emblematice din artă – Corneliu Baba și Geo Bogza, Liviu Ciulei și Radu Beligan ș.a.

Nicolae Cajal a fost un lider remarcabil atât pentru comunitatea academică, cât și pentru Comunitatea Evreilor din România, pe care le-a slujit, cu devotament și abnegație, până în ultimul deceniu al vieții sale.

Cajal a ilustrat tot ce are mai bun intelectualitatea autohtonă: patriotismul, promovarea valorilor, respectul pentru meritele mentorilor, valorificarea contribuțiilor originale, rezistența la intruziunile mediocrității. A fost unul dintre cei mai devotați membri ai Academiei Române, activ, atât în perioada dictaturii, când s-a încercat ignorarea elitei culturii și științei, cât și după 1989, în dificila perioadă a tranziției.

Obstacole perpetue în România, precum subfinanțarea cercetării, încurajarea pseudoștiinței și promovarea mediocrităților, au fost surmontate cu perseverență de Profesor. Peste trei decenii a fost directorul Institutului de Virusologie al Academiei și șeful Catedrei omonime la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București. Are meritul de a fi reușit să mențină integritatea și independența Institutului prin promovarea vechilor și noilor cercetători, prin susținerea proiectelor de mare

*Alocuțiune susținută în cadrul simpozionului „100 de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal” (17 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

**Director onorific, Institutul de Virusologie „Ștefan S. Nicolau”

interes pentru sănătatea publică. În acest context aniversar este o datorie să rememorăm cele mai relevante contribuții științifice personale.

Nicolae Cajal (1 octombrie 1919–7 martie 2004) a absolvit Liceul „Matei Basarab” din București și în 1946 Facultatea de Medicină din București. Victimă a persecuțiilor antisemite, în 1940, Cajal s-a remarcat timpuriu prin interesul deosebit pentru disciplinele preclinice și pentru cercetare. În 1944 a lucrat ca intern în laboratoarele de spital, în laboratoarele Catedrei de bacteriologie ale Facultății de Medicină, iar din 1945, și în cele ale Catedrei de inframicrobiologie.

Între cele două războaie mondiale, România avea un mediu de cercetare efervescent cu experți de talie mondială. Demn de remarcat este faptul că trei dintre aceștia au fost din domeniul microbiologiei: Babeș, Cantacuzino și Levaditi. Ei și-au pus în aplicare cunoștințele științifice cu privire la noi proceduri terapeutice într-o perspectivă aplicativă, pentru a găsi soluții relevante în materie de sănătate publică.

Lucrul în acest mediu a fost extrem de stimulat și mulți elevi ai clasicii medicinei autohtone au devenit proeminenți în întreaga lume, nu numai în Franța sau Europa, unde au fost instruiți. În acest sens, activitatea profesorului Ștefan S. Nicolau este exemplară și s-a materializat prin înființarea Catedrei de inframicrobiologie la Facultatea de Medicină din București, în 1942, nucleul a ceea ce avea să devină Institutul de Virusologie al Academiei Române, în 1949. Pentru prima oară în lume, în învățământul medical superior, o disciplină separată era consacrată studiului agenților infecțioși ultrafiltrabili.

La recomandarea mentorului său, Ștefan S. Nicolau, Cajal a lucrat în Institutul Pasteur din Paris, în laboratorul marelui virusolog Constantin Levaditi. Intors în țară, Nicolae Cajal s-a numărat printre fondatorii Institutului de Inframicrobiologie al Academiei Române. Inițial asistent voluntar, apoi angajat al Catedrei de inframicrobiologie și cercetător, a avansat la poziția de șef al Secției de diagnostic și șef de lucrări. A dobândit o largă expertiză în virusologie: de la investigația histopatologică la microscopia electronică, de la izolarea virusurilor în culturi de celule la ovocultură și infecții experimentale pe un spectru larg de animale de laborator. El a creat, în Institut, colecția de tulpini virale și Laboratorul de biologie a virusurilor.

Primele lucrări, publicate împreună cu mentorul său, au investigat variate infecții experimentale: de la rabie la poliomielită, de la hepatite virale la infecții respiratorii etc. Studiul mai multor modele experimentale a ajutat la formarea în Institut a unor specialiști deosebit de înzestrați, care și-au însușit și carisma și talentul pedagogic ale lui Nicolau. Cajal este un exemplu edificator.

Concepte originale în hepatitele virale

Hepatitele virale reprezentau și reprezintă un subiect complex care acoperă clase diferite de agenți infecțioși cu modalități de transmitere care generează continuu epidemii impresionante prin potențialul lor global, transfrontalier, de diseminare. Nicolau și Cajal au descris proprietățile divergente a două tipuri de hepatite virale: hepatita serică și hepatita sclerogenă. Într-o sinteză clasică, ei au argumentat și au dezvoltat concepția pluralității virusurilor hepatitice (Nicolau S. Șt., Cajal N. *Explanation of the plurality of forms of inframicrobial epidemic hepatitis in the light of the spontaneous variability of viruses.*, Stud. Cercet. Inframicrobiol., 1955, 6, 325). Bazându-se pe un extensiv studiu clinic și morfopatologic, autorii au demonstrat existența mai multor virusuri hepatitice. Datele de biopsie hepatică au permis conturarea a cel puțin două forme clinice de hepatite epidemice: „Pe de o parte, o formă benignă, de durată scurtă, cu mortalitate infimă, maladie imunizantă fără sechele; pe de altă parte, o formă mult mai gravă, adesea trenantă sau cu recidive, în multe cazuri nonimunizantă și cu mortalitate ridicată” [1].

Hepatita serică este o boală a igienei precare, iar colectivitățile defavorizate sunt cele mai expuse. În schimb, hepatita sclerogenă este o infecție silențioasă care, după decade de evoluție lent progresivă, conduce la necroinflamația hepatică extinsă sau la carcinom hepatocelular avansat (incurabil). Într-un studiu publicat în 1959, Cajal și colaboratorii au prezentat analiza statistică a evoluției hepatitelor virale în România pe baza unor studii epidemiologice. Ei au definit aspecte histopatologice și de microscopie electronică pe probe obținute prin puncții hepatice provenite de la bolnavi. Rezultatele permiteau diagnosticul diferențial și propuneau criterii de laborator care contribuiau la prognostic [2].

Recunoaștem în aceste descrieri publicate înainte de 1960 separarea netă între ceea ce azi denumim hepatita A și B. Mai mult, autorii insistau

asupra faptului că „în hepatita sclerogenă, în absența răspunsului imun care să atragă vindecarea, virusul persistă sub forma decapsidată, de infravirus molecular sau de acid nucleic infecțios, care provoacă atrofia hepatică sau tumorigeneza”[1]. Împreună cu colegii din Clinica de Boli Infecțioase, Cajal a avansat conceptul variabilității virale în explicarea formelor clinice de hepatite [3]. În plus, a semnalat reactivarea infecției în cursul terapiei cu cortizon sau în cursul radioterapiei [4, 5]. Toate aceste aspecte sunt reținute de tratatele moderne privind hepatitele virale A, B, C. Cercetările ulterioare efectuate în diferite țări au confirmat concepția și contribuția autorilor români.

Promovarea vaccinării în poliomielită

Poliomielita era un subiect prioritar al sănătății publice în prima decadă după război. Mai multe laboratoare studiau posibilitatea preparării unui vaccin antipolio. Două vaccinuri au fost produse în anii '50 în Statele Unite: unul inactivat (Salk), celălalt, viu atenuat cu tulpinile Sabin sau Koprowski.

În 1956, în ciuda unor incidente regretabile raportate cu unele șarje de vaccin viu, Cajal efectuează vaccinarea poliomielitică în România cu vaccinul Sabin și urmărește nivelul imunizării prin dozarea de anticorpi (Cajal și Lisievici-Oprescu, 1956) [6]. Ulterior, vaccinarea pe cale orală cu vaccin Sabin s-a dovedit intervenția salutară în stoparea diseminării epidemice a poliomielitei (paraliziei infantile) în România (Cajal și colab., 1960) [7].

Laboratorul de poliovirusuri, inițiat de Cajal, a supravegheat mult timp prin studii seroepidemiologice circulația virusurilor sălbatice și atenuate, oferind o imagine dinamică a progreselor campaniilor de vaccinare din teritoriu. În același timp a existat preocuparea constantă pentru verificarea siguranței acestor intervenții, evidențiindu-se posibilitatea reactivării genetice a unor tulpini atenuate în contextul cocirculației cu tulpinile sălbatice (Cajal, Baba, Botiș și colab., 1965) [8]. Studiul comparativ al unor loturi vaccinate cu vaccin viu sau cu vaccin inactivat a susținut oportunitatea primei opțiuni în condițiile socioeconomice și demografice ale acelei perioade (Cajal, Ianconescu, Aderca și colab., 1963) [9].

Mai târziu, același interes pentru inițierea și perfecționarea vaccinurilor a vizat vaccinul gripal (1968) și cel rujeolos (1970). Fascinat de succesul

unor programe de prevenire a bolilor infecțioase larg răspândite la copii și adolescenți, Cajal s-a dedicat aplicării unor inițiative similare în România. A avut prilejul participării la campanii de vaccinare desfășurate sub egida OMS în Africa și a adoptat, cu rigoare, metodologia epidemiologică modernă în România. Au fost studii de pionierat la noi, concepute cu constituirea *random* a loturilor, cu urmărirea dublu orb a rezultatelor și interpretarea statistică a datelor. Institutul pe care-l conducea, Institutul de Virusologie, a devenit un centru activ pentru producția, controlul și administrarea vaccinurilor antivirale. Mai mult, acest centru a acceptat transparent controlul unor experți internaționali autorizați și corectarea promptă a deficiențelor semnalate. Să comentez astăzi discuțiile care au amânat mult timp aplicarea în teren a produselor brevetate de Institut este inoportun, dacă nu s-ar regăsi situații similare și în prezent și nu numai în domeniul medical.

Bazați pe studii sero-epidemiologice, Cajal, Cristea, Copelovici și colab., 1973, au dezvoltat un model matematic al ciclurilor anuale și multianuale pentru principalele viroze prevenibile prin vaccinare. Acest model a fost aplicat în județe și a fost un instrument de prognoză al unor epidemii, precum și de verificare a eficienței unor campanii de vaccinare [10, 11].

Cajal era convins că achiziția de noi cunoștințe în microbiologie și imunologie va permite producția unor vaccinuri noi, mai sigure și mai eficiente. El s-a alăturat conceptului îndrăzneț privind eradicarea unor boli infecțioase. După controlul global, și apoi, eradicarea variolei, noi obiective au fost propuse vizând eradicarea poliomielitei, rujeolei, rubeolei, hepatitei. Poliomielita a fost considerată ca și eradicată în 1988, deși focare răzlețe au continuat și continuă să apară în zone conflictuale din Asia sau Africa.

Nicolae Cajal a realizat timpuriu că eradicarea, respectiv, extincția globală a unui agent patogen la om și în natură este mai dificil de realizat decât se anticipa. Un obiectiv mai realist era controlul epidemiilor determinate de boli prevenibile prin vaccinare prin efortul conjugat al sistemului sanitar, al factorilor ce contribuie la educația opiniei publice și al decidenților administrativi.

Imunizarea în gripă

Gripa era și este un domeniu deosebit, datorită derivei antigenice a virusurilor gripale care reclamă

reînnoirea constantă a tulpinilor vaccinante. În special după pandemia de gripă din 1968, Cajal a inițiat un program destinat producției autohtone a unui vaccin antigripal. Rezultatul a fost înregistrarea mărcii NIVGRIP, vaccin inactivat administrat pe cale nazală [12]. Vaccinul inducea protecție la peste 70% din cei vaccinați și avea o reactivitate scăzută [13]. În ani succesivi, în condițiile circulației unor tulpini noi de gripă, șarjele vaccinurilor sezoniere preparate după protocolul NIVGRIP s-au dovedit comparabile ca eficiență și siguranță cu vaccinurile inactivate produse în străinătate (Cajal, Petrescu, Sărățeanu și colab., 1972, 1974) [14]. Studiile epidemiologice susținute cu sprijinul specialiștilor din diferite provincii ale țării au confirmat aceste date (Teodorovici, Ivan, Cajal, 1982). Protecția a fost verificată în grădinițe, școli, colectivități militare etc., iar avantajele administrării intranasale (și nu injectabil) au determinat o largă aderență la vaccinare [15].

Importante rezultate au fost generate de studiile experimentale vizând cunoașterea mecanismului de acțiune a vaccinului antigripal. Surprinzător, vaccinul inactivat administrat intranasal era și un bun inductor de interferon, o citokină cu efecte antivirale și imunomodulatorii [16]. Prezența interferonului și a imunoglobulinelor secretorii în nazofarinx era proporțională cu efectul protector și asemănătoare cu producția locală la pacienții cu infecție gripală (Danielescu, Cajal și colab., 1975). Pornind de la aceste studii, un laborator dedicat interferonului, cu proiecte fundamentale dar și aplicative, a fost susținut de Cajal în Institutul de Virusologie. Evaluarea efectului antiviral al unor preparate de interferon, generate de un protocol original, a fost un subiect de mare interes pentru clinică [16].

Potențialul terapeutic al interferonului este remarcabil și prin proprietățile antitumorale. Pe modele experimentale reprezentate fie de culturi de celule tumorale (inclusiv umane) sau de animale de experiență grefate cu tumori a fost probat efectul antiproliferativ al unor preparate de interferon obținute din leucocite stimulate. Rata de proliferare a celulelor tumorale a fost proporțională cu concentrația de interferon utilizată (Danielescu și colab., 1988; Sahnazarov și colab., 1989) [17, 18]. Contribuția Profesorului în toate aceste proiecte a fost stimulantă pentru cercetători.

Relația virus-cancer

Școala lui Nicolau a adus argumente originale privind implicarea virusurilor în patologia generală.

Astfel, date morfologice au susținut etiologia inframicrobiană a unor boli cardiovasculare (arterite, miocardite); rolul chlamydiilor, rickettsiilor ca și al altor virusuri în etiopatogenia unor angiopatii și, de aici, în determinarea unor malformații congenitale și a unor avorturi spontane (Cajal și Surdan, 1969) [19]. Probe incontestabile susțin etiologia virală a unor cancere. Carcinomul hepatic este deseori rezultatul unor hepatite virale, carcinomul de col uterin survine pe fondul unor infecții persistente cu papilomavirusuri (HPV). Principalul scop al vaccinării în aceste infecții este reducerea incidenței carcinomului invaziv și a leziunilor precanceroase. Scopul secundar al vaccinurilor este reducerea celorlalte cancere, etiologic asociate infecției persistente. Studiile colaboratorilor lui Cajal au completat lista virusurilor cu potențial tumorigen. La sugestia profesorului, un aspect original asiduu investigat a fost oncoliza virală [20].

O contribuție importantă a lui Levaditi și Nicolau a fost ipoteza activității oncolitice a virusurilor. „Virusurile sunt o sabie cu două tăișuri: ele pot provoca sau liza cancerul”. Afirmatia celor doi autori că tumorile funcționează ca un burete pentru virusuri (Levaditi și Nicolau – Ann. Inst. Past. 1923, 37; 1–3) a fost ulterior amplu confirmată și este în prezent un subiect prioritar pe agenda companiilor de biotehnologie care se preocupă de o nouă strategie de tratament al cancerului: viroterapia [20].

Încercând să valorifice moștenirea lăsată de Nicolau, relația virus-cancer a rămas o preocupare constantă a Institutului. Mai precis, oncoliza virală a fost reluată prin utilizarea vectorilor virali în terapia genică a cancerului. Cu o remarcabilă intuiție, Nicolau a susținut o teorie amplu confirmată astăzi, privind potențialul oncogen al acizilor nucleici virali. El a dezvoltat conceptul de *infravirus – formă autonomizată a acizilor nucleici virali care, consecutiv integrării în genomul celulei gazdă, contribuie la apariția transformării virale și a unor variate alte stări morbide*. O discuție comprehensivă asupra acestei priorități românești prezintă Sinkovics JC & Horwath J, Viruses and cancer. *Medical Hypotheses* 1995, 44, 359–368 [21].

Contestarea politicii regimului totalitar

Proiectele științifice propuse sau încurajate de Cajal s-au remarcat prin mesajul critic explicit la adresa unor programe de sănătate promovate de regimul comunist. Semnalăm studiile privind acțiunea teratogenă a unor infecții chlamidiene sau virale (Cajal și colab. 1988) [22]. Să promovezi

astfel de publicații în contextul politicii pronataliste a regimului și să propui măsuri concrete de evitare a sarcinilor cu risc de malformații din cauza infecțiilor materne era un act mare curaj. Împreună cu colaboratorii a argumentat calcularea unui coeficient de risc al sarcinilor premature corelat cu data și severitatea infecțiilor materne. Semnificația statistică a unor studii cuprinzând peste 1000 de cupluri mamă-făt a permis și indicarea altor cofactori socioeconomiци care puteau fi preveniți (Cristea, Copelovici și Cajal, 1984) [23].

Un alt aspect semnalat cu curaj de Cajal și colaboratori a fost situația precară a măsurilor de prevenire a infecțiilor intraspitalicești cu virusuri hepatotrope. Într-un articol publicat în 1977, în colaborare cu Clinica de Terapie Intensivă de la Spitalul de Urgență din București (condusă de Zorel Filipescu, tatăl unui cunoscut dizident), s-au analizat urmările transfuziilor accidentale ale unor flacoane de sânge contaminate cu markeri ai hepatitei B. Mulți dintre cei transfuzați au dezvoltat hepatite cronice, iar unele decese au survenit post-transfuzie [24].

În demersul său de susținere a strategiei pro-vaccin, discursul lui Cajal s-a adresat, dincolo de Catedră, publicului larg (mass-media, ONG, universități populare etc.), avertizând că succesul de etapă privind eradicarea în spații limitate geografic nu trebuie să inducă falsa convingere de siguranță. El a insistat că este datoria medicilor, indiferent de specialitate, să susțină programele de vaccinare pentru binele noilor generații de copii și al celor din jur. Fiind implicat în Comitete de Experți asupra Vaccinurilor a semnalat problemele acoperirii vaccinale în teritoriu, insistând asupra disparităților dintre județe și dintre colectivități. Existența unor comunități defavorizate, a familiilor sărace, a celor fără acces la serviciile primare de sănătate s-a dovedit sursa recrudescenței epidemiilor.

Profesorul a insistat asupra utilizării cu responsabilitate a mesajelor contradictorii privind riscurile vaccinării. Este datoria medicilor să combată mesaje alarmiste care livrează cu premeditare argumente antivaccin și care, în fapt, sunt mesaje promoționale cu conținut comercial.

Implementarea vaccinării obligatorii în rujeolă

Preocuparea lui Cajal pentru introducerea vaccinării rujeoloase în România datează din 1970 [25]. După mai multe studii metodologice, rezultatele s-au concretizat în obținerea reactivilor autoh-

toni pentru diagnosticul rujeolei. Investigații sero-epidemiologice extinse au permis obținerea de argumente pentru susținerea vaccinării. În plus au fost elaborate modele matematice pentru interpretarea datelor privind evoluția multianuală și sezonieră a morbidității prin rujeolă [26].

Introducerea vaccinării în rujeolă a fost obiectivul care se impunea, din cauza gravității epidemiilor recrudescențe și factorilor agravanți, precum malnutriția, sanitația precară, penuria de medici de familie etc. Studiul comparativ al unor vaccinuri de import – atenuate sau hiperatenuate – aplicate în România a fost publicat în 1970. În paralel au demarat eforturile colectivului condus de Cajal pentru atenuarea unei tulpini autohtone de rujeolă ca și pentru găsirea unor markeri genetici de evaluare a gradului de atenuare (Cernescu, Cajal, 1972) [27].

Pentru producția unui vaccin aplicabil la copii este esențială găsirea unui substrat celular sigur, lipsit de contaminanți criptici care să confere securitatea unor aplicații clinice. S-a optat pentru celule care nu mai fuseseră utilizate în producția altor vaccinuri virale: celulele diploide umane [28]. Era o soluție originală care a atras și obiecții din partea altor cercetători, eventual implicați în producția de vaccinuri virale. Rațiunea acestei soluții era însă cu totul lipsită de obiective comerciale și previzionale posibilitatea aplicării vaccinului pe căi naturale și nu prin injecții. Concret, tulpinile vaccinante de rujeolă sunt obținute pe substraturi celulare filogenetic depărtate de om, respectiv, pe fibroblaste aviare. Ele pierd astfel tropismul pentru căile de intrare naturale ale virusului rujeolos la om, dar permit aplicarea transcutană și prezervă imunogenitatea [29]. Cultivând aceste tulpini pe celule diploide umane (CDH), se obține o reversie controlată a caracterelor de atenuare și dobândire a imunogenității după aplicare intranasală, intraconjunctivală sau per os. Rezultatele acestui studiu aveau să fie confirmate ulterior, când CDH au devenit un substrat acceptat și folosit pe scară largă pentru obținerea altor vaccinuri virale. În plus, rezultatele promițătoare ale administrării intranasale (nu intraconjunctival sau per os) aveau să deschidă calea unor studii extinse de imunizare prin aerosoli [29].

În premieră, în România, Cajal a susținut administrarea simultană a mai multor vaccinuri sau a vaccinurilor polivalente. Astfel de preparate sunt folosite în prezent în formule trivalente (rujeolă-rubeolă-oreion) sau hexavalente (cuprinzând în plus antigene ale hepatitei B sau antigene bacteriene diftero-tetano-pertussis).

Rujeola este un pericol nu numai prin morbiditatea sau mortalitatea infecției acute, ci și prin complicații imunomediatae, din cauza infecției timpurii, în primul an de viață. Anergia indusă de rujeolă este de durată și favorizează complicații neurologice lente, la distanță. Acest subiect a fost abordat împreună cu Clinica de Neuropsihiatrie din Spitalul „Gheorghe Marinescu” – incidența Panencefalitei Sclerozante Subacute (PESS). Posibilitățile de diagnostic existente în Institut au permis constituirea unui registru național al cazurilor PESS. Studiul derulat pe mai bine de o decadă a demonstrat că introducerea vaccinării antirujeolice obligatorii la scară națională a scăzut incidența acestei complicații letale de peste patru ori [30].

Institutul de Virusologie demască epidemia HIV/SIDA la copii

Un fapt insuficient cunoscut este preocuparea pentru adoptarea unor metodologii noi, specifice cercetării virusologice, în alte specialități ale medicinei umane și veterinare: în anatomia patologică, în imunologie, în medicina veterinară etc. Baza materială și expertiza Institutului erau cu generozitate oferite unor cercetători interesați. Un exemplu este revelator și el a fost numit descoperirea epidemiei de SIDA la copii, cu puțin timp înainte de '89. A spune descoperire este eufemistic pentru că, în circumstanțele primăverii aceluși an, a fost o adevărată demascare care putea avea consecințe imprevizibile pentru Institut și pentru cercetători [31]. Doctorul Ionel Pătrașcu, adoptat de Institut după ce a fost îndepărtat politic de la conducerea Laboratorului de Virusuri Tumorale Aviare (LVTA), avea o expertiză recunoscută în studiul retrovirusurilor. El se remarcase prin producerea unui vaccin, contra bolii Marek, în premieră pe plan european, ajungând la o producție anuală de 20 de milioane de doze, în 1977.

Institutul de Virusologie semnalase, încă din 1984, referințele tot mai alarmante din literatură referitoare la o viroză emergentă cu potențial epidemic major – infecția retrovirală HIV/SIDA [32].

La sugestia unui foarte tânăr cercetător, Ștefan N. Constantinescu, în Institut, mai precis în laboratorul condus de Pătrașcu, a fost inițiat un studiu privind detectarea infecțiilor virale la copiii cu cancer internați în Spitalul Clinic Fundeni (prof. Goldiș). Rezultatele aveau să releve un adevărat genocid: peste 10 000 de copii cu SIDA. Infecția acestora cu virusul HIV s-a produs din cauza lipsei

condițiilor elementare de igienă și a ignorării metodelor de profilaxie. Supuși unor interogatorii tendențioase (în preajma Congresului Partidului) și riscurilor personale, cercetătorii au continuat și au extins studiile. Situația reprobabilă demascată avea să declanșeze, în primăvara anului 1990, enormul val de simpatie pentru o țară supusă patru decade unei politici de dispreț pentru om și pentru viitorul generațiilor sale. Fără implicarea Profesorului, România ar fi avut un număr mult mai mare de copii infectați și decedați [33]. Grație acestor riscuri asumate și sprijinului internațional [34], imediat a fost introdusă testarea obligatorie a sângelui în centrele de transfuzii și în unitățile de pediatrie. Institutul continuă să participe la programe internaționale în domeniul infecției HIV/SIDA, inclusiv în perspectiva preparării unui vaccin [35].

Profesorul și mentorul de excepție

Efortul exemplar și dedicația profesorului s-au concretizat și în consolidarea unor echipe de colaboratori din alte specialități. Cajal a susținut cu generozitate activitatea colaboratorilor și era oricând disponibil pentru dezvoltarea unor direcții noi, unele cu impact major pentru sănătatea publică.

Profesorul Cajal, la fel ca profesorul Ștefan S. Nicolau, a fost creator de școală [36].

La inițiativa lui Cajal, colective din institut sau de la Catedra de virusologie au realizat o adevărată colecție de lucrări de virusologie cu impact pedagogic, dar și academic. O listă incompletă a acestor monografii sau tratate include: *Diagnosticul de laborator al inframicrobiozelor umane* [37], *Poliomielita* (1961) [38], *Rabia* (1962) [39], *Metode în Laboratorul Clinic* (1964) [40], *Hepatitele virale* (1974) [41], *Encefalopatiile virale și neuroinfecțiile virale lente* (1974) [42], *Rujeola, etiopatogenie și profilaxie* (1978) [43], *Enterovirusuri nonpoliomielitice* (1983) [44], *Patogenia infecțiilor virale cornice* (1983) [45], primul volum din *Tratatul de virusologie medicală* (1990) [46]. O lucrare de popularizare *Lumea virusurilor* a devenit un adevărat *bestseller* [47]. Multe dintre cele menționate au fost distinse de Academia Română. Profesorul s-a îngrijit de editarea unor volume de opere alese ale lui Nicolau și Levaditi, precum și de apariția unor lucrări aniversare privind alți clasici ai medicinei românești.

Nicolae Cajal a fost un profesor de excepție și un orator carismatic. El integra datele noi cu referiri la istoria virusologiei. Numele lui James Phipps

(primul copil vaccinat antivariolic de Jenner) sau al lui Joseph Meister (primul copil vaccinat antirabic de Pasteur) erau menționate, odată cu contextul anecdotic al celor două mari descoperiri [47]. Și totul pentru a stimula interesul studenților pentru laborator, nu pentru ceea ce, glumind, înțelegem *labor-oratory*. Vaccinarea a fost un subiect care l-a fascinat și totdeauna menționa că visează un vaccin împotriva prostiei, pentru că și prostia este contagioasă.

Imaginea luminoasă a acestui pedagog înăscut, interlocutor regretat și mentor al multor generații de studenți, doctoranzi, cercetători va fi mereu evocată cu respect. Fiica marelui dispărut, dr. Irina Marin-Cajal, a organizat cu regularitate ediții succesive ale Simpozionului de Medicină și Cercetare Translațională „Nicolae Cajal”. Într-o astfel de ocazie a declarat: „Nu sunt puțini cei care știu că încăperea unde și-a petrecut ultimele luni de viață, Spitalul Elias, era ultimul lui birou, unde s-au rezolvat destule lucruri importante nu pentru el, ci pentru România, pentru Israel, pentru pacea din această lume. A făcut-o cu bucurie, cu zâmbetul pe buze și cu medicamentele luate regulat”.

Bibliografie

1. Nicolau șt. S., Cajal N., *Epidemiology and prevention of viral epidemic hepatitis*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1955, 6, 325–40.
2. Nicolau Șt. S., Biberi-Moroceanu S., Cajal N., *Certain statistic epidemiological data on the evolution of inframicrobial epidemic hepatitis in Romania*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1959, 10, 401–416.
3. Ivan I, Cajal N., Spinu I., *Explanation of the plurality of forms of inframicrobial epidemic hepatitis in the light of the spontaneous variability of viruses*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1954, 5, 75–85.
4. Cajal N., *Laboratory diagnosis of inframicrobial epidemic hepatitis*. Stud Cercet Inframicrobiol. 1954, 5, 41–7.
5. Cajal N., Tudor V., Baba C., Litman S., Boeru V., *Studies on the dynamics of serum aldolase activity in patients with epidemic hepatitis*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1957, 8, 335–340.
6. Cajal N., Lissievici-Oprescu E., *Sero-neutralizing antibodies against poliomyelitis virus II (Lansing) in inhabitants of Bucharest*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1956, 7, 57–63.
7. Cajal N, Aderca I, Ianconescu M., Oprescu E., Danielescu, G. *The incidence of polyomyelitis antibodies in children in the R.P. Romania*. Rum. Med. Rev. 1960, 4, 12–4.
8. Cajal N, Baba C, Botiș S, Baboș A, Danielescu G., Oprescu E., *Genetic reactivation in a group of attenuated variants of polioviruses (Sabin strains)*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1965, 16, 303–9.
9. Cajal N., Ianconescu M., Aderca I., Gruia M., Cepleanu M., Danielescu S., Oprescu E., Ciobanescu M., *Serological investigations on children vaccinated with inactivated or live modified virus antipolio vaccines*, Rev. Sci. Med. 1963, 8, 11–3.
10. Cristea A., Copelovici Y., Cajal N., *A mathematical model of annual and multi-annual cycles of morbidity development of various virus diseases*. Rev. Roum. Virol. 1973, 10, 173–91.
11. Magureanu E.; Feller H.; Cristea A.; Copelovici Y.; Cajal N.; Cernescu C.; Strulovici D., Cajal N., *Mathematical models of annual and multiannual cycle of certain virus diseases*. Revue roumaine de virologie 1973;10(4):277–94.
12. Cajal N., Sărățeanu D., Petrescu A., Mihail A., Popescu A., Teodosiu O., *Study of the effectiveness of an inactivated influenza vaccine in intra nasal administration. Observation made during the epidemic of December 1972*. Stud. Cercet. Virusol. 1973, 24, 357–62.
13. Sărățeanu D., Petrescu A., Bronițki A., Teodosiu O., Cajal N., *Study on the effectiveness of an inactivated influenza vaccine in intra nasal administration*. Stud. Cercet. Virusol., 1972, 23, 301–311.
14. Cajal N., Sărățeanu D., Petrescu A., Mihail A., Popescu A., Teodosiu O., *Preliminary data on the efficiency of an inactivated influenza vaccine administered by oral route*. Rev. Roum. Virol., 1974, 25, 23–27.
15. Teodorovici G., Ivan A., Petrescu A., Mihail A., Cajal N., *Epidemiological evaluation of the protection conferred by Nivgrip vaccine against influenza caused by A(H1N1) virus*. Virologie, 1982, 33, 279–282.
16. Danielescu G., Barbu C., Sorodoc Y., Cajal N., Sărățeanu D., *The presence of interferon and type A immunoglobulins in the nasopharyngeal secretions of volunteers immunized with an inactivated influenza vaccine*. Acta Virol, 1975, 19, 245–249.
17. Danielescu G., Maniu H., Georgescu T., Cajal N., *Gamma interferon induced in human leucocytes by phytohemagglutinin*. Virologie. 1988, 39, 121–129.
18. Sahnazarov N., Muțiu A., Cajal N., *Attempts at the initiation of cell lines derived from uterine cervix carcinomas*. Virologie 1980, 31, 319–22.
19. Cajal N., Surdan C., *Teratogenic action of some viral infections*. Stud. Cercet. Inframicrobiol. 1969, 20, 467–82. Review.
20. Cajal N., *Infraviral origin of cancer*. Microbiol. Parazitol. Epidemiol., 1973, 18, 133–142.
21. Levaditi C., Nicolau S., *Virus et tumeurs*. Ann. Inst. Pasteur, 1923, 37; 1–3.
22. Sinkovics J.C., Horwath J., *Viruses and cancer*. Medical Hypotheses, 1995, 44, 359–368.
23. Cristea A., Copelovici Y., Pavel A., Bardac D., Deutsch I., Cajal N. et al. *Assessment of the epidemiological parameters of the most widespread viral diseases in S.R. Romania and in Sibiu county for period 1967–1986*. Virologie, 1988, 39, 103–119.
24. Babeș V.T., Cajal N., Filipescu Z., Milcov V., *Accidental transfusion of blood containing HBsAg or anti HBs*. Virologie, 1977, 28, 173–178.

25. Cristea A., Copelovici Y., Cajal N., *Evaluation of the prematurity risk on the ground of severity scores reflecting the action of different factors, maternal virus infection included.* *Virologie*, 1984, 35, 21–30.
26. Cajal N., Cepleanu M., Sorodoc Y., Cernescu C., Manu S., Weintraub B., Lucian M., Popescu M., *Measles prevention.* *Stud cercet inframicrobiol* 1970, 21, 195–211.
27. Cernescu C., Cajal N., Cepleanu M., Sorodoc Y. *Approaches to attenuation of an autochthonous measles virus strain.* *Revue roumaine de virologie*, 1973, 10, 117–26.
28. Cepleanu M.; Cajal N.; Cernescu C.; Sorodoc Y.; Aderca I.; Tigaeru N.; Suci D.; Manu S.; Ferra A.; Biberi Moroianu S.; Dobrescu A.; Lucian M. *The specific prevention of measles in Romania. Study of a vaccine prepared in human diploid cells.* *Revue roumaine de virologie* 1973, 10, 8–17.
29. Cernescu C., Cajal N., *Antimeasles vaccination by natural routes-experimental background and practical consequences.* *Virologie*, 1984, 35, 259–271.
30. Cernescu C., Popescu-Tismana G., Alaicescu M., Popescu L., Cajal N., *The continuous decrease in the number of SSPE annual cases ten years after compulsory anti-measles immunization.* *Virologie*, 1984, 35, 259–71.
31. Pătrașcu I.V., Constantinescu S.N., Dublanchet A., *HIV-1 infection in Romanian children.* *Lancet* 1990, 335, 672.
32. Cernescu C., *Acquired immunodeficiency syndrome.* *Rev. Hygiene Bact. Virusol. Parazitol.*, 1984, 29, 111–121.
33. Cajal N., Cernescu C., *The AIDS epidemic among children in Romania. The current data and short-term forecasts.* *Rev. Roum. Virol.*, 1991, 42, 157–69.
34. Hersh B.S., Popovici F., Apetrei R.C. et al. *Acquired immunodeficiency syndrome in Romania.* *Lancet*, 1991, 338, 645–649.
35. Cernescu C., Tardei G., Necula A., Ruță S.M., Pau C.P. *The serologic significance of F viral genotype for HIV epidemic.* *J. Inf. Dis.* 1994, 170, 1043–1044.
36. Cajal N., *Fifty years after creation of the Virology Chair at the Medical School of Bucharest.* *Rom. J. Virol.* 1993, 44, 149.
37. Cajal N., *Diagnosticul de laborator al inframicrobiozelor umane.* 1958, Academy of R.S. Romania Publishing House.
38. Nicolau Șt. S. și colab., *Poliomielite*, 1961, Academy of R.S. Romania Publishing House.
39. Nicolau Șt. S., Constantinescu N.M., Cajal N., *Rabia*, 1962, Academy of R.S. Romania Publishing House.
40. Cajal N., *Metode în laboratorul clinic*, 1964, Medical Publishing House (1964).
41. Constantinescu N.M., Cajal N., Fodor O., Zavate O., *Hepatite virale*, 1974, Academy of R.S. Romania Publishing House.
42. Cajal N. și colab. *Encefalopatiile virale și neuroinfecțiile virale lente.* 1974, Academy of R.S. Romania Publishing House.
43. Cernescu C., Sorodoc Y., Cajal N., *Rujeola, etiopatogenie și profilaxie*, 1978 Academy of R.S. Romania Publishing House.
44. Cajal N., Zavate O., *Enterovirusuri nonpoliomielitice*, 1983, Academy of R.S. Romania Publishing House.
45. Cernescu C., Cajal N., *Patogenia infecțiilor virale cronice 1983*, Academy of R.S. Romania Publishing House.
46. Cajal N. (ed) *Virusologie Medicală*, vol. 1, 1990, Medical Publishing House, Bucharest.
47. Cajal N., Iftimovici R., *Virus World*, 1962, Encyclopedic Pbl. House, Bucharest.

Cuvânt de mulțumire*

*Irina Cajal-Marin***

Excelețele Voastre,
Doamnelor și domnilor,

Pentru mine este un moment de mare emoție, acum când vicepreședinți ai Academiei Române, academicieni, membri de onoare din țară și de peste hotare al celui mai prestigios for cultural al țării, personalități de marcă ale medicinei românești, Excelența Sa ambasadorul Statului Israel în România au elogiat atât de mișcător, atât de elegant și cu mare erudiție memoria tatălui meu, el însuși fost președinte al Secției medicale și vicepreședinte al Academiei Române, la împlinirea a o sută de ani de la nașterea lui.

Dragi prieteni, încă o dată vă foarte mulțumesc fiecăruia dintre voi, pentru că în aceste momente solemne suntem împreună. Profesorul Cajal ar fi împlinit la 1 octombrie o sută de ani, sau cum ar fi spus el, dacă trăia, de 4 ori 25, și nu încetez să mă minunez de frumosul dar pe care Dumnezeu mi l-a făcut, și anume să pot petrece ultimii lui doi ani și jumătate de viață împreună cu el, zi de zi, clipă de clipă, ceas de ceas. A fost un timp minunat în care am vorbit despre marile adevăruri ale acestei vieți, despre dragostea care a legat familia noastră, despre demnitate, omenie, încredere și, mai ales, despre necesitatea de a trece prin viață doar cu valori majore.

Cu o săptămână înainte de marea noastră despărțire, tata mi-a dăruit un trandafir roșu, era 1 martie, și mi-a șoptit cu acel aer ușor glumeț și totuși solemn pe care doar el știa să-l aibă: „Te rog, Irina, să nu pleci capul niciodată, să-ți păstrezi demnitatea și să nu renunți la cel mai mare dar al familiei Cajal: bucuria de a face bine celorlați; să faci

bine este un imens privilegiu, să faci bine este un privilegiu pentru tine, în primul rând”. De asemenea, m-a rugat să nu intru în niciun partid, dar să mă consider ca făcând parte din toate.

Poate mai mult ca niciodată astăzi, în România, este nevoie de a redescoperi **Omenia** și respectul față de individ. Aceste valori au fost temelia întregii vieți a tatălui meu, a familiei noastre și cred că promovarea lor astăzi este o misiune de onoare și poate că nu este o misiune imposibilă.

Moștenirea profesorului Cajal este, poate, mai presus de orice o adevărată profesiune de credință cu privire la respectul față de viață și mintea omului. Cred că ziua de astăzi contribuie la împlinirea și după moarte a uneia dintre marile vocații ale tatălui meu, aceea de a crea solidaritate, de a încuraja prietenii și de a asocia valorile printr-o chimie simplă, pe care numai el o știa.

Iată că voi toți, acum și aici, împliniți prin prezența și contribuția voastră această aspirație a celui care v-a fost prieten, coleg, profesor și consilier de taină pentru clipe de restriște, consultant în mari împrejurări, tatăl meu, **Nicolae Cajal**.

Fie ca memoria lui să rămână în mințile și inimile noastre, desigur alături de draga lui Bibi, să reprezinte argumentul care să ne redea speranța, încrederea în noi și în oameni, curajul de a merge mai departe, bucuria de a fi generoși, buni cu ceilalți, să ne readucă dragostea de viață și plăcerea de a râde de prostie, chiar și atunci când noi suntem în cauză.

Nu uitați să vă bucurați și amintiți-vă că doctoria pe care el o folosea pentru a ne scoate din impas era râsul și o vorbă bună.

*Cuvânt rostit la simpozionul „100 de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal” (17 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

**Președinta Fundației „Acad. Nicolae Cajal”

Zâmbiți și iubiți-i pe cei de alături, chiar și când sunt nedreți cu voi și nu uitați că tata spunea, chiar dacă repet, că a face bine este un privilegiu pentru tine.

La un secol de la naștere și 15 ani de la trecerea în neființă, Nicolae Cajal rămâne în memoria culturală a țării noastre ca profesor, cercetător, medic, om implicat în acțiunea politică și socială, o prezență luminoasă în comunitate, o personalitate în adevăratul sens al cuvântului.

Academiciana Maya Simionescu a descris în câteva cuvinte personalitatea prietenului ei, Nicolae Cajal, astfel: „Unde era discordie, aducea armonie, unde era răutate, aducea bunătate, unde era disperare, aducea speranță și unde era tristețe, aducea bucurie”.

Când tatăl meu ne-a părăsit, fiica mea a scris o poezie în care spunea: „**E greu să fii Cajal după Cajal**”. Aceste cuvinte m-au urmărit de atunci și

continuă să-mi vină în gând adesea în varii momente.

Sunt fiica tatălui meu, aș vrea să-i semăn și să mă ridic la înălțimea lui, dar... este greu. Din păcate, nu voi ajunge niciodată la nivelul lui profesional. Mă străduiesc să-i continui atitudinea umană, încerc, după posibilitățile mele limitate, să-i ajut pe toți cei care mi-o cer, mă străduiesc să fiu un bun cetățean al acestei țări și o bună membră a Comunității evreiești pe care cândva tatăl meu a condus-o. Nu știu în ce măsură reușesc, dar continui să mă străduiesc.

Vă mulțumesc tuturor celor care ați venit să omagiem împreună amintirea celui care a fost Nicolae Cajal. Vreau să vă spun că prezența voastră îmi dă curaj să merg mai departe, să continui să fiu modesta urmașă a celui care a ajutat pe toată lumea.

Harta României Mari

Armata - instituție fundamentală a statului român*

*Cătălin Zisu***

Domnule președinte al Academiei Române,
Stimați academicieni,
Distinsă audiență,

Sunt onorat să fiu prezent astăzi, aici, în Aula Academiei Române, pentru a susține o prelegere despre armată ca instituție fundamentală a statului român, în cadrul conferinței științifice „Apărarea frontierelor Marii Uniri”.

Cred că sunteți de acord cu mine când afirm, de pe poziția unui general al Armatei României, că societatea românească simte cu acuitate nevoia unor astfel de clipe de reflecție, pentru a evidenția momente fundamentale din istoria națiunii privind trecutul și, mai ales, proiectarea viitorului în consonanță cu lecțiile învățate de-a lungul timpului, cum este, mai ales, înfăptuirea Marii Uniri.

Instituția militară vă solicită sprijinul, stimați academicieni, pentru susținerea unei serii de conferințe, în continuarea celei de astăzi, pe care le considerăm necesare și bine-venite, în scopul revigorării sentimentului de responsabilitate față de destinul națiunii române. Încercăm, astfel, să îmbinăm cât mai trainic și cu înțelepciune experiența cu aspirațiile, trecutul cu viitorul, secolul care s-a scurs, lăsând în urmă valori incontestabile ale istoriei și culturii românești, cu secolul care vine, aducătorul unui timp care așteaptă și de la noi să împlinim lucruri remarcabile, pe măsura unui mareț destin național, așa cum îl prefigura marele nostru poet național, Mihai Eminescu: „La trecutu-ți mare, mare viitor!”

Instituție emblematică a națiunii, Academia Română a contribuit la promovarea identității, unității și demnității neamului românesc, rămânând cel mai important for al excelenței științifice și

culturale românești, vreme de mai bine de un secol și jumătate. Totodată, Academia Română și-a făcut un adevărat crez din promovarea științei românești în plan internațional. Reunind încă de la începuturi personalități culturale ale tuturor provinciilor istorice locuite de români, prin rolul pe care și l-a asumat, cât și prin prestigiul pe care l-a câștigat în scurt timp în lumea științifică europeană, Academia Română a fost nu doar una dintre cheile de boltă ale modernizării statului român, dar și precursorul și vizionarul împlinirii idealului național înfăptuit în anul 1918. Putem afirma cu admirație și recunoștință că Academia Română a realizat, în plan cultural și științific, unirea românilor, înainte ca ea să se fi împlinit în plan politic. Acest fapt a fost subliniat și la sesiunea jubiliară din 1919: „În lupta sfântă pentru unirea tuturor românilor, Academia Română și-a avut partea ei importantă pe teren cultural (...), a reunit în cercul restrâns al viitoarei Academii bărbați luminați din toate ținuturile românești și astfel România Mare de azi își găsea de o jumătate de secol patria comună sub acoperișul tănărului așezământ”.

Rezultatele și prestigiul instituției, sub cupola căreia ne aflăm astăzi, sunt rodul stabilității și continuității în raportarea la adevăratele valori și asumarea unor misiuni dificile. Această înaltă instituție reprezintă, incontestabil, un reper de competență pentru noile generații de elite, precum și pentru personalitățile intelectualității românești care trăiesc și se afirmă peste hotare.

Capitalul de încredere pe care l-a acumulat în timp Academia Română, alături de nivelul înalt de încredere de care se bucură Armata în societate, reprezintă un element comun, ce permite catalizarea

*Alocuțiune rostită la conferința științifică „Apărarea frontierelor Marii Uniri – 1919” (22 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

**General-locotenent dr., comandantul Comandamentului logistic întrunit

unor eforturi și implicarea celor două instituții, cu credibilitate și profesionalism, în marile teme ale existenței și dezvoltării României. Academia Română și Armata sunt doi piloni importanți care pot susține și apăra, în mod sinergic, capacitățile creatoare ale națiunii.

Trăim într-o lume globalizată, complexă și, din păcate, deseori impredictibilă și violentă, o lume tot mai lipsită de repere convenționale, de exemple pozitive de viață.

Modul în care, în aceste condiții, țara noastră poate să-și valorifice în deceniile următoare potențialul uman, geografic, economic și militar depășește cadrul unei teme teoretice. Avem, înainte de toate, o obligație morală față de înaintași, față de valorile noastre tradiționale. Trebuie să ne angajăm împreună într-un demers de analiză și previzionare strategică pe termen mediu și lung pentru o serie de domenii importante ale vieții economico-sociale și culturale. Trebuie să fim flancurile puternice ale unui front care poate să stăvilească, într-o primă instanță, dezbinarea din societate. Pentru a construi ceva trainic, trebuie să respectăm și să revigorăm tradițiile care ne-au consacrat ca națiune demnă în rândul marilor culturi europene, să facem față manipulărilor agresive și perfide, să respingem incompetența și nonvaloarea. Cinstea, cumpătarea, munca, respectul față de tradițiile și valorile autentice ale acestui neam sunt țintele spre care avem datoria să ne îndreptăm.

Nicicând nu trebuie să uităm că suntem români și, totdeauna, să avem prețuirea și recunoștința față de eroismul și jertfa celor fără de care Marea Unire nu ar fi fost posibilă.

Armata a avut un rol important în împlinirea acestui ideal și, mai ales, în păstrarea lui.

Marea Unire din anul 1918 este actul istoric fundamental al devenirii și afirmării noastre în plan intern și internațional ca stat național unitar.

Triumful acestui măreț ideal a fost posibil prin coagularea tuturor energiilor creatoare și sufletești ale națiunii noastre într-un impresionant efort de voință și conștiință, curaj și inteligență politică, spirit de dăruire și sacrificiu.

Unirea, înfăptuită în granițele firești ale evoluției noastre istorice, este mărturia vie a vocației de libertate și unitate a poporului român în spațiul european, a fost momentul crucial care a consfințit și a fixat în timp un proces îndelung de cristalizare și de afirmare a identității naționale în rândul națiunilor progresiste ale lumii.

În cele ce urmează voi puncta câteva repere ale contribuției Armatei la apărarea Marii Unirii, pe care îl considerăm cel mai însemnat act din istoria noastră, dramatică și eroică. O analiză lucidă și obiectivă indică faptul că la vremea respectivă, pentru România obiectivul principal era acela de apărare a Marii Uniri în fața forțelor ostile, fie conservatoare, fie revoluționar bolșevice, din Ungaria, Rusia sau alte state. La București se manifesta o poziție categorică față de regimurile bolșevice de la Budapesta, Moscova sau Kiev. Poziția guvernului român era determinată în special de atitudinea destabilizatoare a acestor regimuri, atât în Basarabia, Bucovina și mai ales în Transilvania, teritorii pe care acestea se ambiționau să le păstreze sau să le recupereze pe cele pierdute, refuzând recunoașterea reunirii românilor în cadrul unui stat național. Astfel, deși marea conflagrație mondială s-a încheiat în noiembrie 1918, poporul român a fost nevoit să continue starea de război, cu inevitabilele pierderi de vieți omenești și distrugerii materiale pentru încă un an. Spre deosebire de campaniile anilor 1916–1917, când armata română operase într-un război de coaliție, venise vremea ca aceasta să se angajeze, în mod independent, într-o campanie de eliberare a teritoriilor ocupate, pe de o parte, iar pe de altă parte de apărare a frontierelor Marii Uniri.

Armata română a susținut și a apărat Unirea, din anul 1918, atât la est, cât și la vest. Iată, de exemplu armata română a intrat în Transilvania, la cererea Consiliului Dirigent, organ împuternicit de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. În prima etapă au pătruns în Ardeal Divizia 7 Infanterie și Divizia 1 Vânători. Apoi acestor forțe li s-au alăturat Divizia 2 Vânători și Divizia 6 Infanterie. Cele patru divizii românești au fost puse, la 24 decembrie 1918, în subordinea Comandamentului Unic al Trupelor Române din Transilvania, cu sediul la Sibiu, comandat, într-o primă fază, de generalul Traian Moșoiu, originar din Bran. S-au mai constituit apoi șase divizii ardelenice, formate din ostași români din Ardeal, dintre care mulți luptaseră pe fronturile din Franța, Galiția, Italia, și chiar Mărăști, Mărășești și Oituz. Fără a mai aștepta primirea ordinelor de chemare, mulți ostași s-au înrolat acestor unități din proprie inițiativă.

Acțiunile de apărare a Unirii din 1918 s-au desfășurat în cooperare cu marii aliați ai României, reuniți la Paris în cadrul Conferinței de pace, scopul acesteia fiind confirmarea noilor realități politico-teritoriale aduse de sfârșitul „Marelui Război” și

configurarea unei noi ordini internaționale, de esență liberală, bazată în principal pe programul președintelui SUA, Woodrow Wilson, expus la începutul lunii ianuarie 1918.

Dar situația din fostul Imperiu austro-ungar a fost deosebit de complexă. Cele două țări s-au separat și au devenit republici, iar autoritățile de la Budapesta au refuzat constant să accepte noile realități postconflict, încercând prin toate mijloacele, inclusiv militare, să mențină structurile anacronice, invalidate de istorie.

Mai mult, regimul președintelului Mihaly Karoly, ce preluase puterea la sfârșitul lunii octombrie 1918, a transferat responsabilitățile guvernării, unui regim de stânga, în care figura principală era Bela Kun, liderul Partidului Comunist Ungar și ministrul Afacerilor Străine. România se afla, astfel, la est și la vest, prinsă între două focare bolșevice, existența și integritatea sa fiind grav amenințate, mai ales că Budapesta și Moscova ajunseseră la o înțelegere privind declanșarea unei agresiuni concertate. Ofensiva preconizată de Moscova nu a mai avut loc; în schimb, ofensiva ungară a fost declanșată pe 17 iulie 1919, trupele române au rezistat eroic pe malul stâng al Tisei, oprind ofensiva timp de două-trei zile, iar în următoarele șase zile au trecut la ofensiva generală pe trei direcții principale, dintre care două având cap compas capitala Budapesta. Trupele ungare, surprinse de avântul ostașilor români, au intrat în derută și dezorganizare, astfel că, la 4 august 1919, orele 10:00, Armata română a intrat în Budapesta cu Divizia 1 Vânători. Populația capitalei ungare se găsea într-o situație jalnică, practic înfometată de guvernul Bela Kun. Militarii români au venit în ajutorul populației, oferind rațiile lor de mâncare. Sute de fotografii, scrisori de mulțumire, mărturii, declarații păstrate în arhive probează înaltul umanism al Armatei române.

În luptele grele pentru apărarea Unirii de la 1 decembrie 1918 în 1918–1919, Armata română a pierdut 188 de ofițeri și 11 479 de soldați (morți, răniți și dispăruți). Chiar dacă despre acest aspect se vorbește mai puțin, cauza pe care a apărat-o România a avut în acele momente și o reală dimensiune general-europeană, prin faptul că a stăvilit, pentru o vreme, expansiunea bolșevică spre centrul continentului.

Acțiunile militare de apărare a Marii Uniri nu au fost simple, astfel că lupta pentru apărarea României Mari este considerată drept „una dintre cele mai strălucite pagini din istoria neamului românesc”.

Despre faptele de arme ale acelor oameni curajoși și temerari care au trăit, cu arma în mână, lecția de datorie și de sacrificiu pentru țară, s-au scris pagini nepieritoare, de glorie și de demnitate, în Cartea de Aur a Istoriei Neamului. Pildă pe care și noi va trebui s-o transmitem generațiilor viitoare. Sunt prezenți aici, în Aula Academiei Române, elevi de la Colegiul Național Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza și ei știu cel mai bine că lucrările de reabilitare a Crucii Eroilor Neamului de pe vârful Caraiman sunt un bun început, în acest sens. Pentru că, trebuie știut, în conștiința neamului nostru, a tuturor militarilor activi, în rezervă sau în retragere, acest monument este un reper deosebit de important al românismului și al creștinismului.

Contextul în care desfășurăm această conferință este unul deosebit, dacă amintim că peste trei zile sărbătorim Ziua Armatei României, iar în luna noiembrie celebrăm împlinirea a 160 de ani de la înființarea Statului Major al Apărării.

Armata este instituția fundamentală a statului care a dăinuit în timp și a participat la toate momentele de cumpănă ale națiunii române. Ea a luat ființă, s-a construit și a evoluat având în permanență ca elemente de temelie devotamentul, curajul și puterea de sacrificiu a bravului militar român. Sentimentul datoriei față de țară, față de armată și de camarazi a fost înnobilit de un puternic patriotism, de onoarea de a cinsti cu credință simbolurile sacre la care ne închinăm cu prețuire și respect: **Drapelul, Imnul Național și Eroii Neamului.**

Militarii au contribuit cu dăruire la împlinirea șansei istorice a țării noastre de a se moderniza în demnitate, echilibru social și respect față de valorile umane fundamentale și de a fi o națiune respectată în rândul țărilor democratice ale lumii.

Nu trebuie să uităm că Armata României a fost întotdeauna un pilon al stabilității și echilibrului societății românești. Este instituția care a răspuns mereu prezent la chemarea cetățenilor și s-a implicat ori de câte ori a fost nevoie în toate situațiile dificile cu care s-a confruntat populația țării, la cutremure, dezăpeziri, inundații sau alte dezastre naturale, pentru salvarea vieților omenești și limitarea pagubelor produse de calamități.

Armata are și astăzi misiuni de maximă importanță, apără și promovează cu determinare interesele de securitate ale României și este un furnizor important de securitate și un partener apreciat în cadrul NATO. Misiunile desfășurate în teatrele de operații din Angola, Albania, Bosnia și

Herțegovina, Kosovo, Irak și Afganistan stau mărturie în acest sens și demonstrează eforturile deosebite de ordin social, bugetar și organizatoric pentru realizarea interoperabilității cu forțele aliate și partenere.

Armata a fost vectorul național al integrării euroatlantice, militarii fiind cei care au contribuit concret și exemplar, cu arma în mână, prin sacrificii și, mai ales, prin asumarea riscurilor de zi cu zi, la intrarea României în comunitatea statelor libere și democratice.

O scurtă privire retrospectivă ne arată că Armata României este instituția care a trecut prin cea mai dramatică reformă postdecembristă. Au fost schimbări și transformări ample, multe dintre ele dureroase, în ceea ce privește politica de reducere a forțelor, procesul de modernizare fiind practic continuu, de adaptare permanentă la riscurile și amenințările din mediul internațional de securitate. Mai recent, atingerea consensului politic de alocare a 2% din PIB pentru nevoile de apărare pe o perioadă continuă de zece ani va putea permite susținerea nevoilor de dotare corespunzătoare a armatei și derularea programelor multianuale de modernizare cu tehnică, echipamente și armamente, concomitent cu creșterea calității vieții militarilor.

Pe parcursul ultimelor trei decenii de profunde transformări, militarii au avut un rol decisiv în consolidarea prestigiului internațional al țării noastre. Ei sunt printre cei mai buni ambasadori ai României în lume, iar devotamentul lor este un motiv de mândrie pentru fiecare cetățean al acestei țări. Peste tot unde au fost și sunt prezenți, în țară și peste hotare, în teatrele de operații, în misiunile externe, militarii români au dat și dau dovadă de competență, de sacrificii și de mult curaj.

Trebuie să mai spunem că militarii își fac datoria sub cuvintele sacre ale unui jurământ „jur să îmi apăr țara, chiar cu prețul vieții” și nu pregetă să o facă atunci când situația o impune. Sprijinirea răniților, a familiilor lor și a urmașilor eroilor din teatrelor de operații trebuie să fie, în continuare, în atenția conducerii armatei, a structurilor de profil, cu toate aspectele care derivă din statutul lor special.

Mesajul nostru, mesajul pe care Armata Română îl transmite mai ales prin puterea exemplului este unul de unitate, de încredere și de speranță. Români trebuie să aibă încredere în instituțiile fundamentale ale statului – între care Academia Română și

Armata se situează la loc de cinste – și să creadă în destinul și în forța națiunii noastre.

Demnitatea este un bun de preț pe care l-am câștigat prin sacrificiu. Am reușit mereu să trecem peste momentele grele. Am depășit obstacole ce păreau de netrecut. Și, de fiecare dată, puterea noastră a venit din credință. Am, și cu toții avem, credința fermă că România, stat membru al NATO și al UE, poate și trebuie să subziste și să se afirme puternic în rândul națiunilor civilizate ale lumii. De aceea, afirm cu toată convingerea că Armata României are forța și determinarea de a-și îndeplini integral misiunile constituționale și angajamentele internaționale.

Am convingerea că Armata, alături de Academia Română, își va onora tradiția și menirea de instituție fundamentală a statului român și va răsplăti, prin devotament, curaj și onoare, încrederea de care se bucură din partea cetățenilor noștri, de acasă sau de pretutindeni.

Vă mai rețin atenția cu minunatele cuvinte ale marelui nostru scriitor Alexandru Vlahuță, pe care nu preget să le rostesc la întâlnirile de suflet la care particip, în speranța că ele ne înobilează, ne mobilizează și ne înseninează ființa:

„Într-o țară așa de frumoasă, c-un trecut așa de glorios,

în mijlocul unui popor atât de deștept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie,

și cum să nu-ți ridici fruntea, ca falnicii strămoși de odinioară,

mândru că poți spune: **sunt român!**”

Acestea au fost, stimată audiență, câteva aspecte pe care am dorit să le expun cu sufletul unui militar la această reuniune.

În încheiere, doresc să mulțumesc Academiei Române și domnului academician Ioan-Aurel Pop, președintele acestei prestigioase instituții, pentru ospitalitatea ce ne-a fost acordată și pentru condițiile create, în vederea bunei desfășurări a primei părți a întâlnirii noastre de astăzi.

În numele Armatei României, sunt deosebit de onorat, domnule academician Ioan-Aurel Pop, să ofer Academiei Române Emblema de onoare a Statului Major al Apărării, în semn de prețuire și recunoștință pentru întreaga activitate desfășurată de-a lungul timpului de cel mai important for al științei și culturii românești.

Vă mulțumesc, dumneavoastră tuturor, pentru atenție!

Apărarea românității în discursurile de recepție în Academia Română (1916–1923)*

Acad. Răzvan Theodorescu

Vicepreședinte al Academiei Române

Acum un veac, când se înfăptuia ultimul mare proiect politic al românității, Unirea cea mare, două oștiri luptau pentru apărarea ființei naționale: cea cu arma în mână care a condus, după Mărășești și Oituz, la eliberarea Transilvaniei, a Basarabiei și a Bucovinei, la fixarea unor frontiere în cele din urmă acceptate internațional, la stăvilirea pericolului bolșevic din Ungaria și cealaltă, cu condeiul în mână care, în cea mai înaltă instanță culturală a României, Academia, a desfășurat chiar înainte de Marele Război, dar mai ales în anii cruciali ai Conferinței de Pace de la Paris, lupta sa profund patriotică și plină de știință întru apărarea celei mai importante izbâni – adaug, irepetabilă – pe care au dobândit-o românii în întreaga lor istorie.

La mijlocul unui deceniu de foc, deschis de începutul conflagrației mondiale și încheiat cu desăvârșirea instituțională a României Mari, prin adoptarea unei Constituții, anul 1919 a însemnat și cel în care oștile românești intrau în Budapesta, dar și – pe planul esențial al spiritului – cel în care la abia creată, cu atâtea semnificații naționale, Universitatea a Daciei Superioare din Cluj, rostea celebra sa conferință **Datoria vieții noastre** academicianul Vasile Pârvan, după ce, cu un an înainte, tot el, la Universitatea bucureșteană ținea neuitata lecție de deschidere **Au căzut pentru libertate. Un cântec de jale și un cântec de biruință** închinat camarazilor căzuți pe câmpul de luptă.

Nu întâmplător în acel an, 1919, într-o suită de ședințe ordinare și solemne, Academia Română primea ca noi membri învățați din provinciile acum reunite cu țara, nu o dată propunătorul fiind cel care devenise într-un fel, mai ales după refugiul de la Iași, „dascălul nației”, Nicolae Iorga. Acum veneau în Academie din Basarabia fizicianul și omul politic Ion Inculeț, slavistul Ștefan Ciobanu, istoricii Justin

Frățiman și Paul Gore, din Bucovina mitropolitul Vladimir de Repta, filologul Alexe Procopovici, entomologul Constantin Hurmuzachi. În ceea ce privește Transilvania și Banatul, putem prenumăra treisprezece noi membri: episcopul viitor mitropolit și patriarh Miron Cristea, episcopul luteran Friedrich Teutsch, mitropolitul greco-catolic Vasile Suciuc, preotul și istoricul Ștefan Meteș, scriitorii Octavian Goga și Ion Agârbiceanu, istoricul literar Gheorghe Bogdan Duică, pedagogul Onisifor Ghibu, teologul Zenovie Pâclișanu, muzicianul George Dima, publicistul Valeriu Braniște, oamenii politici Iuliu Maniu și Vasile Goldiș.

În această atmosferă de emulație pe care nu greșim dacă o numim din nou „unionistă”, unde știința devenea suport pentru o fierbinte istorie contemporană, unde patriotismul putea fi slujit de incursiuni savante ale celor mai distinși reprezentanți ai elitelor ardelene, bănățene, bucovinene și basarabene, se remarcă faptul că discursurile de recepție în Academie ale unor noi aleși s-au datorat, cu precădere, în anii 1916–1923, cărturarilor din provinciile reunite, nouă la număr dintre cei treisprezece care s-au rostit solemn în aula instituției noastre (ceilați au fost „regățeni” Simion Mehedinți, Andrei Rădulescu, Mihail Sadoveanu, Dimitrie Gusti).

Printre recipiendari voi menționa pe Ion Inculeț, Ștefan Ciobanu, Ovid Densusianu și Gheorghe Bogdan Duică, dar mă voi opri aici la discursul de recepție al lui Ioan Nistor, ținut în vara fatidică a lui 1916, cu răspunsul lui Nicolae Iorga **Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina, 1774–1857**¹, la cel al lui Ioan Lupaș, din mai 1920 **Nicolae Popoa și Ion M. Moldovan**², cu răspuns așijderea al lui Iorga, la cel al primului rector al noii

*Alocuțiune rostită la conferința științifică „Apărarea frontierelor Marii Uniri – 1919” (22 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

Universității clujene, Sextil Pușcariu, tot din iunie 1920, **Locul limbii române între limbile romanice**³, cu răspunsul lui Ion Bianu, la cel al viitorului prim-ministru, Octavian Goga, din mai 1923, ținut în prezența regelui Ferdinand, dedicat lui Coșbuc⁴, în fine, tot cu răspunsul lui Bianu la cel al viitorului președinte al Academiei, Alexandru Lapedatu, din iunie 1923, iarăși în prezența suveranului, despre **Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfășurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați**⁵.

Ecoul direct și esențial al evenimentelor militare și diplomatice din 1919 a fost proclamarea victoriilor românești de către eminenții români, intrați acum în Academie. Acțiunile Consiliului Dirigent al Transilvaniei, cele ale armatei noastre ajunse pe aliniamentul Satu Mare-Arad și apoi ofensiva împotriva Republicii Ungare a Sfaturilor, în fine, ratificarea în ultimele zile ale anului a Unirii Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului, Banatului, Bucovinei și Basarabiei cu România au creat nu doar entuziasmul național, ci au animat luările de cuvânt de pe rostrul academic, prin discursurile de recepție ale fiilor acestor provincii reunite cu țara, întru apărarea românismului ce cunoștea acum, probabil, cea mai înaltă cotă de exprimare din întreaga noastră istorie națională.

Bucuria momentului o regăsim la Ioan Lupaș: „granițele vameșilor au căzut, lăsând acum drum liber tuturor fiilor națiunii noastre”⁶, scria profesorul nou createi *Alma Mater* clujene, instituție despre care Iorga, în răspunsul său, menționa că este „luată în stăpânire de nația cea mai numeroasă a Ardealului”⁷.

Se făcea ecou acestor gânduri Octavian Goga: „Zilele pe care le trăim astăzi sunt pline de emoții. Sub ochii noștri, de câțiva ani (era în 1923, n.a.), se țese istoria neamului”⁸.

Un alt punct comun al discursurilor amintite este recunoașterea rolului intelectual al provinciilor acum reunite. Ion Nistor amintea că „Ardealul a dat cărturari Țării Românești. Bucovina a îndeplinit aproape aceeași datorie față de Moldova”⁹, în timp ce Alexandru Lapedatu, consilier pe lângă delegația română la Conferința de la Paris pentru domeniul istoriei și al etnografiei, vorbea despre rolul jucat de istoricii transalpini, de la Școala Ardeleană, ca Micu, Șincai și Maior, la Alexandru Papiu Ilarian, Timotei Cipariu, George Barițiu, August Treboniu Laurian, Nicolae Densușianu.

În fine, regele Ferdinand prezent la discursul lui Goga, după ce a fost salutat de Vasile Pârvan, a vorbit

despre poetul ce fusese închis din rațiuni politice la Budapesta și la Seghedin: „Îmi pare bine că pot asista tocmai la primirea unuia din fiii noștri, care, despărțit fiind de granițe, totdeauna a luptat, prin versuri și cântări, pentru a ține sus drapelul românismului și adevăratului sentiment românesc.”¹⁰

Chiar atunci când s-a întâmplat ca unii cărturari ai Ardealului acum evocați să fi fost în polemică – precum fiul de preot ortodox Popea, discipolul lui Șaguna, cu fiul de iobag, devenit canonic greco-catolic, precum Moldovan, cei analizați de Lupaș – faptul nu a umbrit nicicum lucrarea lor comună întru apărarea ființei naționale.

Cât de mult fostele imperii călcase în picioare această ființă națională, o spunea Nistor, vorbind despre desconsiderarea de către autoritățile habsburgice a bisericii și a școlii românești, ceea ce a condus la răspunsul dat de Nicolae Iorga la cuvintele profesorului de la Cernăuți „pline de reținută durere și de o firească revoltă”¹¹. Dar ziua revanșei istorice sosise și românii erau chemați la o afirmare plenară. O spune limpede în discursul său Sextil Pușcariu cel ce publicase trei volume din academicul *Dicționar al Limbii Române*: „Rolul nostru între popoarele lumii nu poate fi decât cel pe care ni-l indică limba noastră: un popor romanic ce stă de strajă civilizației și sufletului latin în inima Europei răsăritene”¹².

Cu aceste cuvinte ale primului rector al Universității românești din inima Transilvaniei, ecou al celor rostite și scrise tot pe atunci de Iorga și de Pârvan în legătură cu latinitatea orientală, cu misiunea sa la hotarele Europei se poate încheia acest sumar tur de orizont în lumea cărturarilor români de acum un veac, ce răspundeau cu știința și conștiința lor victoriilor militare și diplomatice ale unei generații mirabile, într-un fel, inconfundabile și nedepășite.

Note

¹ *Academia Română. Discursuri de recepție*, ed. Dorina N. Rusu, IV, București, 2005, p. 527–574.

² *Idem*, V, București, 2005, p. 65–100.

³ *Ibidem*, p. 111–147.

⁴ *Ibidem*, p. 245–259.

⁵ *Ibidem*, p. 287–304.

⁶ *Ibidem*, p. 65.

⁷ *Ibidem*, p. 104.

⁸ *Ibidem*, p. 245.

⁹ *Idem*, IV, p. 573.

¹⁰ *Idem*, V, p. 243.

¹¹ *Idem*, IV, p. 575.

¹² *Idem*, V, p. 147.

De la apărarea frontierelor Marii Uniri la sistemul de alianțe românesc interbelic*

*Mihail E. Ionescu***

Evenimentele anului 1918, ultimul al Marelui Război, au înrâurit fundamental comportamentul României în deceniile următoare în arena internațională, cu profund impact în planul intern. Pe de o parte, întrucât acum, în efortul de apărare a frontierelor Marii Uniri românești, desăvârșite la 1 Decembrie 1918, s-au făcut vizibili inamicii reali ai României, adversari neîmpăcați ai intereselor naționale ale națiunii române unite, iar elitele conducătoare românești nu au mai avut niciun dubiu în ceea ce privește azimutul geopolitic de urmat. Marii noștri prieteni erau în Vest, iar orientarea stabilită încă de la 1848 urma să fie menținută și statornicită, statele și națiunile noi din Europa Centrală și Răsăriteană devenind parteneri strategici în străduința de păstrare a *status quo*-ului teritorial postbelic. Pe de altă parte, evenimentele de calibru ale aceluși an 1918 au impus o anumită structură a ordinii europene și globale, pe care tratatele de pace de la Versailles din 1919–1920, încheiate de puterile aliate și asociate cu statele învinse, o vor legitima și vor da detaliile necesare.

La început de an 1918, România se afla într-o grea situație militar-strategică – din cauza cufundării Rusiei în revoluția bolșevică –, ceea ce a făcut necesară luarea unor decizii de mare gravitate. Din primele zile ale acestui an, România s-a aflat în stare de război cu Rusia bolșevică, iar ministrul său la Petrograd, C. Diamandy, a fost arestat și întemnițat în fortăreața Petropavlovsk, din ordinul lui Lenin. În săptămânile următoare, Rusia a continuat să aibă o atitudine ostilă României, militând pentru extinderea bolșevismului în țara noastră – cea dintâi țară unde s-a încercat exportul acestui curent

ideologic – și contra prezenței trupelor românești în Basarabia. Aduag că, mai apoi, prezența militară română în Basarabia a fost recunoscută condiționat într-un tratat de pace foarte controversat la început de martie 1918, semnat de generalul Averescu, ca premier, care prevedea menținerea liniei Nistrului de către armata română.

Nu a fost îndeajuns apariția acestui inamic solid la estul teritoriului național, până atunci aliat principal în spațiul Europei de Est împotriva Centralilor. Statele Triplicei, profitând de situația strategică, practic fără ieșire a României, – rămasă singura combatantă a Antantei pe Frontul de Est, odată ce Rusia și Ucraina au încheiat pacea cu Puterile Centrale în februarie și martie 1918 – au început să exercite o presiune diplomatică extraordinară, pentru a scoate definitiv România din războiul mondial. În cursul acestor presiuni politice, însoțite de amenințări de atac militar, pentru a grăbi decizia au fost evidențiați adversarii intereselor naționale fundamentale ale României. Ei au acționat coordonat, în acest sens, în conturarea condițiilor păcii de la Buftea/București din mai 1918. Bulgaria a insistat să anexeze întreaga Dobroge, iar însăși Germania, aliata acesteia, a trebuit să depună eforturi considerabile și să amâne, până la pacea generală, soarta acestei provincii românești, în scopul de a potoli asemenea aspirații. Pe de altă parte, Austro-Ungaria, îndeosebi regatul ungar și elita de la Budapesta, a solicitat o anexare a culmilor munților Carpați dintre cele două state, din nou fiind nevoie de străduințele Berlinului pentru a modera și a micșora cedările teritoriale impuse României. În final, culmile Carpaților au fost însă cedate, și acest

*Alocuțiune rostită la conferința științifică „Apărarea frontierelor Marii Uniri – 1919” (22 octombrie 2019, Aula Academiei Române)

** General-maior (rtr.) dr., directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

lucru a fost consemnat în Tratatul de pace din mai 1918, socotit însă de elitele antantiste române doar un „armistițiu plus”, nicidecum o pace care să încheie pentru România participarea la Marele Război. Stau măturie în acest sens nu doar eforturile conducerii României de a întârzia cât mai mult încheierea acestei așa-zise păci, dar și acțiunile ulterioare ale staff-ului de comandă al armatei române, care a știut să mențină sub arme forțe însemnate, să amâne demobilizarea impusă și să ia măsurile necesare unei noi ridicări generale de contingente luptătoare în condiții prielnice.

În acest scop, de mare utilitate a fost păstrarea sub controlul propriu a Basarabiei, care, la sfârșit de martie 1918, a votat, prin Sfatul Țării, parlament ales democratic, să conducă noul stat independent basarabean. Unirea cu patria mamă a inițiat, astfel, procesul de construcție inclusivă, prin acte de autodeterminare, a Marii Uniri din decembrie 1918. Aici, în Basarabia, se găseau depozitele armatei române, combatantă a alianței Antantei, aici erau rezerve însemnate de purtare a războiului mai departe, cumpărate de la Alianții din Vest și transportate maritim la Arhangelsk și apoi prin Rusia în aceste depozite.

Este momentul să spunem că dacă chiar cele menționate privind atitudinea Germaniei, în 1918, față de România sunt adevărate, Berlinul a condus procesul de împovărare economică a României prin actul încheiat în martie 1918, care sista ostilitățile militare cu România, pentru multe decenii în viitor. Elita politică românească nu avea defel siguranța că la pacea generală, în condițiile unei victorii a Germaniei, teritoriul național nu va fi mutilat profund, lipsind țara de ieșire la mare, dar și de condiții propice dezvoltării economice. Dar nu mai puțin este adevărat că, în condițiile de atunci, Germania se profila și în epoca postbelică drept o mare putere europeană, iar Bucureștiul politic a evaluat că relațiile cu Berlinul nu trebuie să fie definitiv compromise. Așadar, la sfârșit de an 1918, pentru România, odată cu reintrarea în Marele Război, câteva zile înainte de semnarea armistițiului general solicitat de Germania, în plin proces de săvârșire a Marii Uniri, era evident că politica ei militară avea să fie cu totul alta decât înainte de conflagrație, că va trebui să țină seama de noile realități politice continentale.

Care erau aceste noi realități geopolitice pe care le-au generat capitularea Germaniei și prăbușirea marilor imperii continental-europene?

În centrul Europei, precum și în estul acesteia, au apărut pe ruinele imperiilor rus, austriac și german noi state independente, rezultat al politicii de autodeterminare, promovate programatic de președintele SUA, W. Wilson, și acceptată de ceilalți mari aliați. Din Rusia s-au desprins Finlanda și statele baltice, Ucraina proclamându-și și apărându-și fără șanse independența și în anii următori în fața bolșevismului, iar Polonia a centralizat în noul stat renăscut atât fostele sale teritorii ținând de Rusia, cât și cele aparținătoare de Austria. Din Imperiul habsburgic s-au mai desprins Cehoslovacia, Croația și Slovenia, unite apoi Serbiei într-un regat ulterior numit Iugoslavia, precum și Ungaria și Austria (acestea Alianții i-au refuzat unirea cu Germania, decisă de parlamentul din Viena). În sud-estul Europei, Turcia a fost nevoită să se retragă în Anatolia, pentru ca apoi, în alianță cu Rusia bolșevică, să fie restaurată într-o republică, ce mai păstra o mică posesiune terestră pe bătrânul continent.

La deschiderea Conferinței de pace de la Paris, la 18 ianuarie 1919, pe harta Europei, așadar, apăruseră sau își desvârșiseră unitatea politică o serie de state naționale. În aceste condiții, apărarea frontierelor României Întregite s-a desfășurat pe două planuri: un plan diplomatic, susținut de delegația română la conferința păcii, condusă de Ion I.C. Brătianu (președintele de Consiliu), și un plan militar, reprezentat de trupele române care intraseră deja în Transilvania și ocupaseră linia Mureșului, conform termenilor armistițiului de la Belgrad, de la 13 noiembrie 1918.

Dacă aceasta a fost, în linii mari, noua hartă politică a Europei Centrale, de Est și Sud-Est, tot atunci s-au desenat mari curente politice ce vor brăzda în anii care au urmat continentul european și de intensitatea cărora România va trebui să țină seama în elaborarea politicii sale externe și de apărare.

Mai întâi, trebuie menționat curentul ideologic al bolșevismului, întemeiat pe resursele uriașei împărății rusești prăbușite, care și-a făcut din expansiune – nu doar europeană, ci și global – un program de acțiune și militantism mesianic. Vecinătatea imediată a României cu Rusia, care facilita influența bolșevică, contenciosul basarabean, inventat de bolșevici, au fost factori esențiali în desenarea unei politici estice a României, care în întreaga perioadă interbelică, până la al Doilea Război Mondial, a consumat uriașe resurse naționale, care ar fi putut fi îndreptate benefic către alte priorități de dezvoltare a României Mari.

Deopotrivă, cu o forță uriașă, domolită temporar pe parcurs doar de temeinicia împotrivirii întâmpinate încă din 1919, s-a dezvoltat curentul revizionist, tinzând la schimbarea așezămintelor de pace – uneori încercând să le impună prin forță, cum a fost cazul Ungariei –, și care a pus în deceniile următoare României mari probleme. Statele înfrânte s-au retras într-o teorie a „traumei” istorice, care ar fi fost provocată de prăbușirea imperiilor, și astfel au proiectat o Europă a tensiunilor inter- și intrastatale și a nostalgiei trecutului vechilor așezăminte și frontiere. România, se poate spune, a fost o țintă preferată a promotorilor acestui curent, iar istoria perioadei interbelice – redactată pe diferite meridiane politice și geografice – are până astăzi o privire nedreaptă în această privință. România Marii Uniri este descrisă ca fiind un stat care a beneficiat de ordinea globală instituită, mărindu-și teritoriul de circa 2,5 ori în urma Marelui Război, devenită stat multinațional nelegitim istoric, opinii lansate deopotrivă de Internaționala Comunistă, dar și de cercurile revanșarde din statele revizioniste. În acestea din urmă s-au dezvoltat curente antidemocratice, autoritar-totalitare, de tip fascist sau național-socialist, care vor întări semnificativ aspirații revanșarde de revizuire teritoriale.

Ce forțe și resurse avea la dispoziție România pentru a dăinui în forma politico-teritorială atinsă odată cu actele de unificare națională ale anului 1918?

Cea mai semnificativă resursă la dispoziție pentru apărarea României Marii Uniri a fost generația de români care realizase această unificare și a știut că datoria ei este să apere fără șovăire și împotriva oricăror amenințări propria făptuire și s-o transmită întregă urmașilor. Este generația care se jertfise pe câmpurile de luptă ale războiului, înmulțind cu anii sutele de mii de eroi căzuți, anii fără sfârșit ai patriei, cum spunea istoricul Vasile Pârvan după Marele Război, iar pe întreg cuprinsul Europei aflate că, indiferent de granițele despărțitoare și de uniforma militară purtată, națiunea română este una și nedespărțită, realizase că Marea Unirea era împlinirea unui destin istoric și că această generație fusese aleasă ca făptuitoare. Este generația care încredinșase armatei române trecerea Carpaților în august 1916 și nu uitase propria datorie în anii grei 1917–1918, a corpurilor de voluntari români constituite în Rusia din prizonieri ai armatei habsburgice sau ai legiunilor din Italia formate în același mod, a Congresului soldaților

moldoveni, ctitori de țară și unire deopotrivă în 1918, a militarilor români din oștirea monarhiei bicefale, care au asigurat stabilitate în capitalele Praga și Viena, în vreme de primejdie în toamna anului 1918, iar în zilele premergătoare Marii Uniri au asigurat stabilitatea în Transilvania.

Din această generație s-a plămădit armata apărării frontariilor Marii Uniri. Cele edificate și păstrate în 1917–1918 pentru vremi de restriște și s-au alăturat militarilor – de la mari comandanți, ca Iosif Iacobici, Dănilă Papp și Alexandru Hanzu ori Ion Boieru, până la subofițerii și militarilor de rând ai regimentelor românești din armata habsburgică sau din cele basarabene. Ei au format, aproape imediat după Unire, unități de luptă – diviziile 16 și 18, Regimentul Beiuș, de pildă, în Transilvania – ori au fost încadrați, nediscriminatoriu, în armata română, proces care a luat mai mulți ani, dar a început în 1919. Este armata care, în 1919, a luptat pe malul Nistrului, blocând încercările bolșevice de infiltrare pe teritoriul românesc și eventuala joncțiune cu forțele bolșevice ungare lansate în ofensivă la Tisa în primăvara-vara anului 1919 sau împotriva comitațiilor din Dobrogea pe parcursul mai multor ani, ori a angajat un veritabil război împotriva Ungariei bolșevizate pentru a păstra stabilitatea în Europa Centrală.

Sunt știute faptele de arme care au consemnat efortul de apărare a frontierelor României întregite în cursul anului 1919. Amănuntele acestui efort amplu și victorios au fost înfățișate – în secolul care ne desparte de acele fapte de arme – în numeroase volume de documente, monografii solide sau sinteze care recompun un tablou, deopotrivă, eroic și cu consecințe benefice consolidării Marii Uniri și stabilității unor întinse spații continentale.

Cercetări recente referitoare la amploarea și semnificația efortului militar al României pe parcursul întregului an 1919, cu prelungiri notabile și în anii următori, cu deosebire la frontiera estică, pe Nistru, relevă faptul că România a adus o contribuție indispensabilă la pacificarea și stabilizarea spațiilor întinse ale Europei Centrale și de Est. Distruse de război, dar mai ales răvășite de prăbușirea rapidă și ireversibilă a imperiilor habsburgic și țarist și de amplul proces de *nation building*, declanșat de principiul autodeterminării naționale legitimate de făuritorii păcii postrăzboi, aceste largi spații erau teatrul unor confruntări și turbulențe fără precedent. În absența unei acțiuni decise și clarvăzătoare pentru stabilizare, pacificare

și consolidare a noilor state naționale apărute ori întregite, ca în cazul României, aceste spații ar fi fost un focar generator de conflicte și ar fi împiedicat grav evoluția pașnică postbelică. România, prin acțiunea ei de apărare a Marii Uniri, precum și prin construcția rapidă a unui sistem de alianțe antirevizioniste, a făcut ca trendul generator de război să fie eliminat și să prevaleze cel al construcției calme, nonviolente, capabile să facă noile state și națiuni să se consolideze și să reziste amenințărilor disoluției și revanșei învinșilor.

Prezența diviziilor române în inima Europei Centrale în vara-toamna anului 1919, după o ofensivă victorioasă întreprinsă cu acordul comandamentului aliat, a fost mult mai mult decât o prea des clamată și invocată revanșă istorică, cât mai ales expresia unui efort conștient și vizionar de stabilizare a acestei regiuni volatile a Europei și de prevenire a restaurației vechilor stări de lucruri.

Ceea ce vreau să înfățișez aici sunt două elemente de mare însemnătate în plan european, pe care efortul militar și diplomatic al României de consolidare a Unirii, aplicat imediat și constant după Marea Unire din 1918, l-a avut pentru viitorul Europei.

Cel dintâi se referă la faptul că prin asigurarea stabilității în acel an în Europa Centrală și porțiunea sudică a celei de Est, România unită a contribuit la așezarea bazelor unui sistem de apărare a acestor spații politice continentale, îndeobște cunoscut ca sistemul antirevizionist versaillez (referire directă la așezămintele de pace europeană asumate de Conferința de pace de la Versailles) sau ca „sistemul francez”, pentru că a beneficiat de sprijinul puternic al Franței învingătoare. Armata română, apărând frontierele României întregite, a îndeplinit o misiune europeană de stabilitate în Europa Centrală și de Est în condițiile prăbușirii unor imperii seculare – rus, habsburgic ori otoman – ale acutizării crescânde a tensiunilor intra- sau interstatale, ca urmare a influenței agresive a bolșevismului sau a afirmării unor curente revizioniste și de restaurație în statele taberei învinse.

Ceea ce vreau să evoc în acest context este faptul că, factori de răspundere politică și militară, românii au vădit un spirit vizionar remarcabil, iar armata română reconstituită în parametri moderni și care a trecut proba focului în vara anului 1917 a fost păstrată și, după Unire, consolidată, tocmai având în vedere o asemenea misiune stabilizatoare în perioada imediat post- Marele Război. Potrivit, de pildă, unui document de epocă, o telegramă a

ministrului Franței în România, contele Saint Aulaire, adresată șefului guvernului francez, Alexandre Ribot, în martie 1917, evidențiază faptul că rolul armatei române în perioada imediat după sfârșitul războiului în stabilitatea Europei Centrale, prin avansul său în teritoriile Imperiului austro-ungar, va fi decisiv. Acesta scria că armata română va avea în Europa Centrală, în perioada imediat postbelică, de împlinit același rol pe care Armata de Orient (franco-britanică) va fi chemată să-l îndeplinească în Balcani, în aceeași perioadă. Deși pare un argument pentru menținerea în România a Misiunii Militare Franceze, conduse de generalul H. Berthelot, la acea epocă fiind reclamată de aliatul rus retragerea ei tocmai pentru ca la sfârșitul conflagrației Rusia să nu întâlnească nicio contrapondere de mare putere în estul și centrul Europei, aprecierile făcute armatei române, în comparație cu alte armate aliate, o ridică la nivelul unui instrument ostășesc de anvergură regională, capabil să mențină stabilitatea în zone tulburi, postimperiale, precum cea a Europei Central-Răsăritene. Așadar, o armată pregătită din vreme de o conducere politică vizionară, pentru ca în context aliat să poată pacifica în condițiile prăbușirii monarhiei habsburgice teritoriile în turbulențe, să clarifice frontiere disputate și generatoare de conflicte din cauza tensiunilor acumulate într-o împărțire multinațională.

Cel de al doilea element, pe care vreau să-l aduc în discuție, se referă la faptul că apărarea frontierelor Marii Uniri a modelat politica de alianțe a României Întregite, împlinind nu doar un obiectiv de multiplicare a potențialului de apărare propriu, dar deopotrivă și un rol stabilizator în Europa Centrală și de Est.

În context, vreau să relev faptul că România nu a înțeles acest rol stabilizator ca fiind de aplicare preventivă, nonconformă tratatelor încheiate după Marele Război, ci cantonat doar la exigențele interesului general european în conjuncție cu cele vizând interesul național primordial. Astfel, în condițiile izbucnirii războiului polono-rus în 1920, în pofida presiunilor exercitate asupra Bucureștiului, pentru a se alătura părții poloneze în acest război, România a știut să-și citească în mod corect interesele naționale și să-și asume un comportament corespunzător în sfera relațiilor internaționale. Iată un document de epocă. Colonelul Gheorghe Rozin – ajuns general și unul dintre întemeietorii trupelor de tancuri în armata română, cu studii înalte militare la Berlin – a

elaborat periodic analize ale situației internaționale sau cum erau ele intitulate de autor „considerațiuni asupra situației politice în Europa Centrală și Răsăriteană din punct de vedere românesc”.

Pentru analistul român, spațiul continental de interes principal pentru România era Europa Centrală și Răsăriteană, așa cum o arătase și efortul de apărare a frontierelor Marii Uniri în anul 1919. Constatând, în iulie 1920, „existența unei alianțe germano-ruse” și amenințarea reprezentată de ea pentru pacea generală, Rozin arată că „singurul mijloc, prin care s-ar putea stăpâni acest pericol, ar fi crearea unei Ucraine independente, aliate de o parte cu Polonia și România, de altă parte cu Franța și Anglia”. Deopotrivă a apreciat că importanța Poloniei în acest context este majoră, fiind singura în măsură să împiedice „unirea directă a rușilor cu germanii”. Într-un paragraf cu rezonanțe contemporane evidente, strategul român arată: „Polonia singură nu va putea opune nicio rezistență de lungă durată; Polonia și România nu ar putea ține piept decât cu mare greutate forțelor Rusiei Mari; atunci când ele vor fi organizate și aceasta numai dacă se asigură din altă parte libertatea de acțiune a Poloniei și României dinspre Vest; or, este greu de prevăzut că toate aceste condițiuni vor putea fi satisfăcute, așa că nu rămâne alt drum de urmat decât liberarea Ucrainei și alianța cu ea”. Totodată era constatat un alt adevăr strategic, anume că angajându-se spre Est, România riscă să-și piardă libertatea de acțiune față de atacuri foarte probabile din Vest, pe lângă faptul că ar fi întreprins o acțiune izolată, fiind implicată în chestiuni interne ale Rusiei. Dacă redeschiderea chestiunii independenței Ucrainei nu era posibilă atunci, doar alianța cu noile state din Europa Centrală – Cehoslovacia și Iugoslavia –, așa cum se vădise posibil în 1919 o alianță cu Polonia urma să dea o soluție. Ceea ce s-a și întâmplat.

Astfel, la 3 martie 1921 a fost semnată Convenția de alianță între România și Polonia, prin care cele două state se angajau să se ajute reciproc în cazul unui atac la granița de Răsărit. Tratatul a fost reînnoit la 26 martie 1926. Imediat după 1919, Take Ionescu, care a militat pentru crearea unui sistem de alianțe ce să cuprindă Polonia, Cehoslovacia, România, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (Iugoslavia) și Grecia, un bloc defensiv „de la Marea Baltică la Marea Egee”, care să se opună oricăror acțiuni revizioniste, în fața dificultăților

întâmpinate, ministrul de Externe român s-a raliat omului politic ceh Eduard Beneș, contribuind decisiv la realizarea unui sistem de alianțe bilaterale între Cehoslovacia, Iugoslavia și România, cunoscut sub numele de Mica Înțelegere. Creată în iunie 1921, Mica Înțelegere și-a propus să promoveze o colaborare lărgită în Europa, pe baza respectării *status quo*-ului teritorial consfințit prin tratatele de pace de la Trianon și Neuilly. Mica Înțelegere a fost prima alianță cu caracter regional constituită în Europa după Primul Război Mondial, care se baza pe Pactul Societății Națiunilor și urmărea să creeze un climat de pace și securitate în centrul și sud-estul continentului. Acest sistem de alianțe centrat pe România întregită a fost completat, prin efortul major al lui Nicolae Titulescu, în 1934, prin crearea Pactului Balcanic, adăugând forțelor păcii statele Greciei și Turciei.

Acest sistem de alianțe interbelic al României a rezistat cu succes chiar în perioada anilor '30, martorul unei acțiuni revizioniste concertate în Europa. Abia în ajunul celui de al Doilea Război Mondial, din septembrie 1938 până în august 1939, apariția unui nou fenomen continental, cel al conciliatorismului, promovat de marile puteri europene sub pretextul de a câștiga timp pentru a schimba balanța de forțe față de tabăra revizionistă, a făcut să se clatine sistemul românesc de alianțe, iar țara a trebuit să caute alte soluții de supraviețuire. Este rostul altui demers de a arăta care au fost aceste soluții, a le investiga și a desprinde concluziile istorice necesare și astăzi, când se plămădește o nouă ordine globală.

O concluzie neapărată se impune acestei scurte treceri în revistă a efortului militar aplicat pentru apărarea frontierelor Marii Uniri românești din 1918–1920. Anume că, apărând interesul național, România, prin acțiuni diplomatice și militare, a așezat baze trainice stabilității în Europa Centrală și de Est în urma Marelui Război, având o notabilă contribuție la asigurarea a două decenii de pace și stabilitate în perioada interbelică. Mai întâi, prin prevenirea unei restaurări imperiale, apoi prin securitatea generată de existența unei rețele de alianțe antirevizioniste capabile să descurajeze revanșe ori aventuri militare. Prin chiar aceste fapte, România Marii Uniri și-a vădit legitimitatea continentală, iar națiunea română și-a adus o contribuție de seamă la istoria universală.

Impactul revoluției digitale asupra omului și societății. Măsuri necesare pentru România. Un manifest pentru adaptarea la Era digitală*

Academia Română a inițiat o serie de dezbateri pe teme actuale, cu impact major asupra omului și societății contemporane. Prima dintre aceste dezbateri științifice a avut în centrul atenției tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC) și inteligența artificială (IA), punând accent pe efectul acestora asupra societății în ansamblul ei, cât și pe rolul roboticii în dezvoltarea societății românești.

Academia Română consideră că utilizarea noilor tehnologii digitale are efecte imediate în numeroase domenii și prin *Grupul de Reflecție privind impactul evoluției TIC și IA asupra omului și societății* a propus mai multe direcții de acțiune, pe care le supune analizei factorilor decidenți, în vederea stabilirii unor măsuri coroborate în domeniile educație, sănătate, cercetare, dezvoltare, inovare, economie, administrație publică, pentru armonizarea accesului populației la noile locuri de muncă specifice economiei digitale.

Academia Română a lansat în acest sens un manifest pentru adaptarea societății românești la era digitală, document care abordează impactul revoluției tehnologice și măsurile care ar trebui implementate în România.

Recomandările privind direcțiile de acțiune vizează elaborarea unui program coerent, la nivel național, care să includă aspectele specifice noii revoluții industriale și asigurarea mijloacelor pentru crearea structurilor de implementare în învățământ, în cercetarea instituțională și academică, cât și în viața publică. De asemenea, în document sunt menționate și eventualele costuri ale inacțiunii sau ale acțiunii întârziate.

Grupul de reflecție privind impactul evoluției TIC și IA asupra omului și societății a fost înființat

în cadrul Academiei Române în anul 2019, la inițiativa academicianului Ioan Dumitrache, și este alcătuit din membri ai Academiei Române, specialiști în știința și tehnologia informației, tehnologia microsystemelor, inteligența artificială, economie, sociologie, filosofie, medicină, învățământ, precum și experți din mediul public și privat.

Redăm în continuare textul integral al Manifestului.

Impactul revoluției digitale asupra omului și societății și unele măsuri necesare a fi luate în România.

Un manifest pentru adaptarea la Era digitală

Tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC) și inteligența artificială (IA) se situează în centrul revoluției digitale aflate în plină desfășurare și care influențează profund toate domeniile de activitate, economia, societatea, viața fiecărui individ și relațiile de orice natură stabilite la scară globală. În raport cu dinamica actuală a raporturilor dintre știință, tehnologie și societate, Academia Română, conform atribuțiilor prevăzute în Statutul său, și-a asumat rolul de a explora contextul, perspectivele și de a elabora, la solicitarea instituțiilor statului (Președinție, Parlament, Guvern) sau din proprie inițiativă, propuneri de măsuri și acțiuni în beneficiul cetățenilor și al dezvoltării țării, în ansamblu. Astfel, în anul 2001, Academia a derulat proiectul prioritar intitulat „Societatea Informațională-Societatea Cunoașterii: concepte, soluții și strategii pentru România“. Raportul de sinteză al proiectului a fost înaintat forurilor de decizie ale statului, partidelor parlamentare și comunicat societății prin intermediul mijloacelor de informare în masă. Astăzi, se poate constata că prevederile

documentului intitulat „Carta construirii Societății Informaționale în România, un manifest pentru o mișcare amplă, eficace și coerentă” (2000) s-au îndeplinit aproape în totalitate. În același timp, au fost percepute elemente noi de impact al TIC și AI.

În perioada 2015–2017, s-au derulat, în Academia Română, mai multe proiecte strategice, dintre care menționăm:

- „Școala și educația”, prin care s-a propus o strategie pentru ca acestea să servească la adaptarea cetățeanului la noua etapă de evoluție a economiei și societății.

- „Societatea cunoașterii în România”, care a evidențiat, printre altele, interacțiunile strânse dintre diferite elemente care caracterizează *Era digitală* (economie, cercetare, educație, legislație, piața muncii, protecția mediului, influența factorilor externi etc).

- „Siguranța informatică – protecția drepturilor de proprietate intelectuală”, proiect menit să releve unele dintre potențialele riscuri legate de dezvoltarea și utilizarea TIC și să recomande căi de contracarare, precum și de stimulare și facilitare a creației, inovării și înregistrării proprietății intelectuale, respectiv valorificarea justă a acesteia.

Pe aceeași linie și în același domeniu de interes și preocupări, în anul 2019, s-a constituit, sub egida Academiei Române, *Grupul de Reflecție privind impactul evoluției TIC și IA asupra omului și societății*, întrunit în trei ședințe, în datele de 14 martie, 18 aprilie și 21 iunie 2019. Prezentul document sintetizează principalele idei și propuneri de măsuri degajate în cadrul celor trei întâlniri ale membrilor grupului de reflecție, spre a fi supuse atenției factorilor de decizie din stat și comunicate societății, în ansamblul său.

1. Premisa

România este vital interesată de punerea în valoare a imensului potențial oferit de TIC și IA, ca și de asigurarea securității sale cibernetice și de gestionarea riscurilor inerente în lumea secolului al XXI-lea. Este esențial ca utilizarea noilor tehnologii digitale să nu fie doar apanajul unei elite reprezentate de profesioniștii din domeniu, ci să ofere acces și facilități extinse pentru întreaga populație a țării; educația și dezvoltarea infrastructurii digitale au un rol decisiv în acest sens.

2. Context

Pe plan mondial, cercetarea și inovarea în sfera tehnologiilor digitale avansează în salturi care se

suced tot mai rapid, iar aplicațiile proliferază exponențial. Cunoștințele și tehnologiile care au dinamica și impactul cele mai semnificative sunt: știința datelor („Data Science”), datele masive („Big Data”), *Cloud Computing*, învățarea automată („Deep/Broad Machine Learning”), robotica cognitivă, *Cyber-Physical Systems*, legat de care apar profesii noi (de exemplu, data scientist, operator 4.0). Cele mai semnificative progrese de ordin aplicativ sunt înregistrate în industria datelor și industria de software; în avangarda mondială se situează țările dezvoltate, precum și o serie de companii foarte puternice din SUA (Microsoft, Google, Amazon, Facebook, Apple), China (Baidu, Alibaba, Tencents) și UE (SAP). Rețeaua Internet a căpătat o anvergură planetară, tendința fiind cea a conectivității omniprezente și a „Internetului lucrurilor” („Internet of Things”). Sistemele de comunicații implementează generația 5G, serviciile web avansează rapid către generația Web 3.0, iar sistemele de fabricație au atins generația „Industry 4.0”. În același timp, odată cu apariția de noi meserii menite să compenseze dispariția unor locuri de muncă, apar vulnerabilități majore pentru siguranța și protecția vieții private a cetățenilor și chiar influențe asupra stării de sănătate și a comportamentului individului, în contextul aplicării pe scară largă a tehnologiilor emergente, care tind să înlocuiască operatorii umani și să modifice deprinderile dobândite de-a lungul secolelor de evoluție umană. Este demn de remarcat programul „Society 5.0”, lansat în Japonia, care vizează aspectele esențiale ale impactului tehnologiei asupra omului și societății.

3. Simptome

România este bine racordată la dinamica globală din domeniile TIC și IA; sistemul propriu de cercetare și inovare este potențial capabil, în condițiile unei susțineri financiare și instituționale adecvate, să evolueze pe traiectoria de „urmărire a liderului”, fiind posibile și unele realizări de vârf la nivel de nișă. Principalii factori favorizanți specifici țării noastre sunt:

- ponderea sectorului TIC în PIB,
- infrastructura Internet cu viteze mari de trafic,
- penetrarea largă a dispozitivelor mobile în rândul populației,
- receptivitatea deosebită a tinerilor față de aceste tehnologii.

Totuși, în spațiul digital, potențialul creativ al tinerilor din România este utilizat îndeosebi pe cont propriu sau în comunități ad-hoc de utilizatori și mai

puțin în proiecte lucrative de scară mare. Se fac simțite, de asemenea, consecințele negative ale exodului creierelor, care diminuează efectivele de profesioniști din TIC și IA disponibile în țară, determinând un deficit de forță de muncă superior calificată în aceste domenii.

Marile companii care activează în România se dovedesc, în prezent, mai agile decât universitățile în a se plia pe dinamica noilor tehnologii digitale, adaptându-și rapid modul de funcționare și oferta adresată unei piețe deschise și dominate de concurența între platforme.

La ora actuală, cea mai largă popularitate cunosc, în România, comunicațiile mobile, comerțul electronic și rețelele de socializare. Administrația publică este, încă, insuficient informatizată în relația cu cetățeanul și cu firmele private, fapt resimțit acut îndeosebi de întreprinzători la inițierea unor noi afaceri.

4. Diagnostic

În prezent, în societatea românească se cunosc doar parțial atât oportunitățile create de TIC și IA, cât și efectele folosirii nepotrivite și chiar evoluțiile imprevizibile și posibil necontrolabile ale acestor tehnologii. Tehnologiile oferite de furnizorii de produse TIC evoluează într-un ritm mult mai rapid decât cunoștințele și mijloacele de acțiune ale multor potențiali utilizatori români. Nu există, încă, un program coerent, la nivel național, care să includă aspectele specifice noii revoluții industriale bazate esențialmente pe integrarea calculatoarelor, a comunicațiilor și controlul obiectelor fizice.

5. Recomandări

Grupul de Reflecție privind impactul evoluției TIC și IA asupra omului și societății al Academiei Române a identificat următoarele direcții de acțiune:

I. Definirea obiectivelor unui program coerent, la nivel național, care să includă aspectele specifice noii revoluții industriale

- Identificarea și lansarea unor programe de cercetare științifică din domeniul roboticii, inteligenței artificiale, neuroinformaticii și nanotehnologiei, sistemelor inteligente „cyber-fizice“.

- Lansarea și susținerea unui program național pentru cercetarea creierului, vizând aspecte fundamentale și aplicative din domeniul neuroștiințelor, neuroinformaticii și neurotehnologiei, nanoștiințelor cu impact medical, tehnologic și cognitiv.

II. Crearea structurilor de implementare

În învățământ:

- Elaborarea unui program de pregătire a tinerilor în domeniul TIC în cadrul unor școli postliceale de doi-trei ani, în vederea acoperirii necesarului de lucrători cu calificare de nivel mediu.

- Elaborarea și implementarea unui program de digitizare în cadrul sistemului național de educație, valorificarea mai amplă a potențialului TIC și IA în procesul educativ-formativ.

- Includerea în planurile de învățământ din facultăți a unei discipline de etică în spațiul digital.

- Promovarea și susținerea programelor de cercetare inter- și transdisciplinară, a colectivelor complexe integrate de cercetare, formate din specialiști din mediul academic și mediul de afaceri.

- Promovarea și susținerea unui program privind educația continuă, pentru a asigura compatibilitatea întregii populații cu oportunitățile erei economiei digitale.

- Pregătirea strategică de cadre didactice în domeniul „Industry 4.0”, în scopul dezvoltării sustenabile a educației și a piețelor interne emergente; studiul complexității globale cu ajutorul instrumentelor inteligente de tip *World Economic Forum – Transformation Maps*.

- Parteneriate cu universități și instituții internaționale avansate în scopul schimbului de cunoștințe și bune practici. Reducerea timpului de asimilare a necesităților de implementare a domeniului „Industry 4.0” în România și creșterea rezilienței forței de muncă internă la tendințele tehnologice emergente la nivel global.

- Crearea cadrului legislativ pentru dezvoltarea mediului de afaceri în domeniul „Industry 4.0”; motivarea anti-exod și încurajarea potențialului creierelor de valoare ale României.

În cercetarea instituțională și academică:

- Înființarea (reorganizarea) unui institut național de cercetare-dezvoltare-inovare, având ca obiectiv conceperea, proiectarea și dezvoltarea de noi tehnologii și produse bazate pe tehnici de inteligență artificială, inclusiv de învățare automată, robotică cognitivă, știința datelor ș.a.

- Stimularea constituirii de consorții între universități, companii și instituții publice, pe principiul parteneriatului tripartit pentru inovare („Triple Helix”), practicat cu succes în țările scandinave și în alte state dezvoltate.

În viața publică:

- Implementarea ghișeului unic în relația cetățenilor cu administrația atât centrală, cât și locală; oferirea de spații și dotări adecvate pentru cetățeni în sediile instituțiilor publice.

- Realizarea de campanii de informare a populației privind riscurile legate de datele personale și modalitățile de protejare a acestora.

III. Asigurarea mijloacelor:

- Asigurarea unei finanțări de cel puțin 2% din PIB pentru cercetare-dezvoltare-inovare.

- Sincronizarea ordonată cu programele europene.

- Inițierea unor proiecte pilot pentru inovarea în masă („crowdsourcing”) în domeniile TIC și IA.

Rolul Academiei Române va consta, în principal, în contribuția la clarificarea conceptelor și asigurarea unui *punct de întâlnire* pentru diferiți actanți din societate, precum și în elaborarea și implemen-

tarea unui program de digitizare în cadrul **sistemului național de cercetare științifică.**

Academia își va asuma funcția de coordonare a acestui program.

6. Costurile inacțiunii sau acțiunii întârziate

În eventualitatea în care prioritatea unor asemenea măsuri va fi subapreciată sau aplicarea lor va fi întârziată, se va putea constata apariția unor efecte negative majore, cum sunt:

- întârzierea realizării convergenței României către țările avansate din Uniunea Europeană;

- limitarea performanțelor economiei naționale și a competitivității sale externe;

- situarea României în stare de dependență tehnologică față de exterior și ratarea șansei de a fi un actant semnificativ al revoluției digitale globale;

- subutilizarea potențialului inovativ românesc și continuarea exodului creierelor;

- degradarea relațiilor interumane și chiar a stării de sănătate a românilor.

Raportori ai Manifestului Academiei Române pentru adaptarea la Era digitală

Acad. Ioan Dumitrache, secretarul general al Academiei Române

Acad. Florin Filip, președintele Secției de știința și tehnologia informației a Academiei Române

Prof. Horațiu Dragomirescu, Academia de Studii Economice din București

Grupul de Reflecție privind impactul evoluției TIC și IA asupra omului și societății este alcătuit din:

1. Acad. Ioan Dumitrache, Academia Română, secretarul general al Academiei Române

2. Acad. Florin Filip, Academia Română, președintele Secției de știința și tehnologia informației

3. Acad. Dan Dascălu, Academia Română, președinte al Comisiei de știința și tehnologia microsystemelor

4. Acad. Gheorghe Păun, Academia Română

5. Acad. Dan Tufiș, Academia Română, directorul Institutului de Cercetări pentru Inteligență Artificială (ICIA)

6. Dr. Angela Ioniță, Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială (ICIA)

7. Sorin Șerb, IBM România, Chief Technology Officer

8. Prof. Adriana Alexandru, Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Informatică (ICI)

9. Dr. Liviu Badea, Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Informatică (ICI)

10. Prof. univ. Ovidiu Băjenaru, membru corespondent al Academiei Române, Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila“ din București

11. Radu Jugureanu, SIVCO România, director departament AeL eContent

12. Luige Vlădăreanu, Institutul de Mecanica Solidelor

-
13. Prof. univ. Nicolae Țăpuș, membru de onoare al Academiei Române, Universitatea Politehnica București
 14. Prof. univ. Horațiu Dragomirescu, Academia de Studii Economice
 15. Simona Sandu, Microsoft România, Commercial Solutions Executive
 16. Sorin Mândruțescu, CEO Oracle România
 17. Prof. univ. Radu Munteanu, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
 18. Prof. univ. Mircea Dumitru, membru corespondent al Academiei Române, rectorul Universității din București
 19. Acad. Cătălin Zamfir, Academia Română, directorul Institutului de Cercetare a Calității Vieții
 20. Dr. Andreas Wild, Consultant R&D, Germania
 21. Prof. dr. ing. Gheorghe Pascovici, Universitatea din Köln, Germania
 22. Dr. Tiberiu Tănase, Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST), sub egida Academiei Române
 23. Prof. Ion Stoica, Universitatea Berkeley, California, SUA
 24. Dr. Igor Serotilă, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova

Euro după 20 de ani: între teorie și pragmatism (I)

Valeriu Ioan-Franc*

Membru corespondent al Academiei Române

Napoleon Pop**

„Noi nu cunoaștem corect decât ce cunoaștem
în mică măsură, căci odată cu acumularea
cunoștințelor cresc și îndoielile noastre”

Goethe

„Moneda euro nu poate fi un scop în sine”

Antonio Tajani

toate instrumentele integrării care îi aduc securitatea economică și, mai ales, ancorarea ei într-un spațiu european de securitate, iar pentru acest lucru partajarea riscurilor cu ceilalți parteneri trebuie asumată în aceeași măsură cu intensitatea cu care dorește să se bucure de privilegiile de a fi membru deplin al UE.

Abstract: *Cu credința că România se pregătește pentru adoptarea euro – așa cum rezultă din documentele Comisiei Naționale de fundamentare a Planului Național de adoptare a monedei euro și din declarația Guvernatorului BNR potrivit căreia viitorul Consiliu de Administrație, care își începe mandatul în luna octombrie 2019, va avea ca prioritate aderarea la zona euro – am crezut de cuviință să re-străbatem drumul demersurilor în materie, la nivelul UE, finalizate cu crearea și punerea în circulație a monedei unice. Am considerat acest lucru necesar, întrucât credibilitatea și seriozitatea pregătirii pentru adoptarea euro nu trebuie blocată într-un tip îngust de abordare, cum se încearcă în multe din dezbaterile interne.*

Un simplu bilanț al costurilor și beneficiilor, mult prea răspândit în unele analize, se pierde în concluzii care chestionează pasul politic ce trebuie făcut conform tratatului de aderare la UE asumat. De asemenea, a reduce beneficiile euro la domeniul economic și social, uitând de miza mult mai complexă a introducerii lui, înseamnă a denatura însăși decizia politică națională prin care s-a hotărât aderarea României la UE, ca să nu spunem că ne poticnim la jumătatea drumului nostru de integrare europeană. România trebuie să ajungă să beneficieze de

Un proiect provocant

Ca orice moment aniversar, și celebrarea euro la 20 de ani a produs laude și critici, fapt întâmplat și în alte ocazii, fie că vorbim de perioada de dinaintea creării lui ori pe parcursul existenței sale ca monedă circulatorie. S-a strâns o întreagă literatură pro și contra euro, iar în efortul de a argumenta o cauză sau alta s-a pierdut foarte mult din evocarea adevăratei meniri a monedei unice. Toate celelalte încercări anterioare ale fostelor Comisii Economice Europene de a tranșa stabilitatea valutară a statelor membre („Șarpele Valutar”, „Unitatea de Cont Europeană” – ECU etc.) și, implicit, corelarea prețurilor naționale spre o anume convergență a puterii de cumpărare parcă nu au avut parte de atâta atenție. Nici chiar momentul trecerii de la reperul aur la „flat money” (după deciziile SUA din 1971 de a nu mai converti dolarul în aur).

Putem accepta că euro a fost supus supliciilor comune oricărei idei noi în propagare, ori că a stârnit anumite înfricoșări, toate au însă la bază comparațiile cu trecutul și nu cu perspectiva, cu viitorul și viziunea pe termen lung. Comparațiile teoretice sau practice sunt evident tributare studiilor empirice și generalizărilor stricte, într-o perioadă în care econometria a prins un avânt promițător, cred unii. Istoria

*Prof. dr., director general adjunct, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”

**Director științific, Institutul de Economie Mondială

euro mai spune că susținerile sau criticile la adresa monedei unice au ținut și încă țin de specializarea celor instituțional implicați sau care produc uneori comandate comentarii. Că așa a fost, avem exemplul constituirii Comitetului Special pentru Uniunea Monetară de către Jacques Delors, pe când era președinte al Comisiei Europene (1985–1995). Jacques Delors a sugerat ca respectivul comitet să nu fie constituit din miniștrii de finanțe ai Ecofin („unii dintre ei fiind ostili” planului realizării uniunii monetare, afirma Delors!), ci din guvernatorii băncilor centrale, mai mult sau mai puțin independenți de guverne. Raportul Delors a fost aprobat de Comisia Europeană la 12 aprilie 1989 și, de subliniat, a preluat definiția Uniunii Economice și Monetare (UEM) stabilite în Raportul Werner¹ din 1970, elaborat sub mandatul Consiliului European ținut la Haga, la data de 1 decembrie 1969.

Ca să înțelegem în prezent ce a determinat crearea UEM și ulterior adoptarea monedei unice, Raportul Werner semnala, încă din 1970, **limitele integrării europene în ceea ce privește generarea unor inadecvări și dezechilibre economice între statele membre prin crearea Pieței Comune, cu repercusiuni grave asupra evoluției de viitor a comunităților de atunci.**

Cităm din Raportul Werner: „Experiența anilor recentți ne arată că astfel de dezechilibre sunt pe cale să compromită serios integrarea realizată prin liberalizarea mișcării bunurilor, serviciilor și capitalului. Acest lucru este adevărat pentru piața comună agricolă. Fiind sesizate diferențele marcante dintre țările membre în realizarea obiectivelor de creștere și stabilitate, *există pericolul grav al dezechilibrelor care decurg, dacă politica economică nu poate fi armonizată efectiv*”. Ușor de reținut din Raportul citat sesizarea nefuncționării armonizării politicilor economice, respectiv a cooperării guvernamentale în materia politicilor economice, lucru care va reveni cu acuitate în perioada de după criza financiară.

Procedurile consultărilor pe armonizarea măsurilor de coordonare sufereau, și atunci ca și acum, de lipsa rezultatelor așteptate, cauzele menționate de Raportul Werner fiind fie caracterul lor pur formal sau propensiunea statelor membre de a se „refugia” în tot felul de clauze de salvagardare a independenței politice a guvernelor. Și, atenție, se semnala că în timp ce economiile statelor membre erau tot mai interdependente, ceea ce însemna o slăbire a autonomiei lor, acest lucru nu era compensat de efectivi-

tatea unor politici comunitare care întârziiau să fie puse în aplicare. De asemenea, se semnala: „Eforturile extinse au permis (doar) atingerea unor progrese parțiale, dar ele nu au dus în fapt la coordonare sau armonizare efectivă a politicilor economice în cadrul Comunității, ceea ce ar fi fost în concordanță cu spiritul Tratatului de la Roma, acesta fiind tradus în viață în cea mai mare parte prin aplicarea prevederilor fundamentale ale Tratatului, în special a articolelor care se refereau la politica economică și monetară”. Ce mult se aseamănă constatările perioadei de atunci cu ceea ce se întâmplă în prezent! Numai că atunci moneda unică și zona euro încă nu existau. Iată realitatea moștenită de Jacques Delors la preluarea președinției Comisiei, adică bătutul pasului pe loc în procesul integrării, îndepărtarea de la prevederile Tratatului de la Roma, deschizător al unui proiect politic major pentru Europa. Procesele de integrare pe varii domenii înaintau diferit, necorelat, iar Piața Comună nu se bucura de progrese paralele în politica socială sau în a beneficia de servicii bancare și financiare integrate, în condițiile în care se avansase deja în domeniile liberalizării mișcării capitalurilor și dreptului la circulația și stabilirea forței de muncă. Recomandările, făcute sub presiunea evenimentelor, necesitau asumări și poziții pozitive din partea țărilor membre, fiind formulate în termeni generali, cu putere slabă de convingere.

Un proiect supus abordărilor provocante

Am făcut această digresiune istorică pentru a reaminti că interesul pentru accelerarea dinamicii creării UEM decurgea din impasul în care se găsea Piața Comună, care avea nevoie de armonizarea a numeroase politici în cele mai diverse domenii – economice, sociale, transporturi, servicii financiare și bancare etc. Or, tocmai lipsa voinței politice (de fapt, era o perioadă oarecum ciclică de „delăsare”) de a integra și de a se asuma politici și reguli comune pentru funcționarea propice a unei piețe mai extinse de bunuri și servicii (industriale, la acea vreme), față de avantajele zonei de comerț liber deja existente. Apăruse și se întărise nevoia unei monede unice! O piață comună avea nevoie de o monedă unică, cum Paul Volker, fost președinte FED (1979–1987), remarcă nu cu multă vreme în urmă, că o economie globală are nevoie de o monedă globală. **Beneficiul major al monedei unice – care a devenit euro – nu era căutat acolo unde azi îl caută mulți cu ardoare în simple bilanțuri de**

costuri și beneficii, ci în realizare de pași consistenți în proiectul politic european.

Delors a reușit să convingă șefii de state și guverne că moneda unică era nu numai un corolar al unui efort, poate ieșit din comun, ci și un vehicul de a consensualiza și mai puternic politic Uniunea și de a-i oferi funcționalitate, credibilitate și atractivitate. Politicul în sens larg trebuia convins și el, pentru că, s-a văzut mai târziu, demararea și realizarea proiectului monedei unice s-au produs cu lideri de valoare, care azi nu mai sunt biologic sau în funcțiile vremii marilor decizii privind UEM.

Calitatea negociatorilor pe propunerile Raportului Delors² a făcut ca acest document să descrie cel mai bine și convingător **cele trei stagii ale realizării UEM**. Primul stagiul nu afecta tratatele existente, succesul lui depinzând de implicarea instituțiilor existente în finalizarea Pieței Unice, (atenție!) printr-o **coordonare a politicii economice și cooperare în politica monetară mai strânsă** și participarea la mecanismul cursurilor de schimb a sistemului monetar european (EMS). În cadrul acestei prime etape trebuia negociat și ratificat Tratatul UEM, care deschide cel de **al doilea stagiul al UEM**, constând din implementarea Sistemului European al Băncilor Centrale (România este parte a acestuia). Noile instituții coexistau cu autoritățile monetare naționale și cu un institut monetar federal, toate conlucrând pentru procesele decizionale necesare pentru crearea unei monede unice. În **stagiul trei**, autoritatea economică revine instituțiilor Uniunii cu tranziția spre cursuri de schimb cu parități fixe irevocabile și, pe cât posibil, spre moneda unică, menită să înlocuiască monedele naționale. Întregul parcurs trebuie privit ca unul politic, ajutat/susținut de decizii politice majore, conferind monedei euro caracteristica unui proiect în primul rând politic și apoi monetar.

Raportul Delors a definit cu claritate măsurile necesare pentru stabilirea unei UEM autentice și transferul de suveranitate pe care îl impune. În ceea ce privește calendarul, raportul a subliniat că acesta depinde în întregime de voința politică a statelor membre, Delors forțând asumarea politică a întregului pachet de măsuri și a fiecărei etape de implementare a acestuia. Desigur, proiectul de raport a comportat discuții aprinse, care s-au încheiat cu aprobarea lui de către președintele Bundesbank, **cu condiția ca Banca Centrală Europeană emitentă a monedei unice să fie independentă**. Raportul

Delors a fost aprobat de Comisia Europeană și prezentat Consiliului în 12 aprilie 1989.

Până la crearea și introducerea euro, statele membre trebuiau să rezolve **trei condiții: convertibilitatea deplină, cursuri de schimb ale propriilor monede fixe irevocabile față de celelalte monede ale statelor membre și adoptarea în final a monedei unice**. Evocarea avantajelor, precum facilitarea circulației persoanelor și a comerțului fără costuri și riscuri valutare, era făcută **în interesul favorizării investițiilor și creșterii economice**. Acest lucru implica în mod necesar un grad de armonizare a politicilor economice pentru a se ajunge la o uniune monetară, iar implementarea Pieței Unice presupunea și o unificare a politicilor structurale și regionale. S-a subliniat încă de atunci că era necesară abordarea cu cea mai mare **seriozitate a armonizării politicilor fiscale și bugetare**, scop în care trebuiau elaborate standarde obligatorii și constrângătoare. Dacă putem vorbi în prezent de deficiențele euro și de impactul euro asupra celor care încă se gândesc să îl adopte, atunci trebuie reflectat asupra pașilor foarte mărunți făcuți pentru respectarea standardelor fixate/obligatorii în domeniul politicilor fiscale și bugetare ale statelor membre, fie din zona euro, fie a celor din afara ei. **Nu euro este problema în bilanțul beneficii-costuri sau independența băncii centrale, ci politicul care nu înțelege că promisiunile electorale devin realități sustenabile numai cu respectarea regulilor fiscal bugetare**. Acestea sunt singurele care, pe de o parte, conduc spre realizarea sustenabilă a criteriilor de la Maastricht, iar pe de altă parte, creează o bază solidă procesului convergenței reale.

Euro este foarte mult judecat pe baza criteriilor dezvoltate de Robert Mundell în lucrarea sa *A Plan for a European Currency*³ (apărută în 1973), cu referire până la obstinație la ceea ce ar fi o zonă valutară optimă (OCA). Deși cu preocupări în domeniu, încă din 1961⁴, Mundell și-a mai schimbat opiniile inițiale foarte constrângătoare, rezumate la faptul că șocurile asimetrice greu de controlat sunt de natură să submineze economia reală. Principalul era vorba de faptul că dobânzile de politică monetară aplicate în lume nu pot fi corespunzătoare unei anumite situații dintr-o altă țară și, ca urmare, regimul de flotare a cursurilor de schimb este varianta cea mai bună pentru atenuarea sau absorbția șocurilor asimetrice.

În căutarea adevărului realizării unei OCA, Mundell vorbește de **patru criterii** care ar da o bună funcționalitate unei uniuni monetare:

(a) **mobilitatea forței de muncă în spațiul uniunii monetare;**

(b) **mobilitatea capitalului, salarii și prețuri flexibile** în același spațiu;

(c) un **sistem de partajare a riscurilor** printr-un mecanism automat de transferuri fiscale, care să asigure distribuția resurselor financiare atunci când primele două criterii suferă;

(d) **sincronizarea ciclurilor de afaceri.**

Abstractizarea teoretică pare simplă, dar să nu se uite că Mundell încerca să **explice un fenomen**, în timp ce alții, concentrați pe realizarea unei monede

unice, doreau **o soluție la o situație reală** – lipsa de progres în integrarea europeană.

Note

¹ Werner, P. (1970) – *Report to the Council and the Commission on the realization by stages of economic and monetary union in the Community*, Luxemburg, 8 octombrie.

² Delors, J. (1988) – *Completing Europe's Economic and Monetary Union* (aprobat de CR 12.04.1989).

³ Mundell, R. (1973) – *A plan for a European Currency*, in: H.G. Johnson and A.K. Swoboda, eds., *The Economics of Common Currencies*.

⁴ Mundell, R. (1961) – *A Theory of Optimum Currency Areas*, *American Economic Review*, November 1961.

Rolul lui Dimitrie A. Sturdza la dezvoltarea Academiei Române (II)

*Nicoleta Stan-Țurcanu**

În categoria personalităților de prim rang care și-au adus contribuția la dezvoltarea Academiei Române, un loc aparte îl ocupă Dimitrie A. Sturdza. În cadrul acestei instituții prestigioase, Dimitrie A. Sturdza, datorită profesionalismului și competențelor sale, a ocupat cele mai înalte funcții. A început ca membru titular al instituției, în septembrie 1871. Ulterior, a ocupat, pe rând, funcțiile de: vicepreședinte (1879–1882), președinte (1882–1884) și secretar general (1884–1914). Trebuie să subliniem faptul că perioada în care Dimitrie A. Sturdza a activat în cadrul Academiei Române a fost una de efervescentă – atât culturală, cât și politică – pentru societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea. Erau multe lucruri de realizat și la Academie, ca la toate instituțiile din acea vreme, de altfel. Se cerea modernizarea și dezvoltarea accentuată a întregii societăți. De aceea, și Academia Română avea nevoie de oameni vrednici care să accelereze dezvoltarea ei cât mai repede posibil. Dimitrie A. Sturdza a fost unul dintre ei. A înțeles necesitatea transformării noului for academic într-o instituție de prestigiu într-un ritm accentuat.

Dimitrie A. Sturdza a fost ales membru actual al Societății Academice Române în ședința publică¹ din 15 septembrie 1871, la propunerea lui Alexandru Odobescu², susținut fiind și de Iosif Hodoș³. Considerăm că un argument important care a determinat alegerea lui Dimitrie A. Sturdza ca membru actual al Societății Academice Române a fost vasta și laborioasa sa activitate desfășurată pe multiple planuri care avea să fie remarcată nu numai în țară, ci și în străinătate. La numai câțiva ani după întoar-

cerea de la studii, Dimitrie A. Sturdza a reușit să se impună prin spiritul său de inițiativă și de bun organizator. Consemnăm și faptul că secțiunea istorico-arheologică din acea perioadă începuse să culegă izvoare și documente privitoare la istoria românilor aflate atât în arhivele din țară, cât și din străinătate, în scopul de a fi aduse la lumină cercetătorilor, cu alte cuvinte, de a fi publicate. De altfel, potrivit articolului IX din Statutele adoptate în 1867, secția istorică avea atribuția a culege și a publica orice documente importante din istoria noastră a românilor, de a organiza misiuni pentru asemenea lucrări, de a premia operele istorice etc.⁴

În acest sens, un rol important i-a revenit și lui Dimitrie A. Sturdza, care a sprijinit și a susținut mereu acest ambițios demers de strângere a valoroaselor vestigii românești menite să îmbogățească patrimoniul românilor. Chiar dacă era absorbit în cea mai mare parte a timpului de activitatea politică⁵, deoarece era în primul rând un om politic, Dimitrie A. Sturdza s-a afirmat pe mai multe planuri, fiind inclus în mai multe comisii. Astfel, în anul 1874 când a început să participe pentru prima dată la ședințele Academiei, Dimitrie A. Sturdza a fost inclus în mai multe comisii: Comisia pentru examinarea conturilor Societății, Comisia pentru „facerea bugetului”⁶, Comisia pentru revizuirea dicționarului și Comisia pentru examinarea traducerilor din autori latini⁷. Încă din această ședință Dimitrie A. Sturdza s-a dovedit a fi deosebit de activ, preocupat de bunul mers al lucrărilor Societății Academice, de rezolvare a numeroaselor și complexelor sarcini ce-i reveneau. Semnificativă este și propunerea lui Dimitrie A. Sturdza, din ședința din 7/19 august a aceluiași an, care considera că intervalul de

timp dintre 1 august până la 15 septembrie era vacanță. Fiind obișnuit cu rigoarea și disciplina muncii, era de părere că statutele societății trebuie modificate, deoarece acestea potrivit lui „împiedică mersul societății”; pe lângă acest lucru, mai dorea și „înmulțirea membrilor actuali ai societății”⁸. Începând din anul 1874, Dimitrie A. Sturdza a fost foarte implicat și plin de inițiative în ședințele Societății Academice Române. Fiind un om aprig din fire, cu simțul datoriei în toate domeniile, dorea o activitate cât mai activă în care să fie valorificat chiar și timpul. De aceea, chiar și spre sfârșitul vieții, în anul 1908, fiind extrem de ocupat, a venit cu propunerea de a schimba „timpul ținerii sesiunii, pentru că activitatea Academiei coincide cu activitatea politică a țării. Dar viața politică nu are ea însemnătate hotărâtoare în Stat? Fără aceasta ar fi ajuns țara acolo unde este? Ar fi existat și ar fi progresat Academia? Evident că nu”⁹.

Dimitrie A. Sturdza venea cu propuneri tot timpul și găsea soluții pentru a rezolva numeroasele probleme ce apăreau în cadrul Academiei. El a fost acela care a eliminat treptat, prin măsuri bine chibzuite și deosebit de abile, situația financiară jenantă a Academiei, oferindu-i posibilitatea să se alinieze – și din acest punct de vedere – celorlalte mari academii europene și să-și îndeplinească obligațiile statutare privind premierele de cărți, acordările de burse și publicările de documente și alte lucrări de certă valoare științifică.

Trebuie consemnat și faptul că la îndemnul lui Dimitrie A. Sturdza, numeroși cărturari și oameni care iubeau cultura au lăsat prin testament Academiei numeroase donații constând în colecții, terenuri, moșii, bani etc.

În ședința din 12 septembrie 1876, Dimitrie A. Sturdza și-a exprimat dorința de a interveni pe lângă ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice din acea vreme pentru ca „Biblioteca Statului” să fie pusă sub auspiciile Societății Academice. În acest mod, considera el, „lumea ar face mai multe donații”¹⁰.

Tot pe linia soluțiilor menite să dezvolte Societatea Academică Română se situa, potrivit lui Dimitrie A. Sturdza, și necesitatea „de a se colecționa la Biblioteca Societății cărțile, ziarele și diferitele publicațiuni contemporane care pot să fie utile o dată pentru istorie”. Așadar, datorită stăruințelor sale a fost adunată presa din acea perioadă pe care Biblioteca Academiei Române o posedă astăzi. Susținea că trebuie adoptată o lege care să oblige toți tipograful și litograful să trimită „atât Societății,

cât și celor două biblioteci din București și Iași câte două exemplare” care să fie scutite de taxe poștale¹¹. Aceasta s-a concretizat, ulterior, prin legea din aprilie 1885, Legea depozitului legal. După ce a devenit președintele Academiei Române, a sprijinit dotarea fondului de carte, prin cumpărări și donații. Biblioteci particulare întregi și de cea mai mare valoare au fost aduse la Biblioteca Academiei Române. Printre acestea, donațiile consistente făcute de Alexandru Papiu Ilarian (1934 volume), vărul său, Dimitrie C. Sturdza-Șcheianu (7431 volume), călugărul Nifon Bălășescu (2570 volume) etc¹²; astfel, colecțiile Academiei s-au înmulțit, an de an. Stau dovadă, în acest sens, datele statistice date chiar de Dimitrie A. Sturdza la împlinirea a 25 de existență a Academiei Române. În 1891, Biblioteca Academiei deținea 40,436 volume, dintre care 33,437 erau dăruite, iar 6255 cumpărate. Totodată, Dimitrie A. Sturdza oferea o statistică detaliată a colecțiilor Academiei. Erau numărate peste 900 de volume în colecția manuscrise, îndeosebi texte bisericești și cronici; peste 20 000 de documente din secolele XV-XIX, precum și alte colecții¹³. Tot Dimitrie A. Sturdza nota că averea Academiei la acea dată era în valoare de 2 457 840 lei și 60 de bani, rezultată din fondurile cu destinație generală de la stat sau persoane particulare și fonduri cu destinație specială¹⁴.

A fost preocupat în egală măsură și de găsirea unui spațiu adecvat construirii unui local propriu al Academiei¹⁵. Aceasta funcționa într-un spațiu impropriu păstrării și conservării în condiții corespunzătoare a colecțiilor, și anume în clădirea Universității. De aceea, fiind foarte preocupat de soarta tezaurului Academiei a precizat în ședința din 21 noiembrie 1880 „că nu mai este cu putință să stăm în această strâmtoare, unde nu avem loc să așezăm nici bibliotecă nici diferitele colecțiuni, pe care, în loc să le punem la dispoziția cercetătorilor, suntem nevoiți a le închide prin lăzi și a le băga prin pivnițe”¹⁶. În acest sens, Dimitrie A. Sturdza venea și cu soluții, cerând în același timp și statului român să se implice mai mult în acest demers, pentru a găsi fondurile necesare pentru „clădirea edificiului și pentru publicațiuni și explorări”¹⁷. Ca atare, și în anul următor, susținea că ar trebui a se căuta mijloace „pentru atingerea rezultatului dorit de a-și avea Academia unu edificiu alu seu propriu”¹⁸.

În perioada când a fost președinte al Academiei Române, între anii 1882–1884, Dimitrie A. Sturdza a luptat cu multă râvnă pentru îmbunătățirea și în

același timp pentru îmbogățirea colecțiilor deja existente. El era preocupat de faptul că micile colecții care existau deja nu erau expuse și clasate ci, erau „ticsite unele peste altele, astfel în cât nu se potu întrebuința”¹⁹ Trebuie să amintim și faptul că Dimitrie A. Sturdza are meritul de a fi susținut cu tărie în ședința ordinară din 6 martie 1882 care erau prioritățile imediate ale Academiei; în opinia lui erau următoarele: în primul rând găsirea unui local adecvat pentru păstrarea colecțiilor în siguranță, deoarece acestea erau foarte valoroase și trebuiau păstrate în condiții corespunzătoare; în al doilea rând a unui fond pentru bibliotecă; în al treilea rând a mijloacelor de investigație și de cercetare, și nu în ultimul rând posibilitatea de a publica toate lucrările științifice²⁰.

„Biblioteca noastră trebuie completată și înavușită pe fiecare anu. Cu 2-3 mii lei pe anu nu se pote nici măcar alimenta”, spunea Dimitrie A. Sturdza când era la conducerea Academiei²¹. Într-atât era de preocupat de soarta colecțiilor Academiei, încât, ulterior, în ședința ordinară din 30 aprilie 1882, având după cum bine se știe calitatea de președinte al Academiei Române, a adus iar în discuție găsirea unui loc propriu unde să se poată instala instituția pe care o conducea, considerând că „Academia are necesitate de un loc spațios unde să se poată instala biblioteca și diferitele sale colecțiuni și unde să se poată face și lucrări științifice”²². Mai mult de atât, mărturisea în cadrul aceleiași ședințe că „s-a interesat foarte mult, a cercetat anume și la administrațiunea Domeniilor Statului”, în vederea unui loc potrivit pentru construirea clădirii Academiei Române²³. Așadar, Dimitrie A. Sturdza și-a dat toată silința în acest sens; nu degeaba a fost numit de contemporanii săi „sufletul Academiei Române”.

În urma incendiului din anul 1884²⁴ care a pus în real pericol colecțiile Academiei Române ce se aflau în localul Universității, s-a decis accelerarea demersurilor pentru a găsi o soluție cât mai rapidă de a găsi un local adecvat pentru adăpostirea în condiții optime a colecțiilor Academiei Române. Referitor la această problemă, Dimitrie A. Sturdza nota în anul 1886 faptul că Biblioteca Academiei este cea mai „însemnată din țară” și „cea mai bogată ce a avut România vreodată” dar, totodată, atrăgea iar atenția asupra faptului că „instalarea și întreținerea în bună ordine a acestor colecțiuni cere un local și un personal pe care Academia este departe de a și le pute procura cu mijlocele sale”²⁵.

100 Ca urmare, în vara anului 1890 când Academia și

Biblioteca s-au mutat din clădirea Universității în casa C. Cesianu din Calea Victoriei, unde, de altfel, au sediul și în zilele noastre, Dimitrie A. Sturdza fiind un om foarte meticulos și chibzuit s-a îngrijit îndeaproape de mutarea în noul spațiu și de organizarea Academiei Române, fiind ajutat în această privință și de „mâna lui dreaptă” Ion Bianu, astfel încât era informat și i se cerea acordul chiar și pentru cele mai nesemnificative detalii²⁶.

Dezvoltarea Academiei Române a constituit o preocupare permanentă a lui Dimitrie A. Sturdza. De aceea, venea tot timpul cu noi măsuri menite a înlesni bunul mers al acestei instituții. În ședința din 1 aprilie 1894 a propus ca Biblioteca Academiei să fie clasificată ca bibliotecă publică de studii, așa cum erau bibliotecile publice străine²⁷. Tot în cadrul acestei ședințe susținea că nu ar trebui împrumutate cărțile în afara capitalei, deoarece exista riscul să se piardă²⁸. Sugestivă în acest sens este afirmația sa: „cu greu și cu mari sacrificii s-au pututu aduna și se adună colecțiunile Academiei; de aceea și trebuiescu păzite cu mare îngrijire”²⁹.

Într-o ședință din anul 1895, Dimitrie A. Sturdza a citit chiar anumite părți din regulamentul Academiei de Științe de la Paris pentru publicarea dărilor de seamă ale ședințelor sale, subliniind faptul că și acolo membrii sunt obligați a da ei înșiși rezumatele comunicărilor lor, în vederea publicării acestora³⁰.

Dimitrie A. Sturdza a fost preocupat în egală măsură de promovarea culturii românești în străinătate, și în același timp, de stabilirea de relații cu lumea academică internațională. Dorea ca Academia Română să colaboreze cu savanți, să facă parte dintr-o „asociațiune științifică internațională”, din care făceau parte „mai multe Academii din Germania și din alte țări”, în vederea întocmirii și publicării unei lucrări despre tezaurul limbii latine³¹. Dacă avem în vedere comunicările științifice care erau prezentate în ședințele Academiei, cu siguranță, era dificil ca un stenograf să poată redacta tot ceea ce se comunica. La 26 februarie 1896 când Dimitrie A. Sturdza era la conducerea Cabinetului de miniștri au fost începute la Academia Română „lucrările de reconstrucție și reparații radicale”, care au fost finalizate în anul 1900³². Tot în perioada când a fost la conducerea Cabinetului de miniștri, Dimitrie A. Sturdza a facilitat și acordarea a numeroase subvenții³³ Academiei, pentru publicarea documentelor istorice³⁴. În același timp, în calitatea sa de secretar general al Academiei

Române, a administrat și s-a ocupat de bugetul alocat pentru diversele lucrări care trebuiau realizate la această instituție. La 7 iunie 1896, Sturdza a acordat un aviz pentru o „instalație de gaz, fier și plumb la Direcțiunea Academiei Române”³⁵.

A avut întotdeauna grijă să sporească resursele Academiei Române, de aceea inițiativele sale au fost numeroase și eficiente, înlesnind astfel dezvoltarea acestei instituții de cultură. Dimitrie A. Sturdza a acordat o mare atenție donațiilor și a încurajat mereu oamenii cu stare să ajute Academia Română.

În vederea realizării obiectivelor sale n-a ezitat nicio clipă să se folosească de autoritatea sa, mai ales în perioada în care a fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice și chiar prim-ministru. S-a ocupat de formalitățile legale privitoare la moștenirile care erau lăsate Academiei Române. Deseori, pleca la Iași, pentru a se ocupa de procesul Adamachi, mai trebuie adăugat faptul că mitropolitul Iosif al Moldovei l-a rugat pe Sturdza să se ocupe de averea sa³⁶.

Poate datorită muncii și zelului său neobosite a fost ales secretar general al Academiei Române de mai multe ori la rând. A ocupat această funcție începând din anul 1884. În anul 1891, când a fost reales pentru a doua oară în această funcție, Dimitrie A. Sturdza afirma cu modestie că „înainte de șapte ani ați binevoit a me alege secretar generalu alu Academiei. Fiecare omu are mari datorii de îndeplinitu în viața sa și greu este a le îndeplini pe tote pe deplinu. Dacă este să mă întreb, dacă am îndeplinitu cu deplinătate tote datoriile serviciului meu de Secretaru generalu în acești șapte ani de zile, eu a-și da unu răspunsu negativu, pentru că sciu câte lacune am lăsatu în urma mea”³⁷. A fost ales cu unanimitate de voturi. Însuși Mihail Kogălniceanu, deși bolnav, a venit să realegă pe Dimitrie A. Sturdza ca secretar general al Academiei Române³⁸.

Cu toate acestea, a existat un moment, în anul 1908, când Dimitrie A. Sturdza și-a dat demisia din funcția de secretar general al Academiei Române, nemulțumit de faptul că „de o bucată de timp se reînnoiesc încercările de a înlocui Statutele și Regulamentele Academiei prin drepturi și privilegii personale, menite a strica buna ordine a acestei Instituțiuni”³⁹. Ca atare, a decis că nu are rost să mai rămână în funcția de secretar general. În același timp, a anunțat că renunță și la calitatea de membru al comisiilor în care a fost ales și a părăsit incinta Academiei. Demisia sa a fost respinsă cu unanimi-

tate de voturi. Însuși scriitorul Duiliu Zamfirescu, cunoscut ca un critic al lui Dimitrie A. Sturdza, fiind la acea vreme cel mai nou membru al Academiei Române, a spus că trebuie respinsă demisia lui Dimitrie A. Sturdza din această funcție⁴⁰. Ulterior, la insistențele colegilor săi, a revenit la Academia Română și a reluat sarcinile de secretar general și de membru al mai multor comisii. Acest incident a avut loc și din cauza faptului că Dimitrie A. Sturdza a trecut, în anul 1908, prin multe momente grele care l-au epuizat și l-au mâhnit⁴¹.

Datorită prestigiului și autorității sale a reprezentat cu mândrie, ca delegat, Academia Română la foarte multe manifestări importante. După cum nota chiar el, Academia Română i-a făcut onoarea de a-l însărcina să o reprezinte „la jubileul de două sute de ani al Academiei Regale Prusiene de Științe din Berlin”⁴². De asemenea, era însărcinat să reprezinte Academia Română și la comemorări unde rostea cuvântări în memoria celor stinși din viață. Unii dintre ei au lăsat prin testament averea Academiei Române. Așa cum a fost de exemplu Vasile Adamachi⁴³.

Pentru Dimitrie A. Sturdza, activitatea sa în cadrul Academiei era ca o „oază de liniște”, deoarece în activitatea politică a fost mereu atacat și agasat cu înverșunare de adversarii săi politici și chiar de unii membri din Partidul Liberal. Existau însă și în Academie diverse nemulțumiri legate de modul cum conducea Dimitrie A. Sturdza, în calitatea sa de secretar general această instituție. Istoricul Nicolae Iorga îi aducea printre laude și reproșuri, considerând că Dimitrie Sturdza s-a impus „cu metoda, disciplina, meticulozitatea și sâcâiala care l-au caracterizat”⁴⁴. Tot Nicolae Iorga caracteriza activitatea lui Dimitrie A. Sturdza la Academia Română: „...un spirit de hărnicie mărginită a caracterizat o întreagă epocă de vreo treizeci de ani, în care s-a făcut la Academie ce a vrut și numai ce a vrut puternicul ei protector, nelipsit, chiar în mijlocul celor mai mari greutatea de Stat, pe scăunelul potrivit cu talia sa, al unui secretar general, de fapt perpetuu. Ne-am bucurat de binele ce venea dela dânsul și am avut buna cuviință de a-i suporta tirania, chiar în ce avea mai jignitor”⁴⁵. De asemenea, apreciat și totodată criticat a fost și de istoricul Alexandru Odobescu, care l-a propus, în 1871, să devină membru al Academiei Române. Acesta afirma într-o cuvântare, din 1888, despre Dimitrie A. Sturdza: „Scopul dsale pare a fi ca academia să devină cât mai curând o turmă de închinători ai săi, dintre care, 101

prin orice fel de uneltiri, să fie lepădați sau cel puțin alungați aceia care nu-l vor ști de frică. Ne-a spus lămurit: trebuie să fim supuși și smeriți”⁴⁶.

În ședințele Academiei Române se analizau lucrările propuse pentru diverse premii. Cu toate că această instituție era un for de cultură, unde divergențele și interesele politice trebuiau să fie lăsate la o parte, din păcate, unii scriitori au fost nedreptățiți din cauza apartenenței lor politice sau a opiniilor lor. Un exemplu elocvent a fost al dramaturgului Ion Luca Caragiale. Astfel, lucrările sale *Teatru și Năpasta* nu au fost premiate de Academia Română, îndeosebi, din cauza intervenției lui Dimitrie A. Sturdza. Este drept că nici istoricul Bogdan Petriceicu-Hasdeu, care a analizat cele două lucrări ale dramaturgului Ion Luca Caragiale, nu a fost de acord ca acesta să primească Premiul „Eliade Rădulescu”⁴⁷, dar considerăm că intervenția lui Dimitrie A. Sturdza a fost decisivă. A refuzat categoric să premieze piesele lui Ion Luca Caragiale, susținând că: „D-lu Caragiale are talentu, dar ar trebui să-l întrebuițeze în lucrări bune. D-lu Caragiale să învețe a respecta națiunea sa, iar să nu-și bată joc de ea”⁴⁸.

Au existat și alte cazuri în care Dimitrie A. Sturdza, precum și alți membri ai Academiei, au refuzat să acorde premii unor lucrări din diverse motive, fie ele științifice, morale etc. În acest sens, trebuie spus că rapoartele lui Dimitrie A. Sturdza privind diversele lucrări pe care trebuia să le analizeze, erau foarte critice; de exemplu, în raportul pe care l-a făcut, în anul 1892, lucrării locotent colonelului P.V. Năsturelu, *Stema României*, afirma: „Pentru ca să i se poată acorda un premiu, lucrarea trebuie să expue întreg materialul documental cunoscut: să descrie cu exactitate și fără idei eraldice preconceptuate stemele existente din diferitele timpuri; să nu amestece punctul nostru de privire actual în cestiunea stemei cu acela care domnia în secolele XIV, XV și XVI la strămoșii noștri”⁴⁹. Ca atare, la sfârșitul raportului conchidea că ar fi de dorit să se publice o lucrare completă asupra stemei României, cu obiceiul istoricului, care mai întâi „adună și cercetează, care în urmă clarifică, lămuresce și judecă”. O astfel de lucrare era de părere că ar lumina multe chestiuni nedezlegate încă din trecutul nostru⁵⁰.

Dimitrie A. Sturdza era de părere că Academia ar trebui să aibă în vedere și să încurajeze prin premiile sale „mai ales cercetări făcute asupra trecutului nostru, asupra vieții, limbei, obiceiurilor și

credinței poporului, precum și cercetări din științele naturale, exacte, economice”⁵¹. Deoarece, credea că prin asemenea lucrări se răspândește „lumina în națiune, se înalță conștiințele și se înobilează caracterele”⁵². Operele literare „să se premieze însă numai când vor fi de valoare superioară și recunoscută, căci altfel, dând premiile după impresiunile trecătoare ale momentului, ne expunem a distinge lucrări slabe în realitate, cari, în loc să desvolte bunul gust pentru adevărata literatură frumoasă, ar ave efectul contrariu, de a strica gustul publicului și de a-i da direcțiuni greșite”⁵³. Dimitrie A. Sturdza era foarte exigent; dorea ca tot ce se scria sau se premia în Academia Română să fie de valoare. De fapt, Dimitrie A. Sturdza a fost perseverent și aprig în toate acțiunile sale, deoarece datoria pentru el era mai presus de orice.

Lăsând la o parte unele neînțelegeri, Dimitrie A. Sturdza a fost un om potrivit pentru dregătoriile pe care le-a avut la Academia. A fost, înainte de toate, un bun administrator, calitate moștenită din familie. Datorită hărniciei și râvnei lui, Academia Română s-a învâțit an de an. A fost ajutat de colaboratorii săi cei mai apropiați, precum Ioan Bianu, amândoi vrednici gospodari ai acestei prestigioase instituții. A avut grijă mereu de starea financiară a forului cultural, de averea și colecțiilor sale. A înlesnit, tot timpul, buna desfășurare a activităților academice și științifice. A ținut cu dibăcie și autoritate frâiele acestei instituții – de la treburi organizatorice, la munca de cercetare, la elaborarea dărilor de seamă, la încurajarea măririi colecțiilor prin cumpărări și donații –, fiind cel mai important și constant dintre donatori –, la răspunsuri date cu ocazia discursurilor de recepție sau la cinstirea academicienilor plecați din această lume; totul era realizat de Dimitrie A. Sturdza cu o tenacitate și o hărnicie nepereche. În anul 1891, când au încetat din viață mai mulți membri ai Academiei Române, Dimitrie A. Sturdza n-a ezitat să le aducă un omagiu. Astfel i-a evocat în cuvinte emoționante pe poetul Vasile Alecsandri⁵⁴, Ioan C. Brătianu, Mihail Kogălniceanu, Ioan Ionescu, Grigore Grădișteanu etc⁵⁵.

Dimitrie A. Sturdza n-a uitat niciodată de primii săi colegi care au adus obolul lor la dezvoltarea Academiei Române, încă de de la înființarea sa. Astfel, în 1910, chiar dacă era bătrân și bolnav, îi trimitea o epistolă bunului său prieten, Ioan Bianu, în care spunea că „trebuie odată să simțim în Academie ce datorăm cu toții fără deosebire memoriei lui Timotei Cipariu, lui George Bariț, lui Treboniu Laurian, lui

Ion Maiorescu și multor altora – corifei și muncitori de frunte în instituțiunea noastră academică⁵⁶.

Din pozițiile pe care le-a ocupat la Academia Română, de secretar general, vicepreședinte și președinte, Dimitrie A. Sturdza și-a susținut cu fermitate opiniile referitoare la cele mai importante probleme care preocupau această instituție a culturii românești⁵⁷. S-a remarcat, îndeosebi, în funcția de secretar general perpetuu al Academiei Române. Episcopul, și în același timp, prietenul său, Raymund Netzhammer, aprecia că Dimitrie A. Sturdza în calitatea sa de secretar general, „pare a fi în genere sufletul acestei instituții de frunte a savanților acestei țări”⁵⁸. Chiar și spre sfârșitul vieții sale, „cu toată vârsta sa înaintată, sta zile întregi la Academie și lucra, spre a face comunicări de mare însemnătate asupra lucrărilor Divanurilor ad-hoc și a lucrărilor comisiei europene a Dunării”⁵⁹.

Note

¹ Ședința a fost prezidată de August Treboniu Laurian. Dimitrie A. Sturdza a fost ales membru al Secțiunii istorico-arheologice cu unanimitate de voturi.

² Precizăm faptul că în ședința Secțiunii istorico-arheologice din 21 august 1871, Alexandru Odobescu a arătat starea înapoiată a numismaticii române despre care până la acea dată nu scrisese niciun român, ci doar doi-trei străini. Aflase însă că Dimitrie A. Sturdza de la Miclăușeni se ocupă cu aceasta; deținea o colecție impresionantă de monede romane și pregătea și un studiu asupra numismaticii române. Cu siguranță, acest lucru a fost unul dintre motivele pentru care Dimitrie A. Sturdza a fost propus de Alexandru Odobescu ca membru actual al Societății. A se vedea pentru mai multe detalii, *Analele Societății Academice Române*, seria I, tom IV (1871), p. 142.

³ *Ibidem*, p. 174.

⁴ A vedea mai multe detalii în *Analele Societății Academice Române*, seria I, tom I, sesiunile anilor 1867, 1868 și 1869.

⁵ În anii 1872–1873, Dimitrie A. Sturdza nu a participat la ședințe. A se vedea detalii în acest sens în, Nicoleta Stan-Țurcanu, *Dimitrie A. Sturdza, istoric, publicist și secretar general al Academiei Române*, în *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, vol. VII, editori Ion Bulei, Alin Ciupală, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2017, p. 126–150.

⁶ Precizăm iar faptul că Dimitrie A. Sturdza avea studii de specialitate în acest sens.

⁷ A se consulta pentru mai multe detalii, *Analele Societății Academice Române*, seria I, tom VII (1874).

⁸ *Ibidem*, p. 20.

⁹ AAR, seria a II-a, secțiunea I, Partea administrativă și dezbaterile, tom XXX (1907–1908), p. 150.

¹⁰ Arhiva Academiei Române, A3/1876, f. 30.

¹¹ *Analele Societății Academice Române*, seria I, tom XI (1878), p. 90–91.

¹² A se vedea mai multe: Dimitrie A. Sturdza, *op. cit.*, și datele sistematizate pe larg, în *Biblioteca Academiei Române. Cartea Centenarului* (1867–1967), București, Editura Academiei Române, 1968.

¹³ Dimitrie A. Sturdza, *op. cit.*, p. 24–25.

¹⁴ *Idem*, p. 26 și passim.

¹⁵ Despre istoria construirii Academiei Române, a se consulta, Nicolae Ștefan Noica, *„Istoria clădirii Academiei Române la 120 de ani*, cuvânt de însoțire de academician Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, București, Editura Vremea, 2018.

¹⁶ AAR, seria a II-a, secțiunea I, Partea administrativă și dezbaterile, tom III (1880–1881), p. 44.

¹⁷ A se consulta, pentru mai multe detalii, AAR, seria a II-a, secțiunea I, Partea administrativă și dezbaterile, tom III (1880–1881), p. 44–46.

¹⁸ *Idem*, tom IV (1881–1882), p. 2–3.

¹⁹ *Ibidem*, p. 109.

²⁰ *Ibidem*, p. 110.

²¹ *Ibidem*, p. 109.

²² *Idem*, tom V (1882–1883), p. 2.

²³ *Ibidem*, p. 2.

²⁴ Referitor la acest incendiu, trebuie spus faptul că Dimitrie A. Sturdza a ajutat foarte mult la salvarea bunurilor care se aflau în clădirea Universității. A fost trezit la ora 5 dimineața de sergentul de poliție pentru a fi informat de gravitatea situației. A fost pierdută doar colecția de plante a dr. Brândză. Din fericire au fost salvate la timp toate celelalte lucruri prețioase care se aflau în Muzeul de Antichități. Dimitrie A. Sturdza, împreună cu Tocilescu și cu un student au strâns toate obiectele prețioase (manuscrite, documente, evanghelii, obiecte religioase etc.) și le-au transportat afară din edificiu, lângă statuia lui Mihai Viteazul. Printre aceste obiecte prețioase era și bine-cunoscutul tezar de la Pietroasa. A se vedea, pe larg, BAR, Cabinetul de manuscrite, corespondență, S2 (93)/CMXI(2), *Dimitrie A. Sturdza către Alecu Sturdza*, București, 13 aprilie 1884.

²⁵ BAR, Cabinetul de manuscrite, *Fond I. Bianu*, Mapa IX Varia 1–2, nedatată, nenumărat.

²⁶ Spre exemplu, prietenul și colaboratorul său Ion Bianu i-a trimis o scrisoare în care voia ca Dimitrie A. Sturdza să aleagă culoarea potrivită pentru linoleul care trebuia așezat pe jos în sala de ședințe sau să aprobe modelul de hârtie care trebuia așezat pe pereții sălii de ședințe etc. A se vedea, pentru mai multe detalii, BAR, Cabinetul de manuscrite, corespondență, S4(19)/DCCCLXI, *Ion Bianu către D.A. Sturdza*, 12 iulie 1890.

²⁷ AAR, seria a II-a, secțiunea I, Partea administrativă și dezbaterile, tom XVI (1893–1894), p. 220.

²⁸ *Ibidem*, p. 222.

²⁹ *Ibidem*, p. 229.

³⁰ *Idem*, tom XVII (1894–1895), p. 197.

³¹ *Idem*, tom XXII (1899–1900), p. 44.

³² În anul 1896 au fost cumpărate pentru Academie (Dimitrie A. Sturdza a avut un rol important în acest sens), proprietatea Minei Zaleschi, care se afla lângă localul

Academiei și a fost donată suma de 220 000 lei pentru „transformarea, repararea și împreunarea acestor două localuri, precum și pentru construirea unui adaus de clădire, pentru colecțiunile importante ale Academiei, apărut de pericolul focului”. Pentru realizarea acestor lucrări, suma de 220 000 a fost împărțită astfel: 10 000 pentru lucrările de reparație și unirea casei Zaleschi cu localul care îl avea Academia la vremea respectivă; 40 000 pentru a acoperi cheltuielile de instalare în casa Zaleschi și adaosul care trebuia zidit; 160 000 pentru adaosul de clădire și instalarea sălii de ședințe; 10 000 pentru cheltuielile diverse și neprevăzute. În calitate de secretar general al Academiei și având și studii de specialitate în acest sens, Dimitrie A. Sturdza a ținut evidența cheltuielilor, incluzând materialele de construcție, săpăturile pentru fundații etc. A se vedea pe larg, Arhivele Naționale ale României (în continuare ANR), Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), *Fond Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice*, dosar 627/1896.

³³ Deși subvențiile acordate Academiei erau uneori „suprimate”, Dimitrie A. Sturdza avea grijă întotdeauna să le restabilească. Merită menționat și faptul că pe data de 20 iulie 1895, când Dimitrie A. Sturdza era șef de cabinet în primul său mandat, a primit o scrisoare de la istoricul Nicolae Iorga care îi scria: „Mă adresez Domniei Voastre, pe care publicațiile privitoare la istoria Românilor vă interesează așa de mult, Domniei Voastre care sunteți înși-vă un om de știință cu entuziasm pentru ramura sa de ocupație, rugându-vă să interveniți pentru continuarea imediată a unei publicații care costă pe Stat așa de puțin și îndrăznesc a zice, aduce atâtea foloase istoriei naționale. Primiți, vă rog, stimate d-le Sturdza, odată cu rugămintea de a ierta această oportunitate, expresia respectului meu”. A se consulta pentru mai multe detalii, ANR, ANIC, *Fond Nicolae Iorga*, dosar 54, filele 1–2.

³⁴ A se consulta în acest sens, pentru mai multe amănunte, ANR, ANIC, *Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice*, dosarele 604/1895; 374/1896; 177/1898; 354/1899.

³⁵ BAR, Cabinetul de Manuscrise, *Fond I. Bianu*, Mapa IX Varia 1–2, nedatat, nenumărat.

³⁶ A se vedea, printre altele, *Idem*, Cabinetul de Manuscrise, Corespondență, S2(907)/CMXI(4), *Dimitrie A. Sturdza către Alecu Sturdza*, București, 30 noiembrie 1900.

³⁷ AAR, seria a II-a, Partea administrativă și dezbaterile, tom XIII (1890–1891), p. 147.

³⁸ A se vedea mai multe în *Ibidem*, p. 147.

³⁹ *Idem*, tom XXX (1907–1908), p. 201.

⁴⁰ A se vedea mai multe detalii, în acest sens în *Ibidem*, p. 201.

⁴¹ Ne referim, de exemplu, la duelul fiului său Alexandru cu, colonelul Cătuneanu, apoi excluderea sa de la conducerea Partidului Național Liberal, boala sa etc.

⁴² Dimitrie A. Sturdza, *Jubileul de CC ani al Academiei Regale Prusiane de Științe*, București, Editura Institutul de Aarte Grafice Carol Gobl, 1900, p. 1.

⁴³ AAR, seria a II-a, Partea administrativă și dezbaterile, tom XIV (1891–1892), p. 96.

⁴⁴ Nicolae Iorga, *Ce este Academia Română*, în *Sfaturi pe întunerec*, București, Editura Fundația pentru Literatură și Artă „Carol II”, 1936, p. 368.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 368–369.

⁴⁶ Al. Odobescu, *Cuvântare asupra modului cum domnul Dimitrie Sturdza își îndeplinește sarcina de Secretar general al Academiei Române*, 1888, p. 27.

⁴⁷ AAR, seria a II-a, secțiunea I, Partea administrativă și dezbaterile, tom XIII (1890–1891), p. 138–140.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 140.

⁴⁹ *Idem*, tom XV (1892–1893), p. 295.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 296.

⁵¹ *Idem*, tom XXI (1898–1899), p. 174.

⁵² *Ibidem*, p. 174.

⁵³ *Ibidem*, p. 174.

⁵⁴ *Idem*, tom XIII (1890–1891), p. 13.

⁵⁵ A se vedea pe larg, *Idem*, tom XIV (1891–1892), p. 55–59. A se vedea și *Ibidem*, tom XXX (1907–1908), p. 89–91, când Dimitrie A. Sturdza a adresat cuvinte emoționante despre moartea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, Iosif Vulcan, Nicolae Grigorescu etc.

⁵⁶ *Scrisori către Ioan Bianu*, ediție de Marieta Croicu și Petre Croicu, vol. V, București, Editura Minerva, 1980, p. 147–148.

⁵⁷ Nicoleta Stan-Țurcanu, *op. cit.*, p. 126–150.

⁵⁸ Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, vol. I, ediție realizată de Nikolaus Netzhammer în colaborare cu Krista Zach, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 98.

⁵⁹ Revista „Albina”, an XVIII, nr. 3/1914, p. 93.

Spațiul mioritic, satul și sufletul românesc*

La sfârșitul lunii septembrie a avut loc în localitatea Fărcașa-Maramureș simpozionul național „Lucian Blaga – spațiul mioritic, satul și sufletul românesc”. Organizat printr-o strânsă colaborare între Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, Biblioteca Județeană Maramureș „Petre Dulfu”, compania Eaton, director general Pamela Pop, și autoritățile locale: Primăria, primar Ioan Stegeran, Școala gimnazială „Lucian Blaga”, director prof. Viorelia Vele; manifestarea s-a bucurat de asistența și implicarea permanentă a Episcopiei Maramureșului și Sătmarului.

Desfășurat pe mai multe zile, simpozionul a reunit voci de autoritate din domeniul cercetării și învățământului, din comunitatea religioasă.

Am asistat la o desfășurare de idei, de opinii, de considerente întemeiate pe cunoștințe solide, lecturi îndelungate și aprofundate, o remarcabilă capacitate de analiză și sinteză într-un areal spiritual nu chiar la îndemâna oricui. Prin acestea a impresionat în desfășurare simpozionul de la Fărcașa: registrul academic, nivelul elevat al comunicărilor, profunzimea punctelor de vedere exprimate, calitatea schimbului de opinii, ținuta dialogului. S-a constituit astfel, sub ochii noștri, o invitație adresată nouă, tuturor, de a-l cunoaște cât se poate mai bine pe Blaga, pe fiul și nepotul de preot, pe filosoful, poetul, diplomatul, pe cărturarul înălțat din satul ce poartă în sine sonorități de lacrimă.

Temele abordate s-au înscris într-un registru larg. Diversitatea comunicărilor s-a dovedit generoasă, incitantă, cuprinzătoare. Am ascultat ore în șir decriptări pline de farmec ale atâtor termeni magnetici proiectați către noi de gânditorul de la Lancrăm.

Ele s-au numit veșnicia născută la sat, satul și sufletul românesc, satul ca „o cetate de scăpare”, imaginea satului în memorialistica lui Blaga, spațiul mioritic, teme biblice în creația sa poetică, biserica și satul, conștiință și intuiție în viziunea lui Blaga, despre natura categoriilor abisale la Lucian Blaga, configurația spațiului poetic blagian, dimensiunea contemplativă a mesajului său ideatic, miracolul ținutului natal al poetului, arhaic românesc oglindit în *Hronicul și cântecul vârstelor*, satul românesc – izvor milenar de civilizație și spiritualitate, *Miorița* sub teroarea propagandei politice. Nu de puține ori au fost privite de aproape concepte și conexiuni posibile la scara actualității imediate.

Menționez că simpozionul a fost poziționat într-un registru de superioară cursivitate și elocvență prin prezența la lucrări a două personalități de vârf: acad. Emil Burzo, președintele Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, și acad. Alexandru Surdu, directorul Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, președintele Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie a Academiei Române. Intervențiile Domniilor Lor, captivante și instructive prin conținut, au adus de fiecare dată un plus de lumină, frumusețe și strălucire dezbaterilor.

Fărcașa este un loc pe harta țării unde se ajunge greu. Oricum, mai greu pentru cei veniți de departe. Dar mare lucru n-ai de făcut dacă ești în Maramureș, mulți dintre cei prezenți la simpozion fiind pentru prima oară în această situație. Sunt de parcurs cam 20 de kilometri de la Baia Mare pe șoseaua pornită spre vest, către Satu Mare. Cele patru sate componente stau înșirate de-a lungul Someșului: Fărcașa, Sârbi, Tămaia, Buzești. Suprafața comunei – circa

*Simpozionul național „Lucian Blaga – Spațiul mioritic, satul și sufletul românesc”
(Septembrie 2019, Fărcașa, Maramureș)

5000 de hectare; populația – 4000 de locuitori. Nimic surprinzător în aceste date, normale, cum se vede. Surpriza vine de cum desfaci catalogul plin cu note mari ale acestei așezări rurale.

Suntem în Țara Codrului. Fărcașa, situat la interferența acesteia cu Țara Chioarului, Țara Oașului și zona Satu Mare, adu-mecă drumul ce vine dinspre Zalău. Între vile desenate în anii din urmă se ițesc numeroase case tradiționale, având temelia din piatră, cu talpă din bârne groase de stejar, cu două-trei încăperi, cu prispa pe două laturi. Acoperișul, nu prea înalt, este tradițional, învelit cu snopi din secară sau stuf. Din curte te privește șura cu porți din lemn, ornamentate cu motive geometrice, florale sau zoomorfe.

Așezările de aici beneficiază de o istorie îndelungată. Tămaia a fost atestat documentar din anul 1231, numărându-se printre primele 30 de localități transilvane de care se știe. În ordine cronologică urmează Fărcașa, menționat de documente la 1424. Este, cum putem bănui, centrul de gravitație al activităților locale. Aici se află instituțiile administrației, de învățământ, de îngrijire a sănătății.

Pot spune că surpriza demarează prin statura celor chemați să conducă treburile comunității. La Primărie operează un triumvirat calificat, unanim apreciat – Ioan Stegeran, primar, Florica Mureșan, viceprimar, Rodica Giurgiu, secretar. Școala gimnazială – nouă, modernă, luminoasă și curată ca un pahar – are în fruntea sa pe profesoara Viorelia Vele, despre care toată lumea vorbește cu încântare.

O bine-venită instituție pe raza comunei – biblioteca. Are aproape 20 000 de titluri și acționează ceas în întâmpinarea bucuriei întâlnirii cu cartea a localnicilor de diferite vârste.

Sub aspectul apartenenței religioase, majoritatea locuitorilor sunt creștini ortodocși, fiecare sat având un lăcaș de cult propriu. În fruntea lor, oameni cu harul lui Dumnezeu, de pus la rană: preot paroh Petre Vamoș (Biserica „Pogorârea Sfântului Duh” – Fărcașa), preot Radu Ungur (biserica „Adormirea Maicii Domnului” – Tămaia), preot paroh Gheorghe Știrb (Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” – Buzești), preot paroh Mircea Laza (biserica având același hram, din Sârbi).

Să nu vă mire că până și aici, „la capătul Pământului”, sănătatea populației se află în prim-plan. Un centru de permanență medicală, înființat la inițiativa primarului comunei și prin contribuția medicilor Friedl Silvia, Florin Mureșan, Ioan Duță, Livian Conțiu, Constanța Conțiu și Maria Lăcătuș. Centrul beneficiază de șapte medici și șapte asistente medi-

cale. Este o adresă la care apelează nu doar cetățeni din comună, ci și cei din localitățile apropiate și chiar din județul alăturat, Satu Mare.

Căminul cultural, o instituție cu îndelungată tradiție în vatra satului românesc, se află la locul său și ocupă o poziție binemeritată. În toate cele patru localități ce compun comuna Fărcașa funcționează un asemenea ateneu popular. Ele și-au câștigat respectul și admirația localnicilor. Ansamblul „Plaiuri someșene”, format din elevi ai Școlii gimnaziale „Lucian Blaga”, este coordonat de coregraful Amalia Mureșan. Festivalul de colinde „Deschide ușa, creștine!” a intrat în tradiție, reușind performanțe tulburătoare.

După încheierea dezbaterilor simpozionului național, participanții au fost invitați la Liturgia duminicală, oficiată la biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Buzești. Susținută de un sobor de preoți, ceremonia religioasă s-a ridicat la înălțimea așteptărilor credincioșilor, veniți în număr mare în frumoasa biserică ortodoxă. Oaspeții au vizitat, apoi, bisericuța din lemn înălțată la 1799, pe dâmbul din imediata apropiere, o bijuterie înscrisă în șiragul de lăcașuri de rugăciune specifice Maramureșului. A fost meșterită de meseriași localnici din lemn de stejar, copacii folosiți fiind adunați chiar de pe acest loc. Inițial, turla bisericii depășea înălțimea de 50 de metri, cea mai înaltă în Țara Codrului. O furtună neobișnuit de puternică a produs avarii. Din rațiuni preventive, restaurarea, inițiată de autoritățile administrative locale și parohiale, executată cu iscusință și devotament, a redus înălțimea turlei la jumătate.

Nu a fost singura ofertă a agendei din programul suplimentar oferit oaspeților. Ei au putut lua cunoștință cu valențele economice din Fărcașa. Noi, organizatorii, am găsit cu cale să semnalăm câteva din resursele productive ale localității. Comuna este a doua localitate care contribuie la PIB-ul județului Maramureș, după municipiul de reședință, Baia Mare! Datele oficiale precizează că peste 7% din totalul cifrei de afaceri, reușit de județ, provine de aici. Nu-i de mirare. Sunt câteva societăți de succes: HAGERO, cu activități de transport intern și internațional; TRUCK SPED, specializată în fabricarea betonului, a materialelor de balastieră și executarea lucrărilor de construcție; RIDORAIL ROMÂNIA, producătoare de mobilier; INTERBUS SPEED, profilată pe transportul de persoane în țară și străinătate.

Vectorul industrial de succes îl reprezintă, fără îndoială, EATON ELECTRO PRODUCȚIE SRL.

Totul a început prin fondarea, în anul 2001, a companiei Moeller Electro Producție SRL. În anul următor, producția a pornit într-un spațiu închegat deasupra căminului cultural din Fărcașa. Prima hală de producție s-a construit imediat. Ceea ce vedem astăzi este aproape greu de crezut. Și aceasta, deoarece compania s-a dezvoltat vertiginos. După trei ani a fost terminată a șaptea hală de producție. În anul 2007, firma avea deja aproape două mii de angajați. Să subliniez că o etapă extrem de importantă în evoluția companiei o constituie achiziția de către concernul american EATON. Se întâmplă în 2008. Fabrica din satul Sârbi, comuna Fărcașa, a evoluat sub însemnele succesului, devenind cea mai mare fabrică EATON din zona Europa-Africa-Orientul Mijlociu. Compania sprijină comunitatea locală, care la rândul-i înțelege să reacționeze cooperant. În fruntea ei se află un manager local de nădejde: Pamela Pop, directorul general.

Și pentru că amintim anexele la agendă, voi aminti deplasarea invitațiilor în împrejurimi. În localitatea Oarța de Sus a fost vizitat Muzeul Satului Codrenesc. În Băsești s-a făcut oprire la Casa

memorială „Gheorghe Pop de Băsești”, patriarhul unionist care a condus, ca decan de vârstă, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918. Invitația adresată pentru toată lumea de șeful ocolului silvic, ing. Vasile Dulfu, vestit vânător și pescar sportiv, în ograda sa, situată în localitatea Asuaju de Sus, pe mal de lac, la poale de codru verde, a prilejuit plăcute clipe de refugiu.

Câteva cuvinte, de încheiere. Am participat de la început la inițierea, pregătirea și desfășurarea simpozionului. M-am considerat implicat și am acționat ca atare până la „acordul final” al manifestării științifice din frumoasa așezare de pe Someș. Am făcut aceasta, pornind de la înțelegerea importanței evenimentului. A acționat, recunosc, și o doză pozitivă, de sentimentalism. Țara Codrului este, după părerea mea, un picior de plai maramureșean, ce merită și astfel cunoscută. Credeți-mă, știu ce spun: satul meu, Dăneștii Chioarului, este la o palmă de loc, dincolo de Someș. Așadar, închei cu această invitație: „Poftiți pe la noi!”

*Nicolae Bud, organizator al evenimentului,
doctor în economie și doctor în inginerie, consilier al grupului de firme Astra*

Octombrie

3–5 octombrie: Aula Academiei Române a găzduit lucrările celei de-a XVIII-a ediții a seminarului internațional „Penser l’Europe”, cu tema „Rolul academiilor europene în secolul al XXI-lea”. Eveniment academic devenit tradițional, seminarul este organizat de Fundația Națională pentru Știință și Artă, sub egida Academiei Române, în colaborare cu Institut de France, Institut Français de Relations Internationales, Académie Royale de Langue et de Littérature Françaises de Belgique și Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras din Spania. Tema seminarului a abordat, în cadrul a cinci sesiuni științifice, subiecte, precum academiile și provocările mondializării, Academia și cercetarea fundamentală, Academia ca model moral și spiritual, structura Academiei actuale și rolul său în societate, academiile naționale și șansa lor pentru viitor. În deschidere au susținut alocuțiuni: acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, acad. Eugen Simion, președintele Fundației Naționale pentru Știință și Artă, și prof. Thierry de Montbrial, fondator și președinte al Institut Français de Relations Internationales. Alocuțiunile au fost urmate de un concert de nai susținut de Nicolae Voiculeț, muzician român de talie internațională.

8 octombrie: La împlinirea a două sute de ani de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu (1819–1852), în Aula Academiei Române s-a desfășurat o sesiune aniversară organizată de Secția de științe istorice și arheologie și Secția de filologie și literatură. Lucrările au fost deschise de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, care a rostit un cuvânt inaugural. În continuare au susținut alocuțiuni:

– acad. Dan Berindei, președintele de onoare al Secției de științe istorice și arheologie – *Nicolae Bălcescu, demn de nemurirea istorică*;

– acad. Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei Române și președintele Secției de științe istorice și arheologie – *Nicolae Bălcescu – editor de izvoare istorice*;

– dr. Alexandru Mamina, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” – *Realismul vizionar: Nicolae Bălcescu, tactician politic*;

– acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură – *Despre iubire și prieteșug*.

15 octombrie: În Aula Academiei Române, acad. Ion Tighineanu, președintele Academiei de Științe a Moldovei, a susținut conferința cu tema „Ingenieria nanomaterialelor: nanoparticule și nanoarhitecturi complexe pentru diverse aplicații”. În deschidere, acad. Bogdan C. Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române, a prezentat viața, activitatea și opera academicianului Ion Tighineanu.

16 octombrie: În Aula Academiei Române a avut loc sesiunea aniversară „Institutul de Chimie Macromoleculară «Petru Poni» – 70 de ani de activitate”. Manifestarea a fost deschisă de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. În continuare au susținut alocuțiuni: acad. Maya Simionescu, președinta Secției de științe biologice, directoarea Institutului de Biologie și Patologie Celulară „Nicolae Simionescu”, acad. Ion Tighineanu, președintele Academiei de Științe a Moldovei, dr. Anton Airinei, directorul Institutului de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, dr. Marcela Mihai, secretar științific, Institutul de Chimie

Macromoleculară „Petru Poni”, dr. Mariana Pinteală, șef de laborator în cadrul Centrului de cercetări avansate pentru bionanoconjugate și biopolimeri (IntelCentru), Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, prof. Aatto Laaksonen, de la Universitatea din Stockholm & IntelCentru, dr. Narcisa Marangoci, directorul Proiectului InoMat-Pol, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni”, și acad. Bogdan C. Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române.

16 octombrie: Academia Română a lansat un manifest pentru adaptarea societății românești la Era digitală, care abordează impactul revoluției tehnologice și măsurile ce ar trebui implementate în România. Academia Română a inițiat o serie de dezbateri pe teme actuale, cu impact major asupra omului și societății contemporane. Prima dintre aceste dezbateri științifice a avut în centrul atenției tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC) și inteligența artificială (IA), punând accent pe efectul acestora asupra societății în ansamblul ei, cât și pe rolul roboticii în dezvoltarea societății românești.

17 octombrie: La împlinirea a o sută de ani de la nașterea academicianului Nicolae Cajal (1919–2004), în Aula Academiei Române s-a desfășurat un simpozion dedicat marelui virusolog, autor a peste 400 de lucrări apărute în țară și peste hotare care au îmbogățit istoria științei românești și universale. Au susținut alocuțiuni: acad. Victor Voicu, vicepreședinte al Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, David Saranga, ambasadorul Statului Israel în România, prof. dr. Ștefan Constantinescu, membru de onoare al Academiei Române, prof. dr. Carol Iancu, membru de onoare al Academiei Române, acad. Costin Cernescu, director onorific al Institutului de Virusologie „Șt. S. Nicolau” al Academiei Române, prof. dr. Irinel Popescu, membru corespondent al Academiei Române, și dr. Irina Cajal-Marin, subsecretar de stat, Ministerul Culturii și Identității Naționale, președinta Fundației „Academician Nicolae Cajal”.

21 octombrie: Secția de arte, arhitectură și audiovizual a organizat în Aula Academiei Române sesiunea aniversară „Institutul de Istoria Artei «George Oprescu» – 70 de ani de la fondare”. Manifestarea a fost deschisă de acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, președintele Secției de arte, arhitectură și audiovizual, și

de dr. Adrian-Silvan Ionescu, directorul Institutului de Istoria Artei „George Oprescu”. Personalitatea și activitatea academicianului George Oprescu, fondatorul Institutului, în anul 1949, au fost evocate în prezentările prof. Adina Nanu, prof. Mihai Sorin Rădulescu și prof. Vlad Țoca și în cercetările dr. Irina Andreescu-Treadgold și dr. Ioana Vlasiu.

22 octombrie: Academia Română și Statul Major al Apărării au organizat conferința științifică cu tema „Apărarea frontierelor Marii Uniri (1919)”, ce s-a desfășurat în Aula Academiei Române și în Sala de marmură a Cercului Militar Național. Evenimentul a reunit academicieni, generali și ofițeri, cadre didactice universitare, cercetători științifici, specialiști din Academia Română, Statul Major al Apărării, Comandamentul logistic întrunit, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. În Aula Academiei au susținut alocuțiuni:

– acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române;

– general-locotenent dr. Cătălin Zisu, comandantul Comandamentului logistic întrunit – *Armata – instituție fundamentală a statului român;*

– acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române – *Apărarea românității în discursurile de recepție în Academia Română (1916–1923)*

– general-maior (rtr.) dr. Mihail E. Ionescu, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară – *De la apărarea frontierelor Marii Uniri la sistemul de alianțe românesc interbelic.*

23 octombrie: Aula Academiei Române a găzduit sesiunea festivă „Ziua limbii, alfabetului și culturii armene”, manifestare organizată de Academia Română în colaborare cu Uniunea Armenilor din România. Au susținut alocuțiuni: acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, ES Sergey Minasyan, ambasadorul Republicii Armenia în România, ÎPS Datev Hagopian, episcop al Bisericii Armene din România, Varujan Vosganian, președintele Uniunii Armenilor din România, Varujan Pambuccian, deputat, Uniunea Armenilor din România, Tudor Sălăgean, directorul Institutului de Armenologie din Cluj-Napoca, dr. Andrei Timotin, directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, prof. univ. Francisca Băltăceanu, Catedra de limbi clasice a Universității din București, istoricul Andrei Daniel Gheorghe.

Noiembrie

5 noiembrie: În Aula Academiei Române s-a desfășurat ceremonia de susținere a discursului de recepție al academicianului Daniel Dăianu cu tema „Drumul spre cunoaștere. «Facerea» unui economist”, cu următorul plan de expunere: *Anii de început; Ieșirea în lume; Moneda, suprafinanciarizare, globalizare; Instituții și dezvoltare economică; România în Uniunea Europeană, aderarea la zona euro și Gânduri finale: democrație și economie.* Evenimentul a fost deschis de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. Acad. Mugur Isărescu a rostit un cuvânt din partea Secției de științe economice, juridice și sociologie. Ceremonia s-a încheiat cu un cuvânt de răspuns al academicianului Aurel Iancu.

7 noiembrie: Academia Română și Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române au organizat evenimentul „Căderea Zidului Berlinului și Revoluția română din decembrie 1989”, prilejuit de împlinirea a 30 de ani de la sfârșitul regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est. Manifestarea a debutat cu ceremonia de dezvelire a unei bucăți din Zidul Berlinului, recent intrată în patrimoniul Academiei Române, amplasată în Parcul Academiei. La ceremonie au luat parte ES domnul Cord Meier-Klodt, ambasadorul Germaniei la București, și ES domnul

Emil Hurezeanu, ambasadorul României în Germania. Au mai participat personalități ale vieții academice, culturale, științifice, religioase, politice și diplomatice românești, precum și invitați din Germania. A urmat simpozionul „Căderea Zidului Berlinului și Revoluția română din decembrie 1989”, ce s-a desfășurat în Aula Academiei Române. Au luat cuvântul: acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, un reprezentant al PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, membru de onoare al Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, ES domnul Cord Meier-Klodt, ES domnul Emil Hurezeanu, dr. Anneli Ute Gabany, prof. univ. Dan Dungaciu, directorul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române.

7 noiembrie: În Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a avut loc vernisajul expoziției de fotografie „România în epoca Regelui Carol al II-lea”, organizată de Cabinetul de stampe, fotografie, hărți. Expoziția, reprezentativă pentru diferitele aspecte ale vieții sociale și economice, cuprinde imagini ce aparțin unor fotografi foarte cunoscuți în epocă, precum Franz Mandy, Nestor Heck, Alfred Brand, Iosif Berman, Nicolae Ionescu, Ștefan Ignat, Stelian Petrescu, W. Weiss și unor studii fotografice Chaland&Comp, Julietta, Foto Royal.

**ECONOMIA ROMÂNIEI
DUPĂ MAREA UNIRE**
Volumul I MACROECONOMIA

**Coordonatori: Aurel IANCU
Nicolae PĂUN**

Cele două volume incluse în seria „Civilizația românească” constituie o analiză cu rol de diagnoză și, în același timp, cu valențe de predicție a eforturilor făcute de poporul român pentru dezvoltarea și modernizarea economică, instituțională și socială a României, timp de un secol, în strânsă legătură cu desfășurarea evenimentelor de cele mai diferite faturi, petrecute pe acest teritoriu.

Primul volum, *Macroeconomia*, tratează evoluția macroeconomică timp de un secol, în cele trei perioade specifice: 1918–1947 (economia interbelică, economia de război, economia perioadei de refacere și a României aflate sub ocupație); 1948–1989 (experimentul dezvoltării economiei socialiste, relațiile economice internaționale, criza balanței de plăți externe, criza structurală a economiei românești); 1990–2018 (tranziția la economia de piață funcțională prin transformări instituționale și economice substanțiale, pregătirea pentru aderare și aderarea la Uniunea Europeană cu integrarea economiei, armonizarea legislativă și instituțională).

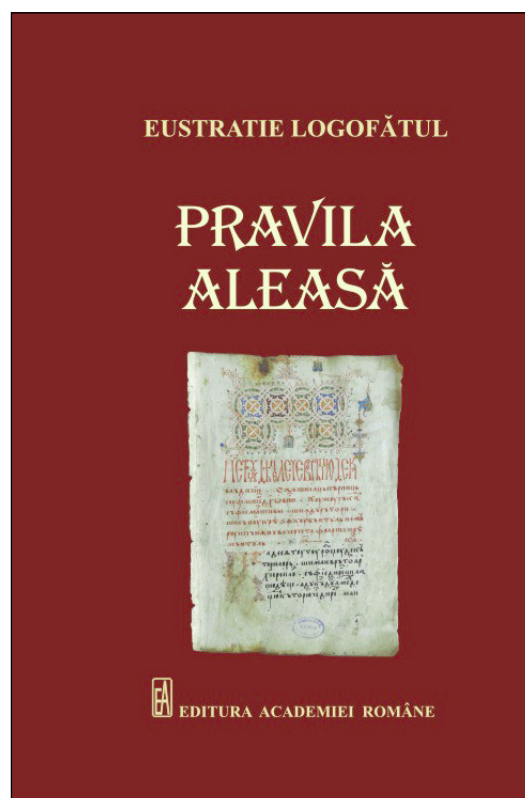
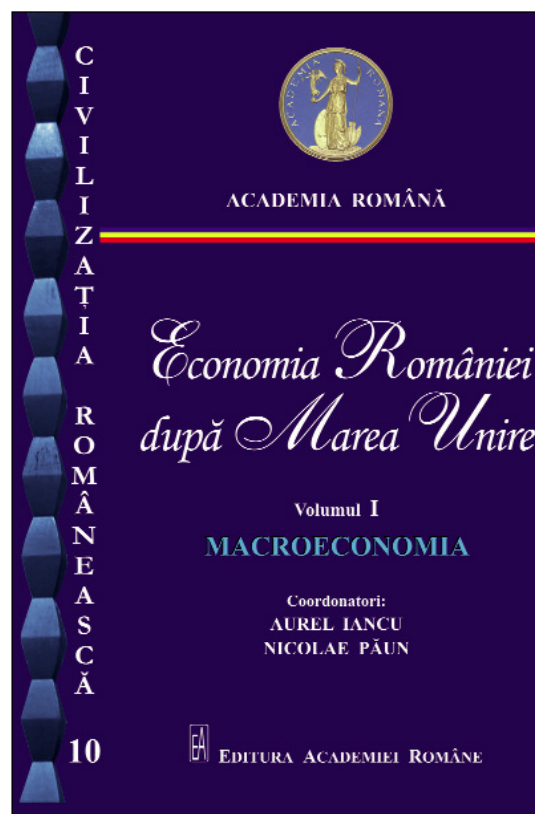
PRAVILA ALEASĂ

Eustratie LOGOFĂTUL

Una dintre scrierile lui Eustratie Logofătul, rămasă în manuscris și așteptându-și de multă vreme editarea, este *Pravila aleasă*, un amplu text de drept canonic, redactat înainte de 1632, sub impulsul voievodului Miron Barnovschi de a reglementa viața religioasă la noi.

Prezenta ediție cuprinde transcrierea manuscrisului 41 de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române și este însoțită de un amplu studiu introductiv, care stabilește coordonatele biografiei lui Eustratie și relațiile cu alți cărturari contemporani și evidențiază calitățile stilistice și literare ale textului.

Datorită muncii unui editor familiarizat cu textele din veacul al XVII-lea, prof. Alin-Mihai Gherman, publicarea *Pravilei* alese se dovedește a fi o contribuție utilă cercetătorilor din domenii diverse, precum istoria dreptului, dreptul canonic, istoria culturală și, în mod special, istoria limbii și a literaturii române.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â,, și „sunt,, în grafia limbii române (www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, tel:
021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica” se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica”, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.**

ISSN 1220-5737 114 PAGINI

PREȚUL 6 lei